

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Διπλωματική Εργασία

**ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ
ΛΥΚΕΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΛΥΚΕΙΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

της

ΖΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗΣ

Επιβλέπων Καθηγητής

Βαλαχής Ιωάννης

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος
ειδίκευσης στη διοίκηση τουριστικών επιχειρήσεων & οργανισμών

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω για την στήριξη που μου παρείχε η πολυμελής οικογένειά μου, αλλά και του κ.Βαλαχή Ιωάννη που με υπομονή και σύνεση με καθοδήγησε στην εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής.Επίσης τον Πρόεδρο του τμήματος Ευάγγελο Χρήστου και τους καθηγητές που με βοήθησαν να επικαιροποιήσω τις γνώσεις μου .Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους συναδέλφους , μαθητές και σπουδαστές που συμμετείχαν στη διαδικασία συλλογής δεδομένων του ερωτηματολογίου.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία καλύπτεται στο σύνολό της νομικά από δημόσια άδεια πνευματικών δικαιωμάτων Creative Commons:

Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή

Μπορείτε να:

- Μοιραστείτε: αντιγράψτε και αναδιανέμετε το παρόν υλικό με κάθε μέσο και τρόπο
- Προσαρμόστε: αναμείξτε, τροποποιήστε και δημιουργήστε πάνω στο παρόν υλικό

Υπό τους ακόλουθους όρους:

- Αναφορά Δημιουργού: Θα πρέπει να καταχωρίσετε αναφορά στο δημιουργό, με σύνδεσμο της άδειας, και με αναφορά αν έχουν γίνει αλλαγές. Μπορείτε να το κάνετε αυτό με οποιονδήποτε εύλογο τρόπο, αλλά όχι με τρόπο που να υπονοεί ότι ο δημιουργός αποδέχεται το έργο σας ή τη χρήση που εσείς κάνετε.
- Μη Εμπορική Χρήση: Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το υλικό για εμπορικούς σκοπούς.
- Παρόμοια Διανομή: Αν αναμείξετε, τροποποιήσετε, ή δημιουργήσετε πάνω στο παρόν υλικό, πρέπει να διανείμετε τις δικές σας συνεισφορές υπό την ίδια άδεια Creative Commons όπως και το πρωτότυπο.

Αναλυτικές πληροφορίες νομικού κώδικα στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τον Κανονισμό Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στη Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων & Οργανισμών του Αλεξάνδρειου ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- Η παρούσα Διπλωματική Εργασία αποτελεί έργο αποκλειστικά δικής μου δημιουργίας, έρευνας, μελέτης και συγγραφής.
- Για τη συγγραφή της Διπλωματικής μου Εργασίας δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται σαφής αναφορά στην πηγή προέλευσης (βιβλίο, άρθρο από επιστημονικό περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 2018

Η Δηλούσα: Ελένη Ζουμπουλίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η τουριστική βιομηχανία αποτελεί ένα κλάδο υπηρεσιών που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους εργαζομένους της, καθώς το ανθρώπινο δυναμικό είναι ο σημαντικότερος ίσως παράγοντας της συνολικής τουριστικής εμπειρίας. Η ανάπτυξη και ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού του τουρισμού βασίζεται τόσο στο εκπαιδευτικό σύστημα μιας χώρας, όσο και στη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση και επιμόρφωση. Τα σύγχρονα τουριστικά εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν ως στόχο την ανάπτυξη των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των εργαζόμενων που είναι απαραίτητα για την προσαρμογή τους σε ένα ολοένα και πιο απαιτητικό περιβάλλον.

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί τη μελέτη και την αξιολόγηση της εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα.

ABSTRACT

The tourism industry is a service sector that is heavily dependent on its employees, as human resources seem to be the most important factor in the overall tourist experience. The development and strengthening of the human resources in tourism is based both on a country's education system and on continuing vocational training and education. Modern tourism education programs aim at developing the employee's skills that are needed in order to adapt to an increasingly demanding environment.

This thesis studies and evaluates the education and the vocational training in the tourism sector in Greece.

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	6
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	100
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	12
1.1 Ορισμός.....	12
1.2 Ιστορική Αναδρομή.....	15
1.3 Τουρισμός και οικονομική ανάπτυξη.....	21
1.4 Βιώσιμος τουρισμός.....	25
1.5 Νέες Τεχνολογίες στον Τουρισμό.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	33
2.1 Εννοιολογικό πλαίσιο.....	33
2.2 Στόχοι εκπαίδευσης.....	35
2.3 Ο ρόλος της κοινωνίας και του κράτους.....	40
2.3.1 Ελληνική Εκπαιδευτική Πολιτική.....	42
2.4 Σημερινή λειτουργία σχολείου.....	45
2.5 Ολική Ποιότητα στην εκπαίδευση.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	54
3.1 Η λυκειακή εκπαίδευση.....	59
3.2 Η μεταλυκειακή κατάρτιση.....	62
3.3 Δια βίου μάθηση.....	65
3.3.1 Κέντρα Διά Βίου Μάθησης.....	67
3.3.2 Εξ αποστάσεως εκπαίδευση.....	68
3.3.3 Ηλεκτρονική Μάθηση.....	73

ΚΕΦ. 4 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	76
4.1 Βασικά Χαρακτηριστικά	76
4.2 Οφέλη	78
4.3 Τουριστική εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	80
4.3.1 Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.....	80
4.3.2 ΙΕΚ-Κολέγια.....	81
4.3.3 Ανώτερη Εκπαίδευση.....	82
4.3.4 Ανώτατη Εκπαίδευση.....	83
4.3.5 Κέντρα δια βίου μάθησης.....	85
4.3.6 Αξιολόγηση ελληνικής τουριστικής εκπαίδευσης.....	86
4.4 Πολιτικές για την τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση.....	89
4.4.1 Ευρωπαϊκές Πολιτικές.....	89
4.4.2 Ελληνικές πολιτικές	91
ΚΕΦ. 5 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	95
5.1 Σύγχρονα δεδομένα στην απασχόληση	95
5.1.1 Απασχόληση και ανεργία	97
5.1.2 Στρατηγική για την Απασχόληση.....	104
5.1.3 Επαγγελματική Κατάρτιση.....	108
5.2 Απασχόληση στον τουριστικό κλάδο.....	113
ΚΕΦ. 6 ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ.....	120
6.1 Εργασιακές σχέσεις	120
6.2 Εργασιακή Ικανοποίηση.....	123
6.2.1 Έννοια.....	123
6.3 Ανθρώπινο Δυναμικό	127
6.3.1 Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού	127
6.3.2 Εκπαίδευση ανθρώπινου δυναμικού	131
6.4 Ανθρώπινο Δυναμικό στον τουρισμό.....	135

6.4.1 Δεξιότητες	137
Μσέο συλλογής δεδομένων-Ερωτηματολόγιο.....	141
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	202
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	201
Διαδικτυακές πηγές.....	210

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. 1 Η εξέλιξη των συνολικών αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα την περίοδο 1960-2006.....	17
Πίνακας 1. 2 ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ, ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ε.Ε.....	18
Πίνακας 1. 3 Επίπτωση του τουρισμού στη μεταβολή του ΑΕΠ.....	22
Πίνακας 1. 4 Η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ	24
Πίνακας 1. 5 Πιο σημαντικές πηγές ταξιδιωτικών πληροφοριών.....	29
Πίνακας 1. 6 Αφίξεις τουριστών που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ανά προορισμό	30
Πίνακας 2. 1 Οι 16 Δείκτες Ποιότητας	51
Πίνακας 3. 1 Η οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος στην Ελλάδα (2008-2009).....	58
Πίνακας 3. 2 Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και το σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης	64
Πίνακας 5. 1 Ελληνική ανεργία ανά ηλικία.....	98
Πίνακας 5. 2 Νεανική ανεργία στην ΕΕ.....	98
Πίνακας 5. 3 Αύξηση νεανικής ανεργίας	99
Πίνακας 5. 4 Τριμηνιαίο ΑΕΠ και ποσοστό ανεργίας της Ελλάδας, q1 2008 – q2 2016	100
Πίνακας 5. 5 Νέες Προσλήψεις – Συμβάσεις 2009-2012	102
Πίνακας 5. 6 Μετατροπή Σύμβασης Πλήρους Απασχόλησης σε Ευέλικτη Μορφή Εργασίας 2009-2012	102
Πίνακας 5. 7 Απασχολούμενοι στα Καταλύματα και την Εστίαση ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης, στην Ευρώπη, 2014.....	114
Πίνακας 5. 8 Απασχόληση σε Κλάδους Συναφείς με τον Τουρισμό (κύρια θέση εργασίας), 2014.....	114
Πίνακας 5. 9 Κατανομή απασχολούμενων στις ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις με βάση το επάγγελμα, 2014.....	115
Πίνακας 5. 10 Επίπεδο εκπαίδευσης απασχολούμενων στα καταλύματα & στο σύνολο της ελληνικής οικονομικής δραστηριότητας.....	116
Πίνακας 5. 11 Απασχόληση κατά φύλο, 2014	117

Πίνακας 5. 12 Απασχόληση κατά ηλικιακές ομάδες, 2014	118
Πίνακας 5. 13 Απασχόληση κατά μορφωτικό επίπεδο σε βασικούς τουριστικούς κλάδους στην Ελλάδα (2011).....	119
Πίνακας 6. 1 Τα κυριότερα στάδια ενός προγράμματος εργασιακής εκπαίδευσης.....	133
Πίνακας 6. 2 Βασικός λόγος προτίμησης αλλοδαπών εργαζομένων	138
Πίνακας 6.3 Αιτίες έλλειψης ανά ειδικότητα (10 κορυφαίες ειδικότητες).....	138

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 Ορισμός

Το αρσενικό ουσιαστικό τουρισμός προέρχεται από την ξενόγλωσση λέξη *tour*, η οποία στην Αγγλική και την Γαλλική γλώσσα μεταφράζεται ως γύρος, περιήγηση, ξενάγηση. Η Διεθνής Ένωση Επιστημόνων Τουρισμού, ή αλλιώς, ΔΕΕΤ, γνωστή και ως International Association of Scientific Experts on Tourism, έχει υπογραμμίσει πως ως τουρισμός μπορεί να οριστεί ένα σύνολο από φαινόμενα και σχέσεις, οι οποίες προέρχονται από τα ταξίδια και τη διαμονή προσωρινών κατοίκων σε έναν ή περισσότερους προορισμούς κάθε φορά και δεν έχουν κάποια σύνδεση με μια κερδοσκοπική δραστηριότητα.

Αν ανατρέξει κανείς στην πολυάριθμη για τον τουρισμό βιβλιογραφία θα εντοπίσει μια πληθώρα ορισμών για τον τουρισμό, κάτι το οποίο αποδεικνύει το πόσο πολύπλοκο φαινόμενο αποτελεί. Ο πρώτος ορισμός που παρατέθηκε για τον τουρισμό ήταν το 1942 από τους Hunziker & Krapf, οι οποίοι υπογράμμισαν την έννοια του τουρισμού ως φαινομένου που προκύπτει όταν άτομα ταξιδεύουν και παραμένουν σε ένα μέρος του οποίου δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι. Αρκετά χρόνια αργότερα, και πιο συγκεκριμένα, το 1954, ο Joshke προσεγγίζει τον τουρισμό σαν κατανάλωση, ενώ το ο Walterspiel (1974) τον ορίζει ως μετατόπιση της αγοραστικής δύναμης δίνοντας έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού.

Ένας άλλος ορισμός, αναφέρει τον τουρισμό ως το σύνολο των φαινομένων και των σχέσεων που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση τουριστών, επιχειρηματιών, κυβερνήσεων υποδοχής και κοινοτήτων υποδοχής στο πλαίσιο της διαδικασίας προσέλκυσης και φιλοξενίας αυτών των τουριστών και άλλων επισκεπτών.

Σύμφωνα με τον ΠΟΤ, ο τουρισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες ατόμων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε μέρη εκτός του συνήθους περιβάλλοντος τους για όχι περισσότερο από ένα συνεχές έτος για ψυχαγωγικούς, επιχειρηματικούς και άλλους σκοπούς.

Το φαινόμενο του τουρισμού δεν αποτελεί μονάχα ένα κοινωνικό φαινόμενο με κοινωνικές επιδράσεις, καθώς θεωρείται μια μορφή επιχειρηματικότητας, η οποία

βοηθάει στην οικονομία της εκάστοτε χώρας. Θα μπορούσε, κάλλιστα, να θεωρηθεί ένα φυσικό και ανθρωπογενές απόθεμα της τοπικής κοινωνίας¹.

Διαχρονικά, το φαινόμενο του τουρισμού έχει αποκτήσει αρκετές μορφές, οι οποίες δημιουργούνται με βάση ορισμένα κριτήρια, όπως το μέσο μεταφοράς (π.χ. αεροπορικό, θαλάσσιο), το προορισμό (π.χ. εσωτερικός, διεθνής), το σκοπό της αναψυχής (επαγγελματικός, φοιτητικός- erasmus, αθλητικός, θρησκευτικός), το επάγγελμα (επιστημονικό, συνεδριακό), τη διάρκεια παραμονής, το μέγεθος της ομάδας (ατομικό, ομαδικό), το κόστος του ταξιδιού, την ηλικία, το φύλο, τον χρόνο και την οικογενειακή κατάσταση (οικογενειακό, ζευγαριών). Η ανάπτυξη του τουρισμού, επομένως η τουριστική ανάπτυξη, αποτελεί μια διαδικασία συγχώνευσης πολλών παραγόντων η οποία απαριθμεί αρκετά οφέλη².

Η ανάπτυξη στον τουρισμό μπορεί να οριστεί και ως η επιλεγμένη από τις εκάστοτε κυβερνήσεις στρατηγική, η οποία στοχεύει στην αναβάθμιση και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων με την αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης, καθώς και «την υποβοήθηση ενός προορισμού να μετεξελιχθεί από μία θέση φτώχειας ή υπανάπτυξης σε μία θέση πλούτου η υπερ-ανάπτυξης»³.

Επιπλέον, η τουριστική ανάπτυξη απαιτεί ειδικό εθνικό σχεδιασμό με εξειδικευμένα μέτρα, για να επιτύχει το σκοπό της, που δεν είναι άλλος από τη δημιουργία ενός σταθερού φορολογικού και εργασιακού περιβάλλοντος, προσφέροντας παράλληλα ψυχαγωγία. Για να αναπτυχθεί ο τουρισμός σε μια χώρα, είναι αναγκαίο να προστατευτεί και να αναδειχθεί το φυσικό κάλος και οι ιδιαιτερότητές της, μέσα από ολοκληρωμένα στρατηγικά πλάνα, τα οποία περιλαμβάνουν επιμέρους σχέδια ανά τη περιφέρεια⁴.

Στη τουριστική ανάπτυξη, εμπλέκεται το πρόσωπο του τουρίστα, ο οποίος σύμφωνα με τον Ηγουμενάκη, επιδιώκει διαφορετικές ψυχικές εμπειρίες και ικανοποιήσεις, ενώ ταυτόχρονα, η φύση του θα καθορίσει κατά ένα μεγάλο μέρος τους τουριστικούς προορισμούς που θα επιλέξει. Η τουριστική ανάπτυξη βλέπει το φαινόμενο του τουρισμού, παράλληλα, σαν μια ευκαιρία για τη πραγματοποίηση

¹ Harris, L., Leipner N. (1995). Sustainable Tourism: an Australian perspective. Butterworth-Heinemann.

² Ηγουμενάκης, Ν., Κραβαρίτης, Κ. & Λύτρας, Π. (1998). Εισαγωγή στον Τουρισμό. Αθήνα: Interbooks.

³ Lockwood, A. & Medlik, S. (2001) Tourism and Hospitality in the 21st Century. London: Butterworth – Heinemann

⁴ Ανδριώτης Κ. (2005), Τουριστική ανάπτυξη και σχεδιασμός, Αθήνα: Σταμούλης

κάποιου οικονομικού, κοινωνικού ή επαγγελματικού κέρδους. Ο τουριστικός προορισμός, τέλος, αποτελεί τον χώρο στον οποίο θα ικανοποιήσει τις ψυχικές επιθυμίες του ο τουρίστας και θα παρθεί ως ευκαιρία από τη τουριστική επιχείρηση⁵.

Η "Τουριστική βιομηχανία" (tourism industry όπως αποκαλείται διεθνώς), αποτελείται από πολλές παραγωγικές μονάδες και υπομονάδες, οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών οικονομικών τομέμων και κλάδων, είτε δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα.

Ένας γενικά αποδεκτός ορισμός, ο οποίος αντιπροσωπεύει και την ποικιλομορφία και τη μεγάλη ετερογένεια της τουριστικής βιομηχανίας είναι ο παρακάτω: «Τουριστική Βιομηχανία ορίζεται ως το σύνθετο των οργανισμών εκείνων, δημοσίων και ιδιωτικών, που συμμετέχουν στην ανάπτυξη, την παραγωγή και την προώθηση των προϊόντων και των υπηρεσιών εκείνων που εξυπηρετούν τις ανάγκες των ταξιδιωτών»⁶.

Το φαινόμενο του τουρισμού, επιφέρει πολλά πλεονεκτήματα στις περιοχές, οι οποίες αποτελούν πόλο έλξης για τα περισσότερα κύματα επισκέψεων. Σε αυτά συγκαταλέγονται τα οικονομικά οφέλη της περιοχής, αφού οι τουρίστες με τον ερχομό τους σε μια περιοχή φέρνουν σε αυτήν και χρήματα, τα οποία αφήνουν σε ξενοδοχεία, εστιατόρια κέντρα διασκέδασης και σε όλες τις προσφερόμενες τουριστικές υπηρεσίες της. Επίσης για την πιο εξελιγμένη και χωρίς ταλαιπωρία ταξιδιωτική μετακίνηση εξελίσσονται και τα μέσα μεταφοράς και όλων των ειδών οι συγκοινωνίες. Φυσικά δεν γίνεται να μην αναφερθεί, πως οι τουριστικές επιχειρήσεις ανοίγουν θέσεις εργασίας και μειώνεται με αυτόν τον τρόπο η ανεργία, γεγονός, που ανήκει στα θετικά στοιχεία του αυξημένου τουρισμού ενός τόπου⁷.

Τέλος ένα πολύ ισχυρό πλεονέκτημα των ταξιδιών και κίνητρο για ενίσχυση των τουριστικών δράσεων είναι η επικοινωνία των διαφορετικών ανθρώπων μεταξύ τους και η ανταλλαγή απόψεων, η γνωριμία με άλλους πολιτισμούς και άγνωστα ήθη και έθιμα, που επικρατούν σε διάφορα μέρη του κόσμου. Με την επικοινωνία των ανθρώπων, αυξάνεται η κατανόηση, ο διάλογος και ο αλληλοσεβασμός.

⁵ Ηγουμενάκης, Ν., Κραβαρίτης, Κ. & Λύτρας, Π. (1998) Εισαγωγή στον Τουρισμό. Αθήνα: Interbooks

⁶ Βαρβαρέσος, Σ., Σωτηριάδης Μ. (2003). Διοίκηση Ποιότητας στις Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις. JOURNAL APXEION OIKONOMIKΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, Τόμος XV, Νο 1.

⁷ WTO (2008). The world travel and tourism environment. London: WTTC.

1.2 Ιστορική Αναδρομή

Αν επιτύχει κανείς μια ιστορική ανασκόπηση της εμφάνισης του τουριστικού φαινομένου, εύλογα θα διαπιστώσει ότι αποτελεί από τα ήδη αρχαιότερα χρόνια μια από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες. Την αρχαιότητα τα επαγγέλματα των ταξιδιωτών, επιστημόνων και εμπόρων απαιτούσαν συνεχόμενα ταξίδια, ενώ ταυτόχρονα η ανάπτυξη των μεγάλων πόλεων στη περιοχή της Μεσοποταμίας αποτέλεσε σημαντικό έρεισμα για την περαιτέρω ανάπτυξη των τουριστικών μετακινήσεων για εμπορικούς και επαγγελματικούς σκοπούς. Όταν οι Σουμέριοι εφεύραν τα χρήματα, τη σφηνοειδή γραφή και τη ρόδα, το φαινόμενο του τουρισμού εξελίχθηκε δραματικά, γεγονός το οποίο δίνει το τίτλο των ιδρυτών του φαινομένου του τουρισμού στους Σουμέριους.⁸

Χρόνια αργότερα, οι αρχαίοι Έλληνες και οι Ρωμαίοι συνέχισαν το φαινόμενο του τουρισμού για επίσης εμπορικούς και επαγγελματικούς λόγους. Η περίοδος της Αναγέννησης διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο στο φαινόμενο του τουρισμού, διότι αναπτύχθηκαν επιμέρους είδη τουρισμού, ενώ παρατηρήθηκε μια συνεχόμενη ανάγκη για διεύρυνση πνευματικών οριζώντων.

Κατά τον 19^ο αιώνα, παρατηρείται η αύξηση του τουρισμού και η μετατροπή του σε μαζικό φαινόμενο, κυρίως λόγω των τεχνολογικών επιτευγμάτων της εποχής, με βασικότερα την εμφάνιση του σιδηρόδρομου και τη ναυπήγηση του ατμόπλοιου. Αντίστοιχα, ο 20^{ος} είναι ο αιώνας κατά τον οποίο ο τουρισμός εξελίσσεται με πιο οργανωμένη μορφή, ενώ από το δεύτερο μισό του αιώνα και μετά ο τουρισμός αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο και μετατρέπεται σε έναν προσοδοφόρο κλάδο με οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις.⁹

Το πρότυπο του μαζικού τουρισμού άρχισε να ανθίζει την περίοδο του 1960 και να ενισχύεται και επικρατεί τη δεκαετία του 1990, κατά την οποία άρχισαν να χτίζονται μεγάλες και οργανωμένες ξενοδοχειακές μονάδες και χώροι εστίασης. Παράλληλα, «ανακαλύπτονται νέοι προορισμοί που δεν έχουν μόνο σχέση με την ιστορία αλλά και το περιβάλλον και επίσης εισάγονται σταδιακά συστήματα

⁸ Baud-Bovy M.& Lawson F. (1977). Tourism and Recreation Development, The Architectural Press Ltd., London

⁹ Harrison, D. (1988) The Sociology of Modernisation and Development. London: Unwin Hyman.

μάνατζμεντ, μάρκετινγκ και πληροφορικής, ενώ πλέον οι ξενοδοχοϋπάλληλοι εκπαιδεύονται, όπως και όλοι οι εμπλεκόμενοι στον τουρισμό»¹⁰.

Κατά την μεταπολεμική περίοδο, η Ελλάδα άρχισε να ασχολείται σοβαρά με τον τουρισμό προσανατολισμένη κυρίως στο τουριστικό πρότυπο «Ήλιος-Θάλασσα», καθώς παρατηρείται βελτίωση στις ελληνικές υποδομές, όπως αεροδρόμια, λιμάνια και οδικό δίκτυο και επίσης ξεκινάει η εντατικοποίηση των αεροπορικών δρομολογίων.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, το 1970, οι αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα έχουν ξεπεράσει το 1.6 εκατ. (+302,87% σε σχέση με το 1960) και το 1980 φτάνουν πλέον στα 5.2 εκατ. (+227,56%, σε σχέση με το 1970), πριν διαμορφωθούν στα 8,87 εκατ. το 1990. Αντίστοιχη είναι η εικόνα και συνολικά στην Ευρώπη όπου οι αφίξεις έχουν φτάσει το 1990 στα 282,7 εκατ. έναντι 16,8 εκατ. το 1950, ενώ παγκοσμίως, οι αντίστοιχοι αριθμοί διαμορφώνονται σε 439 εκατ. και 25,3 εκατ. αντίστοιχα¹¹.

Με την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ, οι ευρωπαίοι επισκέπτες αυξάνονται. «Το 1986, οι αφίξεις από χώρες της ΕΟΚ ήταν 4.448.827, ενώ από τις ΗΠΑ 204.667»¹².

Σε γενικές γραμμές, έως και το 1990 «η τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα ήταν ταχύτερη από ό,τι στην Ευρώπη και παγκοσμίως, ενώ από τη δεκαετία του 1990-2000 η μείωση του ρυθμού αύξησης των αφίξεων ήταν μεγαλύτερη από τη αντίστοιχη ευρωπαϊκή και παγκόσμια»¹³.

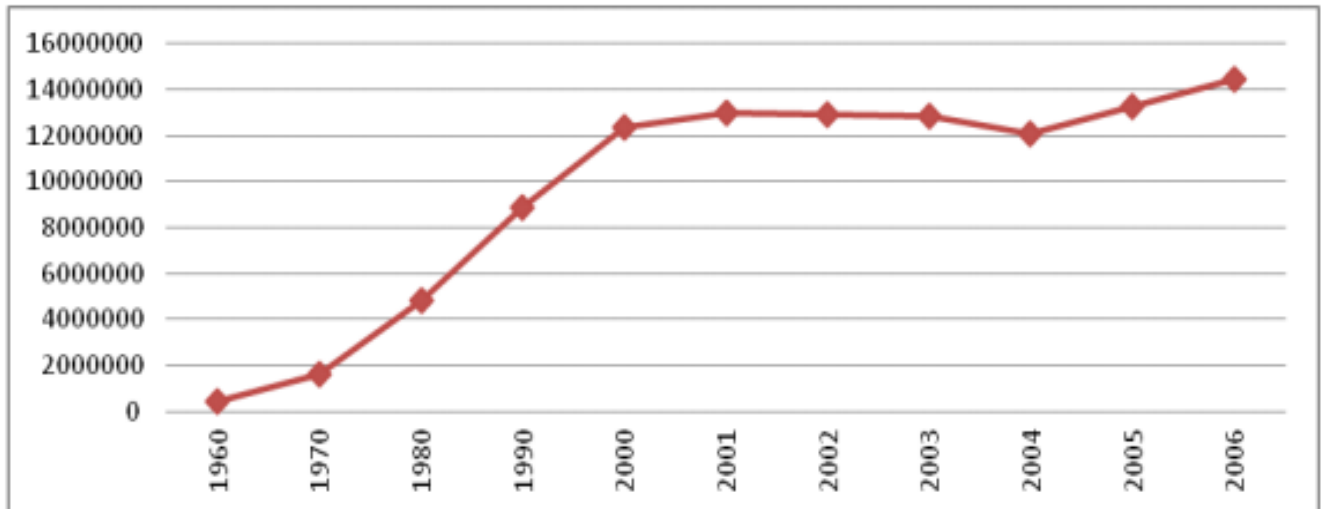
¹⁰ <http://www.thetoc.gr/koinwnia/article/tourismos-apo-tis-33000-to-1950-sta-18-ekat-to-2014>

¹¹ <http://www.iefimerida.gr/news>

¹² Παπαδουλάκη, Α. (2011). Ιστορία των τουριστικών επιχειρήσεων στο 19ο και 20ο αιώνα: ο ρόλος και η εξέλιξη των ταξιδιωτικών γραφείων & πρακτορείων. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ)

¹³ <http://www.thetoc.gr/koinwnia/article/tourismos-apo-tis-33000-to-1950-sta-18-ekat-to-2014>

Πίνακας 1. 1 Η εξέλιξη των συνολικών αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα την περίοδο 1960-2006

Όσον αφορά τις μεταβολές του εισερχόμενου τουρισμού μέχρι το 2000, οι μεγαλύτερη πτώση στο ρυθμό μεταβολής παρατηρήθηκε το 1967 και η δεύτερη το 1974, δύο χρονιές, που εκτός των άλλων, σηματοδεύτηκαν από την επιβολή και την πτώση αντίστοιχα της δικτατορίας, αλλά και από άλλα γεγονότα, ελληνικής και αλλοδαπής προέλευσης, όπως, η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο, η επιστράτευση στην Ελλάδα, η παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση κ.λπ. Επίσης, η αιτία της πτώσης του αριθμού των τουριστών το 1995 και το 1996 μάλλον οφείλεται στην παγκόσμια οικονομική κατάσταση¹⁴.

¹⁴ Παπανίκος, Γ. (2009). Κάμψεις και Κρίσεις στον Ελληνικό Τουρισμό από το 1951 μέχρι Σήμερα. ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ (ΑΤΕΜ), Τεύχος 1ο, Τόμος 1ος, σελ. 29-40. Available at: <https://www.atiner.gr/atem/ATEM-01.pdf>

**Πίνακας 1. 2 ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ,
ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ε.Ε.**

		Ελλάδα	ΕΕ15	ΕΕ25
1990	Μονάδες	6.713	191.469	
	Κλίνες	438.355	7.833.987	
	Μέσο Μέγεθος	65	41	
1995	Μονάδες	7.754	189.980	195.922
	Κλίνες	557.188	8.615.733	9.163.551
	Μέσο Μέγεθος	72	45	47
2000	Μονάδες	8.342	192.867	202.806
	Κλίνες	607.614	9.635.271	10.356.059
	Μέσο Μέγεθος	73	50	51
2004	Μονάδες	8.899	189.582	201.066
	Κλίνες	668.271	9.952.275	10.783.463
	Μέσο Μέγεθος	75	52	54

Πηγή: <http://epan2.antagonistikotita.gr/uploads/tourismos1.pdf>

Η περίοδος 2001-2010 χαρακτηρίζεται από έντονες διακυμάνσεις της τουριστικής κίνησης, τόσο στη χώρα μας όσο και διεθνώς. Χαρακτηριστικό είναι ότι λόγω πολιτικών αναταράξεων, όπως το γεγονός τις 11ης Σεπτεμβρίου 2001 και λόγω της χρηματοοικονομικής κρίσης που επιφέρει δυσμενείς οικονομικές συνέπειες παγκοσμίως, ο διεθνής τουρισμός γίνεται ευάλωτος και παρουσιάζει μείωση. Ταυτόχρονα όμως, ο τουρισμός παρουσιάζει ιδιαίτερες αντοχές και ανακάμπτει σε σχετικά σύντομο διάστημα καθιστώντας σαφή τη δυναμική του.

Μία πολύ σημαντική εξέλιξη -για τον ελληνικό τουρισμό – κατά τη δεκαετία του 2000 είναι «η αυξανόμενη παρουσία στην ελληνική τουριστική οικονομία των μεγάλων ξενοδοχειακών συγκροτημάτων με επωνυμίες (brands) αναγνωρισμένες στην Ελλάδα και διεθνώς, οι οποίες εγγυώνται στους πελάτες την προσφορά συγκεκριμένων τουριστικών υπηρεσιών υψηλής ποιότητας σε ικανοποιητικές τιμές»¹⁵.

¹⁵ Alpha Bank (2009). ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: ΜΕΓΑΛΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΜΕ ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 110, σελ. 3-18. Available at: https://www.alpha.gr/files/infoanalyses/oikon_deltio_110.pdf

Στην Ελλάδα, η περίοδος 2002-2004, χαρακτηρίζεται από μία στασιμότητα στην εισροή τουριστών από τις περισσότερες χώρες και μια σημαντική πτώση των αφίξεων ιδιαίτερα από τις ΗΠΑ. Από το 2004, ακολούθησε μια ανάκαμψη του διεθνούς τουρισμού και αύξηση του εισερχόμενου τουρισμού στη χώρα μας έως και το 2008. Από το 2008 και μετά, παρατηρήθηκε μια σημαντική μείωση της τουριστικής κίνησης, η οποία διατηρήθηκε μέχρι το 2010 που παρουσιάστηκε «ανάκαμψη του παγκόσμιου τουριστικού ρεύματος, με αύξηση +6,6% ως προς το 2009, οπότε είχε σημειωθεί πτώση κατά 4,0% των διεθνών αφίξεων, σε σύγκριση με την επίδοση του 2008. Οι συνολικές αφίξεις εισερχόμενων τουριστών υπολογίζεται ότι το 2010 έφθασαν τα 940 εκατομμύρια έναντι μόλις 881 εκ. το 2009 και 916 εκ. το 2008»¹⁶.

Όπως ήταν αναμενόμενο, το 2008, η παγκόσμια οικονομική κρίση συνέβαλε αναπόφευκτα στην κατακόρυφη πτώση της καταναλωτικής και της επιχειρηματικής εμπιστοσύνης στην Ελλάδα και κατ' επέκταση στην πτώση της ζήτησης για τουρισμό. Οι αρνητικές επιπτώσεις τόσο για τον εξωτερικό τουρισμό όσο και άλλες οικονομικές δραστηριότητες ενισχύθηκαν λόγω του ασταθούς πολιτικού και κοινωνικού κλίματος στη χώρα μας¹⁷.

Σύμφωνα με μελέτη της Alpha Bank (2009), τα συνολικά έσοδα της χώρας μας από τον εξωτερικό τουρισμό ανήλθαν το 2008 στα € 11,64 δισ., δηλαδή στο 4,8% του ΑΕΠ, σημειώνοντας μέση ετήσια αύξηση 4,2% στην περίοδο 2003-2008. «Η συμβολή των εισπράξεων από τον εξωτερικό τουρισμό στο ΑΕΠ στην Ελλάδα είναι από τις υψηλότερες μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ και συγκρίνεται με εισπράξεις ίσες με το 15,8% του ΑΕΠ στην Κροατία, 11,0% του ΑΕΠ στην Κύπρο, 7,4% του ΑΕΠ στη Βουλγαρία, 5,6% του ΑΕΠ στη Σλοβενία, 5,3% του ΑΕΠ στην Αυστρία, 3,9% του ΑΕΠ στην Ουγγαρία και 3,8% του ΑΕΠ στην Ισπανία».

Μετά την κατακόρυφη πτωτική πορεία της ελληνικής οικονομίας και κατ' επέκταση του τουρισμού στην περίοδο 2008- 2013, ο ελληνικός τουρισμός παρουσιάζει εντυπωσιακή ανάκαμψη το 2013 και εντυπωσιακές επιδόσεις το 2014

¹⁶ Ε.Ο.Τ. - Χατζηδάκης, Α. (2011). ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ 2001-2010. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

¹⁷ Alpha Bank (2009). ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: ΜΕΓΑΛΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΜΕ ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 110, σελ. 3-18. Available at: https://www.alpha.gr/files/infoanalyses/oikon_deltio_110.pdf

στις οποίες συνέβαλε το γεωπολιτικό περιβάλλον στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και η κρίση στις σχέσεις Ρωσίας – Τουρκίας.

1.3 Τουρισμός και οικονομική ανάπτυξη

Ανατρέχοντας στη διεθνή βιβλιογραφία, εντοπίζουμε πολλές και συστηματικές αναλύσεις για τη συμβολή του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη. Οι περισσότερες από αυτές εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην πολλαπλασιαστική επίδραση του τουριστικού συναλλάγματος στις οικονομίες των τουριστικών χωρών ή περιοχών¹⁸.

Αντίθετα, μια συστηματική αποτίμηση της συμβολής, ειδικά του εσωτερικού τουρισμού, λείπει, με αποτέλεσμα να υποεκτιμάται ο ρόλος του, τόσο στην εθνική οικονομία, όσο και στη λειτουργία της παραγωγικής δομής των τουριστικών περιοχών, αλλά και στην τοπική απασχόληση¹⁹.

Στην εποχή, που ζούμε η οικονομία περνάει μια περίοδο βαθιάς υφεσιακής κρίσης, η οποία έχει σαν αποτέλεσμα να προκαλούνται πολλών ειδών προβλήματα στις επιχειρήσεις και στα έσοδά τους. Στο επίπεδο μιας ολόκληρης χώρας, τα χρήματα, τα οποία προέρχονται από την οικονομική της δραστηριότητα είναι πλέον, δύσκολο να αυξηθούν, ή και μερικές φορές πολύ δύσκολο να ξεπεράσουν τα έξοδα, που καταγράφονται στον ετήσιο ισολογισμό του κράτους. Σε κάθε χώρα, αλλά κυρίως στην Ελλάδα, ένας πολύ σημαντικός παράγοντας, ο οποίος ενισχύει και τονώνει την εθνική οικονομία είναι αυτός του τουρισμού.

Ειδικά για το ελληνικό κράτος η τουριστική κίνηση, η οποία σημειώνεται μέσα από τις αφίξεις ανθρώπων από άλλα κράτη, έχει πολύ μεγάλη βαρύτητα στα έσοδα της χώρας και αποτελεί ένα από τους πιο σημαντικούς οικονομικούς της πυλώνες. Αν αξιοποιηθεί σωστά, μπορεί να αποφέρει τα χρήματα εκείνα, που πιθανόν να λείπουν από την χώρα, λόγω έλλειψης άλλων ειδών βιομηχανίας. Για να μπορέσει ο τουρισμός να συνεχίσει να διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο στην οικονομία και να μην πέσει σε τέλμα, υπάρχει μεγάλη ανάγκη, για τον εκσυγχρονισμό του και την πριμοδότηση νέων ιδεών. Επομένως πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη το γεγονός αυτό και να μελετηθεί το, πώς μπορεί να γίνει πράξη, ώστε να εφαρμοστεί και έμπρακτα.

¹⁸ Τσάρτας, Π. (2010). Ελληνική τουριστική ανάπτυξη. Αθήνα: Κριτική

¹⁹ Τσάρτας, Π., Μανώλογλου, Ε., Μάρκου, Α. (2001). Ποιοτικά χαρακτηριστικά και τάσεις ζήτησης εσωτερικού τουρισμού. Αθήνα: Εθνικό κέντρο κοινωνικών ερευνών

Αναφορικά με την άμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ κατά την τριετία 2013-2015, εκτιμάται στο 9,8% του ΑΕΠ το 2015, στο 9,3% το 2014 και 8,3% το 2013.

Πίνακας 1. 3 Επίπτωση του τουρισμού στη μεταβολή του ΑΕΠ

		2013	2014	2015
Συνολική άμεση και έμμεση δαπάνη από τον Τουρισμό		32,974.0	36,140	37,934
%Δ			9.6%	5.0%
ΑΕΠ Τρέχουσες τιμές	191,204	180,389.0	177,559.4	176,022.7
Επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ (Π.μ.)			1.75	1.01
Εισπράξεις από τον εξωτερικό τουρισμό	10,442.5	12,152.2	13,393.1	14,125.8
% Δ		16.4%	10.2%	5.5%
ΑΕΠ Τρέχουσες τιμές	191,204	180,389.0	177,559.4	176,022.7
		-5.7%	-1.6%	-0.9%
Επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ (Π.μ.)		0.89	0.69	0.41
Προστ. Αξία Χ&Λ Εμπόριο Καταλύματα και Εστίαση	36,994.8	37,049.0	39,725.0	40,297.1
%Δ		0.1%	7.2%	1.4%
ΑΕΠ Σταθ. Τιμές 2010	190,394.7	184,305.4	185,510.8	185,081.2
%Δ		-3.2%	0.7%	-0.2%
Επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ (Π.μ.)		0.03	1.45	0.31

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

Για το 2016, αεροπορικές αφίξεις ξένων κατοίκων στην Ελλάδα ήταν αυξημένες κατά 8,2% στο 1ο 3μηνο μετά τη σημαντική αύξησή τους κατά 29,4% στο 1ο 3μηνο 2015 και κατά 20,6% στο 1ο 3μηνο 2014. «Το 2016 καταγράφεται ρεκόρ επιβατικής κίνησης στα αεροδρόμια της χώρας, καθώς οι επιβάτες που διακινήθηκαν το δωδεκάμηνο του 2016 άγγιξαν τα 53,6 εκατομμύρια, καταγράφοντας αύξηση 9,9% σε σχέση με το 2015. Επιπλέον, από τα στατιστικά στοιχεία της ΥΠΑ για την κίνηση των αεροδρομίων προκύπτει πως ο συνολικός αριθμός των διακινήθέντων επιβατών το δωδεκάμηνο του 2016 έφθασε τα 53.637.249, παρουσιάζοντας αύξηση 9,9% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2015, κατά το οποίο είχαν διακινήθει 48.811.600 επιβάτες»²⁰.

Τέλος με βάση προσωρινά στοιχεία που δημοσιοποίησε το Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, οι αεροπορικές αφίξεις το 2017, ανήλθαν στα 16,87 εκατομμύρια έναντι 15,47 το 2015, ενώ οι οδικές αφίξεις,

²⁰ <http://www.euro2day.gr/news/economy/article/1511302/rekor-afixeon-to-2016-gia-ton-ellhniko-toyrismo.html>

διαμορφώθηκαν στα 12,047 εκατομμύρια, γεγονός που σημαίνει αύξηση 0,6% σε σχέση με τα 11,97 εκατ. του 2015²¹.

Όπως αναφέρεται και στη μελέτη του SETE (2016) για τον τουρισμό την τελευταία τριετία, η επιδιωκόμενη αύξηση των αφίξεων και των εσόδων από τον εισερχόμενο και από τον εσωτερικό τουρισμό στην Ελλάδα «θα προσδιοριστεί κατά κύριο λόγο από τον εμπλουτισμό και την διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος καθώς και τον ρυθμό αύξησης της προσφοράς διεθνώς ανταγωνιστικών τουριστικών υπηρεσιών στη χώρα και σε μικρότερο βαθμό από τη ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών».

■ Αφίξεις, διανυκτερεύσεις και έσοδα από εισερχόμενο τουρισμό

Χώρες	Αφίξεις	Διανυκτ/εις	Μέση Διάρκεια	Έσοδα (χιλ. €)	Έσοδα ταξιδιώτη (€)	Έσοδα/ Διανυκτ/ση (€)
Στοιχεία 2015	26.114.200	188.012.000	7,2	14.125.800	541	75
Στόχος 2021	34.800.000	250.000.000	7,2	19.600.000	563	78

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Τουριστικό Ισοζύγιο (Απρίλιος 2016) - εκτιμήσεις SETE Intelligence

Σύμφωνα με μελέτη του IOBE, «η συνολική επίδραση στην ελληνική οικονομία από την εσωτερική τουριστική δαπάνη (της δαπάνης δηλαδή από αλλοδαπούς επισκέπτες που επισκέπτονται την Ελλάδα, αλλά και ημεδαπούς επισκέπτες στο εσωτερικό της χώρας) και τις επενδύσεις που σχετίζονται με τον τουρισμό εκτιμάται (στοιχεία 2010) στα 34,4 δισεκ. ευρώ ή 15,1% του ΑΕΠ, εκ των οποίων τα 15,2 δισεκ. ευρώ αντιπροσωπεύουν την άμεση επίδραση από την ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος στην Ελλάδα»²².

Το 20% θα προσεγγίσει η συνολική συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ το 2017, σύμφωνα με εκτιμήσεις της Alpha Bank. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Εβδομαδιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων της τράπεζας, η συμβολή του τουρισμού στην ανάκαμψη της οικονομίας και στη μείωση του ελλείμματος των εξωτερικών συναλλαγών το 2017 θα είναι καθοριστικής σημασίας.

²¹ <http://www.euro2day.gr/news/economy/article/1511302/rekor-afixeon-to-2016-gia-ton-ellhniko-toyrismo.html>

²² <http://www.epixeiro.gr/article/21929>

Στην ίδια ανάλυση αναφέρεται ότι «ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πιο εξωστρεφείς κλάδους της ελληνικής οικονομίας και η εισροή ταξιδιωτικού συναλλάγματος επιδρά θετικά στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας, συμβάλλοντας στη μείωση του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών. Η σημασία του τουρισμού για τη χρηματοδότηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου είναι εξαιρετικά μεγάλη και είναι χαρακτηριστικό ότι το 2016 οι ταξιδιωτικές εισπράξεις κάλυψαν το 79,6% του εμπορικού ελλείμματος»²³.

Πίνακας 1. 4 Η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ

²³ <http://www.kathimerini.gr/924133/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/alpha-bank-sto-20-h-symvolh-toy-toyrismoy-sto-aep>

1.4 Βιώσιμος τουρισμός

Σύμφωνα με τη «Χάρτα για τον τουρισμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη» (1995) η ανάπτυξη του τουρισμού θα πρέπει να είναι φιλική με το περιβάλλον, να σέβεται τις ιδιαιτερότητες της τοπικής κοινωνίας και να είναι βιώσιμη οικονομικά, ενώ ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και των παραδόσεων της τοπικής κοινωνίας.

Ο ορισμός «πράσινη ανάπτυξη» ή «αειφόρος ανάπτυξη» ή «βιώσιμη ανάπτυξη» αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται και υλοποιείται λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητα, έχοντας ως γνώμονα τη μέγιστη δυνατή απολαβή αγαθών από το περιβάλλον, χωρίς όμως να διακόπτεται η φυσική παραγωγή αυτών των προϊόντων σε ικανοποιητική ποσότητα και στο μέλλον. Παράλληλα, η έννοια της βιωσιμότητας υπονοεί ότι οι φυσικοί πόροι υφίστανται εκμετάλλευση με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίο ανανεώνονται, διαφορετικά λαμβάνει χώρα περιβαλλοντική υποβάθμιση²⁴.

Από την χρονιά του 1980 και μετά στα επόμενα χρόνια, αναγνωρίστηκε η ανάγκη, να επιβιώσει η μορφή της «βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης» ή αλλιώς ο «βιώσιμος τουρισμός». Αυτό σημαίνει, πως αναγνωρίζεται η αξία του τουρισμού, ως μια από τις πολύ σημαντικές συνιστώσες της οικονομίας και επιδιώκεται η ενίσχυση και ενδυνάμωση του, παράλληλα, όμως, με τον σεβασμό στο περιβάλλον και την φύση, εφαρμόζοντας πάντα το μέτρο. Πιο συγκεκριμένα με τις έννοιες αυτές, αναφέρουμε την προώθηση της ισόρροπης τουριστικής δραστηριότητας, η οποία θα επιφέρει οφέλη στην οικονομική ζωή της περιοχής, αλλά και στην κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική, χωρίς να βλάψει καμιά πλευρά της ζωής της²⁵.

Τα τελευταία χρόνια, τουριστική πολιτική της Ε.Ε. επιβάλλει στη χώρα μας το στρατηγικό σχεδιασμό εναλλακτικών μορφών τουρισμού και την αξιοποίηση των πόρων και της τεχνογνωσίας με σκοπό την παράλληλη εκμετάλλευση των ευκαιριών

²⁴ Υφαντίδου, Γ., Σπυριδοπούλου, Ε. Πράσινος Τουρισμός. Available at: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4262/2/02_chapter_6.pdf,

²⁵ Κακούρης, Α. (χ.ε.), Καινοτομία – Επιχειρηματικότητα – Διοίκηση Επιχειρήσεων. Available at: <http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/1.1.pdf>

που παρουσιάζονται για την ενίσχυση της ιδιωτικής τουριστικής επιχειρηματικής δράσης²⁶.

Ο τουρισμός, που είναι μια βασική μονάδα της οικονομικής ανάπτυξης ενός τόπου, θα πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες φύλαξης και φροντίδας του περιβάλλοντος. Έτσι πλέον προωθείται η βιώσιμη ανάπτυξη και ο πράσινος τουρισμός, που αναφέρονται στην ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας και δραστηριότητας, αλλά παράλληλα με τη συνειδητή προστασία των παραγωγικών πόρων του εδάφους και της φύσης.

Στόχος είναι η θετική αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων, που προσφέρει στον άνθρωπο το περιβάλλον και η προσοχή, ώστε να μην προκληθούν καταστροφές σε αυτό και ανεπανόρθωτες ζημιές. Υπό αυτήν την έννοια η βιωσιμότητα, παίρνει την μορφή της εκμετάλλευσης του περιβάλλοντος σε βαθμό μικρότερο από τον συνηθισμένο των προηγούμενων ετών αλλά και της συνεχούς αναζήτησης μεθόδων, οι οποίες θα οδηγήσουν στην ισορροπία οικονομικής και τουριστικής ανάπτυξης και υγιούς περιβαλλοντικής συμπεριφοράς²⁷.

Γενικότερα, η εξέλιξη του βιώσιμου-αιφόρου τουρισμού έχει ακολουθήσει τέσσερα στάδια. Στο πρώτο στάδιο η αιφόρος ανάπτυξη και ο μαζικός τουρισμός θεωρήθηκαν διαμετρικά αντίθετες έννοιες, καθώς ο δεύτερος θεωρείται υπεύθυνος για τις αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνία και το περιβάλλον. Στο δεύτερο στάδιο και αφού έγινε αντιληπτό ότι ούτε ο εναλλακτικός τουρισμός είναι άμοιρος επιδράσεων, ο βιώσιμος και ο μαζικός τουρισμός άρχισαν να θεωρούνται ως διαφορετικά σημεία ενός συνεχούς. Στο τρίτο στάδιο η κλίμακα της ανάπτυξης σταμάτησε να αποτελεί καθοριστικό σημείο του αιφόρου τουρισμού και στο τέταρτο στάδιο που επικρατεί έως σήμερα έχει γίνει σχεδόν κατανοητό ότι η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη είναι μια καθοδηγητική έννοια που θα πρέπει να αποτελεί στόχο για όλες τις μορφές τουρισμού²⁸.

²⁶ Mockaitis, A. (2005), «The race of E.U. integration: How many and how high are the hurdles?» Research in international business and finance, 19: 195–199.

²⁷ Παιτσίνης Κώστα, Γ., Υφαντίδου, Γ. (2015). Πράσινος Τουρισμός. [Κεφάλαιο Συγγραμματος]. Στο Παιτσίνης Κώστα, Γ., Υφαντίδου, Γ. 2015. Η ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/4262>

²⁸ Σωτηριάδης, Μ., Φαρσάρη, Ι. (2009). Εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού. Αθήνα: Interbooks.

Ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη περιλαμβάνει επίσης και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, αφού τα αρχαία μνημεία αποτελούν κίνητρο για επισκέψεις τουριστών, σε περιοχές, οι οποίες χαρακτηρίζονται για την πολιτιστική τους κληρονομιά. Είναι καθήκον αυτών των περιοχών, να δραστηριοποιηθούν, για την ενίσχυση του τουρισμού με τις κατάλληλες υποδομές και παροχές υπηρεσιών, με ταυτόχρονη διατήρηση και προστασία του πολιτιστικού στοιχείου²⁹.

Επιπλέον, μπορούμε να αναφέρουμε, πως στόχοι της «Πράσινης Χημείας», η οποία είναι έννοια ταυτόσημη με την αειφόρο ανάπτυξη, αποτελούν η πρόοδος η οικονομική, η κοινωνική και η περιβαλλοντική. Αν δεν συμπτυχθούν αυτές οι τρεις διαστάσεις σε μια, τότε δεν θα υπάρχει και ουσιαστική ανάπτυξη³⁰.

Ο σχεδιασμός της βιώσιμης ανάπτυξης απαιτεί συμμετοχικές διαδικασίες και αναβάθμιση του ρόλου των «εταίρων» που εμπλέκονται επαγγελματικά σε αυτήν, οι οποίοι είναι συνήθως τέσσερις: «το κράτος, ο ιδιωτικός τομέας, οι ΟΤΑ και οι ειδικοί (επιστήμονες ή εμπειρογνώμονες του τουρισμού) και σε ορισμένες περιπτώσεις προστίθενται οι φορείς εκπροσώπησης των πολιτών (καταναλωτικές ή ταξιδιωτικές οργανώσεις τουριστών, περιβαλλοντικά σωματεία) που έχουν άμεση σχέση με τον τουρισμό και την ανάπτυξη»³¹.

²⁹ Πούλιος, Ι., Αλιβιζάτου, Μ., Αραμπατζής, Γ., Γιαννακίδης, Α., Καραγάλης, Ν., Μάσχα, Ε., Μούλιου, Μ., Παπαδάκη, Μ., Προσύλης, Χ., Τουλούπα, Σ. 2015. Πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2394>

³⁰ Ζουμπούλης, Α., Πελέκα, Ε., Τριανταφυλλίδης, Κ., 2015. Πράσινη χημεία και τεχνολογία στη βιώσιμη ανάπτυξη. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2320>

³¹ Τσάρτας, Π. (2004). Επτά βασικές προϋποθέσεις για μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, Η Καθημερινή. Available at: <http://www.kathimerini.gr/197313/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/epta-vasikes-proupotheseis-gia-mia-viwsimh-toyristikh-anapty3h>

1.5 Νέες Τεχνολογίες στον Τουρισμό

Το διαδίκτυο και οι σύγχρονες ΤΠΕ αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη του τουρισμού και της τουριστικής βιομηχανίας παγκοσμίως. Οι ΤΠΕ επιτρέπουν τη διαχείριση της εφοδιαστικής αλυσίδας σε μία ενιαία πηγή, η οποία διευκολύνει διάφορες λειτουργίες, όπως την επιλογή του τουριστικού προϊόντος, τη δημιουργία τουριστικών πακέτων και προσφορών, τις χρηματικές συναλλαγές, κτ.λ, μειώνοντας το κόστος των τουριστικών υπηρεσιών και βοηθώντας τους προμηθευτές να βρίσκονται σε άμεση επαφή με τον καταναλωτή και τις ανάγκες του.

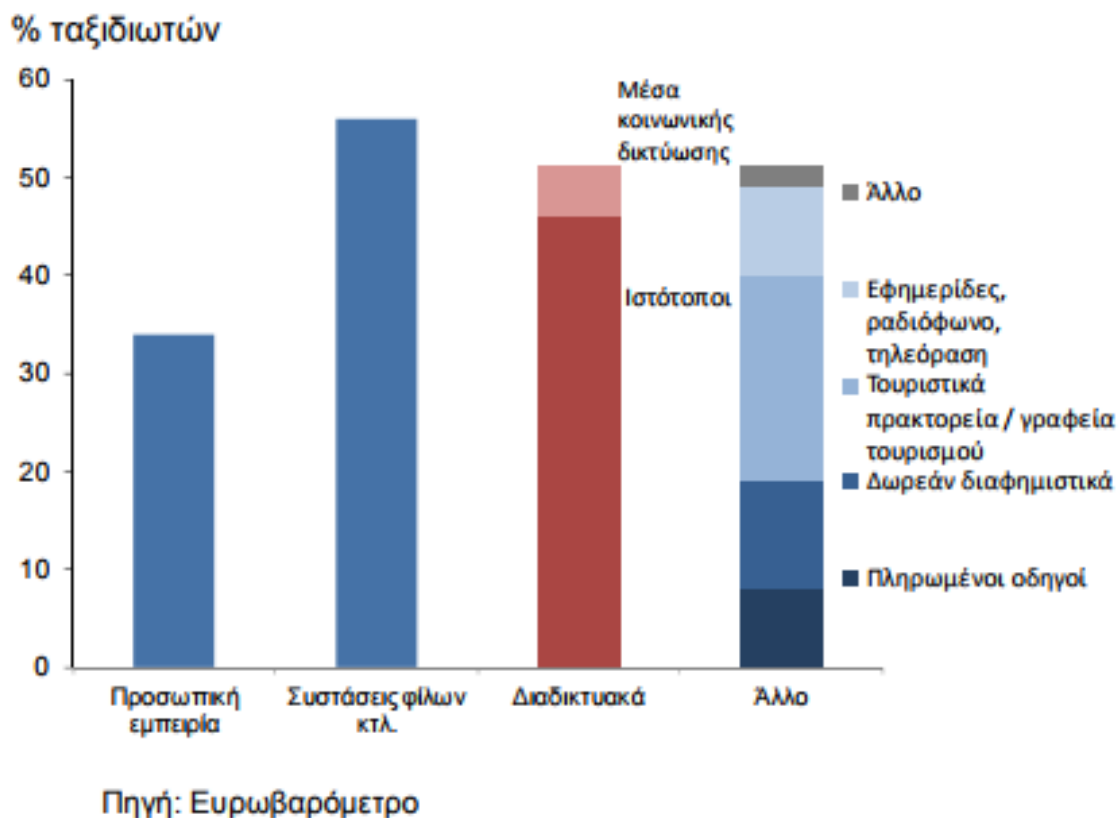
Επιπροσθέτως, η ανάπτυξη του διαδικτύου και των ΤΠΕ οδήγησε επίσης σε αλλαγές στη ζήτηση και την προσφορά, καθώς η διαφοροποιημένη τα τελευταία χρόνια καταναλωτική συμπεριφορά ως προς τα ταξίδια και την αναψυχή, έχει δημιουργήσει αυξημένη ζήτηση για ευέλικτες, εξατομικευμένες επιλογές και ποιότητα πληροφόρησης. Μέσω της νέας τεχνολογίας και των κοινωνικών δικτύων (π.χ. Facebook, Twitter, blogs), οι πελάτες έχουν τη δυνατότητα να ανταλλάσσουν πληροφορίες και αξιολογήσεις για τον εκάστοτε τουριστικό προορισμό, την ποιότητα των υπηρεσιών σε ξενοδοχεία και εστιατόρια και τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές συνθήκες.

Για τις τουριστικές επιχειρήσεις, το Διαδίκτυο προσφέρει τη δυνατότητα ενημέρωσης και κρατήσεων που διατίθενται σε μεγάλο αριθμό τουριστών με σχετικά χαμηλό κόστος. Παρέχει επίσης ένα εργαλείο επικοινωνίας μεταξύ των τουριστικών προμηθευτών, των μεσαζόντων, καθώς και των τελικών καταναλωτών. Η εμφάνιση του ηλεκτρονικού εμπορίου προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες στις τουριστικές επιχειρήσεις να επεκτείνουν την πελατειακή τους βάση, να εισέλθουν σε νέες αγορές προϊόντων και να εξορθολογίσουν τις δραστηριότητές τους. Η ηλεκτρονική επιχείρηση προσφέρει στις ΜΜΕ την ευκαιρία να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους με νέους και πιο οικονομικούς τρόπους.

Βάσει του ΠΟΤ, το Διαδίκτυο φέρνει επανάσταση στη διανομή των τουριστικών πληροφοριών και προϊόντων, καθώς ένα συνεχώς αυξανόμενο ποσοστό των χρηστών του Διαδικτύου κάνουν κρατήσεις on-line με αποτέλεσμα ο τουρισμός να κερδίζει συνεχώς μεγαλύτερο μερίδιο στο ηλεκτρονικό εμπόριο.

Πιο αναλυτικά, το διαδικτυακό περιεχόμενο είναι σήμερα η κύρια πηγή ταξιδιωτικών πληροφοριών, υπερβαίνοντας όλες τις άλλες μορφές παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης και μάρκετινγκ στην Ευρώπη, με μόνη πηγή που υπερβαίνει τη σημασία του διαδικτυακού περιεχομένου να είναι οι συστάσεις φίλων και συγγενών.

Πίνακας 1. 5 Πιο σημαντικές πηγές ταξιδιωτικών πληροφοριών

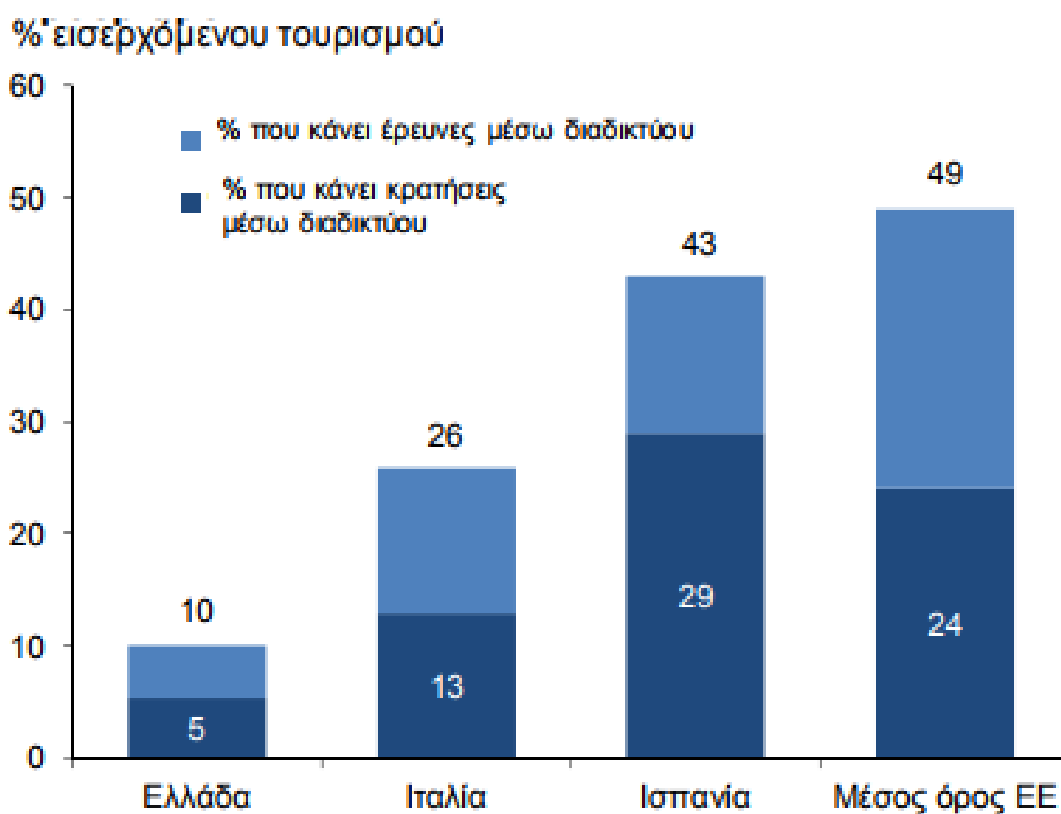

Οι τάσεις στην διεθνή και Ευρωπαϊκή αγορά δείχνουν συνεχείς αυξήσεις των διαδικτυακών αγορών σε τουριστικά προϊόντα – υπηρεσίες, ενώ οι διαδικτυακές υπηρεσίες έχουν δημιουργήσει μια νέα γενιά τουριστών, η οποία απαιτεί για περισσότερη και ποιοτική ενημέρωση, διαδραστική επικοινωνία με τις επιχειρήσεις και καλύτερη εξυπηρέτηση. Επιπρόσθετα, έχοντας άμεση πρόσβαση σε πληροφορίες και τα ανταγωνιστικά προϊόντα είναι μόνο ένα κλικ μακριά, η νέα γενιά τουριστών είναι: περισσότερη κριτική και επιλεκτική, λιγότερο πιστή σε οποιαδήποτε εταιρία, ευαίσθητη και ελαστική στην τιμή. Τέλος, η νέα γενιά τουριστών τείνει να κάνει

περισσότερα ταξίδια αλλά μικρότερης διάρκειας και να αποφασίζει και να σχεδιάζει το δρομολόγιο του την τελευταία στιγμή³².

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι παρόλο που ο μέσος όρος διαδικτυακού αποτυπώματος στην ΕΕ είναι 49%, συμπεριλαμβανομένης της έρευνας και των κρατήσεων, τα ταξίδια από και προς την Ελλάδα περιλαμβάνουν τη χαμηλότερη αλληλεπίδραση με διαδικτυακό περιεχόμενο.³³

Πίνακας 1. 6 Αφίξεις τουριστών που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ανά προορισμό

Πηγή: Tourism Economics

³² http://www.ictplus.gr/files/PDF%20FILES/WEB_SERVICES_IN_TOURISM.pdf

³³ Tourism Economics (2013). Οι συνέπειες του διαδικτυακού περιεχομένου στον Ευρωπαϊκό Τουρισμό. Διαθέσιμο στο: http://sete.gr/_fileuploads/entries/Online%20library/GR/131204_The%20Impact%20of%20Online%20Content%20on%20European%20Tourism_greek.pdf

Σύμφωνα με τις ανάγκες που προέκυψαν λόγω της εξέλιξης των τεχνολογιών και του μεγάλου ανταγωνισμού που δημιουργήθηκε, όλο και περισσότερες τουριστικές επιχειρήσεις αναπτύσσουν διαδικτυακές υπηρεσίες και χρησιμοποιούν αυτές τις νέες τεχνολογίες. Αυτός ο τρόπος επιχειρηματικότητας είναι γνωστός και ως Ηλεκτρονικός Τουρισμός ή e-Tourism. Αποτελεί έναν εξελισσόμενο τομέα που ορίζεται ως η χρήση των τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών στην τουριστική βιομηχανία . Παρέχει ένα σύνολο δυνατοτήτων που προσφέρουν το διαδίκτυο και οι άλλες τεχνολογίες σε άτομα που επιθυμούν να ταξιδέψουν³⁴.

Ως ηλεκτρονικός τουρισμός ορίζεται η εφαρμογή των ΤΠΕ (τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών) στην τουριστική βιομηχανία. Σύμφωνα με τον Buhalis, ο ηλεκτρονικός τουρισμός αντικατοπτρίζει την ψηφιοποίηση όλων των διαδικασιών και υπηρεσιών στις τουριστικές και ταξιδιωτικές βιομηχανίες. Σε τακτικό επίπεδο, περιλαμβάνει το ηλεκτρονικό εμπόριο και εφαρμόζει ΤΠΕ για τη μεγιστοποίηση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας του εκάστοτε τουριστικού οργανισμού, ενώ σε στρατηγικό επίπεδο, ο ηλεκτρονικός τουρισμός φέρνει σε επαφή όλες τις επιχειρηματικές διαδικασίες και τις στρατηγικές σχέσεις των τουριστικών οργανισμών με όλους τους ενδιαφερόμενους³⁵.

Βάσει πολλών μελετών, κάποια από τα βασικά οφέλη του ηλεκτρονικού εμπορίου για τις τουριστικές επιχειρήσεις είναι τα εξής³⁶:

- Παροχή εύκολης πρόσβασης στις πληροφορίες για τις τουριστικές υπηρεσίες,
- παροχή καλύτερων πληροφοριών για τον τουρισμό
- δημιουργία νέων αγορών
- βελτίωση πελατειακών σχέσεων
- μείωση του λειτουργικού κόστους
- ίδρυση νέων επιχειρηματικών εταίρων, και πολλά άλλα.

³⁴ <https://etourismbysissy.wordpress.com/>

³⁵ Buhalis, D. (2003). E-Tourism: Information technology for strategic tourism management. London: Pearson (Financial Times/Prentice Hall).

³⁶ Rayport, J.F. & Jaworski, B.J. (2002). Introduction to E-commerce, McGraw Hill

Συμπερασματικά, οι Νέες τεχνολογίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο ως νέα μέθοδος αύξησης της ζήτησης στην τουριστική βιομηχανία, η οποία με τη σειρά της έχει ως αποτέλεσμα την προσέλκυση περισσότερων τουριστών και τη δημιουργία περισσότερων εισοδημάτων, εκτός από την περαιτέρω ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας. Για τον λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία η συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού στις σύγχρονες τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών που συνδέονται με τον τουρισμό, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η βελτίωση των υπηρεσιών της τουριστικής βιομηχανίας και η προώθηση και ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Οι έννοιες της παιδείας και της αγωγής ανά τους αιώνες έχουν συνδεθεί με τις αξίες τις οποίες κάθε μελετητής θεωρεί σημαντικότερες, με άλλους να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη γνώση, άλλοι στην πνευματική απελευθέρωση του ατόμου, στην αυτονομία του ή και στη θέσπιση μιας πιο δίκαιης και ισότιμης κοινωνίας.

2.1 Εννοιολογικό πλαίσιο

Η εκπαίδευση αποτελεί την συστηματική αγωγή, η οποία με τη σειρά της, αποτελεί την ενσυνείδητη εκείνη παιδευτική διαδικασία που κατευθύνεται προς έναν συγκεκριμένο σκοπό. Η επίτευξη του σκοπού της αγωγής είναι αποτέλεσμα της επιλογής και της χρήσης κατάλληλων παιδαγωγικών μέσων.

Το κυριότερο μέσο, με το οποίο πραγματοποιείται η παιδευτική επικοινωνία στη τάξη είναι η διδασκαλία, η σημαντικότερη έκφανση της αγωγής, ενώ ο ορθός προγραμματισμός και σχεδιασμός της παιδευτικής διαδικασίας αποτελεί προϋπόθεση απαραίτητη για την επιτυχή πραγμάτωσή της. Η χρήση των παιδευτικών ή διδακτικών μέσων είναι μια ενέργεια που ολοκληρώνει τη μεθοδολογική οργάνωση της διδακτικής επικοινωνίας, χωρίς να ξεχνιέται, ωστόσο πως η παιδευτική επικοινωνία αποτελεί μια αμφίδρομη πορεία³⁷.

Ο όρος της εκπαίδευσης παραπέμπει στις θεσμοθετημένες από τη πολιτεία παροχή γνώσεων και άλλων μορφωτικών αγαθών από τα σχολεία. Αναφέρεται στην οργανωμένη και συστηματική διαδικασία αγωγής και μάθησης που προσφέρει η επίσημη πολιτεία, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν διάφορα σχολεία που παρέχουν εξειδικευμένες μορφές γνώσης (τεχνική εκπαίδευση, μουσικά σχολεία, εκκλησιαστική εκπαίδευση κτλ.). Τα διάφορα είδη σχολείων σε μια χώρα συνιστούν το εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο έχει βαθμίδες και συγκεκριμένη δομή που ποικίλλει από χώρα σε χώρα.³⁸

Για να επιτευχθούν οι σκοποί της αγωγής απαιτείται να χρησιμοποιούνται τα κατάλληλα εκπαιδευτικά μέσα. Πρωτίστως, η μάθηση αποτελεί τη διαδικασία μέσω

³⁷ Κρουσταλλάκη, Γ.Σ. (2001). Διαπαιδαγώγηση: πορεία ζωής. Εκδόσεις Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

³⁸ Πασιάς, Γ., Φωτεινός, Δ. (2015). Παιδαγωγική & εκπαίδευση. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη

της οποίας επιτυγχάνονται οι σκοποί της αγωγής και αφορά στις ενέργειες με τις οποίες τα άτομα κατακτούν γνώσεις, δεξιότητες, ενώ η διδασκαλία αφορά την επιλογή της διδακτικής μεθόδου από τον εκπαιδευτικό με κύριο μέσο επικοινωνίας το λόγο για να μεταδώσει γνώσεις και να αναπτύξει το διανοητικό επίπεδο των μαθητών. Ένα άλλο σημαντικό μέσο για την πραγμάτωση του σκοπού της αγωγής είναι το αναλυτικό πρόγραμμα, γνωστό και ως Α.Π., στην συντομογραφία του.

Το αναλυτικό πρόγραμμα αποτελεί ένα νομικό και πολιτικό κείμενο που περιέχει τις διάφορες μορφές γνώσης, στάσεις, αξίες, δεξιότητες και άλλα μορφωτικά αγαθά τα οποία θα αποκτήσουν οι μαθητευόμενοι στις διάφορες βαθμίδες. Στενά συνδεδεμένα με τα αναλυτικά προγράμματα είναι τα σχολικά εγχειρίδια και συνιστούν, μαζί με τον εκπαιδευτικό, τους παράγοντες εκείνους και τα μέσα με τα οποία υλοποιείται η διδασκαλία και πραγματοποιείται η μάθηση. Τα σχολικά εγχειρίδια συνιστούν ένα φυσικό προϊόν του αναλυτικού προγράμματος και από κοινού εκφράζουν τις λεγόμενες πολιτικές της γνώσης και συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της αγωγής.³⁹

³⁹ Κρίβας, Σ. (1997). Εισαγωγή στη παιδαγωγική. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

2.2 Στόχοι εκπαίδευσης

Σύμφωνα με τον Ντιούι, ο στόχος της εκπαίδευσης είναι η περαιτέρω εκπαίδευση. Η εκπαίδευση, όπως λέει, είναι το μέσο αλλά και ο σκοπός. Παρόλα αυτά, υποστηρίζει επίσης, ότι η εκπαίδευση χρειάζεται και άλλους σκοπούς, απλά αυτοί οι σκοποί, καθώς και τα μέσα με τα οποία θα επιτευχθούν, δεν είναι προκαθορισμένα. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να παρέχουν στους μαθητές τους τα μέσα να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τις εμπειρίες τους στο μέλλον και να θέτουν οι ίδιοι τους σκοπούς τους⁴⁰.

Ποιοι είναι όμως οι εκπαιδευτικοί στόχοι; Το λάθος είναι, όπως λέει ο Ντιούι, οι στόχοι να θεωρούνται ως ο τελικός τρόπος πράξης αντί για καθοδηγητικά ερεθίσματα. Σύμφωνα με τον ίδιο, κάθε εκπαιδευτική πολιτική, αλλά και κάθε εκπαιδευτικός θα πρέπει να καθορίζει κάποιους στόχους που θα καθοδηγούν τον ρόλο της, αλλά παράλληλα θα πρέπει να αφήνει ένα περιθώριο επαναδιαπραγμάτευσης των σκοπών της. Οι σκοποί της εκπαίδευσης θα πρέπει να είναι ρητοί και συνειδητοποιημένοι προκειμένου να καθοδηγούν την εκπαιδευτική πράξη και τη συμπεριφορά μας: Για να κάνει κανείς ένα πλάνο μαθήματος πρέπει να έχει κατά νου τι θέλει να επιτύχει διδάσκοντας το μάθημα αυτό. Όμως, η προτεραιότητά μας δεν είναι να επιτύχουμε τους σκοπούς μας, αλλά να βοηθήσουμε τους μαθητές και τις μαθήτριες να θέσουν τους δικούς τους σκοπούς⁴¹.

Στη διεθνή βιβλιογραφία επικρατεί μια κοινή γλώσσα ως προς τις αξίες και τους στόχους της εκπαιδευτικής πολιτικής και πράξης.

Ορισμένοι από αυτούς τους στόχους είναι οι παρακάτω⁴²:

- Να προσφέρει στους μαθητές πρόσβαση και δυνατότητα απόκτησης, άσκησης και εφαρμογής ενός συνόλου γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών, που θα τους προετοιμάσουν να ζήσουν στη σημερινή περίπλοκη κοινωνία.

- Να ενδιαφέρεται και να προωθεί τις αξίες της αριστείας και των υψηλών επιδιώξεων.

⁴⁰ Dewey, J. (1916). *Democracy and Education: an introduction to the philosophy of education*. New York: The Macmillan Company.

⁴¹ Κόντος Π. (χ.χ.). Θέματα φιλοσοφίας της παιδείας. Πανεπιστημιακές σημειώσεις

⁴² Ζωγόπουλος Ε.(2012) Σχολική Μονάδα και Διοίκηση Ολικής Ποιότητας. Τα Εκπαιδευτικά, τ. 101-102 (Ιανουάριος-Ιούνιος 2012).

- Να είναι δημοκρατικό, δίκαιο και ισότιμο ως προς την αντιμετώπιση των μαθητών του.

- Να αναπτύσσει και να ενδυναμώνει στους μαθητές το αίσθημα της προσωπικής τους αξιοσύνης.

- Να βοηθά τους μαθητές του να αναπτύσσουν την προσωπική τους αυτονομία και παράλληλα να τους αναδεικνύει την αξία της κοινωνικής προσφοράς.

- Να προετοιμάζει τους μαθητές για την ενασχόληση τους με την πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη της κοινωνίας.

Αναζητώντας κάποιους διαχρονικούς στόχους της εκπαίδευσης, μπορούμε να ανατρέξουμε επίσης, στη σκέψη γνωστών φιλοσόφων.

Αρχικά, ο Πλάτωνας, όπως και πολλοί σύγχρονοι φιλόσοφοι και στοχαστές, κρίνουν ως πρωτεύον σκοπό της εκπαίδευσης τη διαμόρφωση καλών πολιτών. Το κάθε άτομο θα πρέπει να εκπαιδευτεί έτσι ώστε να προσφέρει τα μέγιστα στην κοινωνία στην οποία ζει, ακόμα και με τίμημα την προσωπική του ευχαρίστηση. Κι αυτό διότι αν δεν κάνει κανείς το καθήκον του, δεν δύναται να είναι πραγματικά ευδαίμων. Ευδαίμων είναι αυτός που πληροί τον σκοπό του. Το κοινωνικό σύνολο είναι επομένως πάνω από το άτομο. Εξάλλου, μια δίκαιη πολιτεία αποτελεί προϋπόθεση για μια καλή ζωή. Και για να έχουμε μια δίκαιη πολιτεία θα πρέπει το κάθε άτομο να εκπαιδευτεί έτσι ώστε να εξυπηρετήσει το κοινό καλό⁴³.

Για πολλούς φιλοσόφους, η εκπαίδευση θα πρέπει να απελευθερώνει το νέο άτομο. Η εκπαίδευση θα πρέπει να δίνει τη δυνατότητα στο άτομο να ζήσει όπως θέλει το ίδιο: να διαλέξει ένα επάγγελμα και έναν τρόπο ζωής αυτόνομα. Η αυτονομία αναδεικνύεται ως αξία στη νεότερη εποχή. Σε πρώτη ματιά η έννοια της αυτονομίας μοιάζει ανταγωνιστική ως προς την έννοια του πολίτη, όπως την υπερασπίστηκαν φιλόσοφοι της αρχαιότητας. Οι φιλόσοφοι των νέων χρόνων πάντως, προσπάθησαν να συνδέσουν τις δύο αυτές έννοιες.

Ο Λοκ (J. Locke, 1632-1704) ένας από τους πρώτους φιλοσόφους που στα νεότερα χρόνια ασχολήθηκαν με την παιδεία σε ένα ξεχωριστό έργο, θέτει ευθέως

⁴³Annas J. (2006). Εισαγωγή στην Πολιτεία του Πλάτωνα. Αθήνα: Καλέντης.

έναν τέτοιο στόχο για την αγωγή και θεωρεί την εκπαίδευση ως το όχημα για την αυτονομία του ανθρώπου και την απελευθέρωση της κοινωνίας⁴⁴.

Ο Ρουσσώ (J.J. Rousseau, 1712-1770) επιπροσθέτως, λίγο αργότερα, στο έργο του Αιμίλιος ή περί αγωγής θέτει ένα παρόμοιο ιδεώδες: η εκπαίδευση θα πρέπει να δημιουργεί αυτόνομα υποκείμενα⁴⁵.

Το κείμενο αυτό του Ρουσσώ αποτελεί ένα ιδιαίτερο υφολογικά έργο: μοιάζει άλλοτε με δοκίμιο κι άλλοτε με μυθιστόρημα, το οποίο περιγράφει μια φανταστική ιστορία διαπαιδαγώγησης, ενώ γράφεται εν μέρει ως απάντηση στον Λοκ. Και οι δύο φιλόσοφοι θέτουν την αυτονομία ως τον βασικό στόχο της αγωγής.

Και ο Καντ (I. Kant, 1724-1804), στο έργο του Περί παιδαγωγικής, συμφωνεί με τον Ρουσσώ ότι μέσω της εκπαίδευσης γεφυρώνεται το χάσμα μεταξύ φυσικού κόσμου και ηθικής πράξης. Οδηγεί το παιδί από το στάδιο των φυσικών παρορμήσεων στην αυτοσυνειδησία και την αυτονομία του ως λογικό/ηθικό ον. Η εκπαίδευση προσθέτει, θα πρέπει να αποτελεί βασικό μέριμνα του κράτους⁴⁶.

Η εκπαίδευση, κατά Καντ, πρέπει να τιθασεύσει την έντονη παρόρμηση για ασυδοσία και να αποδεχθεί τα προστάγματα της λογικής. Το ιδανικό που καθοδηγεί την εκπαίδευση θα πρέπει, κατά τον Καντ, να είναι η ιδέα της τελειότητας.

Ο Γουίντς (C. Winch), μεταξύ άλλων σύγχρονων φιλοσόφων, επιχειρηματολογεί υπέρ του εκπαιδευτικού στόχου της αυτονομίας. Θέτει όμως, παράλληλα και κάποιους περιορισμούς. Συγκεκριμένα, διαχωρίζει την αυτονομία σε αδύναμη και ισχυρή. Η ισχυρή αυτονομία είναι η δυνατότητα του καθενός να επιλέγει να ζήσει όπως θέλει, να υιοθετήσει όποιες αξίες, πεποιθήσεις και σκοπούς επιθυμεί, είτε αυτοί επιδοκιμάζονται από την κοινωνία είτε όχι. Το τι είναι αξιολογικό και ικανοποιητικό, στην συγκεκριμένη περίπτωση, αποφασίζεται αποκλειστικά από το ισχυρά αυτόνομο άτομο. Αντίθετα όταν έχει αδύναμη αυτονομία, το άτομο έχει την δυνατότητα να κάνει επιλογές, μεταξύ αξιών πεποιθήσεων και σκοπών, οι οποίοι εγκρίνονται ήδη από την κοινωνία⁴⁷.

Ακόμη, στόχος της εκπαίδευσης είναι και ηθική διαπαιδαγώγηση των ατόμων. Όλοι οι παραπάνω φιλόσοφοι θεωρούν ότι για να επιτευχθεί η εκπαίδευση

⁴⁴ Locke, J. (1963). *Some Thoughts Concerning Education*. Oxford: Clarendon Press.

⁴⁵ Ρουσσώ, Ζ.Ζ. (2001). *Αιμίλιος ή Περί αγωγής*. Αθήνα: Πλέθρον

⁴⁶ Kant, I., (2004). *Περί παιδαγωγικής*. Αθήνα: Κυριακίδης.

⁴⁷ Παπαδάκης, Ν. (2003), *Εκπαιδευτική πολιτική*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

καλών πολιτών ή αυτόνομων προσωπικοτήτων, χρειάζεται και ηθική διαπαιδαγώγηση. Τα άτομα θα πρέπει να εξελιχθούν σε ηθικές οντότητες, οι οποίες θα σέβονται τόσο την ατομική τους ύπαρξη όσο και το συλλογικό καλό, θέτοντας παράλληλα όρια στην προσωπική τους δράση. Τα όριά τους θα πρέπει να σταματούν εκεί που εκκινούν τα όρια των συνανθρώπων τους.

Επιπλέον, η εκπαίδευση οφείλει να στοχεύει στην επαγγελματική απασχόληση-αποκατάσταση των ατόμων. Η σωστή επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να είναι δικαίωμα όλων των μαθητών. Μια καλή δουλειά σήμερα θεωρείται βασικό συστατικό μιας ολοκληρωμένης ζωής. Στις κοινωνίες που ζούμε είναι δύσκολο να βρει κανείς ικανοποίηση σε μια καθημερινότητα που δεν περιέχει μια νοηματοδοτούμενη εργασία.

Παρόλο που η επαγγελματική αποκατάσταση είναι τόσο σημαντική σήμερα, συχνά υποτιμάται ως στόχος της εκπαίδευσης. Πολλοί εκπαιδευτικοί θεωρούν πως το μοναδικό έργο που τους αναλογεί είναι να μορφώνουν τους μαθητές. Δεν ενδιαφέρονται να προετοιμάσουν τους μαθητές για τον πραγματικό κόσμο της εργασίας. Ακόμα περισσότερο, θεωρούν ότι ο στόχος της επαγγελματικής αποκατάστασης, υποτάσσει την εκπαίδευση σε εξωτερικούς χρηστικούς στόχους, έτσι όπως αυτοί τίθενται από την κοινωνία.

Ο Ντιούι πρώτος θέτει τον στόχο της επαγγελματικού προσανατολισμού διαμέσω της πρωτοβάθμιας ήδη εκπαίδευσης. Αμφισβητεί ότι υπάρχει ένταση μεταξύ των αξιών που αναφέραμε πιο πάνω: το να μπορείς να προσαρμόζεσαι σε ένα χώρο εργασίας δεν θεωρεί ότι σου αφαιρεί κριτική σκέψη ή ατομική ελευθερία. Αμφισβητεί επιπλέον, τη νομιμότητα της διάκρισης μεταξύ πρακτικής και θεωρητικής εκπαίδευσης, και συνεπακόλουθα την πρωτοκαθεδρία της θεωρητικής εκπαίδευσης.

Κλείνοντας τη συγκεκριμένη ενότητα, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η δραστηριότητα στην οποία θα πρέπει να προσανατολίσουμε την παιδεία μας δεν θα πρέπει να είναι αυτή της μετάδοσης πληροφοριών ή της διαβίβασης «νεκρής» γνώσης, αλλά της διευκόλυνσης της κατανόησης, της προαγωγής και της διανοητικής ανάπτυξης. Μια τέτοια εκπαιδευτική πολιτική, προσανατολίζεται στην ελευθερία των ανθρώπων, και υποστηρίζει τη δυνατότητα τόσο του διδάσκοντος όσο και του

διδασκομένου να εξελίσσονται και να διδάσκονται -ο ένας από τον άλλο και αντιστρόφως- συνεχώς⁴⁸.

⁴⁸ Καζεπίδης, Τ. (1991) Η φιλοσοφία της παιδείας. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

2.3 Ο ρόλος της κοινωνίας και του κράτους

Καθημερινά ακούγονται διάφορα για τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης και την επίδρασή της στην κοινωνία, αλλά σπάνια αναφέρεται κανείς στον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία επηρεάζει το εκπαιδευτικό σύστημα. Συχνά αγνοείται το γεγονός ότι τα κοινωνικά πρότυπα, τα έθιμα και οι παραδόσεις επηρεάζουν την εκπαίδευση. Η κοινωνία και η παιδεία είναι στενά δεσμευμένες οντότητες και ως εκ τούτου δεν μπορούν να χωριστούν μεταξύ τους. Η κοινωνία από μόνη της είναι σαν ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα. Οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις δίνουν στα άτομα τη δυνατότητα να διαβάζουν τους συνανθρώπους τους, ενώ παράλληλα, τα έθιμα και οι αξίες διαμορφώνουν την ανατροφή των ατόμων, διαμορφώνοντας έτσι τις προσωπικότητές τους. Οι άνθρωποι μαθαίνουν από το περιβάλλον και τις εμπειρίες που αποκομίζουν από αυτό, συνεπώς, η κοινωνία επηρεάζει και διαμορφώνει σημαντικά τη διαδικασία της εκπαίδευσης.

Η κοινωνία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση και την επηρεάζει τόσο θετικά όσο και αρνητικά. Οι κοινωνικές ανισότητες και οι ανθυγιεινές εκπαιδευτικές πρακτικές είναι μερικές από τις αρνητικές επιρροές της κοινωνίας στη ζωή των ατόμων. Τα έθιμα και οι παραδόσεις που εμποδίζουν ορισμένα τμήματα της κοινωνίας να ασκήσουν τα θεμελιώδη δικαιώματά τους καταστρέφουν τις βασικές ιδέες της εκπαίδευσης και της κοινωνικής ευαισθητοποίησης⁴⁹.

Η γνώση του τι είναι σωστό και λάθος μεταδίδεται κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης. Η μελέτη της ιστορίας καθώς και της τέχνης και της λογοτεχνίας εισάγει τους μαθητές στην κουλτούρα και τις πεποιθήσεις της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκουν. Μέσα από την εκπαίδευση, οι μαθητές εισάγονται στους κοινωνικούς κανόνες, καθώς και στα έθιμα και τις παραδόσεις της κοινωνικής τους ομάδας. Έτσι, η κοινωνία και οι κοινωνικές πεποιθήσεις επηρεάζουν την εκπαίδευση, καθώς αποτελούν μέρος αυτού⁵⁰.

⁴⁹ Floud, J., Halsey, A. H. & Martin, F. (1956) Social class and educational opportunity: Heinemann.

⁵⁰ Banks O. (1987). Η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Συνεχίζοντας, η κοινωνία δημιουργείται από τους ανθρώπους που την διαμορφώνουν. Οι πεποιθήσεις και οι αξίες των ανθρώπων έχουν άμεσο αντίκτυπο στον τρόπο σκέψης και δράσης τους. Είναι εκείνοι οι άνθρωποι που μετέπειτα διαμορφώνουν το σύστημα της εκπαίδευσης. Από την επιλογή του εκπαιδευτικού περιεχομένου που είναι κατάλληλο για κάθε βαθμό, από τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να μεταδοθούν οι γνώσεις σε διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης, είναι οι άνθρωποι που είναι κατάλληλοι για αυτό το ρόλο. Έτσι, οι σκέψεις και οι πεποιθήσεις τους, οι οποίες με τη σειρά τους διαμορφώνονται από την κοινωνία, είναι υποχρεωμένες να επηρεάσουν αυτά που εφαρμόζουν για το εκπαιδευτικό σύστημα⁵¹.

Κατά τον Ραμπίδη, η εκπαίδευση, με την πλατιά έννοια του όρου, από την παιδική ηλικία ως την ενηλικίωση, αποτελεί ένα ζωτικό μέσο κοινωνικού ελέγχου. Η σημασία της αυξήθηκε κατά πολύ στην τελευταία εικοσαετία με την ταχύτατη επέκταση της εκπαίδευσης όλων των επιπέδων στις αναπτυσσόμενες χώρες και με την εξίσου γρήγορη ανάπτυξη της μέσης και ανώτατης εκπαίδευσης στις βιομηχανικές χώρες. Με την εκπαίδευση οι νέες γενιές μαθαίνουν τους κοινωνικούς κανόνες και τις ποινές που επιβάλλονται σε περίπτωση παράβασής τους». Διδάσκονται, ακόμα, τη «θέση» τους και τις «υποχρεώσεις» τους στο σύστημα κοινωνικής διαφοροποίησης και στρωμάτωσης.

Το εκπαιδευτικό σύστημα είναι ένας σημαντικός ιδεολογικός μηχανισμός, της κοινωνίας, μέσω του οποίου μεταβιβάζονται και αναπαράγονται στη νέα γενιά όχι μόνον τυπικές γνώσεις (που παρουσιάζονται στο επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου), αλλά και όλες οι αξίες, τα πρότυπα, τα στερεότυπα, οι συμπεριφορές και οι πρακτικές που από την εκάστοτε κοινωνία κρίνονται αποδεκτές και θεμιτές, με αποτέλεσμα το εκπαιδευτικό σύστημα να αποτελεί αρκετές φορές χώρο αναπαραγωγής κοινωνικών ασυμμετριών και διαιρέσεων.

Επιπρόσθετα, όπως υποστηρίζει ο Bernstein, τα σχολεία είναι χώροι, στους οποίους αναπαράγονται κώδικες και η εκπαίδευση το πεδίο, όπου αμφισβητούνται τα νοήματα. Οι εκπαιδευτικοί δε, θεωρούνται οι φορείς, οι οποίοι διατηρούν και αναμεταδίδουν νοήματα και ιδέες⁵².

⁵¹ Χατζηδήμος Χρ. Δ. (2005). Εισαγωγή στην Παιδαγωγική. Αθήνα: Αφοι Κυριακίδη.

⁵² Bernstein, B. (1991). Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Σύμφωνα με τον Παπαδάκη, η εκπαίδευση προσεγγίζεται μέσα από το αλληλοεξαρτώμενο τρίπτυχο κράτος-κοινωνία-εκπαίδευση, αφού είναι προφανές ότι η εκπαίδευση δεν μπορεί να εξεταστεί χωριστά από την κοινωνία που τη διαμορφώνει, όπως επίσης και από το κράτος, του κυριότερου σε θεσμικό, νομικό και λειτουργικό πλαίσιο διαχειριστή των συνιστωσών που δομούν και συνδιαμορφώνουν την κοινωνία⁵³.

Συχνά, η αναφορά στην εκπαίδευση μέσα από το συγκεκριμένο τρίπτυχο χρησιμοποιεί τον όρο εκπαιδευτικό σύστημα, τον τρόπο δηλαδή που οργανώνεται η διαδικασία αγωγής-μάθησης μέσα σε μια κοινωνία. Σε αυτή την περίπτωση, η έννοια του εκπαιδευτικού συστήματος προσεγγίζεται μέσα από τη σύνθεση όλων των πτυχών και εκφάνσεών του, δηλαδή από όλους τους οργανωμένους θεσμούς του, τους σκοπούς και τους επιμέρους στόχους, την ιεραρχική και διοικητική του οργάνωση, τις δομές και τα περιεχόμενά του, τις διαδικασίες και τις μεθόδους διδασκαλίας-μάθησης, καθώς επίσης και τις διαδικασίες εποπτείας-αξιολόγησης και λογοδοσίας για το έργο και την αποτελεσματικότητά του.⁵⁴

2.3.1 Ελληνική Εκπαιδευτική Πολιτική

Προσπαθώντας να οριοθετήσουμε την έννοια της εκπαιδευτικής πολιτικής, ανατρέχουμε στον Παπαδάκη, σύμφωνα με τον οποίο μια εκπαιδευτική πολιτική άλλοτε συναρτάται με τις επιλογές ενός προσώπου ή ομάδας προσώπων και κυρίως με τα αποτελέσματα αυτών των επιλογών και άλλες φορές θεωρείται ένα ολοκληρωμένο πλάνο δράσης, ή ένα σύνολο προγραμματικών δηλώσεων στη χρήση ενός πολιτικού λόγου ή μιας νομοθεσίας, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις σχετίζεται με τους κανόνες που διέπουν τη λήψη αποφάσεων για την εκπαίδευση⁵⁵.

Ο όρος «εκπαιδευτική πολιτική» περικλείει το σύνολο των επιλογών, των ενεργειών και των μέσων, που χρησιμοποιούνται από το κράτος για την πραγμάτωση της σκοποθεσίας τους. Εκφράζει ο συγκεκριμένος όρος τη φιλοσοφία της εκπαιδευτικής διοίκησης για την αντιμετώπιση των ποικίλων θεμάτων-προβλημάτων

⁵³ Παπαδάκης Ν. (2003). Εκπαιδευτική Πολιτική. Η εκπαιδευτική πολιτική ως κοινωνική πολιτική. Επιστημολογικές, μεθοδολογικές όψεις και θεματικά πεδία, Γ' έκδοση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

⁵⁴ Παπαδάκης, Ν. (2003), ό.π.

⁵⁵ Παπαδάκης, Ν. (2003), ό.π.

της εκπαίδευσης. Μια ορθή και καλά στερεωμένη εκπαιδευτική πολιτική παρέχει ένα σταθερό στήριγμα για την αποτελεσματική λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος και την ευρυθμία του⁵⁶.

Κεντρικές έννοιες στην Εκπαιδευτική Πολιτική είναι εκείνες της εξουσίας και της οργάνωσης. Η Εκπαιδευτική Πολιτική δείχνει ενδιαφέρον για τις επιρροές στη διαμόρφωση δομών και διαδικασιών, για το ποιος ελέγχει και με ποιο τρόπο τα αποτελέσματα της χρήσης τους ή ακόμα για το ποιος έλεγχος υπάρχει στην πρόσβαση, από ποιους και γιατί. «Έτσι στον άξονα κράτος-πολιτική διαδικασία-οικονομία το ενδιαφέρον εστιάζεται σήμερα στην ισχυροποίηση της οικονομίας, στις υπερ-και ενδο-κρατικές πιέσεις που υφίσταται το κράτος, αλλά και στη διαμεσολάβηση συμφερόντων (κρατικών, κομματικών, άλλων συλλογικών και ατομικών) που επηρεάζουν την πολιτική διαδικασία»⁵⁷.

Επιπρόσθετα, οι εκπαιδευτικές πολιτικές καθορίζονται από παράγοντες που σχετίζονται: α) με τον κυρίαρχο συσχετισμό των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων της κάθε ιστορικής περιόδου και τον τρόπο με τον οποίο δρουν μέσα στους εκπαιδευτικούς θεσμούς και στο κράτος, β) με τα ουσιώδη προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας και τις αντίστοιχες συνέπειες που επιφέρουν στην εκπαίδευση και γ) με το βαθμό και τον τρόπο με τον οποίο κατανοούνται τα συγκεκριμένα προβλήματα από τα διάφορα συμφέροντα που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική πολιτική.

Στόχος της εκπαιδευτικής πολιτικής είναι η επίλυση των ενδεχόμενων προβλημάτων της εκπαίδευσης και η αποκατάσταση της ευταξίας και της ομαλότητας. Η εκπαιδευτική πολιτική οφείλει να είναι αντικειμενική και όχι να μεροληπτεί εις βάρος συγκεκριμένων τομέων.

Τα κύρια αποτελέσματα της εκπαιδευτικής πολιτικής σε πρώτο επίπεδο αφορούν τις αλλαγές στη δομή και στο σύνολο του συστήματος και σε δεύτερο επίπεδο αφορούν τον αντίκτυπο αυτής της αλλαγής στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Συμπερασματικά, η σύγχρονη εκπαιδευτική πολιτική πλαισιώνεται τόσο από θετικά, όσο και από αρνητικά στοιχεία. Σίγουρο είναι όμως ότι η έννοια της

⁵⁶ Ζμας Α. (2007). Παγκοσμιοποίηση και εκπαιδευτική πολιτική. Αθήνα: Μεταίχμιο.

⁵⁷ Χριστοφορίδης, Θ. (2013). Διερευνώντας όψεις της αποτελεσματικότητας της εκπαιδευτικής πολιτικής στην εκκλησιαστική εκπαίδευση: το προφίλ, οι στάσεις, οι αντιλήψεις και οι επαγγελματικές επιλογές των μαθητών της. Διδακτορική Διατριβή, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ.

εκπαίδευσης δεν θα πρέπει να παρουσιάζεται με τεχνικούς όρους, καθώς η φύση, τα χαρακτηριστικά της, αλλά και η ιδεολογία, η κουλτούρα και οι στόχοι της διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από αυτές. Η εκπαιδευτική πολιτική πρέπει να δίνει έμφαση στη βελτίωση της ποιότητας και την αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης, γεγονός που τονίζει τη σύνδεση της με την οικονομία, αλλά ταυτόχρονα πρέπει να δίνει έμφαση και στο χαρακτήρα της εκπαίδευσης που συνδέεται με την κοινωνία και τον άνθρωπο.

2.4 Σημερινή λειτουργία σχολείου

Ο όρος «σχολείο» προέρχεται ετυμολογικά από τη λέξη «σχολή» η οποία σημαίνει απραξία, αργία, ανάπαυση. Στο περιβάλλον αυτό τα παιδιά διδάσκονται. Ως εκ τούτου το σχολείο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως ένα κοινωνικό δημιούργημα το οποίο επηρεάζεται από τις κοινωνικές, πολιτισμικές, οικονομικές, πολιτικές συνθήκες της κοινωνίας⁵⁸.

Το σχολείο αποτελεί το πρώτιστο μέσο για την ατομική, την ύπαρξη του ατόμου ως μία ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Ένας ακόμη στόχος της σχολικής μονάδας είναι η επίτευξη δημιουργίας αρμονικών σχέσεων ανάμεσα στα άτομα-ομάδες. Η εκπαίδευση οφείλει "να μάθει τον άνθρωπο να ζει μαζί με τους άλλους"

Σύμφωνα με το υπουργείο Παιδείας το σχολείο είναι ένας χώρος που προετοιμάζει τους νέους για την ομαλή τους ένταξη στην κοινωνία. Αναλαμβάνει το ρόλο να καταστήσει το άτομο υπεύθυνο και ικανό ώστε να είναι έτοιμο να αντιμετωπίσει με ωριμότητα όλα όσα θα προκύψουν στην πορεία της ζωής του αλλά και για να συνεισφέρει ενεργά στα κοινά παίρνοντας πρωτοβουλία και αναλαμβάνοντας ευθύνες.

Παράλληλα με το γνωστικό αντικείμενο που θα έρθει σε επαφή ο μαθητής είναι απαραίτητο να εξοικειωθεί με βασικές έννοιες όπως ο σεβασμός για τους άλλους και για το περιβάλλον μας, η υπακοή στους κανόνες, τα δικαιώματα αλλά και οι υποχρεώσεις που έχει, η αίσθηση της ευθύνης και της υπευθυνότητας, ο διάλογος ως μοναδικός τρόπος επίλυσης διαφορών σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Στη σημερινή κοινωνία, όμως, που όλοι οι θεσμοί έχουν πληγεί, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, ο θεσμός του σχολείου δεν έχει μείνει ανεπηρέαστος. Επειδή είναι ένας θεσμός που επηρεάζει την προσωπικότητα των νέων ανθρώπων και μπορεί να τους θέσει συγκεκριμένους προσανατολισμούς, αποκτά μεγάλη σημασία για κοινωνικοπολιτικούς λόγους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να επηρεάζεται από τις

⁵⁸ Giddens, A. (2002). Κοινωνιολογία: Το βοήθημα του φοιτητή, μετάφραση Δ. Γ. Τσαούσης. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

επικρατούσες πολιτικές δυνάμεις και να δρα σαν «παράγοντας κοινωνικοπολιτικού ελέγχου» μιας χώρας⁵⁹.

Στις σύγχρονες κοινωνίες το εκπαιδευτικό σύστημα θεωρείται ως ένα ανοιχτό κοινωνικό σύστημα το οποίο σαφώς δέχεται επιρροές από το περιβάλλον του. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο σχολικός οργανισμός ως κοινωνικό σύστημα αποτελείται από δομές, ειδικότητες δηλαδή εκπαιδευτικών, τμήματα καθώς και ιεραρχία (διευθυντής-υποδιευθυντής, εκπαιδευτικοί). Μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε ως υποσύστημα του κοινωνικοοικονομικού συστήματος, καθώς αποτελείται από τα σχολεία, τους εκπαιδευτικούς, τους οργανισμούς, τους μαθητές⁶⁰.

Ως υποσύστημα, το σχολείο αλληλεπιδρά με το περιβάλλον του, έτσι όσο πιο μεγάλη είναι αυτή η συναλλαγή τόσο πιο "ανοιχτό" θεωρείται. Ως εκ τούτου η σχολική μονάδα χαρακτηρίζεται ως ένας ζωντανός οργανισμός, ο οποίος προσπαθεί να επιβιώσει, να κατακτήσει τους στόχους του, μέσα σε ένα περιβάλλον το οποίο μεταβάλλεται συνεχώς και δεν έχει διακριτά όρια⁶¹.

Η σχολική μονάδα δηλαδή δέχεται συνεχώς αλληλεπιδράσεις, εισροές (γονείς, εκπαιδευτικούς, μαθητές, πόρους, εξοπλισμούς). Καθοριστικό ρόλο λοιπόν στη λειτουργία της σχολικής μονάδας διαδραματίζει το περιβάλλον, τόσο το εσωτερικό (δάσκαλοι, κλίμα) όσο και το εξωτερικό (γονείς, Υπουργείο Παιδείας, Σύλλογος Γονέων & Κηδεμόνων). Το περιβάλλον λοιπόν επηρεάζει τις εισροές, τις εκροές, τις εσωτερικές δομές και διαδικασίες.

Συνεπώς, μέσα σε αυτήν την αβεβαιότητα και τη συνεχή αλλαγή του περιβάλλοντος, το σχολείο ως σύστημα αναπτύσσει κάποιους μηχανισμούς αυτοπροστασίας προκειμένου να επιβιώσει αλλά και να φθάσει τους στόχους του. Το κατά πόσο θα ανταποκριθεί ένας οργανισμός στις εκάστοτε αλλαγές του περιβάλλοντός του εξαρτάται από τις εσωτερικές του δομές.

Ο χώρος του σχολείου θα πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες της κοινωνίας όχι, όμως, να εξαρτάται ολοκληρωτικά από τις οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που προκύπτουν κάθε φορά. Χρειάζεται να υπάρξουν αξιολογες, καινοτόμες,

⁵⁹ Φλουρής, Γ. (2008). 'Η έρευνα στη σχολική τάξη και τα παράδοξά της: θέσεις, αντιθέσεις και προοπτικές'. Στο Β. Σβολόπουλος (Επιμ.), Σύνδεση Εκπαιδευτικής Έρευνας και Πράξης. Η Ακαδημαϊκή Πλευρά. Αθήνα: Ατραπός

⁶⁰ Πασιαρδής Π. (2001). Το σχολικό κλίμα. Θεωρητική Ανάλυση και Εμπειρική Διερεύνηση των Βασικών Παραμέτρων του. Αθήνα: Εκδόσεις Τυποθητώ-Γ.Δαρδανός.

⁶¹ Σαΐτης, Χ. (2000). Οργάνωση & Διοίκηση της Εκπαίδευσης. Αθήνα: Ατραπός

προτάσεις που θα αποβάλλουν τη στασιμότητα και το συντηρητισμό του σημερινού σχολείου και θα το προσαρμόσει στα νέα δεδομένα.

Επιπροσθέτως, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης τα σχολεία στρέφουν αλλού την αποστολή που είχαν σχετικά με την προετοιμασία των νέων για την αγορά εργασίας υπό το πρίσμα των ραγδαίων μεταβολών στον τομέα της απασχόλησης. Απαιτείται γι' αυτό ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων, ευελιξία και προσαρμοστικότητα αφού οι νέοι θα αλλάζουν επαγγέλματα κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Η οργάνωση επίσης διαφόρων δραστηριοτήτων μέσα στην τάξη στα πλαίσια του αναλυτικού προγράμματος μπορεί να δώσει τη δυνατότητα στους μαθητές να εξασκούνται στην αντιμετώπιση διαφόρων δυσκολιών και να προβαίνουν στην διαμόρφωση αναγκαίων συμπεριφορών και γνωστικών εφοδίων κατά την «έξοδό» τους στον εργασιακό χώρο.

Κατά αυτό τον τρόπο, το σχολείο μετατρέπεται σε επιχείρηση, πράγμα που ικανοποιεί και τις προθέσεις της παγκοσμιοποίησης σε αυτό το επίπεδο. Με άλλα λόγια, τα οικονομικά αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης τείνουν να ωθούν τις εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές και τακτικές σε ένα νεοφιλελεύθερο πλαίσιο.

Πιο αναλυτικά, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, οι οικονομικές αλλαγές συντελούνται τόσο στον ευρωπαϊκό, όσο και στο διεθνή χώρο, δημιουργούν μια σειρά προκλήσεων, που απαιτούν την άμεση συμμετοχή και αντίδραση του εκπαιδευτικού συστήματος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί και η Διακήρυξη της Λισαβώνας, η οποία «πιέζει» την Ευρώπη να γίνει πιο ανταγωνιστική μέσω του εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης. Ως αποτέλεσμα, η εκπαίδευση πρέπει να είναι προσανατολισμένη προς την καινοτομία και το μετασχηματισμό αν θέλει να αντιμετωπίσει «τις νέες μορφές οικονομίας, τις πολυπολιτισμικές κοινωνίες και τις συνθήκες που δημιουργεί το παγκοσμιοποιημένο κεφάλαιο»⁶².

Στο σύγχρονο σχολείο εισάγεται η έννοια του ανταγωνισμού, της αποτελεσματικότητας, της ολικής ποιότητας και της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου. «Γίνεται λόγος για πολιτική αναγνώρισης, κατανόησης, σεβασμού των αναγκών όλων των ενδιαφερομένων για την εκπαίδευση (πολιτικών, εκπαιδευτικών, γονέων, οικονομικών παραγόντων)». Παράλληλα, με την επικράτηση της φιλελεύθερης ιδεολογίας και της οικονομικής πραγμάτωσης που τη συνοδεύει, ο χώρος της εκπαίδευσης « δανείστηκε» έννοιες και όρους από τον κόσμο των

⁶² Θεοφιλίδης, Χ. (2012). Σχολική ηγεσία και διοίκηση: Από τη γραφειοκρατία στη μετασχηματιστική ηγεσία. - 1η έκδ. - Αθήνα: Γρηγόρη

επιχειρήσεων, όπως την επιλογή, την ανταγωνιστικότητα, την απόδοση, τον έλεγχο και την παραγωγικότητα.

Το παραδοσιακό σχολείο δείχνει τα τελευταία χρόνια αδυναμία να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της εκπαίδευσης στη σύγχρονη κοινωνία. Εύλογη είναι λοιπόν η εστίαση σε νέες αντιλήψεις αναφορικά με ένα σχολείο προετοιμασμένο κατάλληλα για τις προκλήσεις της νέας εποχής και ένα κοινό όραμα που προκύπτει «μέσα από συλλογική νοημοσύνη και δράση, μια κουλτούρα συνέργειας και αλληλοστήριξης που μετατρέπει τη σχολική μονάδα σε μαθάνουσα κοινότητα»⁶³.

⁶³ Θεοφιλίδης, Χ. (2012). Σχολική ηγεσία και διοίκηση: Από τη γραφειοκρατία στη μετασχηματιστική ηγεσία. - 1η έκδ. - Αθήνα: Γρηγόρη

2.5 Ολική Ποιότητα στην εκπαίδευση

Κλείνοντας το συγκεκριμένο κεφάλαιο, είναι σημαντικό να κάνουμε μια αναφορά στην ποιότητα στην εκπαίδευση, καθώς τις τελευταίες δεκαετίες αποτελεί κεντρικό ζήτημα της Ευρωπαϊκής πολιτικής.

Αρχικά είναι σημαντικό να αναφερθεί, ότι η εκπαίδευση -ως κομμάτι της οικονομικής πολιτικής τα τελευταία χρόνια-, συνδέεται άμεσα με τις πιεστικές απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, γεγονός που τείνει να την μεταβάλλει σε χώρο εξειδίκευσης, δίνοντας βάρος στην εκμάθηση των δεξιοτήτων που βοηθούν στην εξεύρεση εργασίας. Το συγκεκριμένο γεγονός, αφενός είναι στοιχείο ζωτικής σημασίας προκειμένου να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα και η ανάπτυξη μιας χώρας, αφετέρου εγείρει έναν προβληματισμό που φαίνεται να απασχολεί αρκετά τους ακαδημαϊκούς κύκλους. Ότι η εκπαίδευση χάνει τις πολιτιστικές και ανθρωποκεντρικές της αξίες δίνοντας προτεραιότητα στους κανόνες του σύγχρονου οικονομικού ανταγωνισμού.

Η σύγχρονη εκπαιδευτική πολιτική πλαισιώνεται τόσο από θετικά, όσο και από αρνητικά στοιχεία. Σίγουρο είναι όμως ότι η έννοια της εκπαίδευσης δεν θα πρέπει να παρουσιάζεται με τεχνικούς όρους, όπως συμβαίνει στις επιχειρήσεις, καθώς η φύση, τα χαρακτηριστικά της, αλλά και η ιδεολογία, η κουλτούρα και οι στόχοι της διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από αυτές. Η εκπαιδευτική πολιτική πρέπει να δίνει έμφαση στη βελτίωση της ποιότητας και την αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης, γεγονός που τονίζει τη σύνδεση της με την οικονομία, αλλά ταυτόχρονα πρέπει να δίνει έμφαση και στο χαρακτήρα της εκπαίδευσης που συνδέεται με την κοινωνία και τον άνθρωπο.

Η έννοια της ποιότητας θέτει τον εκπαιδευτικό οργανισμό σε μια συνεχή διαδικασία αλλαγής και αυτομετασχηματισμού, στοχεύοντας στη βελτιστοποίηση όλων των διαδικασιών και των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στα πλαίσια του, ενώ επηρεάζεται από 5 βασικούς άξονες που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους: το μαθητή, το (μαθησιακό) περιβάλλον, το περιεχόμενο, τις διαδικασίες μάθησης και τα αποτελέσματα. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι κάθε μεταβολή στις επιμέρους μεταβλητές, συνεπιφέρει αντίστοιχη μεταβολή στην ποιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος.

Για να θεωρήσουμε ότι έχει επιτευχθεί η ποιότητα στην εκπαίδευση, είτε αναφερόμαστε στη σχολική μονάδα ή στην ιδιωτική εκπαίδευση, θα πρέπει πρώτα από όλα η Διοίκηση και το προσωπικό να λειτουργούν συνεργατικά, δίνοντας κατευθύνσεις, εμπυχώνοντας και επικροτώντας τις προσπάθειες όλων των μελών. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να προσαρμόζουν το πρόγραμμα σπουδών στις ανάγκες και ικανότητες των μαθητών, αλλά και να χρησιμοποιούν μεθόδους που δεν αποσκοπούν στη «στείρα» γνώση και διδασκαλία αλλά, στην ουσιαστική μάθηση. Τέλος, οι μαθητές θα πρέπει να αξιολογούνται συχνά, σε τακτά χρονικά διαστήματα, ώστε να γίνεται σύγκριση των προηγούμενων αξιολογήσεων για να φαίνεται η βελτίωση. Τα μέσα αξιολόγησης θα πρέπει να προσαρμόζονται και στις ανάγκες των μαθητών και αν δε λειτουργούν σωστά, να αντικαθίστανται με άλλα.

Στα πλαίσια του συνεχούς διαλόγου για την επίτευξη ολικής ποιότητας στην εκπαίδευση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει υποβάλλει 16 δείκτες ποιότητας της εκπαίδευσης που συνδέονται με τις επιδόσεις, την επιτυχία και μετάβαση, την παρακολούθηση της σχολικής εκπαίδευσης και τους πόρους και τις δομές. Παρόλα αυτά, η μέτρηση της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος, όχι μόνο της Ελλάδας, αλλά και αρκετών ευρωπαϊκών χωρών απέχει ακόμα πολύ από το να προάγει έγκυρα και αντικειμενικά αποτελέσματα.

Πίνακας 2. 1 Οι 16 Δείκτες Ποιότητας

Κατηγορία	Δείκτες
Επιδόσεις	1. Μαθηματικά
	2. Αναγνωστικές ικανότητες
	3. Θετικές Επιστήμες
	4. Τεχνολογίες των Πληροφοριών και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.)
	5. Ξένες Γλώσσες
	6. Ικανότητα του μαθητή
	7. Αγωγή του πολίτη
Επιτυχία και μετάβαση	8. Εγκατάλειψη του σχολείου
	9. Ολοκλήρωση του δεύτερου κύκλου της Β/θμιας Εκπαίδευσης
	10. Συμμετοχή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση
Παρακολούθηση της σχολικής εκπαίδευσης	11. Αξιολόγηση και οργάνωση της σχολικής εκπαίδευσης
	12. Συμμετοχή των γονέων
Πόροι και δομές	13. Εκπαίδευση και κατάρτιση εκπαιδευτών
	14. Συμμετοχή στην Προσχολική Εκπαίδευση
	15. Αριθμός μαθητών ανά ηλεκτρονικό υπολογιστή
	16. Εκπαιδευτική δαπάνη ανά μαθητή

Η μέτρηση ποιότητας της εκπαίδευσης εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, πολλοί από τους οποίους βρίσκονται εκτός του σχολικού περιβάλλοντος, επηρεάζουν, όμως, σε μεγάλο βαθμό όλα τα υποσυστήματα της σχολικής μονάδας. Παίρνοντας ως παράδειγμα τους μαθητές, δεν μπορούμε να μη λάβουμε υπόψιν μας ότι το σχολείο στεγάζει μαθητές διαφορετικών δυνατοτήτων, απόδοσης και γνώσεων, άτομα που προέρχονται από διαφορετικά οικογενειακά και ευρύτερα κοινωνικά περιβάλλοντα με ξεχωριστές ανάγκες και απαιτήσεις. Δεν μπορεί να υπάρξει ομοιομορφία μαθητών, καθένας τους έχει μοναδικές εμπειρίες και συναισθήματα που επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία.

Αντίστοιχα και στην περίπτωση των εκπαιδευτικών, είναι δύσκολη τόσο η εξωτερική, όσο και η εσωτερική αξιολόγηση τους, βασική προϋπόθεση για τη μέτρηση της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος. Παράλληλα, σύμφωνα με τον Θεοφιλίδη, σε συγκεντρωτικά εκπαιδευτικά συστήματα, όπως το ελληνικό και το κυπριακό, η εισαγωγή καινοτομιών και η προσπάθεια βελτίωσης είναι του τύπου «κέντρου-περιφέρεια». Οι αποφάσεις λαμβάνονται από το κέντρο και διοχετεύονται σε όλες τις σχολικές μονάδες, με αποτέλεσμα το διδακτικό προσωπικό να μην είναι ο

πρωτεργάτης, αλλά το εκτελεστικό όργανο της καινοτομίας, γεγονός που καθιστά ακόμα πιο δύσκολο τον έλεγχο και την αξιολόγηση της ποιότητας⁶⁴.

Η μέτρηση της ποιότητας στην εκπαίδευση εξαρτάται λοιπόν, από την αξιολόγηση πολλών και διαφορετικών παραγόντων, όπως το Αναλυτικό Πρόγραμμα, οι δεξιότητες διδασκαλίας, το διδακτικό υλικό, η υλικοτεχνική υποδομή, η συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, κ.α. σε όλα τα επίπεδα (άτομο, σχολείο, κοινότητα).

Σύμφωνα με τον Deming, υπάρχουν 14 κύρια σημεία τα οποία οδηγούν στην ολική ποιότητα της εκπαίδευσης. Τα 14 αυτά σημεία στηρίζονται στη θεωρία της «βαθιάς γνώσης», κατά την οποία η μάθηση βασίζεται στη θεωρία, στον προγραμματισμό και στην πρόβλεψη και δεν έχει να κάνει μόνο με την εμπειρία⁶⁵.

Συγκεκριμένα τα σημεία αυτά είναι:

1. Η συνεχής προσπάθεια βελτίωσης της διδασκαλίας των μαθητών ώστε οι απόφοιτοι να είναι ικανοί να ανταπεξέρχονται στον διεθνή ανταγωνισμό
2. Η διοίκηση οφείλει να υιοθετήσει τη νέα φιλοσοφία
3. Η απλή χρησιμοποίηση του διαγωνίσματος σαν μέθοδος αξιολόγησης να ανεξαρτητοποιηθεί ώστε να επιτευχθεί η ποιότητα, η οποία θα πρέπει να ενσωματώνεται από την αρχή στους μαθητές
4. Το κόστος να ελαχιστοποιηθεί και να ελαττωθούν οι αποτυχίες των μαθητών
5. Η πρακτική της εκπαίδευσης να καθιερωθεί στην εργασία
6. Η ηγεσία να καθίσταται αποτελεσματική με υποστήριξη και βοήθεια
7. Η συνεργασία καθηγητών-μαθητών είναι αναγκαία και όχι απλή διοίκηση από τη μεριά του καθηγητή (έλλειψη απειλών και καλλιέργεια φόβου)
8. Η συνεργασία καθηγητών-διευθυντών-γονέων και μαθητών είναι εξίσου σημαντική
9. Η κατάργηση των μεθόδων που δεν είναι αποτελεσματικές και αποδοτικές
10. Η κατάργηση εργασίας που δεν οδηγεί στη βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας

⁶⁴ Θεοφιλίδης, Χ. (2012). Σχολική ηγεσία και διοίκηση: Από τη γραφειοκρατία στη μετασχηματιστική ηγεσία. - 1η έκδ. - Αθήνα: Γρηγόρη.

⁶⁵ Πασιαρδής Π. (2001). Το σχολικό κλίμα. Θεωρητική Ανάλυση και Εμπειρική Διερεύνηση των Βασικών Παραμέτρων του. Αθήνα: Εκδόσεις Τυποθητώ-Γ.Δαρδανός.

11. Η επιβράβευση μαθητών ώστε να βελτιώνονται συνεχώς και να έχουν κίνητρο να συνεχίσουν την προσπάθεια
12. Συνεχής εκπαίδευση και προσπάθεια αυτοβελτίωσης για τον καθένα ξεχωριστά
13. Συμμετοχή όλων των παραπάνω για τη λειτουργία του νέου μοντέλου φιλοσοφίας
14. Η αποβολή του φόβου ότι κάτι δεν θα πετύχει⁶⁶.

Συμπερασματικά, για να θεωρήσουμε ότι έχει επιτευχθεί η ολική ποιότητα στην εκπαίδευση θα πρέπει πρώτα από όλα η Διοίκηση και ο διευθυντής να φαίνονται σαν συνεργάτες όλων που θα παρακινούν και θα δίνουν κατευθύνσεις αλλά και θα εμπυχώνουν και θα επικροτούν τις προσπάθειες όλων. Στη συνέχεια, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να προσαρμόζουν το πρόγραμμα σπουδών στις ανάγκες και ικανότητες των μαθητών αλλά και να χρησιμοποιούν μεθόδους που δεν αποσκοπούν στη «στείρα» γνώση και διδασκαλία αλλά, ουσιαστική μάθηση. Τέλος, οι μαθητές θα πρέπει να αξιολογούνται συχνά, σε τακτά χρονικά διαστήματα, ώστε να γίνεται σύγκριση των προηγούμενων αξιολογήσεων για να φαίνεται η βελτίωση. Τα μέσα αξιολόγησης θα πρέπει να προσαρμόζονται και στις ανάγκες των μαθητών και αν δε λειτουργούν σωστά, να αντικαθίστανται με άλλα⁶⁷.

⁶⁶ Deming, W.E. (1986). Out of the crisis, institute of technology – center of advanced engineering study. Cambridge: MA.

⁶⁷ Ζαβλανός, Μ. (2003) Η ολική ποιότητα στην εκπαίδευση. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η έννοια του εκπαιδευτικού συστήματος είναι μια διαφορετική εντελώς έννοια από την εκπαίδευση. Το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί ένα ενιαίο κι οργανωμένο σύνολο από παιδαγωγικές μονάδες οι οποίες έχουν ως απώτερο σκοπό την μετάδοση και την καλλιέργεια της γνώσης.

Οι μορφές κοινοτικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με το συνοδευτικό κείμενο του υπουργείου, είναι οι τρεις παρακάτω:

1.Τυπική εκπαίδευση:

Είναι η εκπαίδευση όπως την ξέραμε μέχρι σήμερα και πραγματοποιείται στο σχολείο και στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Σύμφωνα με το υπουργείο, οδηγεί στην «απόκτηση πιστοποιητικών αναγνωρισμένων σε εθνικό επίπεδο από τις επίσημες αρχές».

2.Μη τυπική εκπαίδευση:

Πραγματοποιείται σε «οργανωμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο» και «μπορεί να οδηγήσει (αλλά όχι αναγκαστικά) στην απόκτηση πιστοποιητικών αναγνωρισμένων σε εθνικό επίπεδο». Για παράδειγμα, μη τυπική εκπαίδευση θεωρούνται τα μαθήματα σε φροντιστήρια (για ξένες γλώσσες, χειρισμό Η/Υ), τα μαθήματα σε ωδεία και σχολές χορού, η παρακολούθηση προγραμμάτων ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης κ.ά.

3.Άτυπη μάθηση:

«Δεν πραγματοποιείται σε εκπαιδευτικό πλαίσιο, αλλά είναι ενταγμένη στο πλαίσιο επαγγελματικών δραστηριοτήτων, ελεύθερου χρόνου, κοινωνικών, αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Προς το παρόν δεν αναγνωρίζεται και δεν πιστοποιείται». Τι περιλαμβάνει; Τα πάντα, από «τις οδηγίες από μέλος της οικογένειας για την προετοιμασία εργασίας για το σχολείο», τη «μάθηση ως αποτέλεσμα επίσκεψης σε μουσείο» μέχρι «τη συμμετοχή σε μια περιβαλλοντική, πολιτική ή κοινωνική οργάνωση».

Η Εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά μεταξύ των ηλικιών 6-15, ενώ το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα χωρίζεται σε τέσσερα βασικά επίπεδα: στην προσχολική εκπαίδευση, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στην

υποχρεωτική και μετα-υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση και την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Πιο αναλυτικά, όπως ορίζεται από το Υπουργείο Παιδείας, παρατηρούνται τα εξής:

Η διάρκεια φοίτησης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (Δημοτικό) είναι εξαετής, με ηλικία εισόδου το 6ο έτος. Παράλληλα προς τα κοινά Νηπιαγωγεία και Δημοτικά λειτουργούν και Ολοήμερα σχολεία, τα οποία έχουν διευρυμένο ωράριο λειτουργίας και εμπλουτισμένο Αναλυτικό Πρόγραμμα. Η μετα-υποχρεωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, σύμφωνα με τη μεταρρύθμιση του 1997, περιλαμβάνει δύο τύπους σχολείων: τα Ενιαία Λύκεια και τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ). Η διάρκεια φοίτησης είναι τριετής στα Ενιαία Λύκεια και διετής (α' κύκλος σπουδών) ή τριετής (β' κύκλος σπουδών) στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, ενώ δεν αποκλείονται αμοιβαίες μετακινήσεις από τον ένα τύπο σχολείου στον άλλο. Παράλληλα με τα κοινά σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης λειτουργούν και Ειδικά Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια και λυκειακές τάξεις, που απευθύνονται σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Επίσης λειτουργούν και Μουσικά, Εκκλησιαστικά και Αθλητικά Γυμνάσια και Λύκεια. Στη μετα-υποχρεωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση εντάσσονται και τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), τα οποία προσφέρουν επίσημη αλλά αδιαβάθμιτη εκπαίδευση. Τα Ιδρύματα αυτά χαρακτηρίζονται αδιαβάθμιτα, γιατί δέχονται τόσο αποφοίτους Γυμνασίου όσο και αποφοίτους Λυκείου, ανάλογα με τις επιμέρους ειδικότητες που προσφέρουν. Η δημόσια πανεπιστημιακή εκπαίδευση χωρίζεται σε ΑΕΙ και ΤΕΙ. Η εισαγωγή των φοιτητών σ αυτά τα ιδρύματα εξαρτάται από την επίδοσή τους σε εξετάσεις εθνικού επιπέδου που λαμβάνουν χώρα στη Β' και Γ' τάξη του Λυκείου. Επιπρόσθετα, στο ΕΑΠ οι φοιτητές γίνονται αποδεκτοί από την ηλικία των 22 ετών μετά από κλήρωση⁶⁸.

Η δημόσια εκπαίδευση είναι δωρεάν σε όλα τα επίπεδα του συστήματος, συμπεριλαμβανομένης της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, και για όλους τους τύπους εκπαίδευσης. Αυτό σημαίνει ότι οι κεντρικές εκπαιδευτικές αρχές πρέπει να παρέχουν την οικονομική βοήθεια, τους πόρους, το προσωπικό και το εκπαιδευτικό υλικό, ενώ οι περιφερειακές αρχές έχουν επίσης κάποιο μερίδιο ευθύνης για την

⁶⁸<http://www.minedu.gov.gr/grafeio-typoy/298-uncategorised/299-to-ekpaideytiko-systima>

υποδομή των σχολείων στην περιοχή τους, όπως έξοδα για το διδακτικό (και βοηθητικό) προσωπικό, τα εγχειρίδια, τις δαπάνες υποδομής και τα λειτουργικά έξοδα.

Από την άλλη πλευρά, για τη φοίτηση σε ιδιωτικά εκπαιδευτήρια απαιτείται η καταβολή διδάκτρων, τα οποία επιβαρύνουν εξολοκλήρου τους γονείς, καθώς στην Ελλάδα η ιδιωτική εκπαίδευση, ανεξαρτήτως βαθμίδας, δεν επιχορηγείται από το κράτος, ούτε υπάρχει κάποια άλλη επιδοματική υποστήριξη. Μάλιστα, τα δίδακτρα που καταβάλλονται από τους γονείς στα ιδιωτικά σχολεία λογίζονται ως τεκμήρια διαβίωσης, αυξάνοντας τις εν δυνάμει φοροδοτικές υποχρεώσεις⁶⁹.

Βέβαια, σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι αν και η δημόσια εκπαίδευση είναι δωρεάν σε όλα τα επίπεδα του συστήματος, ορισμένες ιδιαιτερότητες της επηρεάζουν τη θετική αξιολόγηση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος ως προς την ισότητα και τη δικαιοσύνη. Μεταξύ αυτών των ιδιαιτεροτήτων, είναι σημαντικές οι ακόλουθες⁷⁰:

- Τα χρηματικά ποσά από τον οικογενειακό προϋπολογισμό που δαπανώνται σε ιδιωτικά ιδρύματα (φροντιστήρια) για την προετοιμασία των μαθητών, ειδικά για τις πανελλαδικές εξετάσεις για την είσοδο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η εκτός σχολείου υποστήριξη είναι ένας τρόπος για τους γονείς από πιο προνομιούχες κοινωνικές ομάδες να βοηθήσουν τα παιδιά τους να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό και να εξασφαλίσουν την αναπαραγωγή των κοινωνικών τους προνομίων.
- Τα δίδακτρα που καταβάλλουν οι φοιτητές που φοιτούν στα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.), τομέας στον οποίο σε γενικές γραμμές φοιτά η συντριπτική πλειοψηφία των νέων μαθητών από τα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά υπόβαθρα και τις οικογένειες της εργατικής τάξης και των μεταναστών.
- Οι καθυστερήσεις στην επανεξέταση και αξιολόγηση των προγραμμάτων Ενισχυτικής Διδασκαλίας και της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης, τα οποία έχουν δημιουργηθεί για την καταπολέμηση των ανισοτήτων στην εκπαίδευση

⁶⁹ Χατζηχρήστου, Σ., Βασιλειάδης, Μ. (2011). Ιδιωτική Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Προκλήσεις και Προοπτικές. Αθήνα: IOBE

⁷⁰ <https://www.oecd.org/edu/school/49528233.pdf>

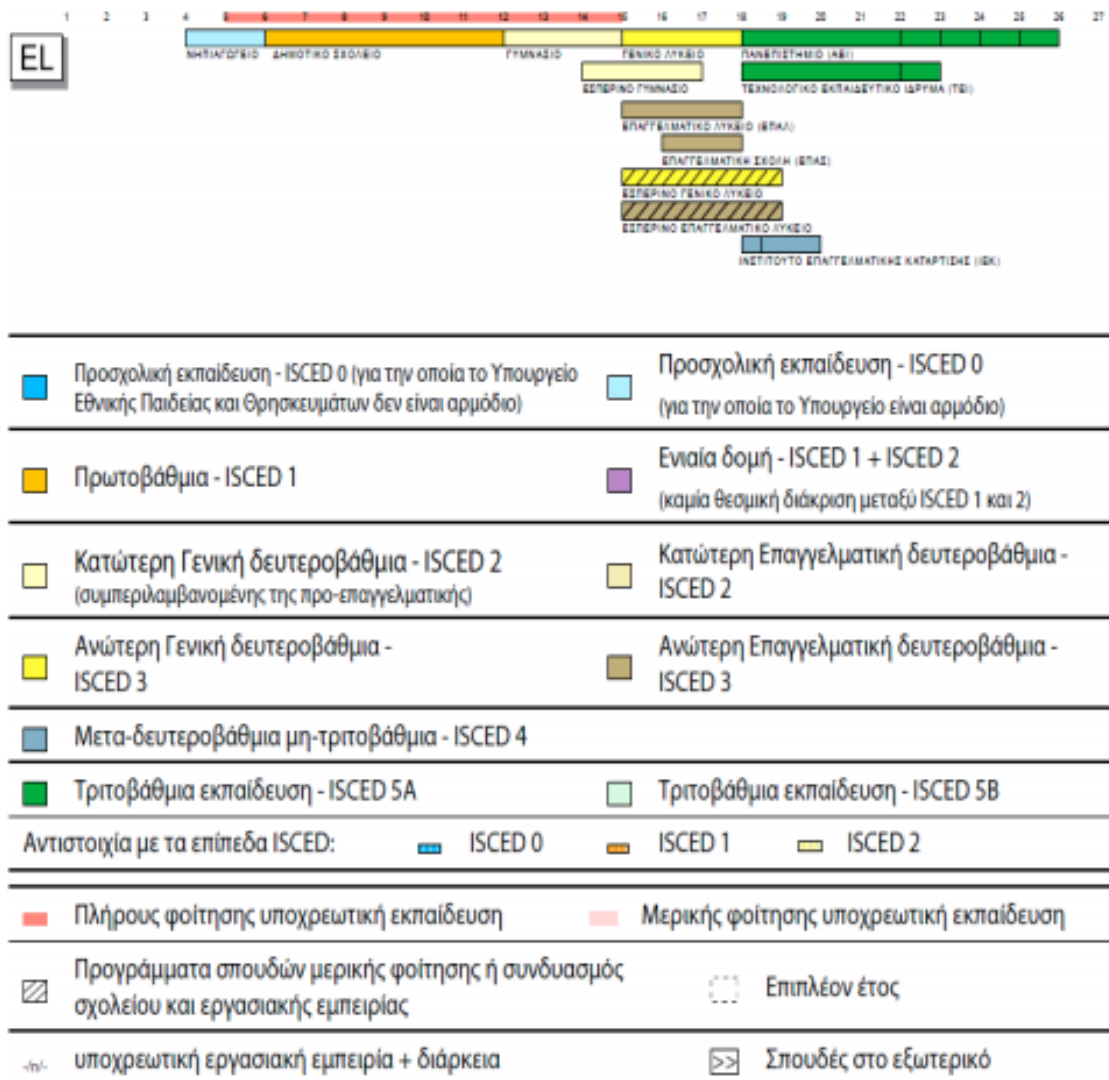
των παιδιών των ευάλωτων ομάδων που φοιτούν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

- Η έλλειψη αποτελεσματικών εκπαιδευτικών πολιτικών για την υποστήριξη των μαθητών και των οικογενειών τους στις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος που είναι κρίσιμα για την εκπαιδευτική καριέρα και τις μελλοντικές τους προοπτικές. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τους σπουδαστές που μεταβαίνουν από την υποχρεωτική εκπαίδευση στις δύο κύριες κατηγορίες του Λυκείου (Γενικές και Τεχνικο-Επαγγελματικές). Αιτίες ανησυχίας αποτελεί το γεγονός ότι οποιαδήποτε νέα δράση σχετικά με την παροχή συμβουλών και την επαγγελματική καθοδήγηση εξαρτάται από τα Επιχειρησιακά Προγράμματα, δηλαδή από τα ευρωπαϊκά κονδύλια που έχουν βραχυπρόθεσμη διάρκεια, καθώς και το γεγονός ότι οι υπηρεσίες αυτές δεν καλύπτουν το σύνολο των σχολείων της χώρας και ότι δεν υπάρχει ένα ενημερωμένο νομοθετικό πλαίσιο για τη διασφάλιση της συνεχούς λειτουργίας του συστήματος.

Αναμφίβολα, το ελληνικό κράτος και το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα παρέχουν όλα τα μέσα σε όλους όσους ζουν στη χώρα για να αποκτήσουν όχι μόνο την υποχρεωτική εκπαίδευση, αλλά και οποιοδήποτε επίπεδο του εκπαιδευτικού συστήματος. Αυτό είναι η βασική ιδέα του ελεύθερου χαρακτήρα της εκπαίδευσης, όπως ορίζεται από το ελληνικό Σύνταγμα, μια ιδέα που παραμένει ισχυρή στην Ελλάδα, όπως φαίνεται και από το γεγονός ότι «δωρεάν» χαρακτήρας της εκπαίδευσης ισχύει και για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και σε κάποιες περιπτώσεις, και για τις μεταπτυχιακές σπουδές.

Το πρόβλημα με αυτή την εκπαίδευση στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες, είναι ότι δεν επιτυγχάνουν στην πράξη όλοι οι μαθητές εξίσου ικανοποιητικά αποτελέσματα. Από πολιτικής και κοινωνικής απόψεως, αυτό ίσως δεν θα ήταν τόσο σημαντικό πρόβλημα εάν οι μαθητές που αποτυγχάνουν στο σχολείο δεν είχαν, σε μεγάλα ποσοστά, κάποια κοινά κοινωνικά χαρακτηριστικά, που σχετίζονται με τη φτώχεια, την πολιτισμική διαφοροποίηση και το χαμηλό οικονομικο-κοινωνικό περιβάλλον.

Πίνακας 3. 1 Η οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος στην Ελλάδα (2008-2009)

Πηγή: Eurydice Network, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

3.1 Η λυκειακή εκπαίδευση

Για την χώρα της Ελλάδας η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση χωρίζεται στην «υποχρεωτική» και στην «μετα-υποχρεωτική». Η «υποχρεωτική» αφορά στην εκπαίδευση που λαμβάνει το παιδί στο Γυμνάσιο. Υπάρχουν δημόσια και ιδιωτικά Γυμνάσια. Έχει διάρκεια τρία χρόνια και περιλαμβάνει παιδιά ηλικίας δώδεκα έως δεκαπέντε χρονών. Αυτό που αλλάζει σε σχέση με το Δημοτικό είναι ο τρόπος εξέτασης. Ο μαθητής αξιολογούνται προφορικά καθημερινά στις τάξεις τους, και με υποχρεωτικά ωριαία γραπτά διαγωνίσματα για κάθε τρίμηνο ενώ στο τέλος του έτους, γράφουν εξετάσεις σε όσα διδάχθηκαν όλη την χρονιά. Αν κάποιος μαθητής δεν επιτύχει τον βαθμό προαγωγής σε κάποια μαθήματα, δηλαδή το δέκα, συμμετέχει αναγκαστικά σε επαναληπτικές εξετάσεις τον Σεπτέμβριο. Όσοι τελειώνουν επιτυχώς την βαθμίδα του Γυμνασίου, έχουν την δυνατότητα, αν το επιθυμούν, να συνεχίσουν στην βαθμίδα του Λυκείου.

Η «μετα –υποχρεωτική», περιλαμβάνει τα Ενιαία λύκεια, δημόσια και ιδιωτικά, και τα Επαγγελματικά. Διαρκούν τρία χρόνια και πάντα υπάρχει το δικαίωμα να μετακινηθεί ένας μαθητής από τον ένα τύπο στον άλλον. Άλλη κατηγορία λυκείου είναι τα Εσπερινά. Το υπουργείο εγκρίνει προγράμματα και εποπτεύει κάποια από τα επαγγελματικά λύκεια, καθώς η εκπαίδευση που παρέχεται σε αυτά είναι συνδεδεμένη με κάποια υπουργεία, όπως το υπουργείο Γεωργίας. Επιπλέον έχουν ιδρυθεί και άλλων τύπων σχολεία, όπως τα μειονοτικά, για τους μαθητές μουσουλμανικής κοινότητας, τα «Πειραματικά» τα οποία συνεργάζονται με το Πανεπιστήμιο, τα «Μουσικά», τα οποία δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην μουσική, τα «Εκκλησιαστικά», που τονίζουν το θρησκευτικό συναίσθημα και τα «αθλητικά», που ενισχύουν την εκγύμναση του σώματος. Στα δημόσια γυμνάσια και λύκεια η φοίτηση γίνεται χωρίς δίδακτρα και με δωρεάν βιβλία.

«Οι Επαγγελματικές Σχολές, από τη φύση τους, έχουν σαν αντικείμενό τους την εξειδίκευση όσων τις παρακολουθούν σε συγκεκριμένα επαγγέλματα. Τα τεχνικά-επαγγελματικά μαθήματα που διδάσκονται στα ΕΠΑ.Σ. και η εργαστηριακή εξάσκηση που τα συνοδεύει, καλύπτουν 33 επαγγελματικές ειδικότητες. Στα Γενικά και στα Επαγγελματικά Λύκεια, ημερήσια και εσπερινά, λειτουργούν προγράμματα

πρόσθετης διδακτικής στήριξης, τα οποία μπορούν να παρακολουθήσουν μαθητές ανεξάρτητα από την επίδοσή τους»⁷¹.

Μια άλλη κατηγορία «μετα-υποχρεωτικής εκπαίδευσης» είναι τα «Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης», (IEK). Εκεί μπορούν να φοιτήσουν όσοι έχουν αποφοιτήσει από το Γυμνάσιο και το Λύκειο. Έχουν προσανατολισμό στη εύρεση επαγγελματικής απασχόλησης και συνεργάζονται με το κράτος και τους εργοδότες. Αφού πάρουν μέρος σε εξετάσεις, αποκτούν Δίπλωμα Επαγγελματικής Κατάρτισης, το οποίο πιστοποιεί την επαγγελματική κατάρτισή τους.

Η Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, έχει άλλους σκοπούς και στόχους από την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς είναι άλλες οι ανάγκες των μαθητών σε μεγαλύτερη ηλικία. Στο Γυμνάσιο, ο μαθητής πρέπει να είναι σε θέση να εκφράζει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του με ακρίβεια, καθώς και να παρατηρεί και να αναλύει φυσικά και κοινωνικά προβλήματα λαμβάνοντας άμεσες εμπειρίες από το φυσικό και κοινωνικό κόσμο. Η επαφή με τον αρχαίο κόσμο, την ιστορία, τα στοιχεία του πολιτισμού βοηθούν στο να κατανοήσει την πορεία του πολιτισμού.

Σημαντικό ρόλο παίζει ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός, ώστε το παιδί να συνειδητοποιήσει την κλίση του και τις ικανότητές του. Παράλληλα, ο μαθητής, είναι πια σε ηλικία που έχει εξελίξει την κριτική του ικανότητα, ολοκληρώνει τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του, κοινωνικοποιείται, αυξάνει την ηθική του κρίση και αναπτύσσει το δημοκρατικό του φρόνημα. Η ζωή στο σχολείο πρέπει να βασίζεται σε δημοκρατικές αρχές.

Στο Λύκειο, οι κύριοι στόχοι που είναι απαραίτητο να επιτευχθούν, είναι αφενός, η καλλιέργεια του πνεύματος και αφετέρου, η διάπλαση χαρακτήρων ελεύθερων και υπεύθυνων για να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της κοινωνίας.

Επίσης, η βαθμίδα του Λυκείου θα πρέπει κατά κύριο λόγο, να προετοιμάζει τους νέους για να εξασφαλίσουν ένα επάγγελμα ανάλογο με την κλίση τους ή να προχωρήσουν στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Ο νέος θα πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζει την αξία της εργασίας, είτε είναι πνευματική, είτε χειρωνακτική και να καλλιεργεί την κριτική σκέψη και τη δημιουργική του φαντασία. Η ανάπτυξη της

⁷¹Χατζηχρήστου, Σ., Βασιλειάδης, Μ. (2011). Ιδιωτική Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Προκλήσεις και Προοπτικές. Αθήνα: IOBE

αισθητικής των νέων με την κατάλληλη αγωγή είναι απαραίτητη ώστε να εξοικειωθεί με όλες σχεδόν τις μορφές τέχνης⁷².

Γενικά, η εκπαίδευση, οφείλει να προσαρμόζεται στη σύγχρονη κοινωνία με την έννοια της εξέλιξης και της συνεχούς βελτίωσής της. Οι απόφοιτοι και από τις δύο βασικές βαθμίδες θα πρέπει να είναι σε θέση να ενταχθούν αρμονικά στο κοινωνικό σύνολο, αξιοποιώντας όλα τα εφόδια αναγνωρίζοντας τις αδυναμίες του αλλά και τις κλίσεις του και έχοντας καλλιεργήσει μια ελεύθερη προσωπικότητα, ικανή να ανταπεξέλθει σε όλες τις δυσκολίες και να ξεπεράσει τα εμπόδια.

Όσον αφορά τα Επαγγελματικά Λύκεια, σκοπός τους είναι⁷³: α) η παροχή γενικής παιδείας υψηλού επιπέδου, β) η προαγωγή της κριτικής σκέψης, της πρωτοβουλίας και της δημιουργικότητας, γ) η καλλιέργεια των βασικών κοινωνικών δεξιοτήτων που είναι αναγκαίες για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και την κοινωνική ένταξη, δ) η παροχή ολοκληρωμένων επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, ε) η ενδυνάμωση της δυνατότητας παρακολούθησης των εργασιακών εξελίξεων, καθώς και της δυνατότητας πρόσληψης και αφομοίωσης των νέων τεχνολογικών και επαγγελματικών γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης, στ) η δυνατότητα επαγγελματικής ανέλιξης μέσω σπουδών σε ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα και ζ) η ανάπτυξη δράσεων που διασφαλίζουν την ποιότητα της τεχνικής - επαγγελματικής εκπαίδευσης.

⁷² Φλουρής, Γ. (2008). 'Η έρευνα στη σχολική τάξη και τα παράδοξά της: θέσεις, αντιθέσεις και προοπτικές'. Στο Β. Σβολόπουλος (Επιμ.), Σύνδεση Εκπαιδευτικής Έρευνας και Πράξης. Η Ακαδημαϊκή Πλευρά. Αθήνα: Ατραπός.

⁷³ <http://www.opengov.gr/ypepth/wp-content/uploads/downloads/2013/08/nomosxedio-19-8-2013-5-9.pdf>

3.2 Η μεταλυκειακή κατάρτιση

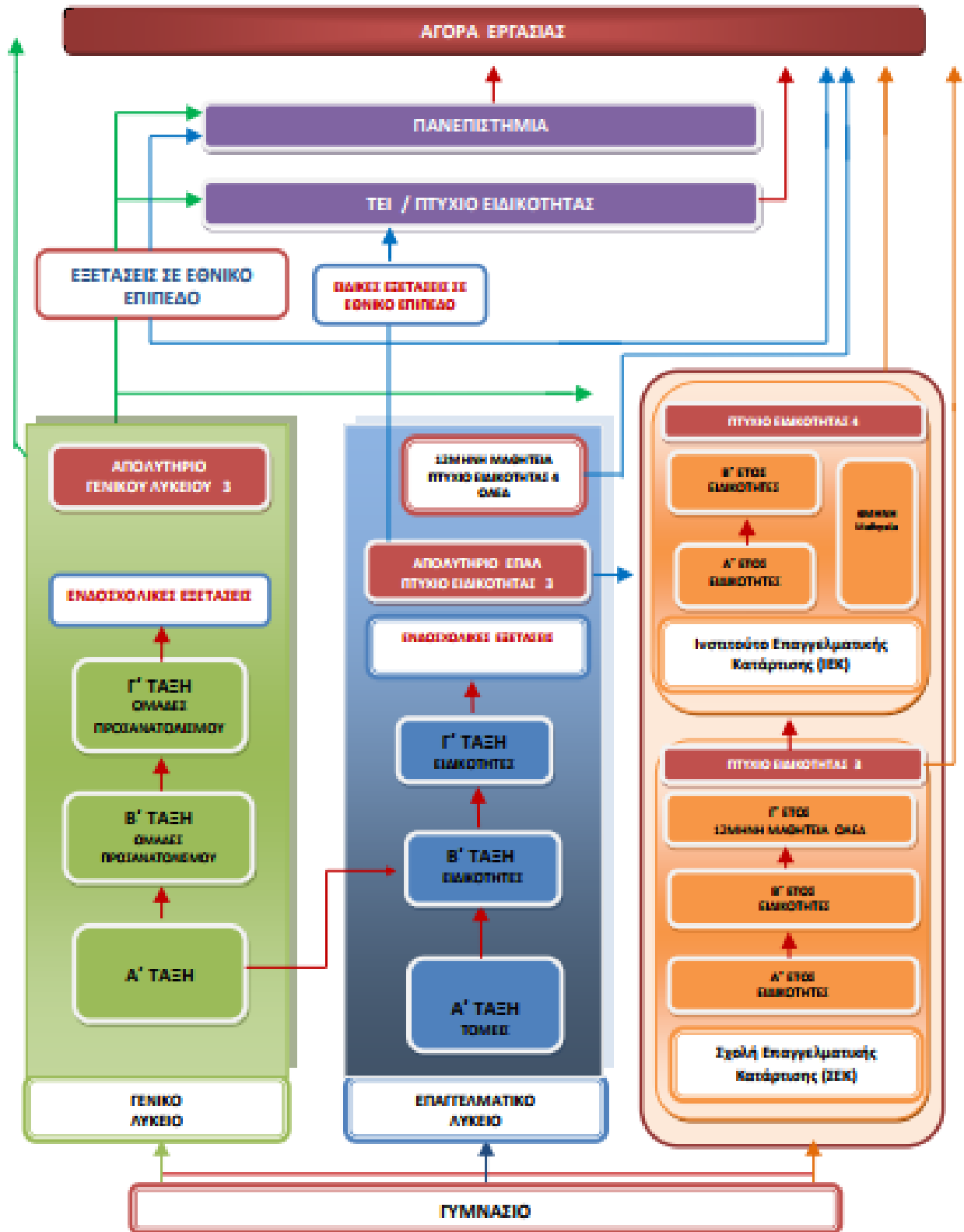
Περιλαμβάνει την εκπαίδευση, από δύο φορείς. Ο πρώτος είναι ο Πανεπιστημιακός και ο δεύτερος είναι ο Ανώτατος Τεχνολογικός. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση, διαρκεί οχτώ με δώδεκα εξάμηνα. Το ποιος θα εισαχθεί και σε ποια σχολή καθορίζεται από την βαθμολογία τους στις γενικές εξετάσεις με κοινά θέματα για όλους την Τρίτη τάξη του λυκείου. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση επίσης εντάσσονται οι μεταπτυχιακές σπουδές, αυτές δηλαδή που έπονται της απόκτησης του πρώτου πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης σε αυτήν την κατηγορία ανήκει και το «Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο». Αυτό περιλαμβάνει την μάθηση εξ αποστάσεως και βασίζεται στην ιδέα ότι η μόρφωση είναι ένα αγαθό το οποίο πρέπει να το απολαμβάνουν όλοι. Τέλος έχουμε ορισμένες «μη πανεπιστημιακές σχολές», όπου δίνεται η δυνατότητα εργασίας στον τομέα της αντίστοιχης κατάρτισης ή της συνέχισης των σπουδών σε παραπλήσιες σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με τους Clements and Josiam υπάρχουν πολλά οφέλη από την επαγγελματική κατάρτιση, τα οποία περιλαμβάνουν⁷⁴:

- Τη βελτίωση της παραγωγικότητας των εργαζομένων
- Τη βελτίωση της ποιότητας εργασίας των εργαζομένων.
- Τη βελτίωση της συνολικής αντίληψης ενός οργανισμού από τους πελάτες.
- Την αύξηση του επιπέδου κερδών μιας επιχείρησης.
- Την αύξηση της ικανότητας των εργαζομένων
- Την αύξηση του επιπέδου αυτογνωσίας των εργαζομένων.
- Την αύξηση της ικανοποίησης των εργαζομένων.
- Την προσέλκυση νέων υπαλλήλων.
- Τη μείωση του κόστους.
- Την προώθηση της ομαδικής εργασίας.

⁷⁴ Clements, C. J. and Josiam, B. J. (1995). Training: quantifying the financial benefits. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 7, No. 1, pp. 10-15

Πίνακας 3. 2 Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και το σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης⁷⁵

⁷⁵ <http://www.opengov.gr/ypepth/wp-content/uploads/downloads/2013/08/ekpaideytiko-sistema-sxediagramma.pdf>

3.3 Δια βίου μάθηση

«Η ιδέα της δια βίου παιδείας είναι τελικά μια καθαρά αρχαιοελληνική φιλοσοφία ζωής, του σωκρατικού γηράσκω αεί διδασκόμενος. Ο ουμανιστικός της χαρακτήρας όμως, σαν κατάκτηση δηλαδή του ανθρώπινου δικαιώματος για συνεχή οργανωμένη αυτο-επιμόρφωση, άργησε υπερβολικά να γίνει πράξη».

Στη 19η σύνοδο της UNESCO, υιοθετήθηκε ο παρακάτω ορισμός για την ΔΒΕ «Ο όρος 'δια βίου' εκπαίδευση και μάθηση δηλώνει ένα χωρίς όρια σχήμα που αποβλέπει στην αναμόρφωση του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος και στην ανάπτυξη του εκπαιδευτικού δυναμικού έξω απ' αυτό... Η εκπαίδευση και η μάθηση δεν περιορίζονται στη σχολική φοίτηση, πρέπει να επεκτείνονται σε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου, να περιλαμβάνουν όλες τις δεξιότητες και όλους τους κλάδους της γνώσης, να χρησιμοποιούν όλα τα δυνατά μέσα και να δίνουν την ευκαιρία σε όλους τους ανθρώπους για πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Οι εκπαιδευτικές και οι σχετικές με τη μάθηση διαδικασίες στις οποίες τα παιδιά, οι νέοι άνθρωποι και οι ενήλικοι όλων των ηλικιών εμπλέκονται στη διάρκεια της ζωής τους, σε οποιαδήποτε μορφή, πρέπει να θεωρηθούν ως ένα σύνολο»⁷⁶.

Όπως ορίζεται από το νόμο ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3879, Δια βίου μάθηση είναι «όλες οι μορφές μαθησιακών δραστηριοτήτων στη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, που αποσκοπούν στην απόκτηση ή την ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων, οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας, στην επαγγελματική ένταξη και εξέλιξη του ατόμου, στην κοινωνική συνοχή, στην ανάπτυξη της ικανότητας ενεργού συμμετοχής στα κοινά και στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη. Περιλαμβάνει την τυπική εκπαίδευση, τη μη τυπική εκπαίδευση και την άτυπη μάθηση».

Επιτελικός Φορέας Δια Βίου Μάθησης στην χώρα μας είναι η Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης (Γ.Γ.Δ.Β.Μ.) του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Σύμφωνα με το Ν. 3879/2010 η Γ.Γ.Δ.Β.Μ. έχει ως αποστολή να σχεδιάζει τη δημόσια πολιτική της διά βίου μάθησης, να διαμορφώνει τους σχετικούς

⁷⁶ ΟΥΝΕΣΚΟ, Απόφαση για την ανάπτυξη της επιμορφώσεως ενηλίκων, Nairobi 26 Νοεμβρίου 1976, εκδ. ΥΠΕΠΘ, Διεύθυνση Επιμορφώσεως Ενηλίκων

κανόνες, να εκπονεί το αντίστοιχο εθνικό πρόγραμμα και να εποπτεύει την εφαρμογή του⁷⁷.

Η ενεργή συμμετοχή σε δραστηριότητες συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, συμβάλλουν θετικά στα εξής⁷⁸ :

- *ψυχολογική επαναβεβαίωση της συνεχιζόμενης δυνατότητας του ατόμου για μάθηση*
- *επιβράβευση νέων γνώσεων και βελτιωμένων δεξιοτήτων που ταιριάζουν με την ραχοκοκκαλιά των γνωσιολογικών και επαγγελματικών χαρακτηριστικών και δυνατοτήτων του ατόμου (χρησιμοποιείται ο όρος *backbone*)*
- *αύξηση της ετοιμότητας για ενεργό συμμετοχή σε διαδικασίες αλλαγών, επιστημονικών επαγγελματικών και κοινωνικο-οικονομικών (χρησιμοποιείται η έκφραση «*readiness for active participation in a process of change*»)*
- *επιβεβαίωση πως τα εκμανθανόμενα ανήκουν μέσα σε ένα σύνολο δόκιμων αντικειμένων εκμάθησης (*verifiable subject areas*) και άρα συντείνουν στην δημιουργία ενός κοινά αποδεκτού στρώματος δεξιοτήτων (*common set of values*) που μπορούν να συνεισφέρουν στην οικοδόμηση ευνοϊκού κλίματος για συνεργασίες*
- *περαιτέρω εξοικείωση με την γρήγορη και αποτελεσματική διερεύνηση πηγών και την «διαγώνια» ανάγνωσή τους (*browsing efficiency*).*

Ένας από τους κύριους λόγους που προσδιορίζουν τη σημαντικότητα της διαβίου μάθησης, αφορά στην πολυπλοκότητα των οικονομικών και των κοινωνικών εξελίξεων σε διεθνές επίπεδο. Ως αποτέλεσμα οι ανάγκες του ατόμου αυξάνονται συνεχώς. Επομένως, αυξάνονται και οι ανάγκες του ίδιου του επαγγέλματος τόσο για έμπυχο καταρτισμένο δυναμικό όσο για την ανάπτυξη της αποτελεσματικότητας του τρόπου λειτουργίας του. Η ορθή λειτουργία και η συνεχής οριοθέτηση καθίστανται προτεραιότητες ύψιστης σημασίας, εφόσον οι αυξημένες ανάγκες ορισμένων επαγγελματιών οδήγησε, σε πολλές περιπτώσεις, τους ίδιους τους φορείς να αναθέτουν την άσκησή της σε μη καταρτισμένους ή σε ανέτοιμους επαγγελματίες⁷⁹.

⁷⁷ <http://www.gsae.edu.gr/el/>

⁷⁸ http://www.epeaek.gr/epeaek/sitecontent/mathisi_gia_mia_zoi.pdf

⁷⁹ Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π (2013). Κώδικας Δεοντολογίας στην Παροχή Υπηρεσιών Δια Βίου Συμβουλευτικής Επαγγελματικού Προσανατολισμού & Σταδιοδρομίας. Αθήνα: Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.

Ακόμη περισσότερο, εξαιτίας των συχνών αλλαγών τόσο σε κοινωνικό-πολιτικό ή οικονομικό επίπεδο, όσο σε επίπεδο τεχνολογίας, η προετοιμασία και η ετοιμότητα, η οποία αναμένεται από τους επαγγελματίες επιβάλλεται να είναι συνεχής, συστηματική και διευρυμένη.

Στο σημείο αυτό, επομένως, γίνεται εντονότερη και η συμβολή του φορέα ή του εργοδότη, ο οποίος όχι μόνο οφείλει να έχει ικανοποιητικά δημιουργήσει τις απαιτούμενες εκείνες συνθήκες και προϋποθέσεις, ώστε οι δυνάμει επαγγελματίες να έχουν τη δυνατότητα να προετοιμαστούν κατάλληλα και επαρκώς για την εργασία τους αλλά, ακόμη περισσότερο, να έχουν προνοήσει, ώστε να υπάρχει ευνοϊκή μελλοντική προοπτική του επαγγέλματος. Για το λόγο αυτό, θα μπορούσαν, κάλλιστα, να προβλέπονται περιοδικά επιμορφωτικά προγράμματα ή σεμινάρια, συστηματικοί έλεγχοι, παροχή βελτιωμένου υλικού κ.ά.. Με τον τρόπο αυτό, το επάγγελμα και οι εμπλεκόμενοι σ' αυτό θα τονώσουν την αξιοπιστία τους ως προς τις κοινωνικές παροχές τους και θα διασφαλίσουν τις υποδειγματικές διαδικασίες λειτουργίας τους.

3.3.1 Κέντρα Διά Βίου Μάθησης

Τα Κέντρα Διά Βίου Μάθησης (Κ.Δ.Β.Μ.) είναι η βασική δομή εκπαίδευσης ενηλίκων που από το 2010 λειτουργεί σε τοπικό επίπεδο (επίπεδο Δήμου). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το ν.3879/2010 «Ανάπτυξη της Διά Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις», αρθρ.8, παρ. 4, ο Δήμος αναλαμβάνει την «ίδρυση και λειτουργία Κέντρων Διά Βίου Μάθησης (Κ.Δ.Β.Μ.), που οργανώνονται στο πλαίσιο της υπηρεσιακής μονάδας που ασκεί αρμοδιότητες δια βίου μάθησης ή νομικού προσώπου του Δήμου που εφαρμόζουν το τοπικό πρόγραμμα διά βίου μάθησης»⁸⁰.

Τα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων συνιστούν μια καινοτόμο προσέγγιση στο πλαίσιο της Δια βίου Μάθησης και της ισότητας των ευκαιριών στην εκπαίδευση. Τα προγράμματα που προσφέρονται στα ΚΕΕ στοχεύουν στην απόκτηση νέων βασικών δεξιοτήτων και στην αναβάθμιση των ήδη υπάρχουσών, ώστε να εξασφαλισθούν καλύτερες προϋποθέσεις ισότητας ευκαιριών και ένταξης των εκπαιδευομένων στην

⁸⁰ <http://www.kdvm.gr/news/%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CF%89%CF%82-%CE%B7%CE%BB%CE%B8%CE%B1%CF%84%CE%B5-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BA.%CE%B4.%CE%B2.%CE%BC>

αγορά εργασίας, μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού, αλλά και διαμόρφωση στάσης ενεργού πολίτη με την απόκτηση και αναβάθμιση κοινωνικών δεξιοτήτων.

«Σκοπός των προγραμμάτων που προσφέρονται στα Κ.Ε.Ε. είναι η απόκτηση νέων βασικών δεξιοτήτων, αλλά και η αναβάθμιση και επικαιροποίηση ήδη υπαρχουσών, ώστε να εξασφαλισθούν καλύτερες προϋποθέσεις ισότητας ευκαιριών και ένταξης των εκπαιδευομένων στην αγορά εργασίας, μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και διαμόρφωση στάσης ενεργού πολίτη μέσα από την απόκτηση και αναβάθμιση βασικών κοινωνικών δεξιοτήτων.»⁸¹

Τα Κέντρα Διά Βίου Μάθησης (Κ.Δ.Β.Μ.) συστήνονται και λειτουργούν, σύμφωνα με το Ν. 3879/2010, σε όσους Δήμους το επιθυμούν. Συγκεκριμένα, οι υπηρεσιακές μονάδες που ασκούν αρμοδιότητες δια βίου μάθησης των Δήμων ιδρύουν ΚΔΒΜ, στα οποία θα υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα Γενικής Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

«Για την υποστήριξη των νέων πολιτικών και την άμεση εκπαιδευτική παρέμβαση σε τοπικό επίπεδο η ΓΓΔΒΜ, ως φορέας πρότασης, ενέταξε, τον Απρίλιο του 2012, στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», στους Άξονες Προτεραιότητας 7 και 8, τις Πράξεις με τίτλο «Κέντρα Διά Βίου Μάθησης – Προγράμματα Εθνικής Εμβέλειας και Προγράμματα Τοπικής Εμβέλειας ΑΠ7 & ΑΠ8», συνολικού προϋπολογισμού 65.000.000 €, με φορέα υλοποίησης το ΙΝΕΔΙΒΙΜ και συνεργαζόμενους εταίρους τους: Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας (ΚΕΔΕ), Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ), Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ), Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας (ΕΣΥΝ) και όλους τους ενδιαφερομένους Δήμους»⁸².

3.3.2 Εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Ο όρος εξ αποστάσεως εκπαίδευση, στην πιο γενική του διάσταση, χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες κατά τις οποίες ο εκπαιδευόμενος βρίσκεται σε μια φυσική απόσταση από τον εκπαιδευτή του και χρησιμοποιεί κάποια μορφής τεχνολογία για να επικοινωνήσει μαζί του και να έχει

⁸¹ www.kee.ideke.edu.gr/?p=centers&pr=0&c=132

⁸² <http://www.gsae.edu.gr/el/geniki-ekpaidefsi-enilikon/i-dia-viou-mathisi-stous-dimous/k-d-v-m-kentra-dia-viou-mathisis>

πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό. Στη διεθνή βιβλιογραφία συναντάται ποικιλία προσεγγίσεων και ορισμών για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση που διαφοροποιούνται μεταξύ τους ανάλογα με τα κριτήρια και τις παραμέτρους που χρησιμοποιεί κάθε ερευνητής⁸³.

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Distance Education) βρίσκεται τα τελευταία χρόνια στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και ολοένα και περισσότεροι φορείς παροχής εκπαίδευσης ενηλίκων την υιοθετούν σε μια προσπάθεια να προσφέρουν εκπαίδευση σε ένα ευρύτερο κοινό από αυτό που είναι δυνατόν να παρακολουθήσει εκπαιδευτικές δραστηριότητες με τις συμβατικές εκπαιδευτικές μεθόδους (εκπαίδευση σε αίθουσες διδασκαλίας και εργαστήρια).

Οι συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες της σύγχρονης πραγματικότητας για απόκτηση νέων, γενικών και ειδικών γνώσεων και δεξιοτήτων και η αδυναμία των συμβατικών μορφών εκπαίδευσης να καλύψουν τις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας, έχουν οδηγήσει στην υιοθέτηση καινοτόμων μεθόδων εκπαίδευσης, όπως είναι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση⁸⁴.

Για τον Desmond Keegan (1986) η εξ αποστάσεως εκπαίδευση προσδιορίζεται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά στοιχεία⁸⁵:

- Τη γεωγραφική απόσταση μεταξύ εκπαιδευτή-εκπαιδευόμενου κατά το μεγαλύτερο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας (το στοιχείο αυτό τη διαφοροποιεί από την «πρόσωπο με πρόσωπο» εκπαίδευση σε αίθουσες διδασκαλίας).
- Την ευθύνη κάποιου εκπαιδευτικού ιδρύματος για το σχεδιασμό, την παραγωγή και την διανομή του εκπαιδευτικού υλικού και την εξυπηρέτηση του εκπαιδευόμενου μέσα από υπηρεσίες υποστήριξης (το στοιχείο αυτό τη διαφοροποιεί από τα προγράμματα εξ ατομικευμένης μάθησης).
- Τη χρησιμοποίηση τεχνολογικών μέσων (έντυπα και οπτικοακουστικά μέσα, υπολογιστές και Διαδίκτυο) για να γεφυρωθεί η απόσταση μεταξύ του εκπαιδευόμενου με τον εκπαιδευτή και το εκπαιδευτικό υλικό.

⁸³ Σιτητάνου Α. (2005) Θεσμοί και πολιτικές της Ε.Ε. για την δια βίου μάθηση. Μακεδονία: Πανεπιστημιακή έκδοση Παν/μιου Μακεδονίας

⁸⁴ Πρόκου Ε. (2009). Εκπαίδευση ενηλίκων και δια βίου μάθηση στην Ευρώπη. Αθήνα: Εκδόσεις Διόνικος

⁸⁵ Μουζάκης, Χ. (2006). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων - Παραδείγματα και περιπτώσεις εφαρμογής. Αθήνα: ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ & ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

- Την προσπάθεια για αμφίδρομη επικοινωνία με στόχο την εκμετάλλευση των παιδαγωγικών πλεονεκτημάτων του διαλόγου και της ανταλλαγής απόψεων.

- Την οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας με βάση την κατ' ιδίαν μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού παράλληλα με ομαδικές συναντήσεις για την εξυπηρέτηση διδακτικών και κοινωνικών σκοπών.

Επίσης, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αναφέρεται σε μια παιδαγωγική-διδακτική διαδικασία, κατά την οποία το εκπαιδευόμενο άτομο εκπαιδύεται να μαθαίνει ενώ βρίσκεται στο σπίτι του ή στη δουλειά του χωρίς τη φυσική παρουσία του εκπαιδευτή του. Χρησιμοποιούνται ευέλικτες διδακτικές τεχνικές προκειμένου να βοηθήσουν κάθε εκπαιδευόμενο άτομο να προσαρμόσει την εκπαιδευτική διαδικασία στις ανάγκες του, στο ρυθμό της ζωής του, στο επίπεδο γνώσεών του και στο προσωπικό του στυλ μάθησης. Τέλος, μια σειρά από διάφορα τεχνολογικά μέσα χρησιμοποιούνται για να φέρουν σε επαφή τον εκπαιδευόμενο με τον εκπαιδευτή του και να αποκτήσει πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό⁸⁶.

Ο Παρούτσας⁸⁷ υποστηρίζει ότι το συμβατικό σύστημα εκπαίδευσης «θέτει ορισμένους αναγκαστικούς περιορισμούς σε όσους επιθυμούν να σπουδάσουν, μεταξύ των οποίων είναι η αδυναμία της φυσικής παρουσίας του φοιτητή στις αίθουσες διδασκαλίας, οι υποχρεωτικές εισαγωγικές εξετάσεις, το σχετικά στενό φάσμα ηλικιών που καλύπτεται, η αδυναμία προσφοράς αυτοτελών μορφωτικών κύκλων με μικρή διάρκεια, καθώς και η αδυναμία να ικανοποιήσει τις επιθυμίες όλων των ενδιαφερομένων για Τριτοβάθμια Εκπαίδευση».

Η διαφορά του συστήμα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης συνίσταται στα εξής χαρακτηριστικά:

- μπορεί να εφαρμοστεί σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης,
- χρησιμοποιείται ειδικά σχεδιασμένο εκπαιδευτικό υλικό
- γίνεται συστηματική υποστήριξη του εκπαιδευόμενου και
- αξιοποιούνται οι νέες τεχνολογίες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης τόσο για την παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού, όσο και για ορισμένες μορφές επικοινωνίας μεταξύ του εκπαιδευόμενου και του εκπαιδευτή.

⁸⁶ Day Ch. (2003). Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Εκδόσεις Τυποθήτω

⁸⁷ http://paroutsas.jmc.gr/dist_edu.htm

Κύρια διαφορά της εξ αποστάσεως εκπαίδευση με την συμβατική είναι η μέθοδος, καθώς και στις δύο συναντώνται όμοια συστατικά στοιχεία, όπως ο εκπαιδευτικός, ο εκπαιδευόμενος, το διδακτικό υλικό, η διδακτέα ύλη, το εκπαιδευτικό ίδρυμα που αναλαμβάνει τη διαδικασία, το διοικητικό προσωπικό, η αξιολόγηση, κ.α.

Σύμφωνα με τον D. Keegan, οι φορείς παροχής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μπορούν να ενταχθούν στις ακόλουθες κατηγορίες⁸⁸:

- Τα Ανοικτά Πανεπιστήμια.
- Τα Πανεπιστήμια τα οποία παράλληλα με τις συμβατικές σπουδές παρέχουν και προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.
- Οι κρατικοί οργανισμοί εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.
- Οι ιδιωτικοί φορείς που παρέχουν κυρίως προγράμματα κατάρτισης μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ως εκπαιδευτική καινοτομία, θεσμοθετήθηκε στη χώρα μας με την Ίδρυση του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (Ε.Α.Π.), το οποίο παρέιχε από την αρχή τη δυνατότητα παρακολούθησης εξ αποστάσεως, προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών, καθώς και προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης ή μετεκπαίδευσης.

«Η λειτουργία του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου έδωσε νέες διαστάσεις στην εκπαιδευτική πραγματικότητα της χώρας μας καθώς εισήγαγε την προσφορά σπουδών αποκλειστικά με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας»⁸⁹.

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το Πανεπιστήμιο Αθηνών θεωρείται ένα κεντρικό κομμάτι του e-learning στην Ελλάδα εδώ και 12 χρόνια. Σήμερα υπάρχουν 150 προγράμματα προπτυχιακού ή

⁸⁸ Keegan, D. (2001). *Η ευρωπαϊκή πανεπιστημιακή εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην αγωγή της τρίτης χιλιετίας*. Αθήνα: Προπομπός.

⁸⁹ Λιοναράκης, Α. (2001). Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Πολυμορφική Εκπαίδευση: Προβληματισμοί για μία ποιοτική προσέγγιση σχεδιασμού διδακτικού υλικού. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <http://elektra.teilar.gr/syncppt/qualityDesignOfTeachingMaterial.pdf>.

μεταπτυχιακού τομέα, τα οποία χωρίζονται σε 20 εκπαιδευτικές κατευθύνσεις και οδηγούν προς το πιστοποιητικό εξειδίκευσης ή επιμόρφωσης⁹⁰.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Το Πανεπιστήμιο Πειραιώς προσφέρει προγράμματα e-learning με πάνω από 20.000 χρήστες και 300 μαθήματα να έχουν φορτωθεί στην πλατφόρμα, προχωρώντας στην εκπαίδευση ανθρώπων που ασχολούνται περισσότερο με τις οικονομικές επιστήμες, την πληροφορική και τη διοίκηση επιχειρήσεων⁹¹.

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στον τομέα του e-learning, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, έχει δημιουργήσει μια πλατφόρμα που ουσιαστικά αφήνει τους εκπαιδευόμενους να αλληλοϋποστηρίζονται μέσα στη γνώση.

Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου προωθώντας την αριστεία σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης και της μάθησης, ξεκίνησε να προσφέρει από τον Οκτώβριο 2012 νέα, καινοτόμα προγράμματα επαγγελματικής επιμόρφωσης και εξειδίκευσης σε επιστημονικά πεδία αιχμής, τα οποία απευθύνονται τόσο σε πτυχιούχους, όσο και σε αποφοίτους Λυκείου⁹².

⁹⁰ <https://www.alfavita.gr/arthra/%CF%84%CE%B1-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-e-learning-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CF%89%CE%BD>

⁹¹ <https://www.alfavita.gr>

⁹² <http://e-epimorfosi.aegean.gr/>

3.3.3 Ηλεκτρονική Μάθηση

Ως Ηλεκτρονική Μάθηση (e-learning) ορίζεται η μάθηση η οποία υποστηρίζεται από ΤΠΕ και δεν περιορίζεται μόνο στην απόκτηση δεξιοτήτων για χρήση των Τεχνολογιών αυτών. Καλύπτει ένα ευρύ φάσμα εφαρμογών και διαδικασιών και επιτυγχάνει την προσφορά περιεχομένου με χρήση ποικίλων ψηφιακών ή αλληλεπιδραστικών μέσων, διαφόρων ειδών εκπαιδευτικών μεθόδων ή συνδυαστική χρήση τους. Χρησιμοποιείται ως εργαλείο για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και επιμόρφωση, αλλά μπορεί να υποστηρίξει και την πρόσωπο με πρόσωπο (face-to-face) μάθηση⁹³.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τονίζει περισσότερο τον κοινωνικό χαρακτήρα της, ορίζοντάς την ως «τη χρήση νέων τεχνολογιών πολυμέσων και του Ίντερνετ για τη βελτίωση της ποιότητας της μάθησης με διευκόλυνση της πρόσβασης σε πόρους και υπηρεσίες, καθώς και των ανταλλαγών και της εξ αποστάσεως συνεργασίας». Σύμφωνα με την Επιτροπή, η χρήση των ΤΠΕ δεν είναι αυτοσκοπός της Ηλεκτρονικής Μάθησης. Ο όρος Ηλεκτρονική Μάθηση παραπέμπει πλέον σε ένα όραμα στο οποίο η μάθηση μέσω των ΤΠΕ αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο των διαδικασιών και των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης⁹⁴.

Στο διαδίκτυο προσφέρονται ποικίλα προγράμματα ηλεκτρονικής μάθησης, εμπορικά ή ανοικτού κώδικα, αυτόνομα ή υποστηρικτικής μάθησης, τα οποία καλύπτουν ένα μεγάλο εύρος θεματικών. Ο σχεδιασμός τους αποτελεί μια πολυδιάστατη και ενδιαφέρουσα διαδικασία, η οποία εμπλέκει διάφορους κλάδους, όπως την παιδαγωγική, την ψυχολογία, τη φιλοσοφία, τις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας, την τεχνητή νοημοσύνη και την πληροφορική.

Ο Chang υποστηρίζει ότι, η υλοποίηση ενός αποδοτικού διαδικτυακού εκπαιδευτικού προγράμματος προϋποθέτει το σχεδιασμό ενός ειδικά διαμορφωμένου διδακτικού/μαθησιακού υλικού, το οποίο παρέχεται από εξειδικευμένο περιβάλλον, με την υποστήριξη επιλεγμένων εκπαιδευτικών στρατηγικών. Στο χώρο της

⁹³ Wang, Y.S., Wang, H.Y. & Shee, D.Y. (2007). Measuring e-learning systems success in an organizational context: Scale development and validation. *Computers in Human Behavior*, 23, 1792–1808

⁹⁴ http://ec.europa.eu/index_en.htm

ηλεκτρονικής μάθησης, το σημασιολογικό διαδίκτυο αποτελεί αιχμή σε θέματα σχεδιασμού δυναμικών μαθησιακών περιβαλλόντων και παραγωγής, καταχώρησης και αξιοποίησης διαδικτυακού περιεχομένου. Η ίδια του η φύση το καθιστά μια σημαντική τεχνολογία στην ικανοποίηση των απαιτήσεων της ηλεκτρονικής μάθησης για αποδοτική, επίκαιρη, ευέλικτη και επικεντρωμένη στην επίλυση στόχων μάθησης, καθότι το μαθησιακό περιεχόμενο που περιέχει σημασιολογικό σχολιασμό μπορεί να συνδυαστεί και να οργανωθεί σε καινούργια πλαίσια, ανάλογα με τις εκάστοτε μαθησιακές ανάγκες⁹⁵.

Η ποικιλία που προσφέρει το e-learning, δεν αφορά μόνο τα μέσα, τα χαρακτηριστικά και τις μεθόδους, αλλά και τις μορφές που μπορεί να πάρει το υλικό που προσφέρει, αφού διαθέτει διαφορετικές μορφές και για το σύνολό του ως εκπαιδευτικό σύστημα. Κάθε μορφή αποτελεί κι ένα διαφορετικό μοντέλο τηλεκατάρτισης, με βάση τις προτιμήσεις του χρήστη ως προς την αλληλεπίδρασή του με διδάσκοντες, άλλους μαθητές ή και το υλικό.

Οι μορφές αυτές είναι οι εξής:

- Εκπαίδευση εξατομικευμένου ρυθμού (Self-paced training)
- Ασύγχρονη εκπαίδευση (Asynchronous training)
- Σύγχρονη εκπαίδευση (Synchronous training).

Τα συστήματα σύγχρονης και ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης περιλαμβάνουν μια σειρά από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και κριτήρια όπως είναι η ευκολία πρόσβασης, η δυνατότητα ενσωμάτωσης πολυμεσικών λειτουργιών, η λειτουργικότητά τους, η ευκολία εγκατάστασης, η συμβατότητα με πρότυπα, η συμβατότητα με άλλα προϊόντα λογισμικού και οι δυνατότητες για επικοινωνία. Η ασύγχρονη εκπαίδευση είναι περισσότερο ευέλικτη από τη σύγχρονη, ενώ οι εφαρμογές της ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης αποτελούν ολοκληρωμένα πληροφοριακά συστήματα που ενσωματώνουν μια σειρά από υπηρεσίες του Διαδικτύου και είναι γνωστές ως «πλατφόρμες».

⁹⁵ Moore, M.G. (1991). Editorial: Distance education theory. The American Journal of Distance Education, 5(3), 1–6.

ΚΕΦ. 4 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

4.1 Βασικά Χαρακτηριστικά

Σύμφωνα με τον Αθανασίου, η έννοια της «τουριστική εκπαίδευση» ορίζεται ως το σύνολο των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που έχουν ως βασικό στόχο την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών αναγκών των απασχολούμενων ή όσων επιθυμούν να εργασθούν σε επιχειρήσεις του τουρισμού και της φιλοξενίας⁹⁶.

Στη χώρα μας, το εκπαιδευτικό υποσύστημα που προσανατολίζεται στον τουρισμό είναι αρκετά νέο, καθώς δημιουργήθηκε την τελευταία εικοσαετία, συνεχίζει να εξελίσσεται, όσο το φαινόμενο του τουρισμού και οι ανάγκες των τουριστών αυξάνονται και γίνονται πιο απαιτητικές. «Κάποιες από τις πλέον καθοριστικές εξελίξεις στο ελληνικό τουριστικό τοπίο είναι:

1. Αυξήθηκαν οι θέσεις και ο αριθμός των σπουδαστών και το σημαντικότερο, ότι η αύξηση αυτή έγινε σε ρυθμούς πολύ γρηγορότερους σε σύγκριση με το ρυθμό αύξησης της τουριστικής απασχόλησης

2. Ιδρύθηκαν σχολές σε πολύ περισσότερες πόλεις απ' ότι παλαιότερα και δημιουργήθηκαν πολλές νέες θέσεις και ευκαιρίες για τουριστικές σπουδές

3. Διευρύνθηκε το φάσμα των προσφερόμενων ειδικοτήτων σε τουριστικά επαγγέλματα και

4. Σημειώθηκε σημαντική πρόοδος μέσα από τα συστήματα πιστοποίησης⁹⁷.

Μια βασική πτυχή της τουριστικής εκπαίδευσης είναι ότι συμβάλλει στη δημιουργία ισορροπίας μεταξύ της ζήτησης και της προσφοράς στον τουρισμό με τη ζήτηση να προέρχεται από το δυναμικό τουριστικό περιβάλλον και την προσφορά από τον εκπαιδευτικό πλαίσιο. Ωστόσο, αναγνωρίζεται ότι δεν θα αναζητήσουν απασχόληση στην τουριστική βιομηχανία, όλοι οι απόφοιτοι των τουριστικών

⁹⁶ Αθανασίου Λ. (2004). Τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση, Εξελίξεις, Προβλήματα, Ανάγκες, Πολιτική. Αθήνα: εκδόσεις Ι.Τ.Ε.Π.

⁹⁷ Χατζηβασιλειάδου, Ε.Π. (2013). Τριτοβάθμια Τουριστική Εκπαίδευση. Υφιστάμενη Κατάσταση- Τάσεις- Προοπτικές. Πτυχιακή Εργασία, Ηράκλειο: ΑΤΕΙ Κρήτης.

σχολών και ότι αντίστοιχα κάποια από τη ζήτηση για υπαλλήλους καλύπτεται από άλλα προγράμματα σπουδών⁹⁸.

Τέλος, για να μπορέσουμε να μιλήσουμε για επιτυχημένη τουριστική εκπαίδευση, είναι σημαντικό να απαντηθούν αρχικά, τα εξής ερωτήματα:

- Ποια είναι η φύση και ο ρόλος της τουριστικής εκπαιδευτικής πολιτικής;
- Ποια είναι η σημασία της εθνικής τουριστικής πολιτικής για την εκπαίδευση και την κατάρτιση στον τομέα του τουρισμού;
- Ποιος είναι ο ρόλος της κυβέρνησης στην εφαρμογή των πολιτικών;
- Πώς διευκολύνει η κυβέρνηση τις διαβουλεύσεις μεταξύ των διαφόρων φορέων που εμπλέκονται και επηρεάζουν την εθνική τουριστική βιομηχανία και το εκπαιδευτικό πλαίσιο;
- Ποιος είναι ο ρόλος και η ευθύνη των εκπαιδευτικών;
- Ποιος είναι ο ρόλος και η ευθύνη των άλλων φορέων (συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Ένωσης) που ασχολείται τόσο με τον τουρισμό όσο και με την εκπαίδευση, σε εθνικό επίπεδο;

⁹⁸ Baum, T. (1994). "The development and implementation of national tourism policies", *Tourism Management*, Vol. 15, No. 3, pp. 185-92.

- ## 4.2 Οφέλη

Ο τουρισμός είναι ένα από τα σημαντικότερα τμήματα, αν όχι το πιο σημαντικό, της Ελληνικής οικονομίας. Η γεωγραφική θέση της χώρας, οι κλιματολογικές συνθήκες, οι ιστορικοί και πολιτιστικοί παράγοντες εξασφαλίζουν μια σημαντική θέση της χώρας μας στο μέλλον του τουρισμού και στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας. Όλες οι προβλέψεις και οι επιστημονικές αναλύσεις δίνουν στον τουρισμό μερικούς από τους ταχύτερους ρυθμούς ανάπτυξης.

Παράλληλα, οι πολύπλευρες τουριστικές δραστηριότητες στη χώρα μας απασχολούν άμεσα και έμμεσα, μόνιμα ή εποχικά, σχεδόν ένα εκατομμύριο ανθρώπους. Και θα συνεχίσει να απασχολεί χιλιάδες νέους ανθρώπους κάθε χρόνο, καθώς οι παλιές γενιές περνούν τη σκυτάλη στους νεότερους. Με άλλα λόγια, ο τουρισμός είναι ο μεγαλύτερος εργοδότης στη χώρα μας και ένας από τους σημαντικότερους σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό σημαίνει επίσης, ότι εκπαίδευση και κατάρτιση στον τουρισμό βοηθάει σε μεγάλο βαθμό όποιον επιθυμεί να προσπαθήσει να επωφεληθεί από τις δυνατότητές του στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία.

Σε μακροοικονομικό επίπεδο, ο τουρισμός είναι ο πυλώνας στον οποίο βασίζεται η πρόοδος και η ανάπτυξη της Ελλάδας, ενώ στο μικροοικονομικό επίπεδο, σημαίνει ότι κάθε ελληνική οικογένεια έχει εισόδημα άμεσα ή έμμεσα από τον τουρισμό. Από αυτό το εισόδημα, εκατοντάδες χιλιάδες οικογένειες κερδίζουν τα προς το ζην, συχνά αναπτύσσοντας τις δραστηριότητές τους χωρίς τη γνώση, τις υποδομές και την απαραίτητη κατάρτιση και με πολύ μικρή βοήθεια συνήθως από τους τοπικούς φορείς και το κράτος. Καθώς το μοντέλο της τουριστικής ανάπτυξης αλλάζει μαζί με αυτό και τις προοπτικές του τουρισμού αλλάζουν και τα συναφή επαγγέλματα. Είναι ευρέως γνωστό, ότι ο τουρισμός περικλείει μια απίστευτα μεγάλη ποικιλία επαγγελμάτων. Δεν υπάρχει άλλος κλάδος της οικονομίας που να προσφέρει τόσα πολλά επαγγέλματα και τόσες πολλές επιλογές και συνδυασμούς.

Η εκπαίδευση στα τουριστικά επαγγέλματα δεν είναι απλά μια εξειδίκευση, αλλά μια πολύπλευρη ειδίκευση. Η ανάγκη εξυπηρέτησης των πελατών από πολλές πλευρές (μεταφορά, διαμονή, διατροφή, ψυχαγωγία, διασκέδαση, περιηγήσεις, αξιοθέατα κ.λπ.) και η εκτέλεση σύνθετων καθηκόντων (εξυπηρέτηση πελατών, πωλήσεις και δημόσιες σχέσεις, σχέσεις με προμηθευτές, οικονομική διαχείριση, κ.α)

είναι ενδεικτικά παραδείγματα για το ότι οι επαγγελματίες του τουρισμού σχεδόν ποτέ δεν περιορίζονται σε μία ή δύο ειδικότητες. Είναι πολύ σπάνιο και σχεδόν αδύνατο να βρεθεί επαγγελματίας στον τουρισμό ο οποίος περιορίζεται σε μία μόνο ειδικότητα. Ο κανόνας της τουριστικής βιομηχανίας απαιτεί πολλαπλές δεξιότητες και όχι τον περιορισμό σε μία μόνο ειδικότητα και μία μόνο δεξιότητα⁹⁹.

Οι διαφορετικές και ποικίλες δραστηριότητες του τουρισμού δεν αφήνουν περιθώρια για πλήξη και κορεσμό, ενώ οι διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες ανταγωνισμού και η παγκοσμιοποιημένη οικονομία συχνά το κάνουν επιθυμητό ή απαραίτητο για τον εργαζόμενο να μετακινηθεί σε άλλη ή παρόμοια ειδικότητα. Στην πραγματικότητα, πολλές μελέτες δείχνουν ότι οι νέοι που εισέρχονται τώρα στην αγορά εργασίας θα αλλάξουν θέση εργασίας και εργοδότη κατά μέσο όρο επτά φορές, μερικές από τις οποίες θα περιλαμβάνουν αλλαγή ειδίκευσης. Ενώ λοιπόν, άλλοι πρέπει να πάνε πάλι πίσω στο σχολείο για να αποκτήσουν μια νέα ειδικότητα, ο επαγγελματίας του τουρισμού πρέπει μόνο να επωφεληθεί των συσσωρευμένων γνώσεων, δεξιοτήτων και εμπειριών που χρειάζεται κάθε φορά.

Ο επαγγελματίας του τουρισμού δεν έχει καμία δυσκολία:

- Να αφήσει μια ομάδα εργασίας ή ένα τμήμα της εταιρείας και να πάει σε μια άλλη
- Να αφήσει μια συγκεκριμένη μορφή τουριστικής επιχείρησης και να ενταχθεί σε άλλη με διαφορετική σύσταση και μορφή (π.χ. από μια ξενοδοχειακή μονάδα σε ένα τουριστικό γραφείο) και δεν έχει ιδιαίτερη δυσκολία σε μια νέα εταιρεία να εκτελεί διαφορετική ειδικότητα από αυτή που είχε στην προηγούμενη εταιρεία.
- Να αφήσει μια πόλη, έναν τόπο ή ακόμα και μια χώρα για να πάρει παραπάνω γνώσεις και να εργαστεί, καθώς η τουριστική δραστηριότητα είναι πρωτίστως μια διεθνοποιημένη δραστηριότητα.

⁹⁹ Millar, M., Mao, Z., & Moreo, P. (2011) Hospitality & tourism educators vs. the industry: A competency assessment. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 22(2), 38-50

4.3 Τουριστική εκπαίδευση στην Ελλάδα

4.3.1 Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

ΕΠΑΛ – Επαγγελματικά Λύκεια

Ειδικότητα «Υπάλληλος Τουριστικών Επιχειρήσεων» στη Γ' Τάξη του τομέα «Οικονομίας και Διοίκησης». Ο απόφοιτος της ειδικότητας Ξενοδοχειακών επιχειρήσεων μπορεί να απασχοληθεί κυρίως σε τουριστικά συγκροτήματα, κάμπινγκ, κατασκηνώσεις, τουριστικά γραφεία. Συγκεκριμένα ο απόφοιτος της ειδικότητας μπορεί να εργαστεί σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις με αρμοδιότητες:

- ✓ να βοηθά στο τμήμα υποδοχής του ξενοδοχείου (καταγραφή στοιχείων πελατών, χειρισμός εξοπλισμού, διακίνηση-τήρηση εγγράφων)
- ✓ να είναι σε θέση να διεκπεραιώνει εξωτερικές εργασίες
- ✓ να παρέχει πληροφορίες σχετικές με τουριστικά αξιοθέατα της περιοχής
- ✓ να παρέχει βοήθεια σε οποιοδήποτε τμήμα με την καθοδήγηση του ειδικευμένου προσωπικού.

Η ειδικότητα είναι προαιρετική και εφαρμόζει το Δυϊκό Σύστημα Εκπαίδευσης, το οποίο περιλαμβάνει μάθηση στο χώρο εργασίας, μάθημα ειδικότητας και προπαρασκευαστικά μαθήματα πιστοποίησης στη σχολική μονάδα, αντίστοιχα. Την ευθύνη υλοποίησης της Τάξης Μαθητείας, της τοποθέτησης σε χώρους εργασίας των φοιτούντων, καθώς και όλα τα σχετικά με αυτήν έχει το ΕΠΑ.Λ. και ο ΟΑΕΔ από κοινού.

Επαγγελματικές Σχολές – ΕΠΑΣ

Σχολές μαθητείας, που περιλαμβάνουν 2 έτη Μαθητείας μετά από 1 Έτος Εκπαίδευσης σε ΓΕ.Λ. ή ΕΠΑ.Λ. και επικεντρώνονται κυρίως στην πρακτική εξάσκηση, ώστε οι απόφοιτοι τους να εντάσσονται άμεσα στην αγορά εργασίας ως ειδικευμένοι τεχνίτες. Προσφέρουν 3 ειδικότητες σχετιζόμενες με τον τουρισμό για το 2016-17.

- ✓ Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων
- ✓ Αρτοποιίας – Ζαχαροπλαστικής
- ✓ Μαγειρικής Τέχνης

- Καλαμακίου, Πειραιά, Μυτιλήνης, Ρόδου, Χίου, Φλώρινας, Αλεξανδρούπολης, Σερρών, Μεσολόγγιου, Αργολίδας, Πάτρας, Τρίπολης, Λάρισας, Χανίων.

4.3.2 ΙΕΚ-Κολέγια

Σκοπός του Ινστιτούτου Επαγγελματικής Κατάρτισης είναι η παροχή υπηρεσιών αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης, διάρκειας πέντε εξαμήνων, τεσσάρων θεωρητικής και εργαστηριακής κατάρτισης και ενός εξαμήνου Πρακτικής Άσκησης ή Μαθητείας.

Οι απόφοιτοι των ΙΕΚ λαμβάνουν Βεβαίωση Επαγγελματικής Κατάρτισης, και εφόσον το επιθυμούν και εφόσον πληρούν τις ισχύουσες προϋποθέσεις ανά ειδικότητα, μπορούν να συμμετάσχουν σε εξετάσεις πιστοποίησης, οι οποίες διεξάγονται ετήσια, το τελευταίο τρίμηνο κάθε έτους, από τον Εθνικό Οργανισμό Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.). Ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. κατά μόνας ή και σε συνεργασία με τα Επαγγελματικά Επιμελητήρια ή και τις Επιστημονικές Ενώσεις αποτελεί το φορέα, που εφαρμόζει τις διαδικασίες πιστοποίησης προσόντων, για την χορήγηση Πτυχίου Ειδικότητας. Κατά περίπτωση, στην οργάνωση και διεξαγωγή των εξετάσεων πιστοποίησης, συμμετέχουν και Υπουργεία που χορηγούν αντίστοιχες άδειες ασκήσεως επαγγέλματος, για όσες ειδικότητες υπάρχει τέτοιου είδους απαίτηση. Οι επιτυγχόντες στις εξετάσεις πιστοποίησης, παράλληλα με το προβλεπόμενο πτυχίο ειδικότητας, αποκτούν και την αντίστοιχη άδεια ασκήσεως επαγγέλματος, που προβλέπεται από την κείμενη νομοθεσία για το συγκεκριμένο επίπεδο προσόντων¹⁰⁰.

Τα Δημόσια ΙΕΚ προσφέρουν 11 ειδικότητες σχετικές με τον Τουρισμό:

Ειδικότητες - άμεσα

Στέλεχος Διοίκησης και Οικονομίας στον Τομέα του Τουρισμού

Τεχνικός Τουριστικών Μονάδων και Επιχειρήσεων Φιλοξενίας

Συνοδός Βουνού

Θρησκευτικού Τουρισμού και προσκυνηματικών περιηγήσεων

Τεχνικός Αγροτουρισμού

¹⁰⁰ <http://www.opengov.gr/ypepth/?p=1668>

Στέλεχος Θαλασσοθεραπείας / Λουτροθεραπείας – SPA

Ξεναγός σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους

Φύλακας Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων

Ειδικότητες – έμμεσα

Τεχνικός Μαγειρικής Τέχνης – Αρχιμάγειρας (Chef)

Τεχνικός Αρτοποιός – Ζαχαροπλαστικής

Στέλεχος υπηρεσιών αερομεταφοράς.

4.3.3 Ανώτερη Εκπαίδευση

Η ανώτερη εκπαίδευση στον τουρισμό περιλαμβάνει τις Ανώτερες Σχολές Τουριστικών Επαγγελμάτων. Σύμφωνα με το Άρθρο 53 του ν. 3105/2003, οι απόφοιτοι των ΑΣΤΕ προσλαμβάνονται και διορίζονται στο Δημόσιο, σε θέσεις κατηγορίας Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, ενώ τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων των Ανωτέρων Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης είναι τα ίδια με αυτά που καθορίζονται στο π.δ. υπ' αριθ. 356/1989 για τους πτυχιούχους του τμήματος Τουριστικών Επιχειρήσεων της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και θα ισχύουν για όλους τους αποφοίτους των Ανωτέρων Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης, ανεξάρτητα από το χρόνο αποφοίτησής τους.

Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της άσκησης του επαγγέλματος τους, οι απόφοιτοι των ΑΣΤΕ ασχολούνται με τα παρακάτω αντικείμενα και δραστηριότητες¹⁰¹:

- Τροφοδοσία ξενοδοχείων και γενικότερα επισιτιστικών μονάδων.
- Προμήθεια τροφίμων, ποτών και εξοπλισμού.
- Προγραμματισμό επιχειρηματικής δραστηριότητας τουριστικών επιχειρήσεων.
- Χρηματοδότηση τουριστικών επιχειρήσεων.
- Τήρηση λογαριασμών πελατών (MAIN COURANTE)
- Εποπτεία ορόφων.

¹⁰¹<http://astcrete.edu.gr/>

- Άσκηση εποπτείας και διοίκησης στο προσωπικό των τουριστικών επιχειρήσεων.
- Έρευνα αγοράς πωλήσεων τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών.
- Διαχείριση επισιτιστικών επιχειρήσεων (εστιατόρια, καφετέριες κ.λ.π), μπαρ, κέντρων διασκέδασης και κυλικείων σε τουριστικούς χώρους που ανήκουν στην κατηγορία Πολυτελείας και Α'.
- Κατάρτιση προϋπολογισμών εσόδων – εξόδων.
- Ασκούν τις πιο πάνω αναφερόμενες δραστηριότητες και όταν αυτές αφορούν σε ξενοδοχειακές – επισιτιστικά κ.λ.π τμήματα επιβατικών πλοίων και κρουαζιερόπλοιων.
- Παροχή τουριστικών πληροφοριών.
- Έκδοση εισιτηρίων.
- Σχεδιασμός και σύνθεση τουριστικού πακέτου.
- Σχεδιασμός και εκτέλεση ταξιδίου.
- Προγραμματισμός και εκτέλεση μαζικής διακίνησης ατόμων.
- Καθοδήγηση ταξιδιωτικών ομάδων (TOUR LEADERS).
- Άσκηση επαγγέλματος υπευθύνου διευθυντή ξενοδοχειακών γραφείων.
- Άσκηση επαγγέλματος υπευθύνου διευθυντή ταξιδιωτικών γραφείων.
- Παροχή υπηρεσιών στη Διεύθυνση επιθεώρησης του Ε.Ο.Τ και άλλες διοικητικές και επισιτιστικές Διευθύνσεις του.
- Εκπόνηση μελετών σκοπιμότητας για την ίδρυση – επέκταση τουριστικών επιχειρήσεων.

Εκπαιδευτικές μονάδες:

1. Ανώτερη Σχολή Τουριστικής Εκπαίδευσης Ρόδου (Α.Σ.Τ.Ε.Ρ.)
2. Ανώτερη Σχολή Τουριστικής Εκπαίδευσης Κρήτης (Α.Σ.Τ.Ε.Κ.)

4.3.4 Ανώτατη Εκπαίδευση

Η Τριτοβάθμια τουριστική εκπαίδευση στη χώρα μας παρέχεται από τα ΑΕΙ και τα ΤΕΙ.

Τα ελληνικά Πανεπιστήμια δεν μπορούμε να πούμε ότι έχουν ανεπτυγμένη τουριστική εκπαίδευση, καθώς οι πτυχιακές τουριστικές σπουδές, περιορίζονται στα εξής:

- **Οικονομικής και Διοίκησης Τουρισμού** της Σχολής Επιστημών της Διοίκησης, Χίος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Σκοπός του συγκεκριμένου πανεπιστημίου είναι να παρέχει στους φοιτητές ποιοτική και σύγχρονη εκπαίδευση για τους διαφορετικούς κλάδους του τουριστικού τομέα, καθώς και συστηματική εκπαίδευση επιστημόνων ικανών να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της διεθνούς αγοράς εργασίας στην οικονομία και τη διοίκηση τουρισμού, καθώς και των τουριστικών επιχειρήσεων
- **Τουριστικών Σπουδών** της Σχολής Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών, Πειραιάς, Πανεπιστήμιο Πειραιά. Σκοπός του συγκεκριμένου ΤΕΙ είναι να συμβάλει στη δημιουργία επιστημόνων υψηλού επιπέδου με ολοκληρωμένη εκπαίδευση επί θεμάτων τουρισμού γενικά και τουριστικής βιομηχανίας ειδικά, καθώς και να καλλιεργεί και να προάγει την επιστήμη με την έρευνα και την αναζήτηση επί θεμάτων τουρισμού γενικά και τουριστικής βιομηχανίας ειδικά.

Το μεγαλύτερο κομμάτι των προγραμμάτων τουρισμού οργανώνεται στα ΤΕΙ, τα οποία έχουν εξελιχθεί στον κυριότερο φορέα τουριστικής εκπαίδευσης σε επίπεδο τριτοβάθμιας.

- **Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων και Επιχειρήσεων Φιλοξενίας** της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πειραιάς, Λάρισα, Ηράκλειο, Γρεβενά, Ηγουμενίτσα, Λευκάδα). Σκοπός του ΤΕΙ είναι η προετοιμασία και η επαγγελματική εξειδίκευση στη διοίκηση τουριστικών ή ξενοδοχειακών μονάδων και στη διοίκηση τουριστικών τομέων ή υπηρεσιών.
- **Οικονομίας και Επικοινωνίας Πολιτιστικών και Τουριστικών Μονάδων** της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας (Αμφισσα, Πύργος). Σκοπός του ΤΕΙ είναι η προετοιμασία και η επαγγελματική εξειδίκευση στη διοίκηση πολιτιστικών μονάδων και μονάδων φιλοξενίας, διαχείριση τουριστικών πληροφοριακών συστημάτων, δημόσιες σχέσεις.

- **Τουριστικών Επιχειρήσεων** της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας (Πάτρα). Σκοπός του ΤΕΙ είναι η εκπαίδευση και η ανάπτυξη στελεχών τουριστικής βιομηχανίας στην διοίκηση τουριστικών επιχειρήσεων, όπως και η εκπαίδευση στελεχών του ευρύτερου δημόσιου τομέα, της τοπικής αυτοδιοίκησης και συμβούλων αναπτυξιακών εταιρειών και μελετητικών γραφείων σε θέματα σχεδιασμού, τουριστικής πολιτικής και ανάπτυξης.

Αναφορικά με την ιδιωτική εκπαίδευση πρέπει να αναφέρουμε ότι καλύπτει και τα δύο επίπεδα ανώτατης εκπαίδευσης μέσω της τουριστικής εκπαίδευσης και της προσφοράς τίτλων σπουδών στον τουρισμό από πανεπιστήμια του εξωτερικού. «Πιο συγκεκριμένα, ο Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ο.Ε.Ε.Κ.) έχει χορηγήσει άδεια λειτουργίας σε 31 Ιδιωτικά Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ι.Ε.Κ.) για 24 ειδικότητες στον τομέα του τουρισμού. Επιπλέον, από τα 21 Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών που λειτουργούν με εξειδίκευση στον τουρισμό, 10 παρέχουν σπουδές στη Διοίκηση του τουρισμού (Ξενοδοχείων, φιλοξενίας, επισιτιστικών μονάδων κ.λπ.), 4 σε ειδικότητες που σχετίζονται με τις αεροπορικές επιχειρήσεις ενώ 7 Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών δίνουν έμφαση κυρίως σε σπουδές που αφορούν επισιτισμό»¹⁰².

4.3.5 Κέντρα δια βίου μάθησης

Ο βασικός στόχος των κέντρων δια βίου μάθησης είναι η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση και η γενική εκπαίδευση ενηλίκων. Χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

- ΚΔΒΜ1: Διετή, ετήσια ή ταχύρρυθμα Προγράμματα Κατάρτισης σε τουριστικές ειδικότητες: Μαγειρική Τέχνη, Ζαχαροπλαστική Τέχνη, Επαγγελματική Μαγειρική, Επαγγελματικό Μπαρ, Οροφκόμος, Pastry Chef, Ρωσική Ξενοδοχειακή Ορολογία, Διοίκηση Επισιτιστικών Επιχειρήσεων (F&B), Υπάλληλος Υποδοχής Ξενοδοχείου, Διοίκηση Ξενοδοχείου κλπ.

¹⁰² Χατζηβασιλειάδου, Ε.Π. (2013). Τριτοβάθμια Τουριστική Εκπαίδευση. Υφιστάμενη Κατάσταση- Τάσεις- Προοπτικές. Πτυχιακή Εργασία, Ηράκλειο: ΑΤΕΙ Κρήτης.

- ΚΔΒΜ 2: Διαιτή, ετήσια ή ταχύρρυθμα Προγράμματα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης:
 - ✓ Εξειδικεύσεις σε συνεργασία με διεθνείς φορείς και Πανεπιστήμια.
 - ✓ Πλήθος προγραμμάτων που καλύπτουν Διοίκηση Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων, Υπηρεσίες Φιλοξενίας και Τουρισμού, Επαγγελματική Μαγειρική, Επαγγελματική Ζαχαροπλαστική, Διαχείριση Εστίασης κ.λπ.

4.3.6 Αξιολόγηση ελληνικής τουριστικής εκπαίδευσης

Για να αξιολογηθεί ένα εκπαιδευτικό σύστημα, πρέπει να υπάρχουν κάποια βασικά κριτήρια αξιολόγησης, μεταξύ των οποίων είναι:

- (α) οι δεξιότητες και η γνώση που αποκτούν οι απόφοιτοι και
- (β) ο βαθμός απορρόφησης των αποφοίτων από την αγορά εργασίας.

Επιπλέον, ο στόχος της αξιολόγησης δεν είναι απλώς η καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης, αλλά και η προσφορά προτάσεων για βελτίωση. Σε γενικές γραμμές, τα προγράμματα σπουδών στον τομέα του τουρισμού πρέπει να αποδείξουν την αποτελεσματικότητα, την ευελιξία και την ικανότητά τους να ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της βιομηχανίας, δεδομένου ότι η επιτυχία και η ανταγωνιστικότητα κάθε τουριστικής επιχείρησης εξαρτάται σημαντικά από τον βαθμό εκπαίδευσης και κατάρτισης του εργαζόμενου¹⁰³.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ευνοεί την απόκτηση θεωρητικών γνώσεων, ενώ στα περισσότερα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, η πρακτική άσκηση αποκτάται ευρέως στα σχολικά εργαστήρια. Μια ελληνική μελέτη του Christou (1999) έδειξε ότι η τοποθέτηση στην τουριστική βιομηχανία θα μπορούσε να προσφέρει μια πολύ αποτελεσματική διαδρομή για να μπορέσουν οι σπουδαστές να αξιοποιήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους μέσω της πρακτικής. Θα μπορούσε επίσης να προσφέρει στους φοιτητές μια καλύτερη εικόνα της

¹⁰³ Alexopoulos, P., Andreadis, A., Andreadis, S., Karantemiri, K., Kravaritis, K., Kreis, G., Mataragas, M., Skoulas, N., Tsartas, P., Christou, E., and Psaropoulou, C. (2006), 'Tourism education', Tourism Report, Vol 34.

τουριστικής βιομηχανίας και να τους βοηθήσει στην λήψη αποφάσεων σταδιοδρομίας τους¹⁰⁴.

Οι διεθνείς μελέτες έχουν δώσει παρόμοια αποτελέσματα: για παράδειγμα, σύμφωνα με το Cave, η βιομηχανική τοποθέτηση βοηθά τους αποφοίτους να βελτιώσουν τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους στη διοίκηση (διαχείριση χρόνου, δεξιότητες ομαδικής εργασίας, ικανότητες ηγεσίας και κίνητρα κ.λπ.). Ωστόσο, η βιομηχανική τοποθέτηση στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση αντιπροσωπεύει μόνο ένα μικρό ποσοστό του συνολικού προγράμματος σπουδών - με εξαίρεση Ανώτερες Σχολές, όπου οι φοιτητές έχουν την ευκαιρία να εξασκούνται καθημερινά σε χώρους του ξενοδοχείου που ανήκουν στον οργανισμό. Επομένως, η ενίσχυση του θεσμού της πρακτικής εμπειρίας αποτελεί μεγάλη ανησυχία, καθώς θεωρείται κρίσιμος παράγοντας για την ποιοτική βελτίωση των τουριστικών σπουδών στην Ελλάδα.

Ο Αθανασίου (2005) επισημαίνει, κάποιες από τις ελλείψεις μέτρων στην τριτοβάθμια τουριστική εκπαίδευση:

- «Έλλειψη ικανοποιητικής πληροφόρησης για την ξένη εμπειρία ιδιαίτερα σε χώρες όπου κατά τεκμήριο οι επιδόσεις από άποψη ποιότητας εμφανίζονται ικανοποιητικότερες.
- Έλλειψη συνεργασίας σε εκπαιδευτικά ιδρύματα άλλων που προσφέρουν προγράμματα τουριστικών σπουδών τόσο σε επίπεδο διδασκόντων όσο και με την ανταλλαγή σπουδαστών.
- Έλλειψη διοχέτευσης μέρους των πόρων που διατίθενται από το δημόσιο για την τουριστική εκπαίδευση.
- Έλλειψη αξιολόγησης των προγραμμάτων σπουδών με κριτήρια καθαρά εκπαιδευτικά.
- Έλλειψη αξιολόγησης των αποτελεσμάτων με την παρακολούθηση του βαθμού ικανοποίησης της εργοδοσίας από τους αποφοίτους.
- Έλλειψη συνεχούς αναβάθμισης των διαδικασιών πιστοποίησης έτσι ώστε οι σχετικές εξετάσεις να συλλαμβάνουν την ουσία.

¹⁰⁴ Christou, E. (1999). 'Hospitality management education in Greece: an exploratory study'. *Tourism Management*, Vol 20, pp 683–691.

- Έλλειψη φροντίδας για τη βελτίωση της ποιότητας των εκπαιδευτών σε ένα τομέα που σημαντικό μέρος τους δεν παράγεται για το σκοπό αυτό από το εκπαιδευτικό σύστημα, όπως συμβαίνει με τη γενική παιδεία όπου το μέρος αυτό καλείται να διδάξει ειδική ύλη και να χρησιμοποιήσει μεθόδους που διαφέρουν από εκείνες που προσιδιάζουν στη γενική παιδεία»¹⁰⁵.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τους Amoah και Baum (1997), υπάρχει ένα εμφανές κενό ανάμεσα στις γνώσεις και τις δεξιότητες που προσφέρονται από τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τις ανάγκες της τουριστικής βιομηχανίας. Η συνεργασία μεταξύ της τουριστικής βιομηχανίας και των εκπαιδευτικών οργανισμών θα μπορούσε να ενθαρρύνει την ανάπτυξη σύγχρονων προγραμμάτων, τη χρήση των κατάλληλων μεθόδων διδασκαλίας, τον εντοπισμό των αναγκών όσον αφορά τις ικανότητες και την υποδομή των διδασκόντων και την ανάπτυξη ικανοποιητικών προγραμμάτων βιομηχανικής τοποθέτησης¹⁰⁶.

Αναγκαία κρίνεται η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των τουριστικών φορέων και των αρχών (κρατικών και ιδιωτικών), συμπεριλαμβανομένων των τουριστικών επιχειρήσεων και ξενοδοχειακών ενώσεων, των εργατικών συνδικάτων και των εθνικών και τοπικών οργανώσεων τουρισμού.

Εν κατακλείδι, υπογραμμίζεται η ανάγκη αναδιάρθρωσης του σημερινού συστήματος τουριστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, έτσι ώστε το σύστημα να εποπτεύεται από ένα ενιαίο εκπαιδευτικό σώμα. Επιπλέον, για να αναπτυχθεί ένα αποτελεσματικό εκπαιδευτικό σύστημα, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι συνεχώς εξελισσόμενες ανάγκες και οι απαιτήσεις της τουριστικής βιομηχανίας.

¹⁰⁵ Αθανασίου Λ. (2004). Τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση, Εξελίξεις, Προβλήματα, Ανάγκες, Πολιτική. Αθήνα: εκδόσεις Ι.Τ.Ε.Π.

¹⁰⁶ Botterill, D. (1996), Guidelines 5: Making Connections Between Industry and Higher Education in Tourism, National Liaison Group for Higher Education in Tourism, London

4.4 Πολιτικές για την τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση

4.4.1 Ευρωπαϊκές Πολιτικές

Οι γενικότερες ευρωπαϊκές πολιτικές αποτελούν στην ουσία κατευθυντήριες γραμμές που ακολουθεί η ΕΕ ώστε να επιτύχει τους γενικούς στόχους που έχει θέσει και αφορούν πολλούς τομείς, που επηρεάζουν ουσιαστικά τις ζωές των πολιτών της ΕΕ. «Η συνοχή, η γεωργία, η αλιεία, το περιβάλλον, η υγεία, τα δικαιώματα των καταναλωτών, οι μεταφορές, ο τουρισμός, η ενέργεια, η βιομηχανία, η έρευνα, η απασχόληση, το άσυλο και η μετανάστευση, η φορολογία, η δικαιοσύνη, ο πολιτισμός, η εκπαίδευση και ο αθλητισμός αποτελούν τομείς στους οποίους μπορεί να συνεισφέρει η Ένωση»¹⁰⁷.

Ένα σημαντικό σημείο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη πολιτική της ΕΕ για την εκπαίδευση και κατάρτιση στον κλάδο του τουρισμού, αλλά υπάρχουν, αντιθέτως, 4 διαφορετικοί συναφείς τομείς πολιτικής:

- Η τουριστική πολιτική της ΕΕ, η οποία ασχολείται πρωτίστως με την ανταγωνιστικότητα και τη βιωσιμότητα του τουριστικού τομέα της Ευρώπης, γεγονός που φυσικά τονίζει την ανάγκη για αποτελεσματική ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων των απασχολούμενων στον τουρισμό, που μπορεί να επιτευχθεί κυρίως με την εκπαίδευση και την κατάρτιση.
- Η πολιτική εκπαίδευσης και κατάρτισης της ΕΕ, οποία στοχεύει στην ενίσχυση της εκπαίδευσης στην Ευρώπη και στο να παράσχει τις βασικές δεξιότητες που απαιτούνται στο πλαίσιο της αγοράς εργασίας. Η δράση της ΕΕ δεν επικεντρώνεται ειδικά στην εκπαίδευση στον τομέα του τουρισμού, αλλά στην εκπαίδευση γενικότερα. Υποστηρίζοντας όμως τις μεταρρυθμίσεις των εθνικών (και περιφερειακών) συστημάτων και μέσω της συμβολής της στην αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων, τελικά επηρεάζει και τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης στον τομέα της τουριστικής ανάπτυξης.

¹⁰⁷ <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=theme5.html>

- Η πολιτική συνοχής της ΕΕ, η οποία στοχεύει στην προώθηση μιας πιο ισορροπημένης και πιο βιώσιμης Εδαφικής ανάπτυξης, συμβάλλοντας έτσι στη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών. Η πολιτική αυτή υποστηρίζεται πρωτίστως από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.
- Η πολιτική της ΕΕ αναφορικά με τον τομέα του τουρισμού, που βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο άρθρο 195 της Συνθήκης, το οποίο αναφέρει ότι η ΕΕ συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών, ιδίως με την προώθηση της ανταγωνιστικότητας. Το άρθρο 195 προβλέπει δράσεις που συμβάλλουν στη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τον τουρισμό και προωθεί τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών. Ο προσανατολισμός της τουριστικής πολιτικής ανέπτυξε ένα νέο πλαίσιο δράσης για την πολιτική της ΕΕ που στοχεύει στο να καταστήσει τον ευρωπαϊκό τουρισμό ανταγωνιστικό, σύγχρονο, βιώσιμο και υπεύθυνο.

Ενώ κάθε κράτος μέλος της ΕΕ είναι υπεύθυνο για τη δική του εκπαίδευση και κατάρτιση στο πλαίσιο της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής, η πολιτική της ΕΕ υποστηρίζει την εθνική δράση και αντιμετωπίζει κοινές προκλήσεις όπως οι γηράσκουσες κοινωνίες, οι ελλείψεις δεξιοτήτων στο εργατικό δυναμικό, οι τεχνολογικές εξελίξεις και ο παγκόσμιος ανταγωνισμός. Η δράση της ΕΕ στον τομέα αυτό πραγματοποιείται εντός της κοινής πολιτικής εκπαίδευσης και της κατάρτισης, με τίτλο Εκπαίδευση και κατάρτιση 2020, που θέτει τον πρωταρχικό στόχο της ευρωπαϊκής συνεργασίας για την περαιτέρω ανάπτυξη των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στα κράτη μέλη εξασφαλίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο τα παρακάτω:

- Την προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ολοκλήρωση όλων των πολιτών, και
- Τη βιώσιμη οικονομική ευημερία και απασχολησιμότητα, προωθώντας ταυτόχρονα τις δημοκρατικές αξίες, την κοινωνική συνοχή, την ενεργό ιδιότητα του πολίτη και τον διαπολιτισμικό διάλογο.

Ο στόχος αυτός επιδιώκεται μέσω δράσης τεσσάρων στρατηγικών στόχων, και συγκεκριμένα:

- Της υλοποίησης της διά βίου μάθησης και της κινητικότητας.

- Της βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.
- Της προώθησης της ισότητας, της κοινωνικής συνοχής και της ενεργού συμμετοχής στα κοινά, και
- Της βελτίωσης της δημιουργικότητας και της καινοτομίας, στην επιχειρηματικότητα.

Επίσης, στο πλαίσιο του προγράμματος «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2020» πρέπει να επισημανθούν δύο συγκεκριμένες διαδικασίες:

- Η διαδικασία της Μπολόνια, η οποία στοχεύει στη δημιουργία ενός "ευρωπαϊκού κοινού χώρου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τον εκσυγχρονισμό των εθνικών συστημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και την αύξηση της συμμετοχής τους στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Η διαδικασία αυτή εστιάζει κυρίως στην εισαγωγή του εκπαιδευτικού συστήματος τριών κύκλων (πτυχίο / μεταπτυχιακό / διδακτορικό), στην ενισχυμένη διασφάλιση της ποιότητας και στην ευκολότερη αναγνώριση των τίτλων σπουδών.
- Η διαδικασία της Κοπεγχάγης, η οποία αποσκοπεί στη βελτίωση της απόδοσης, της ποιότητας και της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης μέσω ενισχυμένης συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η κύρια εστίαση είναι στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης, στη βελτίωση της ποιότητας του έργου των εκπαιδευτικών, των εκπαιδευτών και άλλων επαγγελματιών του χώρου και την αύξηση της συνάφειας των μαθήματων με την αγορά εργασίας.

4.4.2 Ελληνικές πολιτικές

Όσον αφορά την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στη χώρα μας, η χάραξη πολιτικής και η έγκριση προγραμμάτων σπουδών γίνονται κεντρικά, κυρίως από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ) και το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΥΠΕΚΑ), ενώ η διοίκηση και η προσφορά εκπαίδευσης ελέγχονται από τις περιφέρειες και τις νομαρχίες¹⁰⁸.

¹⁰⁸ http://www.pi-schools.gr/programs/par/pdf/erevnes_C4_5135_el.pdf

Την τελευταία δεκαετία πραγματοποιήθηκαν δύο ιστορικές μεταρρυθμίσεις της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, οι οποίες υλοποιήθηκαν με τη συνεργασία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου:

- Με το νόμο 2009/1992 δημιουργήθηκε το Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΣΕΕΚ). Στόχος ήταν η εξασφάλιση ευελιξίας στην προσφορά ειδικοτήτων κατάρτισης και η βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης κατάρτισης. με την εισαγωγή μιας εθνικά σταθμισμένης διαδικασίας για την πιστοποίηση επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων. Με τον ίδιο νόμο δρομολογήθηκαν αλλαγές στο μεταδευτεροβάθμιο επίπεδο: (i) Συγκροτήθηκε ο Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΟΕΕΚ) για την ίδρυση και εποπτεία των ΙΕΚ και για την πιστοποίηση όλων των σχημάτων τυπικής κατάρτισης. (ii) Ιδρύθηκαν τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ)
- Με τους νόμους 2525/97 και 2640/98 αναδιαρθρώθηκε ο ανώτερος κύκλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με την επιβολή σημαντικών αλλαγών στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση του επιπέδου αυτού. Συγκεκριμένα, καταργήθηκαν οι παλαιοί τύποι Λυκείου, δηλαδή το Γενικό Λύκειο (ΓΕΛ), το Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο (ΤΕΛ) και το Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο (ΕΠΛ) καθώς και οι Τεχνικές-Επαγγελματικές Σχολές (ΤΕΣ) και στη θέση τους αναπτύχθηκαν: 20 (i) το Ενιαίο Λύκειο, με πρόγραμμα σπουδών απαλλαγμένο εντελώς επαγγελματικών στοιχείων. (ii) Τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) με δύο κύκλους σπουδών και δύο επίπεδα πιστοποίησης¹⁰⁹.

Όσον αφορά συγκεκριμένα την τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση, καθώς τα τελευταία χρόνια η ενίσχυση και η επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί βασική προτεραιότητα για το τουριστικό πλαίσιο, το Υπουργείο Τουρισμού δημιουργεί ένα σύγχρονο πλαίσιο εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στον τομέα του τουρισμού με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας μας.

Πιο αναλυτικά, παρατηρούνται οι εξής δράσεις (παρατίθενται αυτούσιες)¹¹⁰:

¹⁰⁹ http://www.pi-schools.gr/programs/par/pdf/erevnes_C4_5135_el.pdf

¹¹⁰ <http://www.mintour.gov.gr/Education>

- *Ενισχύονται οι προσπάθειες για την αναδιάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών των ΑΕΙ/ΑΤΕΙ, στο τομέα του τουρισμού με στόχο την διοχέτευση στην τουριστική αγορά εξειδικευμένων στελεχών, επιστημονικής κατάρτισης ώστε ο ελληνικός τουρισμός να μπορεί να ανταποκρίνεται στις νέες διεθνείς τάσεις και να ικανοποιεί την ενεργό ζήτηση. Σε συνεργασία με το ΥπΠΕΘΠΑ αναβαθμίζονται τα προγράμματα σπουδών των Ανώτερων Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης και δημιουργείται επαγγελματική σχολή τριετούς φοίτησης που θα προσφέρουν υψηλής ποιότητας εκπαίδευση και κατάρτιση σε Έλληνες και ξένους σπουδαστές που προτίθενται να δραστηριοποιηθούν στην ξενοδοχειακή βιομηχανία σε συνδυασμό με πρακτική άσκηση σε ξενοδοχειακές μονάδες. Οι σπουδές θα παρέχονται και στην αγγλική γλώσσα, ώστε να προσελκύσουν σπουδαστές από την ευρύτερη ευρωπαϊκή - μεσογειακή περιοχή αλλά και από τα Βαλκάνια και τη Ρωσία, με οικονομική συμμετοχή των σπουδαστών αυτών. Επιπλέον, θα δίνεται η δυνατότητα στους αποφοίτους να συνεχίσουν την φοίτησή τους στις αντίστοιχες σχολές των ΑΕΙ και ΑΤΕΙ της χώρας.*
- *Αναθεωρούνται τα προγράμματα σπουδών των σχολών μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ και ΕΠΑΣ) του πρώην Οργανισμού Τουριστικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης. Με αυτό τον τρόπο, θα προσφέρεται στους νέους, υψηλού επιπέδου τεχνική εκπαίδευση, ώστε να συνεισφέρουν άμεσα σε κλάδους του τουρισμού συμπεριλαμβανομένων και των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε ειδικές μορφές τουρισμού.*
- *Ενισχύονται τα Προγράμματα Σπουδών Κατάρτισης και Δια Βίου Εκπαίδευσης, σε διάφορους τομείς του τουρισμού ώστε να ικανοποιηθούν οι ανάγκες της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας για διεύρυνση και εμπλουτισμό των δεξιοτήτων των νέων αλλά και των απασχολούμενων στον τουρισμό. Τα Προγράμματα αυτά, θα δίδονται στους σπουδαστές μέσω των νέων δομών δια βίου μάθησης και εκπαίδευσης που έχουν συγκροτηθεί από το ΥπΠΕΘΠΑ. Παράλληλα, σε συνεργασία και με το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, το οποίο διαθέτει μακρά εμπειρία στην εκπαίδευση ενηλίκων και στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, διαμορφώνονται νέα προγράμματα κατάρτισης με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ώστε να ενισχυθεί η δια βίου εκπαίδευση και να δοθεί η δυνατότητα σε επαγγελματίες του τουρισμού να αποκτούν εξειδικευμένες*

γνώσεις, χωρίς την υποχρεωτική τους μετακίνηση.

- Το Υπουργείο υλοποιεί ήδη Πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης για εργαζομένους, εποχιακά εργαζομένους, αυτοαπασχολούμενους και επιχειρηματίες, που δραστηριοποιούνται σε επιχειρήσεις στο χώρο του τουρισμού. Το Πρόγραμμα είναι συνολικού προϋπολογισμού Δημόσιας Δαπάνης 4,5 εκατ. €, χρηματοδοτείται με πόρους του ΕΣΠΑ μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και στοχεύει στην κατάρτιση 2.875 ωφελουμένων.
- Αναθεωρείται το πρόγραμμα σπουδών των Σχολών Ξεναγών το οποίο πλέον θα ολοκληρώνεται σε τρία εξάμηνα φοίτησης και απελευθερώνεται το επάγγελμα του ξεναγού. Το Υπουργείο σε συνεργασία με την Παγκόσμια Ομοσπονδία Ενώσεων Ξεναγών (WFTGA) εργάζεται για την διατήρηση βιώσιμων Σχολών Ξεναγών χρησιμοποιώντας τη μακρά εκπαιδευτική εμπειρία τους, και στοχεύοντας στον διεθνή εκπαιδευτικό χώρο, προσελκύοντας εκπαιδευόμενους από άλλες χώρες και προσφέροντας σπουδές και σε άλλες γλώσσες πλην της Ελληνικής.
Παράλληλα, σε συνεργασία με το ΥπΠΕΘΠΑ, εκδόθηκε Κοινή Υπουργική Απόφαση για την εκπόνηση προγραμμάτων ταχύρρυθμης κατάρτισης στο επάγγελμα του ξεναγού ειδικά για του αποφοίτους ανώτατων σχολών Ιστορίας και Αρχαιολογίας.
- Δημιουργείται μηχανισμός για την ανάλυση θεμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης σε συνεργασία με φορείς του τουρισμού ώστε να αναδειχθούν νέα προγράμματα σπουδών και να προσδιοριστούν οι ανάγκες ανάπτυξης επαγγελματικών δεξιοτήτων. Για την συγκεκριμένη δράση έχει συσταθεί κατάλληλη ομάδα από εμπειρογνώμονες. Προς αυτή την κατεύθυνση το Υπουργείο Τουρισμού βρίσκεται ήδη σε συνεργασία με το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος και έχουν προσδιοριστεί οι ανάγκες για τις βασικές τουριστικές ειδικότητες.

ΚΕΦ. 5 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

5.1 Σύγχρονα δεδομένα στην απασχόληση

Μέσα από πρόσφατες έρευνες και μελέτες έχουμε τα εξής συμπεράσματα αναφορικά με την απασχόληση : το πόσο μεγάλο θα είναι το ποσοστό απασχόλησης εξαρτάται από την οικονομική κατάσταση της χώρας. Η απασχόληση, επίσης αυξάνεται επειδή νεότερα μέλη οικογενειών αναγκάζονται να δουλέψουν λόγω οικονομικής έλλειψης της οικογένειάς τους. Έπειτα έχουμε να πούμε, πως σε περιόδους με περιορισμό στη ζήτηση εργασίας αυξάνεται η ανεργία. Τέλος, μπορούμε να πούμε ότι το να υπάρχουν ανισότητες στην οικονομία και την αγορά εργασίας, όπως είναι η ανεργία και η μείωση των απασχολουμένων, εντείνει την λήψη αποφάσεων και την πραγματοποίηση ενεργειών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων.

Οι σύγχρονες εξελίξεις στο οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον έχουν οδηγήσει στη δημιουργία ενός νέου εργασιακού τοπίου στη χώρα μας, που βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε πιο ευέλικτες μορφές εργασίας.

Στην Ελλάδα άρχισαν να θεσμοθετηθούν έστω και σε περιορισμένη κλίμακα ευέλικτες μορφές απασχόλησης σε μια προσπάθεια εναρμονισμού με τις τάσεις που επικρατούν ήδη σε άλλα κράτη μέλη. Παράλληλα, το κράτος μπροστά στη διεύρυνση της αγοράς και στις μεταβολές στα παραγωγικά συστήματα περιόριζε σταδιακά τον παρεμβατικό του ρόλο και το εύρος των λειτουργιών του στο πλαίσιο της ασκούμενης κοινωνικής πολιτικής υιοθετώντας την ευελιξία ως απομάκρυνση, και παραπέμποντας ουσιαστικά σε πολιτικές ενίσχυσης της απασχόλησης, στις οποίες το ιδιαίτερο βάρος μετατοπίζεται στα προγράμματα κατάρτισης και στη θεσμική στήριξη εκείνων των δομών που είναι απαραίτητες για την καλύτερη άσκηση ευέλικτων και ενεργητικών μορφών απασχόλησης¹¹¹.

Η πρώτη φάση των θεσμικών αλλαγών στις ελληνικές εργασιακές σχέσεις χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειες της κυβέρνησης να τροποποιήσει τους κανόνες που διέπουν την ατομική σύμβαση εργασίας και έτσι να προετοιμάσει το έδαφος για περαιτέρω αποκέντρωση των συλλογικών οργανώσεων των εργασιακών σχέσεων. Η

¹¹¹ Λυμπεράκη, Α. (1992). *Η πρόκληση της ανάπτυξης σε μικρή κλίμακα. Οικονομική ευελιξία και κοινωνικές δυσκαμψίες*. Αθήνα: Παπαζήση

κυβέρνηση δεν θα μπορούσε να επιβάλει άμεσα μείωση του μισθού στον ιδιωτικό τομέα και έτσι, επικεντρώθηκε στην τροποποίηση ορισμένων διατάξεων του ατομικού εργατικού δικαίου όπως την αντιστάθμιση της υπερωριακής εργασίας και των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, δημιουργώντας παράλληλα τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την έμμεση μείωση του κόστους εργασίας.¹¹²

Η μεταφορά του κύριου βάρους της προσαρμογής μετά την οικονομική κρίση, μεταφέρθηκε στον τομέα της απασχόλησης, καταφέροντας έτσι την επίτευξη της διαδικασίας της ενίσχυσης και της προώθησης των ευέλικτων μορφών απασχολήσεως, διαμέσου των νομοθετικών ρυθμίσεων. Οι νομοθετικές αυτές ρυθμίσεις διαμόρφωσαν ένα λειτουργικό πλαίσιο, καταφέροντας έτσι να συμπιέσουν το μοναδιαίο κόστος εργασίας, καταφέροντας παράλληλα να μειώσουν σημαντικά τους μισθούς γενικότερα, τους μισθούς του νέου πληθυσμού ειδικότερα.

Όπως αναφέρει η μελέτη του ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, το τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου 2012, οι συμβάσεις για μερική απασχόληση και εκ περιτροπής εργασία στον ιδιωτικό τομέα είναι περισσότερες από τις προσλήψεις με πλήρη απασχόληση και πλήρη μισθό. «Επιπλέον, αυξάνονται με αλματώδεις ρυθμούς οι επιχειρησιακές συμβάσεις και η ρύθμιση των όρων εργασίας με ατομικές συμβάσεις εργασίας σε βάρος των κλαδικών συμβάσεων που υπερίσχυαν επί δεκαετίες μέχρι πρότινος. Οι αλλαγές αυτές συνοδεύονται από μείωση των αποδοχών των εργαζομένων και από αύξηση της ανασφάλιστης εργασίας»¹¹³.

Η σύγχρονη οικονομία προσπαθεί να εστιάσει στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και κεφαλαίου, ενώ σε επίπεδο έρευνας μελετάται η ουσία των ποιοτικών κυρίως παραγόντων, που συμβάλλουν σε μια βιώσιμη ανάπτυξη. Επίσης γίνεται προσπάθεια απασχόλησης δυναμικού, το οποίο έμεινε για ένα διάστημα χωρίς εργασία, και να μπορέσουν να προκύψουν πλεονάσματα με αυτήν την πολιτική. Έτσι η κοινωνική πρόνοια και πολιτική αποκτούν σάρκα και οστά, δίνοντας την ευκαιρία εργασίας σε άτομα, που για δεδομένο διάστημα δε την είχαν.

¹¹² <http://eekp.gr/wp-content/uploads/2015/02/PERIODIKO-T-JAN-2015.pdf>

¹¹³ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ (2012). Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Αθήνα: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

5.1.1 Απασχόληση και ανεργία

Αναφορικά με τους εργαζόμενους, συνεχίζει να αυξάνεται η ανεργία η οποία άγγιξε το 2012 ποσοστά ρεκόρ για τη χώρα, αλλά και για όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Συνολικά το ποσοστό ανεργίας ανήλθε το 2012 σε 26.0% (άνδρες 23.3%, γυναίκες 29.7%) και είναι το υψηλότερο που έχει καταγραφεί ποτέ.¹⁸ Στην ηλικιακή κατηγορία των νέων ηλικίας 15-24 ετών η ανεργία πλήττει περισσότερο από έναν στους δύο νέους που αναζητούν εργασία (57.8% για το σύνολο και 51.7% για τους άνδρες και 65.0% για τις γυναίκες).

Η μακροχρόνια ανεργία αποτελεί πραγματικότητα για πολλούς πολίτες και ιδίως για τους νέους που δε διαθέτουν προηγούμενη εργασιακή εμπειρία. Το 2012 το 40% των νοικοκυριών έχουν στην οικογένεια ένα τουλάχιστο άτομο σε ανεργία¹¹⁴.

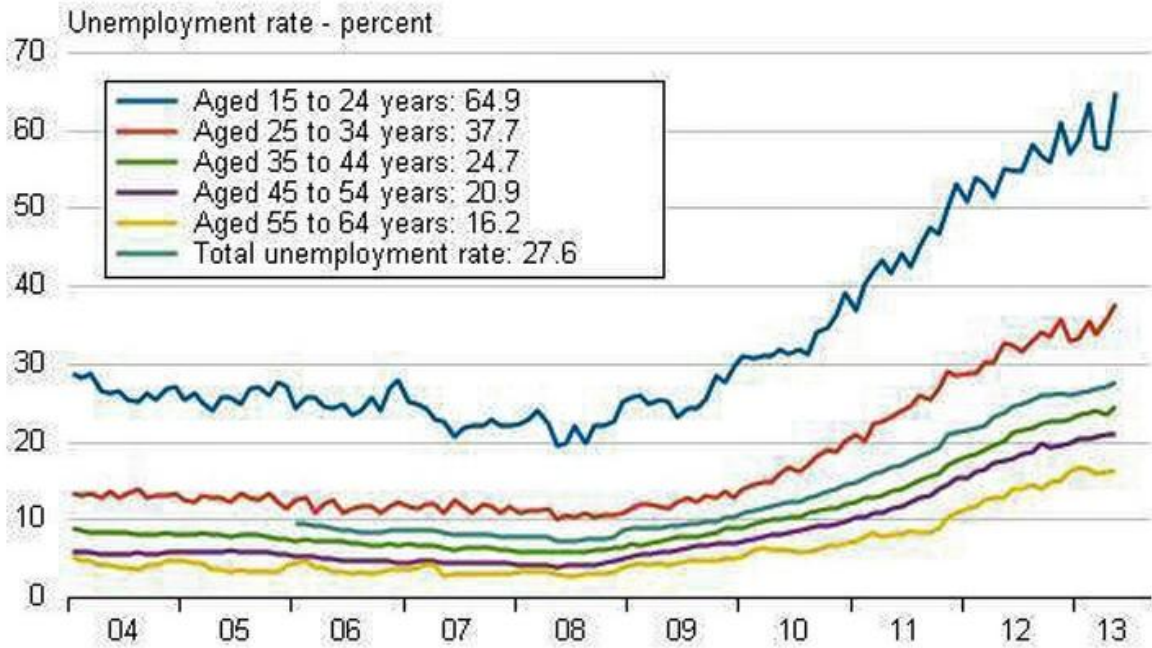
Σύμφωνα με την Παναγιωτοπούλου, η κατάσταση δε φαίνεται να παρουσιάζει προοπτικές βελτίωσης τουλάχιστον για το προσεχές μέλλον, δεδομένου ότι στο δημόσιο τομέα οι προσλήψεις όχι μόνον έχουν σχεδόν παγώσει, αλλά προβλέπονται και «απομακρύνσεις», όπως ευσχήμως μετονομάζονται οι απολύσεις υπαλλήλων. Δεν είναι τυχαίο ότι ένας αυξανόμενος αριθμός, υψηλά μορφωμένων (συνήθως πτυχιούχοι ΑΕΙ/ΤΕΙ) και εξειδικευμένων νέων ατόμων μεταναστεύουν αναζητώντας καλύτερες προοπτικές απασχόλησης στο εξωτερικό¹¹⁵.

Στον παρακάτω πίνακα, επίσης, διαφαίνεται καθαρά πως τα περισσότερα θύματα της ανεργίας και της αεργίας είναι τα άτομα από 18 έως 24 ετών, τα οποία αποτελούν συνήθως τους πτυχιούχους πανεπιστημίων ή τους αποφοίτους από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το ποσοστό αυτό της ανεργίας στη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα δηλώνει φανερά πως οι νέοι βρίσκονται στη πρώτη γραμμή μάχης με την ανεργία εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.

¹¹⁴ <http://www.imegsevee.gr/ereunes-gnwmis/620--2013-?format=pdf>

¹¹⁵ Παναγιωτοπούλου Ρ. (2013). «Κοινωνική Συνοχή στην εποχή της Οικονομικής Κρίσης», Κοινωνιολογική Επιθεώρηση, τευχ. 1, σελ. 155-178.

Πίνακας 5. 1 Ελληνική ανεργία ανά ηλικία

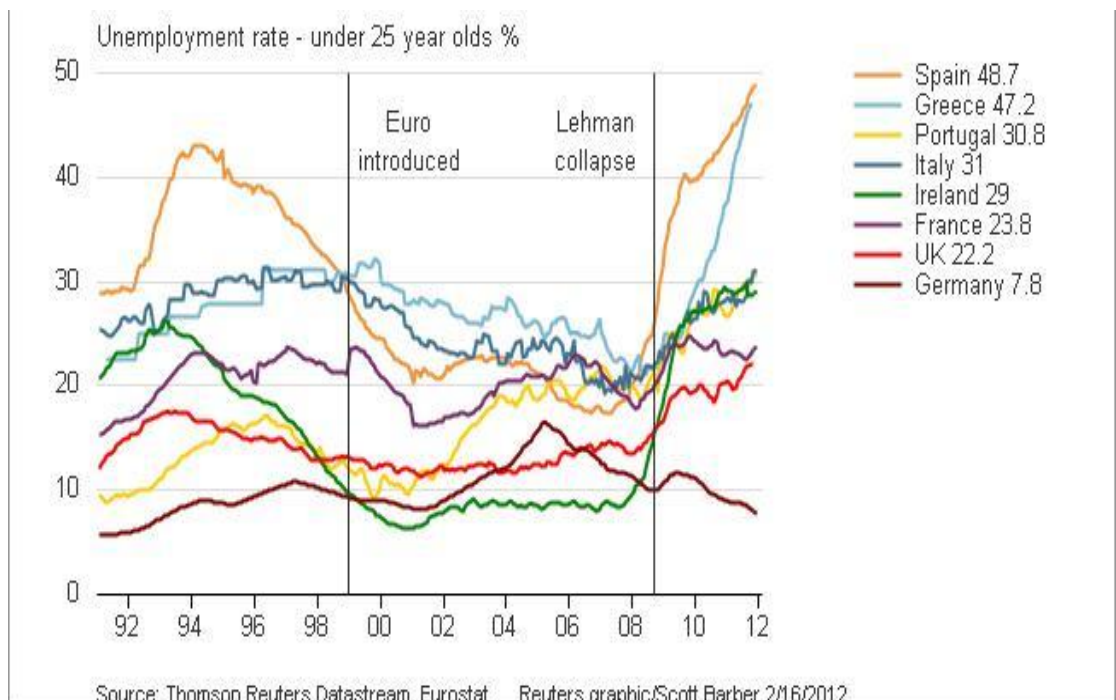

Source: Thomson Reuters Datastream , National Statistics Service of Greece

V. Flasseur , data to May 13

Το προαναφερθέν γεγονός τεκμηριώνεται περαιτέρω από τον ακόλουθο πίνακα, ο οποίος απεικονίζει την Ελλάδα να έρχεται ως η δεύτερη χώρα, η οποία έχει μεγάλα ποσοστά ανεργίας προς τον νεανικό πληθυσμό.

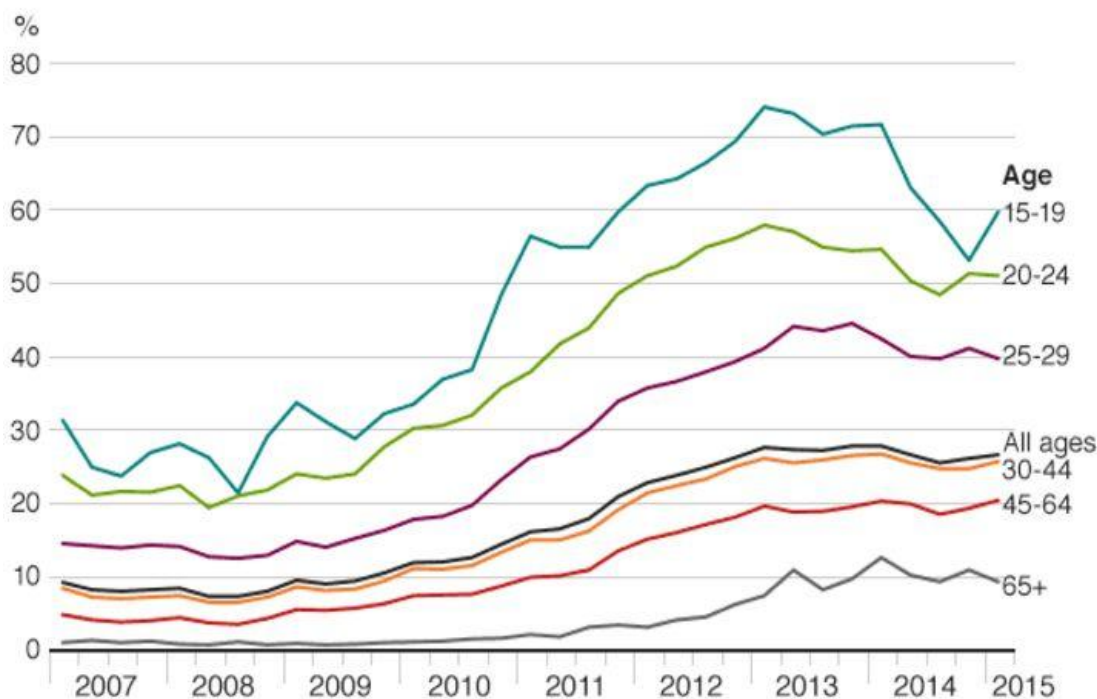
Πίνακας 5. 2 Νεανική ανεργία στην ΕΕ

Μέχρι και το 2015, τα ποσοστά της νεανικής ανεργίας αυτά, φαίνεται να μην μειώνονται καθόλου, αλλά να αυξάνονται, όπως εύλογα παρουσιάζεται και στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 5. 3 Αύξηση νεανικής ανεργίας

Rising youth unemployment

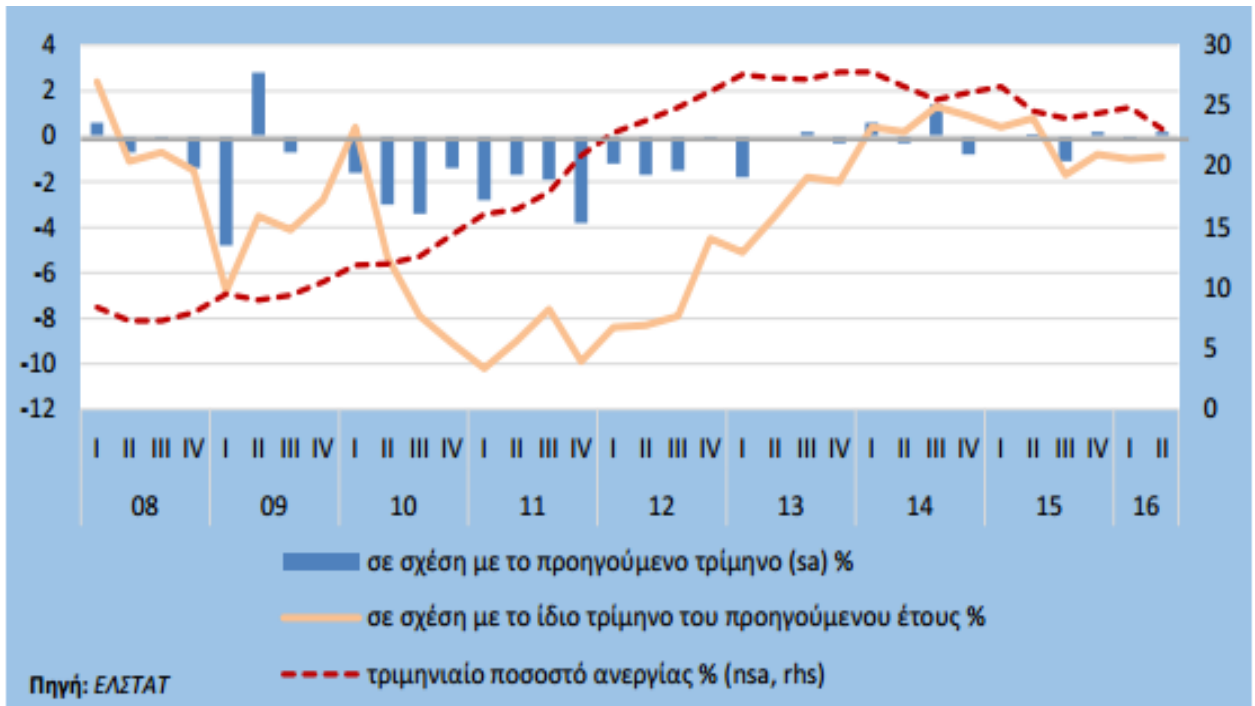
Source: Hellenic Statistical Authority

Αναφορικά με τα επίπεδα ανεργίας το β' τρίμηνο του 2016, «το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 23,1%, 39 αισθητά χαμηλότερο από το 24,9% του προηγούμενου τριμήνου και το 24,6% του αντίστοιχου τριμήνου του 2015. Η απασχόληση επίσης αυξήθηκε κατά 2,7% σε τριμηνιαία βάση και κατά 2,1% σε ετήσια βάση»¹¹⁶.

¹¹⁶ Βουλή των Ελλήνων-Γραφείο Προϋπολογισμού Κράτους (2016). ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΙΟΥΛΙΟΣ – ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2016

Πίνακας 5. 4 Τριμηνιαίο ΑΕΠ και ποσοστό ανεργίας της Ελλάδας, q1 2008
– q2 2016

Οι πρόσφατες θεσμικές αλλαγές στην ελληνική αγορά εργασίας, μέσω των πρόσφατων νομοθετικών παρεμβάσεων σε αυτήν και στο εργατικό δίκαιο, σε συνδυασμό με τη μείωση της συνολικής ζήτησης, οδήγησαν σε διακριτές αλλαγές στην αγορά εργασίας ως προς τις μορφές απασχόλησης και αύξησαν την ευελιξία της.

«Συγκεκριμένα, το ποσοστό μερικής απασχόλησης, παρά το γεγονός ότι παραμένει από τα χαμηλότερα της ΕΕ-28, αυξήθηκε σημαντικά από 5,5% το δεύτερο τρίμηνο του 2007 σε 8% το δεύτερο τρίμηνο του 2013. Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας για το 2012, στη σύναψη νέων συμβάσεων οποιασδήποτε μορφής προέβησαν 5,88% λιγότερες επιχειρήσεις σε σχέση με το 2011 και σημειώθηκε μείωση των συμβάσεων πλήρους απασχόλησης κατά 18,42%, αύξηση επί των συμβάσεων μερικής απασχόλησης κατά 3,61% και μείωση στην εκ περιτροπής απασχόληση κατά 3,93%»¹¹⁷.

¹¹⁷ Παπαπέτρου, Ε. (2014). Η ελληνική αγορά εργασίας στα χρόνια της κρίσης. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές. Διαθέσιμο στο: <http://www.hba.gr/5Ekdois/UpIPDFs/sylltomos14/353-380%20Papapetrou%202014.pdf>

Επίσης, σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, οι συμβάσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης αντιπροσώπευαν το 55% των νέων συμβάσεων (έναντι ποσοστού 56,7% για το 2011 και 66,9% το 2010).

Ως προς το περιεχόμενο της απασχόλησης, παρατηρείται σημαντική υποχώρηση της τυπικής εργασίας υπό την έννοια της πλήρους και σταθερής απασχόλησης υπέρ των επιμέρους μορφών ευελιξίας. «Στο πλαίσιο αυτό, οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου αναφέρονται στο 14% του συνόλου των απασχολουμένων, ενώ η μερική απασχόληση αντιπροσωπεύει το 19,5% του αντίστοιχου ευρωπαϊκού μέσου όρου. Η ένταση της οικονομικής κρίσης αποτελεί την αφορμή για την περαιτέρω απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων που συντελούνται στον ευρωπαϊκό χώρο».

Οι συμβάσεις μερικής απασχόλησης από 157.738 το 2009 αυξάνονται σταδιακά σε 241.985 το 2013, σημειώνοντας αύξηση της τάξεως περίπου του 53% και τον μεγαλύτερο απόλυτο αριθμό. Οι νέες συμβάσεις εκ περιτροπής εργασίας, παρουσιάζουν επίσης αύξηση και από 40.489 που ήταν το 2009, προσεγγίζουν τις 65.615 το 2012, σημειώνοντας ποσοστιαία αύξηση περίπου 62%, ενώ το 2011 κατέχει τον υψηλότερο αριθμό σύναψης συμβάσεων με εκ περιτροπής εργασία. Επίσης, η συμμετοχή των ευέλικτων μορφών εργασίας αυξάνεται από 21% που κατέχουν το 2009, σε 45%, ενώ η συμμετοχή των συμβάσεων πλήρους απασχόλησης από 79% που ήταν το 2009 μειώνεται σε 55% το 2012¹¹⁸.

¹¹⁸ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2013). Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση- Ετήσια Έκθεση 2013. Αθήνα: ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ

Πίνακας 5. 5 Νέες Προσλήψεις – Συμβάσεις 2009-2012

Έτος	Πλήρης Εργασία	Μερική Εργασία	Εκ Περιτροπής Εργασία	Γενικό Σύνολο Νέων Προσλήψεων	Σύνολο Μερικής και εκ Περιτροπής Εργασίας	Ποσοστό Ευέλικτων Μορφών επί του συνόλου (%)
2012	375.843	241.985	65.615	683.443	307.600	45%
2011	460.706	233.558	68.300	762.564	301.858	40%
2010	586.281	228.994	60.677	875.952	289.671	33%
2009	746.911	157.738	40.489	945.138	198.227	21%
ΑΠΟΚΛΙΣΗ 2009-2012	-371.068	84.247	25.126	-261.695	109.373	
ΑΠΟΚΛΙΣΗ 2009-2012 (%)	-49,68%	53,41%	62,06%	-27,69%	55,18%	

Πηγή: ΣΕΠΕ.

Επεξεργασία: ΙΝΕ / ΓΣΕΕ.

Πίνακας 5. 6 Μετατροπή Σύμβασης Πλήρους Απασχόλησης σε Ευέλικτη Μορφή Εργασίας 2009-2012

Έτος	Μερική Εργασία	Εκ Περιτροπής Εργασία με σύμφωνη γνώμη εργαζόμενου	Εκ Περιτροπής Εργασία με μονομερή γνώμη εργοδότη	Σύνολο εκ Περιτροπής Εργασίας	Γενικό Σύνολο
2012	49.640	21.478	13.372	34.850	84.490
2011	32.420	19.128	7.414	26.542	58.962
2010	18.713	6.527	1.013	7.540	26.253
2009	12.219	4.146	612	4.758	16.977
ΑΠΟΚΛΙΣΗ 2009-2012	37.421	17.332	12.760	30.092	67.513
ΑΠΟΚΛΙΣΗ 2009-2012 (%)	306,25%	418,04%	2084,97%	632,45%	397,67%

Πηγή: ΣΕΠΕ.

Επεξεργασία: ΙΝΕ / ΓΣΕΕ.

Στα τελευταία χρόνια έγιναν κάποιες προσπάθειες να ανακάμψει η ελληνική οικονομία και έγιναν αλλαγές στον χώρο εργασίας και τις εργασιακές σχέσεις. Μέσα από αυτές σημειώθηκαν κάποια ποσοστά προόδου και οριακής αύξησης της απασχόλησης. Για να μην οξυνθούν οι επιπτώσεις της κρίσης στον εργασιακό χώρο, έχουμε την ανάγκη από πολιτικές που θα λειτουργήσουν αποτελεσματικά και προς όφελος των εργαζομένων.

Οι συνέπειες της ανεργίας και ιδιαίτερα της μακροχρόνιας ανεργίας αντανακλώνται στην αγορά εργασίας, την παραγωγή και την κοινωνική συνοχή. Το ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί σημαντικό συντελεστή της παραγωγής και η απουσία του από την παραγωγική διαδικασία οδηγεί σε απαξίωση των δεξιοτήτων του, περιορισμό των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας και αναστέλλει την επάνοδο της οικονομίας σε σταθερούς και βιώσιμους ρυθμούς ανάπτυξης¹¹⁹.

Επίσης, η οικονομία στερείται μεγάλου μέρους του εργατικού της δυναμικού, τους νέους και τις γυναίκες, ικανού να συμβάλλει στη διάχυση καινοτομιών, τη χρήση νέων τεχνολογιών αλλά και στη στήριξη του ασφαλιστικού συστήματος. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το πρόβλημα της ανεργίας και της απασχόλησης στην Ελλάδα είναι πρόβλημα και προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Οι πρόσφατες νομοθετικές παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας που βελτιώνουν την ευελιξία της, αυξάνουν την προσφορά εργασίας, ιδιαίτερα των γυναικών και των νέων, που αποτελούν δυναμικούς συντελεστές της παραγωγής που μπορούν να συμβάλλουν στην αύξηση του παραγόμενου προϊόντος. Αντίθετα, η μη συμμετοχή τους περιορίζει τις παραγωγικές ικανότητες της χώρας, οδηγεί σε απαξίωση των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων τους και περιορίζει τις μελλοντικές δυνατότητες της οικονομίας¹²⁰.

¹¹⁹ Λώλος, Σ. και Ε. Παπαπέτρου, (2010), «Περιφερειακές αποκλίσεις και εμμονή της ανεργίας: εμπειρικές διαπιστώσεις από τις ελληνικές περιφέρειες, 1981-2008», στο βιβλίο: Η ελληνική αγορά εργασίας: Χαρακτηριστικά εξελίξεις και προκλήσεις, Τράπεζα της Ελλάδος, σελ. 57-76

¹²⁰ Παπαπέτρου, Ε. (2014). Η ελληνική αγορά εργασίας στα χρόνια της κρίσης. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές. Διαθέσιμο στο: <http://www.hba.gr/5Ekdosis/UplPDFs/sylltomos14/353-380%20Papapetrou%202014.pdf>

5.1.2 Στρατηγική για την Απασχόληση

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση (ΕΣΑ) χρονολογείται από το 1997, όταν τα κράτη μέλη της ΕΕ θέλησαν να θεσπίσουν ένα σύνολο κοινών στόχων όσον αφορά την πολιτική απασχόλησης. Βασικός σκοπός της είναι η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας σε όλη την Ένωση. Σήμερα αποτελεί μέρος της αναπτυξιακής στρατηγικής "Ευρώπη 2020" και εφαρμόζεται μέσω του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, μιας ετήσιας διαδικασίας που συμβάλλει στον καλύτερο συντονισμό των πολιτικών ανάμεσα στα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ¹²¹.

Η ΕΣΑ, έχει συγκεκριμένους σκοπούς-στόχους. Αυτοί είναι η πλήρης απασχόληση, η προώθηση ποιότητας και παραγωγικότητας στην εργασία, η προβολή μιας συνεκτικής και διευρυμένης αγοράς εργασίας και την εξασφάλιση μιας καλύτερης κυβερνητικής πολιτικής με την βοήθεια φορέων για την προστασία των πολιτών. Στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης, περιλαμβάνεται η προσπάθεια κοινωνικής ενσωμάτωσης, όπου επιχειρείται η υλοποίηση της με σύγχρονες και ανθρωπιστικές μεθόδους, σύμφωνα με τα ατομικά και εθνικά δικαιώματα του κάθε πολίτη. Το βασικό θέμα του σχεδίου είναι η αποσαφήνιση του αποκλεισμού, καθώς και όλων των παραμέτρων για την εμφάνιση και εξάλειψη του. Επίσης, προβλέπεται η Εκπόνηση Κοινών Προγραμμάτων Εργασιών υπό το πρίσμα των Εθνικών Θεματικών Δικτύων, αλλά και προτεραιοτήτων, για θέματα εθνικού και ευρωπαϊκού επιπέδου.

Η κάθε στρατηγική για την απασχόληση και την ενσωμάτωση στηρίζεται στην δυναμική του ανθρώπινου κεφαλαίου. Η εφαρμογή του σύγχρονου τρόπου για τον συντονισμό είναι ένα βήμα για την αναγνώριση ότι απαιτείται μια κοινωνική πολιτική μαζί με την εφαρμογή της οικονομικής και την πολιτική απασχόληση. Επιπλέον, έχουν ανοίξει οι δρόμοι προς μια διακρατική συνεργασία για την θεραπεία της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με μια από κοινού έρευνα των προβλημάτων και των στρατηγικών λύσης, με σκοπό την ανάπτυξη, παράλληλα με την βιωσιμότητα και την προστασία των δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξίας¹²².

¹²¹ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=el>

¹²² Ναγόπουλος, Ν. (2006). ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ - ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ. Στο: Π. Γρηγορίου – Α. Μεταξάς (επιμ.). (2006). Ευρωπαϊκή διακυβέρνηση [και] Ευρωπαϊκή περιφέρεια. Αθήνα: Σάκκουλας

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της αξιολόγησης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση (2002), διαπιστώνεται βελτίωση στην απόδοση της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την αύξηση του εργατικού δυναμικού. «Οι μειώσεις των σχετικών με τη διαρθρωτική ανεργία δεικτών επιβεβαίωσαν την ανάγκη εφαρμογής ενεργητικών πολιτικών, καθώς και την ανάγκη έγκαιρης προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς εργασίας»¹²³.

Η αποτίμηση της ΕΣΑ ανέδειξε ορισμένα ουσιαστικά ζητήματα, μεταξύ των οποίων¹²⁴:

- την αποτελεσματικότητα των μέτρων ενεργητικών πολιτικών
- την ανάγκη αδιάκοπης και απρόσκοπτης ενσωμάτωσης των ανέργων στην αγορά εργασίας
- την παρακολούθηση (follow up) των ωφελούμενων από τα προγράμματα απασχόλησης και
- τη σχέση κόστους – απόδοσης των ενεργητικών πολιτικών.

Επισημάνθηκε επιπλέον:

- η ανάγκη λήψης και εφαρμογής προληπτικών μέτρων για την αποτροπή του κινδύνου της ανεργίας, της περιθωριοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού,
- η εξατομίκευση των υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης και παρακολούθησης και
- η καταγραφή, παρακολούθηση και αξιολόγηση των μέτρων ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης.

Στην Ελλάδα τα πράγματα ακολουθούσαν για πολλά χρόνια μια πολύ κακή πορεία στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας και τα οποία έπρεπε να ξεπεραστούν. Η κακή αυτή πορεία φαίνεται από τα εξής. Πρώτον, δεν υπήρχε πρόνοια για την οικονομική στήριξη των άπορων ομάδων. Δεύτερον, νομιμοποιημένη ανισότητα ανάμεσα σε άτομα εργαζόμενα και ασφαλισμένα. Τέλος, η προώθηση ενός πελατειακού χαρακτήρα των κοινωνικών προγραμμάτων. Όλα αυτά είχαν σαν

¹²³ Ζαχαριάδου, Χ., Καλαϊτζή, Α., Κουτρούμνη, Α. (2007). ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΑΕΔ – ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ.

¹²⁴ Ζαχαριάδου, Χ., Καλαϊτζή, Α., Κουτρούμνη, Α. (2007). ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΑΕΔ – ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ.

αποτέλεσμα ένα πλήγμα στην ελληνική οικονομία, το οποίο συνδυάζεται σε μεγάλο βαθμό με την ανεργία και τον πληθωρισμό της χώρας.

«Αναπόσπαστο στοιχείο στη διαδικασία ενδυνάμωσης είναι η επαγγελματική συμβουλευτική και ο εργασιακός προσανατολισμός, η διεξαγωγή συλλογικών δραστηριοτήτων δημιουργικής απασχόλησης και η συλλογική λήψη αποφάσεων. Η κοινωνική και εργασιακή προετοιμασία συνδυάζεται με την άρση των διακρίσεων και την ενδυνάμωση των ατόμων που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Η ολοκλήρωση αυτού του κύκλου των ενεργειών μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να ενταχθούν σε ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης (προκατάρτιση, κατάρτιση, απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, απώτερο στόχο την κάλυψη νέων θέσεων εργασίας, ή τη δημιουργία επιχειρήσεων ως νέοι ελεύθεροι επαγγελματίες). Ο προσανατολισμός για θετικούς στόχους, όπως η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, η ατομική αυτάρκεια, η ολοκλήρωση και η κοινωνική ένταξη είναι επιδιωκόμενοι στόχοι και προκλήσεις για τη σύγχρονη κοινωνία»¹²⁵.

Παράλληλα η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των εθνικών πολιτικών για την κοινωνική φροντίδα έγκειται στη διασφάλιση ενός δικτύου παρεχόμενων υπηρεσιών, από τα κοινωνικά δικαιώματα για λιγότερο ευνοημένες ομάδες, την αποκατάσταση της ψυχικής και κοινωνικής υγείας και την εφαρμογή τους έως τις ενεργητικές πολιτικές για την απασχόληση.

Μέσα από τα Δίκτυα Κοινωνικής προστασίας ξεκινούν πιο καινοτόμες μέθοδοι προστασίας και αντιμετώπισης κοινωνικών προβλημάτων για τις άπορες ομάδες. Μέσα από τις αλλαγές στο Κοινωνικό Μοντέλο, έγινε μια προσπάθεια για μείωση της ανεργίας και η σταδιακή μείωση της συστηματικής χορήγησης επιδομάτων σε μια απόπειρα ενεργοποίησης του τομέα εργασίας με συνδυασμό και επιχειρήσεων που συνεργάζονται για την επίτευξη παραγωγικής εργασίας, αλλά και ολοκληρωμένης επαγγελματικής κατάρτισης. Η κοινωνική πολιτική συνδυάζεται με την οικονομική και έτσι επιδιώκεται η κοινωνική οικονομία και η ενίσχυση της ειδικά στον τομέα του πολιτισμού, του περιβάλλοντος και της απασχόλησης¹²⁶.

Με βάση τα παραπάνω, η σύγχρονη οικονομία εστιάζει στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και κεφαλαίου, ενώ σε επίπεδο έρευνας μελετάται η ουσία τα

¹²⁵ Ναγόπουλος, Ν. (2006), ό.π.

¹²⁶ Ναγόπουλος, Ν. (2006), ό.π.

των ποιοτικών κυρίως παραγόντων, που συμβάλλουν σε μια βιώσιμη ανάπτυξη. Επίσης γίνεται προσπάθεια απασχόλησης δυναμικού, το οποίο έμεινε για ένα διάστημα χωρίς εργασία, και να μπορέσουν να προκύψουν πλεονάσματα με αυτήν την πολιτική. Έτσι η κοινωνική πρόνοια και πολιτική αποκτούν σάρκα και οστά, δίνοντας την ευκαιρία εργασίας σε άτομα, που για δεδομένο διάστημα δε την είχαν.

5.1.3 Επαγγελματική Κατάρτιση

Κατά τη δεκαετία του '90, σε όλα τα Κράτη – Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναδείχθηκαν προβλήματα στην αγορά εργασίας, για την επίλυση των οποίων οι κλασικές μέθοδοι αντιμετώπισης δεν καρποφόρησαν. Τα προβλήματα αυτά είχαν πολλές κοινωνικές και οικονομικές προεκτάσεις και μπορούσαν να αποτελέσουν απειλή για την πορεία της ανάπτυξης των Κρατών – Μελών. Στην πορεία η «προώθηση της απασχόλησης» αποτέλεσε τον κεντρικό άξονα του συνόλου των πολιτικών που εφαρμόζονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο και σε επίπεδο κρατών μελών της Ε.Ε, ενώ γίνεται προσπάθεια να ενισχυθεί ο κοινωνικός διάλογος σε θέματα που αφορούν τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και την κάλυψη του κενού των δεξιοτήτων που απαιτούνται στις νέες μορφές οργάνωσης της εργασίας. Παράλληλα επιχειρήθηκε να διασφαλισθεί θεσμικά η ισότητα στις ευκαιρίες απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης καθώς και αναβάθμισης των δεξιοτήτων των εργαζομένων και των ανέργων. Ειδικότερα, κεντρικό στόχο στην υλοποίηση των προγραμμάτων κατάρτισης δηλώνεται ότι αποτελεί η ανάπτυξη όχι μόνο των αυστηρά επαγγελματικών προσόντων των συμμετεχόντων αλλά και των ευρύτερων ικανοτήτων τους, με ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη της αυτενέργειας και της πρωτοβουλίας τους¹²⁷.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί, ότι ο όρος «απασχόληση» δεν αναφέρεται αποκλειστικά και μόνο στην καταπολέμηση της ανεργίας, αλλά και σε ζητήματα που αφορούν και πολλές άλλες πλευρές του κεφαλαίου «εργασία», όπως τη βελτίωση των συνθηκών και τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Συνδέεται επίσης όλο και περισσότερο με την επαγγελματική κατάρτιση, τη δια βίου μάθηση καθώς και την τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Η Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση φαίνεται να συνιστά μία πρόσφορη πολιτική επιλογή με την οποία επιτυγχάνονται πολλαπλές λειτουργίες. Αποκτά επίσης το χαρακτήρα μιας κρατικής πολιτικής με την οποία επιδιώκεται η διαχείριση

¹²⁷ Ναγόπουλος Ν. (2009). «Νοτιοευρωπαϊκό Μοντέλο: Ιδιαιτερότητες, κοινωνικές, απορρυθμίσεις και ευέλικτες πολιτικές για την απασχόληση και την κοινωνική προστασία» στο: Μικρά, μεσαία κράτη & κοινωνία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Σ. Χτούρης - Π. Γρηγορίου (επιμ.), Αθήνα: Παπαζήση

διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας και ειδικότερα του κράτους πρόνοιας¹²⁸.

Παράλληλα, δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη νέων ευέλικτων μορφών εργασίας που συνδυάζουν την ασφάλεια των εργαζομένων με την ευελιξία των επιχειρήσεων, έτσι ώστε ο συνδυασμός εφαρμογής νέων μορφών απασχόλησης να πραγματοποιείται με την προϋπόθεση της ασφάλειας των εργαζομένων. Επιπλέον ευνοείται ο εκσυγχρονισμός της οργάνωσης της εργασίας και η προσαρμοστικότητα των επιχειρήσεων (Συνθήκη του Άμστερνταμ).

Η σχέση της επαγγελματικής κατάρτισης και της απασχόλησης έχει πολύ μεγάλη σημασία και έχει τεθεί σαν ένα μείζον θέμα για την χώρα μας σχετικά με την θέση της στην Ευρώπη, αλλά και σε όλο τον κόσμο, γιατί έχουν προκύψει κοινωνικά ζητήματα, που συνδέονται με την οικονομική ανάπτυξη. Τα ζητήματα αυτά έχουν πολύ μεγάλη αξία και από θεσμική αλλά και από συμβολική άποψη. Το αποτέλεσμα είναι η επιρροή στην εφαρμογή των κοινωνικών πολιτικών, αλλά και η συζήτηση σχετικά με το πώς τελικά το κράτος διαχειρίζεται τον πολίτη. Η επαγγελματική κατάρτιση εισάγεται στην Ελλάδα ως αποτέλεσμα εξωγενών κυρίως παραγόντων στο ευρύτερο πλαίσιο της στρατηγικής, των προσανατολισμών και των χρηματοδοτήσεων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου¹²⁹.

Αν και η συμβολή της κατάρτισης στην ανάπτυξη της οικονομίας δεν έχει διευκρινιστεί στην Ελλάδα, μετά το 1990 στη χώρα θα γίνει μια μεγάλη προσπάθεια απορρόφησης πόρων για την όσο γίνεται καλύτερη παροχή κατάρτισης για τον επαγγελματικό τομέα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έπειτα με την ανεργία να θερίζει την ελληνική οικονομία, θα έχουμε το ζήτημα της κατάρτισης ειδικά για τον επαγγελματικό χώρο έτσι όπως είναι διαμορφωμένος. Η χρόνια επαγγελματική κατάρτιση είναι μια διαδικασία που κρατά περίπου δέκα χρόνια και είναι το βασικότερο αντικείμενο για την πολιτική απασχόλησης. Ως σκοπό έχει την ελάττωση της ανεργίας και είναι το πρώτο μείζον θέμα στο εθνικά σχέδια δράσης σχετικά με την επαγγελματική απασχόληση.

¹²⁸ Δημουλάς, Κ. (2002). Κράτος Πρόνοιας και Επαγγελματική Κατάρτιση. Η περίπτωση της Ελλάδας (1980 – 2000), Παν. Αθηνών, Αθήνα

¹²⁹ Ναγόπουλος, Ν., Μπαμπανέλου, Δ. (2004). «Η έννοια της Ενεργούς Συμμετοχής στην Επαγγελματική Κατάρτιση. Επαΐοντες Λόγοι και Καθημερινές Πρακτικές». *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*. τχ. 36.

Παρά τη ραγδαία εξέλιξη σχετικών θεσμών και πολιτικών, την έμφαση στο σταδιακό σχεδιασμό ενός αναβαθμισμένου λειτουργικού πλαισίου ανάπτυξης και σύνδεσης των συστημάτων εκπαίδευσης - κατάρτισης – απασχόλησης με στόχο την ορθολογικότερη και αποτελεσματικότερη υλοποίηση των σχετικών ενεργειών, η ευρύτερη έλλειψη ενός προηγούμενου δομημένου εθνικού συστήματος, το ετεροκαθορισμένο πλαίσιο στόχων / λειτουργίας έτσι όπως τίθεται από την Ε.Ε., η έμφαση στην απορρόφηση των σχετικών πόρων, χρόνια προβλήματα του εκπαιδευτικού συστήματος αλλά και της ελληνικής δημόσιας διοίκησης, όπως η γραφειοκρατία, ο συγκεντρωτισμός και οι πελατειακές σχέσεις, αναδυόμενα συμφέροντα κυρίως του ιδιωτικού τομέα αλλά και των εμπλεκόμενων στελεχών έτσι όπως αναδεικνύονται στη νεότευκτη αγορά γύρω από την κατάρτιση κ.λπ. περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό τις διάφορες προσπάθειες αναμόρφωσης / βελτίωσης τόσο του θεσμικού πλαισίου όσο και, κυρίως, των πρακτικών που ακολουθούνται¹³⁰.

Η αδυναμία αποτελεσματικής σύνδεσης των προγραμμάτων κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας συνεχίζει να παραμένει βασικό, αν όχι το κυρίαρχο, πρόβλημα αφήνοντας μετέωρο το βασικότερο στόχο χρηματοδότησης και ανάπτυξης του συνόλου των σχετικών δομών και ενεργειών, την προώθηση της απασχόλησης των εμπλεκόμενων ομάδων. Λειτουργώντας μάλιστα παράλληλα ως έμμεση επιδοματική πολιτική, δείχνει να αντιστρέφει στην πράξη την περί ου ο λόγος ιδιότητά της ως ενεργητικής πολιτικής απασχόλησης.

Επιπλέον είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί η αναγνώριση των επαγγελματικών, ψυχολογικών και κοινωνικών αναγκών των υπό εκπαίδευση ατόμων, αλλά και της εξειδικευμένης παρακολούθησής τους. Αυτό συμβαίνει, διότι δεν παρέχεται από το σύστημα καμιά βοήθεια, με αποτέλεσμα να εφαρμόζεται σε μικρή κλίμακα.

Η διερεύνηση των όρων νομιμοποίησης της επαγγελματικής κατάρτισης ως δεσπόζουσας πολιτικής κοινωνικής παρέμβασης, παρά τις ενδείξεις ισχνής αποτελεσματικότητας ως προς τους δεδηλωμένους της στόχους, τουλάχιστον σε ότι αφορά την ελληνική περίπτωση, θεωρούμε ότι δεν εξαντλείται στα αναδυόμενα και

¹³⁰ Ναγόπουλος, Ν., Μπαμπανέλου, Δ. (2004). «Η έννοια της Ενεργούς Συμμετοχής στην Επαγγελματική Κατάρτιση. Επαΐοντες Λόγοι και Καθημερινές Πρακτικές». *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*. τχ. 36.

στενώς συναρτώμενα οικονομικά, κοινωνικά και πελατειακά συμφέροντα, αλλά μας οδηγεί στα ευρύτερα πολιτικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα της εποχής μας: σε ένα ευρύτερο πλέγμα συνδηλώσεων και άρρητων επιλογών έτσι όπως αυτό μορφοποιείται στην ηγεμονεύουσα αντίληψη περί εκπαίδευσης – κατάρτισης στο μεταβιομηχανικό τοπίο της λεγόμενης κοινωνίας της γνώσης. Η κυρίαρχη αυτή αντίληψη εκκινεί από και νομιμοποιεί ταυτόχρονα ένα συγκεκριμένο μοντέλο εκπαιδευτικής πολιτικής σύμφωνα με το οποίο η εκπαίδευση – κατάρτιση οφείλουν να προσαρμόζονται στη λογική της αγοράς, έτσι όπως αυτό αρδεύεται μέσα από την ευρύτερη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, παραπέμποντας, παράλληλα, σε συγκεκριμένα μοντέλα ερμηνείας της οικονομίας, της ανεργίας / απασχόλησης, του κράτους πρόνοιας κ.λπ. και κατά συνέπεια σε συγκεκριμένα μοντέλα / κατασκευές κοινωνικής και πολιτικής δράσης, ήτοι πολιτικής παρέμβασης στα εν λόγω πεδία¹³¹.

Η εκπαίδευση – κατάρτιση αντιμετωπίζονται στην εργαλειακή τους εκδοχή ως μηχανισμοί επένδυσης στο ανθρώπινο δυναμικό και ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας στο πλαίσιο της συνεχώς μεταβαλλόμενης ‘κοινωνίας της γνώσης’. Η ενίσχυση της γνώσης, αντιληπτή ως συστατικό στοιχείο της νέας κοινωνίας και υποστασιοποιούμενη στο πρόταγμα της δια βίου εκπαίδευσης, φαίνεται να αναγνωρίζεται ως απαραίτητη για τις λειτουργίες και τις ανάγκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, η οποία και κατέχει τελικά τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο εν λόγω ερμηνευτικό σχήμα. Το κυρίαρχο μοντέλο εκπαιδευτικής πολιτικής μετατρέπει σταδιακά την εκπαίδευση – κατάρτιση σε ενεργητικές πολιτικές της αγοράς εργασίας, επιβάλλοντας την ορθολογικότητα των εφαρμοζόμενων οικονομικών πολιτικών. Ουσιαστικά, το ερμηνευτικό αυτό σχήμα και οι εν λόγω θεσμικές ρυθμίσεις παραπέμπουν όχι μόνο σε ένα συγκεκριμένο μοντέλο εκπαιδευτικής πολιτικής αλλά και σε ένα αντίστοιχο για την οικονομία (επιλογή μονεταριστικών μακροοικονομικών πολιτικών), για την ανεργία (έμφαση στη λεγόμενη διαρθρωτική ανεργία και στην ανεργία τριβής), για το κράτος πρόνοιας (προβολή της αναγκαιότητας συρρίκνωσης του κοινωνικού κράτους), τις εργασιακές σχέσεις (προώθηση πολιτικών απορρυθμίσεώς τους) κ.λπ., μοντέλα τα οποία

¹³¹ Γράβαρης Δ. και Παπαδάκης Ν. (2002). Διά Βίου Εκπαίδευση: Η Αναγγελία μιας Μετατόπισης: Καταγωγή, σημασιακοί μετασχηματισμοί και παραδείγματα πολιτικής, στο Διεθνές Συνέδριο του Πανεπιστημίου Πατρών με θέμα «Η Παιδεία στην Αυγή του 21ου Αιώνα: Ιστορικό-Συγκριτικές Προσεγγίσεις», Πάτρα, 4 έως 6/10/2002

φυσικοποιούνται και προβάλλονται ως αυτονόητα υποβαθμίζοντας εναλλακτικές δυνατότητες ερμηνείας και πολιτικής παρέμβασης¹³².

Τέλος, σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η δημιουργική προσαρμογή των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης στις ανάγκες των υποκειμένων και η ενίσχυση της εμπλοκής τους στην ανάπτυξη των εν λόγω ενεργειών προϋποθέτει τον προσανατολισμό των σχετικών πολιτικών προς δύο κεντρικές κατευθύνσεις: «α) τη γενναία υποστήριξη των βασικών μηχανισμών σύνδεσης των συστημάτων κατάρτισης – απασχόλησης έτσι ώστε να καταστεί εφικτό να λειτουργήσουν περισσότερο αποτελεσματικά, και β) την προώθηση μιας διαφορετικής κουλτούρας, η οποία σταδιακά να διαπεράσει τόσο τη λογική του σχετικού θεσμικού πλαισίου αλλά και κυρίαρχα τις καθημερινές πρακτικές στο πεδίο της κατάρτισης. Προϋποτίθεται η ενίσχυση ενός προσανατολισμού όχι προς τις αγκυλώσεις της γραφειοκρατικής τυποποίησης και του ελέγχου αλλά της ανατροφοδότησης και της βελτίωσης των προγραμμάτων υποστηρίζοντας την ουσιαστική εμπλοκή των επιμέρους συντελεστών τους, συμπεριλαμβανομένων και των εκπαιδευομένων, μέσα από θεσμοθετημένες διόδους επικοινωνίας»¹³³.

¹³² Ναγόπουλος, Ν., Μπαμπανέλου, Δ. (2004). «Η έννοια της Ενεργούς Συμμετοχής στην Επαγγελματική Κατάρτιση. Επαΐοντες Λόγοι και Καθημερινές Πρακτικές». Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων. τχ. 36.

¹³³ Ναγόπουλος, Ν., Μπαμπανέλου, Δ. (2004), ό.π

5.2 Απασχόληση στον τουριστικό κλάδο

Η απασχόληση στον τουριστικό κλάδο, παρουσιάζει συνεχή αύξηση τα τελευταία χρόνια. Όπως αναφέρεται και σε άρθρο της εφημερίδας Καθημερινή, η συνεισφορά του τουρισμού στην απασχόληση είναι υψηλή και σταθερά αυξανόμενη τα τελευταία 30 χρόνια, ενώ κατανέμεται σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας, περιλαμβανομένων και των λιγότερο τουριστικών όπως αποδεικνύει σχετική μελέτη που πραγματοποίησε το Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων.

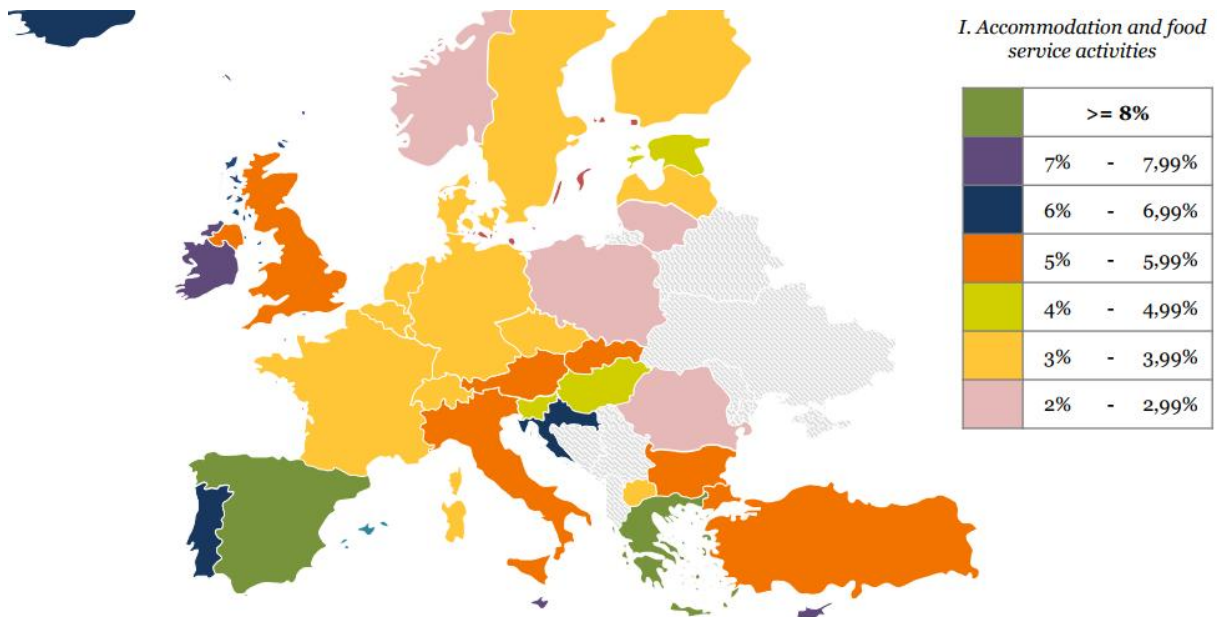
Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, η απασχόληση στον τουρισμό αυξάνεται τα τελευταία τριάντα χρόνια με μέσο ετήσιο ρυθμό 2,8%, ενώ η αύξηση αυτή έγινε πιο έντονη από το 2014 και μετά, γεγονός που συνδέεται με την αύξηση του τουρισμού και στην ενίσχυση της εξωστρεφούς διεθνούς ανταγωνιστικότητας του¹³⁴.

«Το 2016 σημειώθηκε ρεκόρ στις αφίξεις με 28,4 εκατομμύρια επισκέπτες, κόντρα στο αρνητικό κλίμα που είχε δημιουργηθεί λόγω της προσφυγικής κρίσης. Αποτελεί, πλέον, κοινό τόπο ότι τη δεδομένη χρονική στιγμή, ο τουρισμός είναι η πιο σημαντική διέξοδος ανάπτυξης για την Ελλάδα. Οι πιο μετριοπαθείς προβλέψεις για τα έσοδα, λοιπόν, κάνουν λόγο για αύξηση περίπου 1-1,5 δισεκατομμύριο ευρώ σε σχέση με το 2016»¹³⁵.

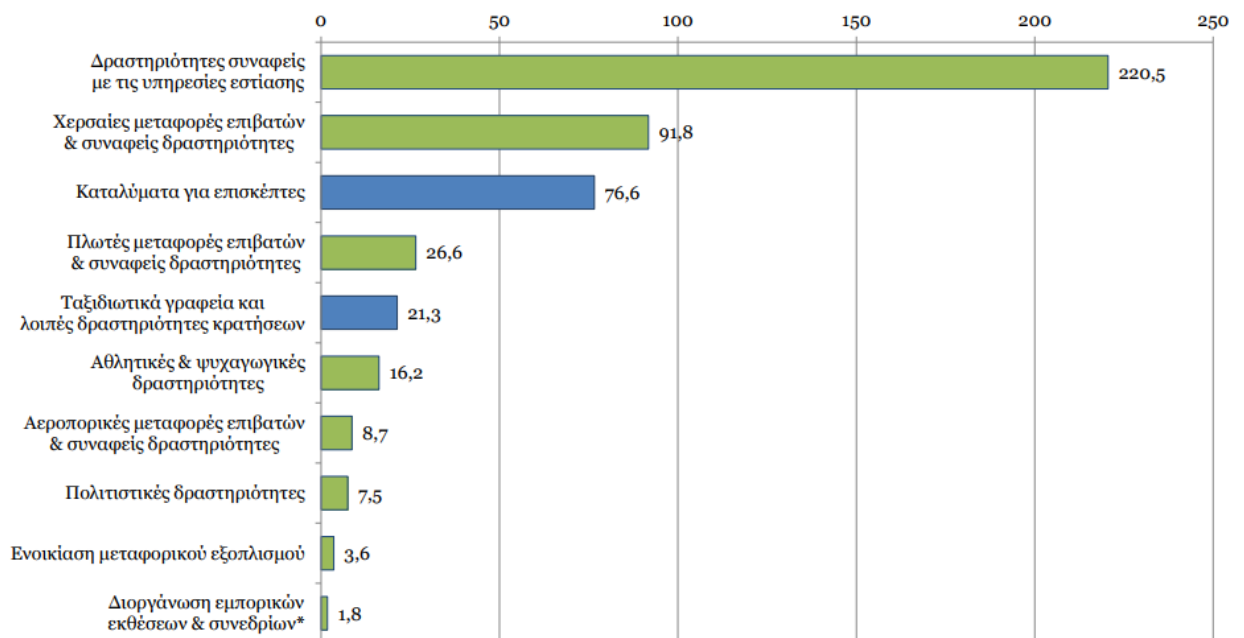
¹³⁴ <http://www.kathimerini.gr/912321/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/enas-stoys-deka-ellhnes-ergazetai-pleon-ston-toyristiko-klado>

¹³⁵ <http://www.cnn.gr/oikonomia/insights/story/81349/oi-megales-prokliseis-gia-ton-elliniko-toyrismo>

Πίνακας 5. 7 Απασχολούμενοι στα Καταλύματα και την Εστίαση ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης, στην Ευρώπη, 2014

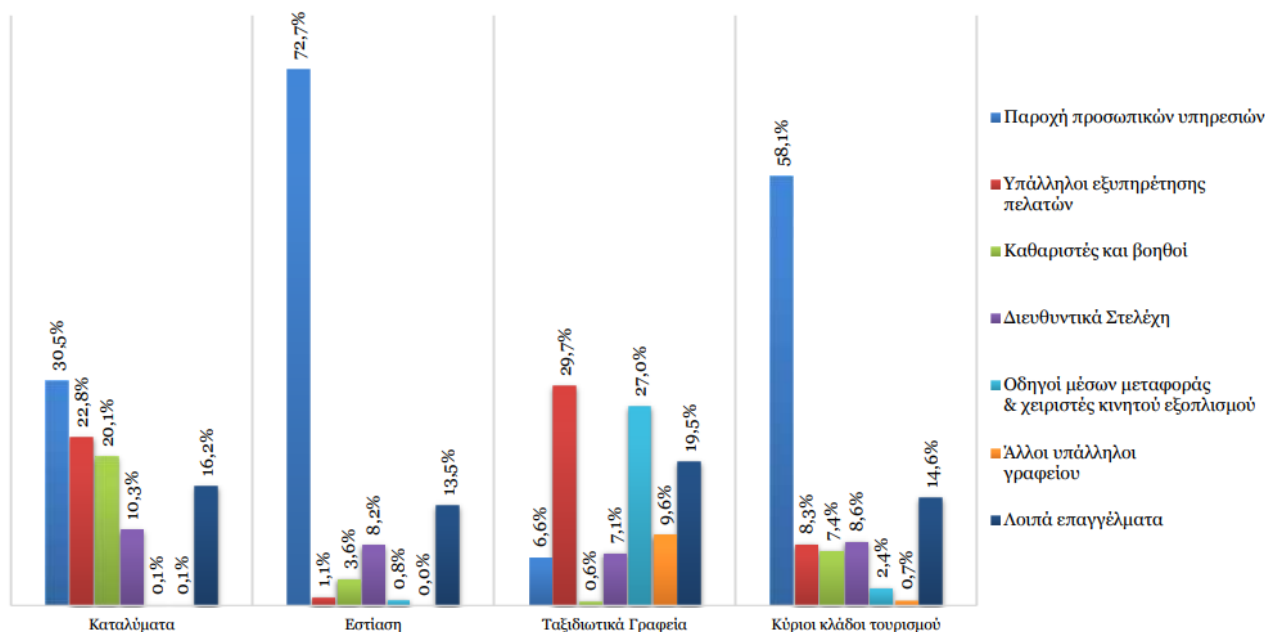
Πίνακας 5. 8 Απασχόληση σε Κλάδους Συναφείς με τον Τουρισμό (κύρια θέση εργασίας), 2014

* Αναγωγή από στοιχεία του 2013, λόγω ανεπάρκειας διαθέσιμων στοιχείων το 2014

Ως προς το εύρος των ειδικοτήτων Ανθρώπινου Δυναμικού στον Τουριστικό Τομέα, παρατηρείται έντονη ποικιλομορφία στις κατηγορίες επαγγελμάτων οι οποίες συναντώνται στους επιμέρους κλάδους του τουρισμού, ενώ, συνολικά, το υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνουν οι υπάλληλοι παροχής προσωπικών υπηρεσιών με ποσοστό 58,1%¹³⁶.

Πίνακας 5. 9 Κατανομή απασχολούμενων στις ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις με βάση το επάγγελμα, 2014

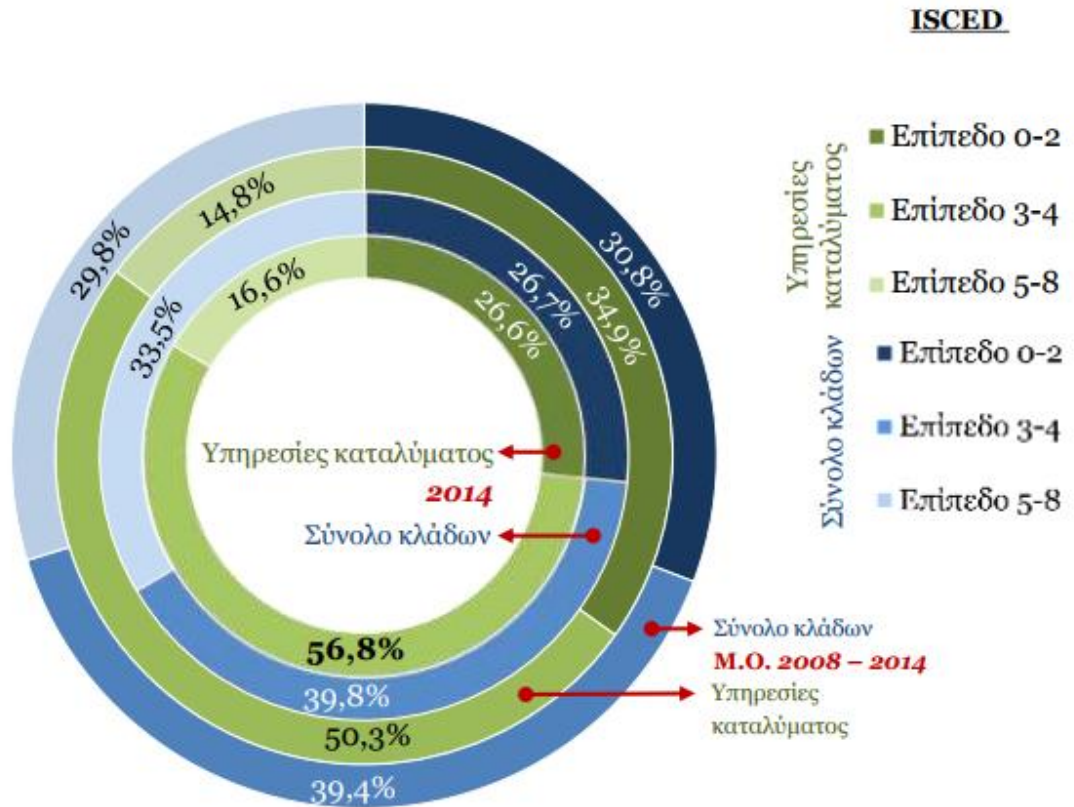
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης του Ανθρώπινου Δυναμικού στις Τουριστικές Επιχειρήσεις, σύμφωνα με μελέτη του ΣΕΤΕ, φαίνεται ότι η πλειοψηφία των απασχολούμενων στον κλάδο των καταλυμάτων στην Ελλάδα είναι απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας (λύκειο) ή μετα-δευτεροβάθμιας μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Συγκριτικά με ανταγωνίστριες χώρες της ΕΕ, τα υψηλότερα ποσοστά ανθρώπινου δυναμικού τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στον κλάδο των καταλυμάτων εμφανίζουν η Ισπανία, η Κύπρος, η Τουρκία και η Κροατία¹³⁷.

¹³⁶http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/10/2015_Strathgikh_Me leth_An aptyxhs_AA-Summary.pdf

¹³⁷http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/10/2015_Strathgikh_Me leth_An aptyxhs_AA-Summary.pdf

Πίνακας 5. 10 Επίπεδο εκπαίδευσης απασχολούμενων στα καταλύματα & στο σύνολο της ελληνικής οικονομικής δραστηριότητας

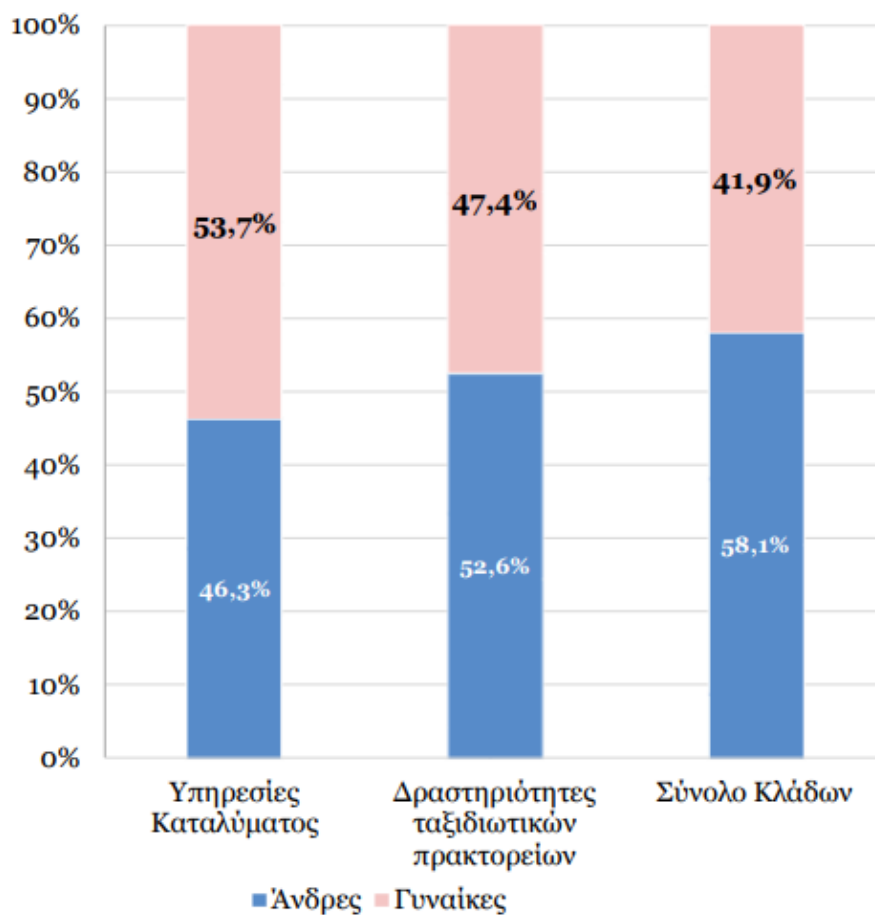

Πηγή: Eurostat

Σύμφωνα με την προαναφερθείσα μελέτη, «το ποσοστό των απασχολούμενων γυναικών στις υπηρεσίες καταλύματος είναι μεγαλύτερο από εκείνο των ανδρών. Παράλληλα, η πλειοψηφία των εργαζομένων στα καταλύματα και τα ταξιδιωτικά γραφεία είναι ηλικίας από 25 έως 49 ετών»¹³⁸.

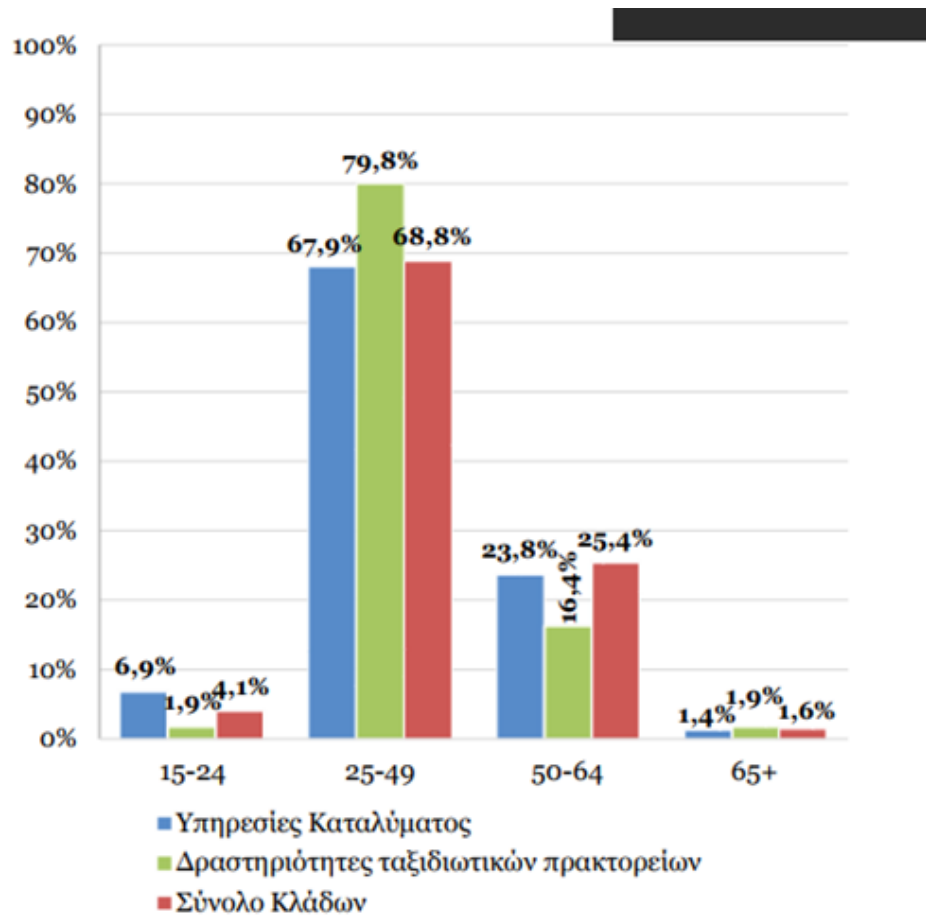
¹³⁸http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/10/2015_Strathgikh_Me leth_Anaptvxhs_AA-Summary.pdf

Πίνακας 5. 11 Απασχόληση κατά φύλο, 2014

Πηγή: Eurostat

Πίνακας 5. 12 Απασχόληση κατά ηλικιακές ομάδες, 2014

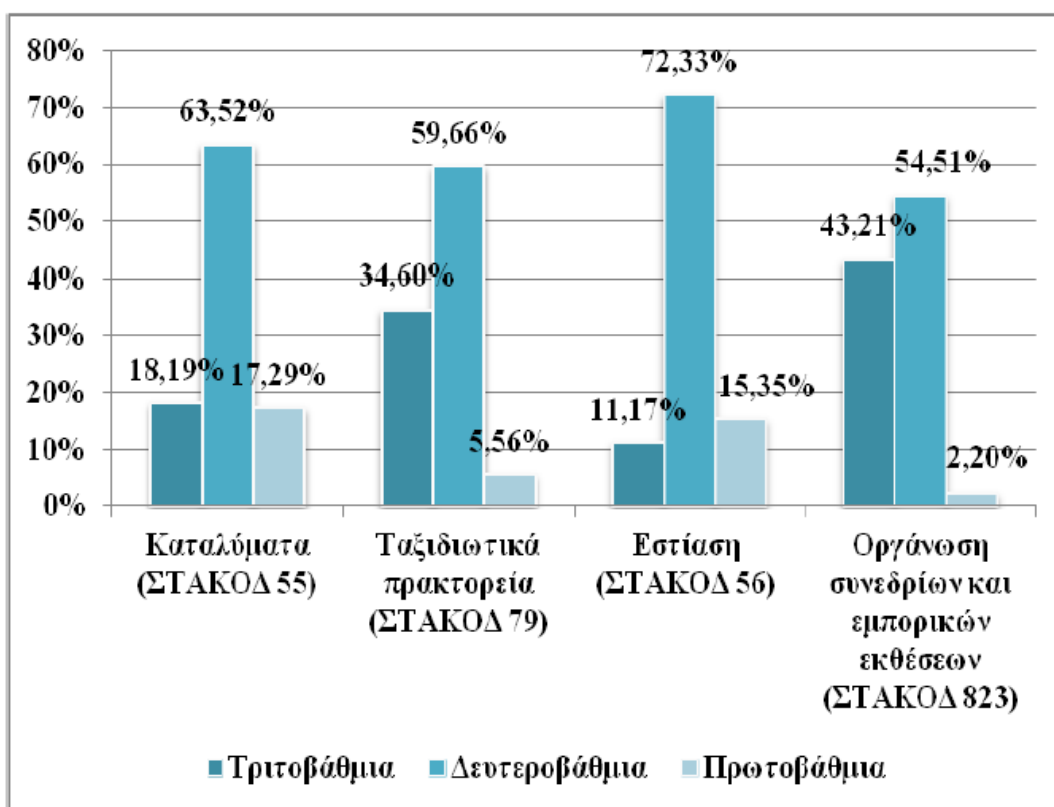
Πηγή: Eurostat

Ένα σημαντικό ζήτημα που αξίζει να αναφερθεί είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό της απασχόλησης στον τουριστικό ελληνικό κλάδο, αφορά σε θέσεις μέσης και χαμηλής ειδίκευσης, γεγονός που σε συνδυασμό με τον εποχικό χαρακτήρα της συγκεκριμένης απασχόλησης οδηγεί το εργατικό δυναμικό με υψηλό μορφωτικό επίπεδο εκτός της τουριστικής αγοράς. «Εκτιμάται ότι μόλις 16% των απασχολουμένων στις υπηρεσίες καταλύματος είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όταν στο σύνολο των κλάδων το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώνεται σε 26%, ενώ σε χώρες όπως η Γαλλία και η Ισπανία η απασχόληση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις υπηρεσίες καταλύματος ανέρχεται σε 25% και 23% αντίστοιχα»¹³⁹.

¹³⁹ http://www.citybranding.gr/2016/04/blog-post_8.html

Επίσης, στις υπηρεσίες καταλύματος και εστίασης κυρίαρχη είναι η απασχόληση αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ποσοστό 63,52% και 72,33% αντίστοιχα), με μόνη εξαίρεση «τους κλάδους όπου απαιτείται υψηλή χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και διαδικτύου καθώς και γνώση τεχνικών marketing για την προσέλκυση ειδικών τμημάτων της αγοράς, όπως ο κλάδος των τουριστικών γραφείων και της διοργάνωσης συνεδρίων, οι οποίοι συγκεντρώνουν και μεγαλύτερο ποσοστό αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης»¹⁴⁰.

Πίνακας 5. 13 Απασχόληση κατά μορφωτικό επίπεδο σε βασικούς τουριστικούς κλάδους στην Ελλάδα (2011)

Πηγή: Ελστατ, απογραφή 2011

¹⁴⁰ http://www.citybranding.gr/2016/04/blog-post_8.html

ΚΕΦ. 6 ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

6.1 Εργασιακές σχέσεις

Η ορολογία των εργασιακών σχέσεων, γνωστή και ως εργατικές σχέσεις, περιστρέφεται γύρω από τις σχέσεις μεταξύ των εργοδοτών και των εργαζομένων, είτε αυτές οι σχέσεις επιτυγχάνονται απευθείας σε προσωπικό επίπεδο (π.χ. μεταξύ διευθυνόντων προσώπων και προσώπων παροχής εργασιών και υπηρεσιών), είτε σε συλλογικό (π.χ. μεταξύ των εργοδοτών και των εργασιακών ενώσεων ή/και σωματείων). Οι εργασιακές και εργατικές σχέσεις αποτελούν ένα από τα βασικότερα αντικείμενα του εργατικού δικαίου, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν και ένα επιστημονικό πεδίο της μελέτης της εργασιακής απασχόλησης, όπως των πολιτικών επιστημών και της κοινωνιολογίας.¹⁴¹

Ένας επιπλέον ορισμός των εργασιακών σχέσεων, θέλει τις σχέσεις αυτές να αποτελούν την κάθε πλευρά των ανεπίσημων ή επίσημων σχέσεων που βρίσκονται ανάμεσα στους μισθωτούς, τους εργαζόμενους και τους εργοδότες. Οι σχέσεις αυτές εξερευνούν τους διάφορους παράγοντες που επιδράνε και διαμορφώνουνε την εργασιακή συμπεριφορά, ενώ ταυτόχρονα είναι εύλογο το γεγονός ότι το ενδιαφέρον των εργασιακών σχέσεων περιστρέφεται γύρω από τις αμοιβές και τις συνθήκες των εργασιών.¹⁴²

Εν συνεχεία, οφείλονται να αναφερθούν ορισμένοι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν ή να διαταράξουν τις εργασιακές σχέσεις των ατόμων μέσα σε ένα εργασιακό περιβάλλον.

Πρώτα απ' όλα, η εργασιακή ηθική, αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την ποιότητα της εργασίας του απασχολούμενου σε ένα εργασιακό περιβάλλον. Ανάλογα με το πόσο σημαντικό θεωρεί το αντικείμενο της εργασίας του ο εργαζόμενος και πόσο ζήλο καταβάλλει για να τη φέρει σε πέρας, μπορεί το συγκεκριμένο επάγγελμα

¹⁴¹ Κατσανέβας, Θ. (1996). «Εισαγωγή στη θεωρία των εργασιακών σχέσεων και της οικονομικής της εργασίας», Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων, Τεύχος Απριλίου

¹⁴² Κατσανέβας, Θ. (1996), ό.π.

που εξασκεί ο εργαζόμενος, είτε να εξελίσσεται με ταχύτατους ρυθμούς είτε να παρουσιάζει χαμηλή πρόοδο και πολλές φορές ζημία.

Ωστόσο, η εργασιακή ηθική βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τους υπόλοιπους κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες και είναι δεδομένο ότι θα επηρεάσουν σε κάποιο βαθμό τη λειτουργία του επαγγέλματος.

Θεμελιώδους σημασίας είναι και οι πολιτικοί παράγοντες που διαμορφώνουν την φορολογική και εργατική νομοθεσία, τους νόμους περί επενδύσεων και περί προστασίας του περιβάλλοντος. Στη σημερινή σύνθετη πολιτική και κοινωνική κατάσταση, ένας επαγγελματικός προσανατολισμός οφείλει να ακολουθεί τόσο την εθνική όσο και τη διεθνή νομοθεσία προκειμένου να αποφύγει δυσβάστακτα πρόστιμα και περιορισμούς που θα αποτελούσαν ανασταλτικό παράγοντα για την πορεία και εξέλιξη του επαγγέλματος αυτού.¹⁴³

Η οικονομία είναι βασικός πυλώνας για την επαγγελματικότητα εν γένει καθώς τα σύγχρονα οικονομικά πρότυπα επιχειρήσεων ακολουθούν το μοντέλο του ανοιχτού συστήματος, δηλαδή τη χρήση πόρων (εισροές) προκειμένου να παράγουν προϊόντα και υπηρεσίες. Λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν τόσο σε τοπικό-εθνικό επίπεδο, αλλά και διεθνώς, ένας επαγγελματικός προσανατολισμός θα πρέπει να εξετάσει δεδομένα σχετικά με τον πληθωρισμό, τα επιτόκια, τους δείκτες ανεργίας ως προς τον γενικό δείκτη του βιοτικού επιπέδου ανάλογα με τον πληθυσμό.

Πέρα από όλα αυτά, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και το στυλ ηγεσίας που υιοθετεί ο κάθε εργοδότης, καθώς και ορισμένες αρχές οι οποίες συνοδεύουν τον εργοδότη αυτόν.¹⁴⁴

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες, οι εργασιακές σχέσεις φαίνεται να κυλούν ομαλά, όταν ο εργοδότης χαρακτηρίζεται από τις ακόλουθες αρχές:

1. Αρχή της διεύθυνσας και ηγεσίας προς επίτευξη αντικειμενικών σκοπών : Η απόδοση των διοικούμενων βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τον τρόπο που ο ηγέτης ασκεί την επιρροή του και εφαρμόζει τις ικανότητές του.

¹⁴³ Ληξουριώτης, Ν. (2005) Ατομικές εργασιακές σχέσεις. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα

¹⁴⁴ Ληξουριώτης, Ν. (2005), ό.π.

2. Αρχή της αρμονίας των αντικειμενικών σκοπών : Η απόδοση είναι ποιοτικά και ποσοτικά ανώτερη όταν οι στόχοι των διοικούμενων εναρμονίζονται με τους στόχους του ηγέτη.
3. Αρχή της ενότητας των εντολών : Ανάλογα με τη σχέση αναφοράς που υπάρχει μεταξύ διοικούντος και διοικούμενου, αποφεύγονται οι συγκρούσεις και η αυξάνεται η προσωπική ευθύνη.
4. Αρχή της υποκινήσεως : Με δεδομένο ότι κάθε άνθρωπος υποκινείται από εκείνους που θεωρεί ως τα μέσα επίτευξης των στόχων του, κάθε ηγέτης μπορεί να αδράξει την ευκαιρία αξιοποιώντας αυτή τη γνώση και επενδύοντας πάνω στις ικανότητές του ώστε να ισχυροποιήσει την ικανότητά του να υποκινεί.
5. Αρχή της άμεσης Εποπτείας : Η άμεση προσέγγιση των υφισταμένων δίνει τη δυνατότητα σε έναν ηγέτη να μπορεί αποτελεσματικά να ελέγχει και να υποκινεί την ροή κάθε δραστηριότητας που έχει ανατεθεί στα υφιστάμενα πρόσωπα.¹⁴⁵

Περαιτέρω παράγοντες που επηρεάζουν τις εργασιακές σχέσεις, είναι τα κίνητρα επίτευξης των στόχων των εργαζομένων, το εργασιακό κλίμα, οι σχέσεις με τους συναδέλφους και τα διευθυντικά στελέχη, ο μισθός του εργαζομένου, τα μπόνους του εργαζομένου, εάν υπάρχουν, καθώς και τα προσωπικά συναισθήματα του κάθε εργαζομένου όσον αφορά το εξασκούμενο επάγγελμα (π.χ. είναι ενδιαφέρον για τον εργοδότη;, εξασκείται με όρεξη και συνέπεια;, κτλ.).¹⁴⁶

¹⁴⁵ Παπαδάκης Β . Μ . (2016) Στρατηγική των επιχειρήσεων : Ελληνική & Διεθνής εμπειρία.
Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου

¹⁴⁶ Παπαδάκης Β . Μ . (2016), ό.π.

6.2 Εργασιακή Ικανοποίηση

6.2.1 Έννοια

Ως ικανοποίηση μπορούμε να ορίσουμε το συναίσθημα που νιώθουμε όταν μια ανάγκη μας εκπληρώνεται. Πρόκειται για μια γενική κατάσταση που καθορίζεται από επαγγελματικούς παράγοντες, όπως το μισθό, το είδος της εργασίας, την εποπτεία κλπ, από ατομικά ή προσωπικά χαρακτηριστικά και από άλλους κοινωνικούς και ομαδικούς παράγοντες¹⁴⁷. Οι άνθρωποι φέρνουν μαζί τους συγκεκριμένες ανάγκες, η ικανοποίηση των οποίων επηρεάζει την απόδοσή τους και για το λόγο αυτό η κατανόηση του πώς ανάγκες επηρεάζουν τις επιδόσεις και το πώς οι ανταμοιβές για τις εν λόγω επιδόσεις οδηγούν στην εργασιακή ικανοποίηση είναι απαραίτητη για τους μάνατζερ και τη διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού¹⁴⁸.

Έχουν αναπτυχθεί πολλές θεωρίες αναφορικά με την έννοια και το περιεχόμενο της εργασιακής ικανοποίησης, με κυριότερη και πιο γνωστή αυτή του Lock (1976), ο οποίος την ορίζει ως μια ευχάριστη ή θετική συναισθηματική κατάσταση που προκύπτει από την αξιολόγηση των εμπειριών εργασίας ή των εργασιακών βιωμάτων ενός ατόμου. Παραπλήσιος με τον ορισμό που διατύπωσε ο Locke, είναι αυτός των Grunney, Smith και Stone (1992), σύμφωνα με τους οποίους η εργασιακή ικανοποίηση είναι το άθροισμα των συναισθηματικών αντιδράσεων που έχει το άτομο για την εργασία του ή αλλιώς η συναισθηματική διάσταση των στάσεων του για αυτή η οποία απορρέει από την σύγκριση που κάνει ανάμεσα στα οφέλη που αποκομίζει και σε αυτά που θα επιθυμούσε να έχει¹⁴⁹.

Επιπλέον, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε την εργασιακή ικανοποίηση ως «μια θετική συναισθηματική κατάσταση του ατόμου που προκύπτει από την εκτίμηση της κατάστασης απασχόλησης και συνδέεται με τα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις της εργασίας από το άτομο, ενώ φαίνεται ότι είναι μια θετική στάση απέναντι στην εργασία ή σε κάποια από τις συνιστώσες της δουλειάς, που ένα άτομο έχει. Φαίνεται

¹⁴⁷ Robbins & Stephen P. (1998). Organizational behavior: Concepts, controversies and Applications. Prentice-Hall.

¹⁴⁸ Newstrom, J. W. (2007). Organizational behavior: Human behavior at work. Tata McGraw-Hill Publishing C. Ltd

¹⁴⁹ Παπάνης, Ε. (2007). Θεωρίες για τα κίνητρα της εργασίας. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://epapanis.blogspot.gr/2007/09/blog-post_5393.html.

ότι η εργασιακή ικανοποίηση είναι μια θετική στάση απέναντι στην εργασία ή σε κάποια από τις συνιστώσες της δουλειάς, που ένα άτομο¹⁵⁰.

Η θετική και ευνοϊκή στάση απέναντι στην εργασία δείχνουν ικανοποίηση από την εργασία. Η αρνητική και δυσμενή στάση απέναντι στην εργασία δείχνουν δυσαρέσκεια από την εργασία¹⁵¹. Γενικότερα, η εργασιακή ικανοποίηση μπορεί να είναι είτε συναισθηματική, αντιπροσωπεύοντας τη συνολική συναισθηματική κατάσταση που έχουν τα άτομα για τη δουλειά τους, ή να είναι γνωστική, μια πιο αντικειμενική και λογική αξιολόγηση των διαφόρων πτυχών μιας εργασίας. Η γνωστική ικανοποίηση από την εργασία δεν αξιολογεί το βαθμό ευχαρίστησης που προκύπτει από συγκεκριμένες πτυχές της δουλειάς, αλλά μετρά το βαθμό στον οποίο αυτές οι πτυχές της εργασίας κρίνονται από το άτομο ικανοποιητικές σε σχέση με τους στόχους που έθεσαν ή με άλλες εργασίες¹⁵².

Όσο αφορά την εργασιακή ικανοποίηση και το πως αυτή σχετίζεται με την επίδοση των εργαζομένων, έχει αναπτυχθεί ένα πλήθος θεωρητικών προσεγγίσεων, πολλές από τις οποίες υποστηρίζουν ότι υπάρχει μια στενή σχέση ανάμεσα στις παραμέτρους: κίνητρα – απόδοση - ικανοποίηση από την εργασία και υπογραμμίζουν τη σημασία της παρακίνησης-υποκίνησης.

Διαχρονικά, ένα από τα σπουδαιότερα θέματα που απασχολεί τις διοικήσεις των επιχειρήσεων και των οργανισμών είναι η υποκίνηση των εργαζομένων και η κάλυψη των αναγκών τους παρέχοντας τους κίνητρα με απώτερο σκοπό την ενθάρρυνση της κατάλληλης συμπεριφοράς που θα συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων των οργανισμών και των επιχειρήσεων.

Υποκίνηση είναι η συνειδητή προσπάθεια δημιουργίας και καλλιέργειας μιας εσωτερικής διάθεσης στα άτομα ώστε να μπορούν να αποδώσουν καλύτερα. Είναι η θέληση και η επιθυμία επίτευξης των στόχων ενός οργανισμού μέσω της ικανοποίησης κάποιων ατομικών αναγκών και η διαδικασία εκείνη που οδηγεί στην ικανοποίηση από την εργασία (job satisfaction).

¹⁵⁰ Παπαδόπουλος, Ι. (2013). Εργασιακή ικανοποίηση και η ασκούμενη μορφή ηγεσίας στις σχολικές μονάδες. Τα Εκπαιδευτικά, τεύχος 109-110, σελ. 179-208.

¹⁵¹ Armstrong, M (2003). A Handbook of Human Resource Management Practice, 9th edition, London: Kogan Page. Journal of Business and Management, Volume 16, Issue 5.

¹⁵² Dugguh, Ayaga & Dennis, (2014). Job satisfaction theories: Traceability to employee performance in organizations.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι είναι ανθρωπίνως αδύνατη η ικανοποίηση όλων των αναγκών των ατόμων στο εργασιακό περιβάλλον που δραστηριοποιούνται. Τα διοικητικά στελέχη οφείλουν να εντοπίσουν τις ανικανοποίητες ανάγκες που μπορούν να καλύψουν ώστε να σταματήσουν οι εντάσεις και οι συγκρούσεις στον οργανισμό¹⁵³.

Κάθε εργαζόμενος είναι μία διαφορετική οντότητα η οποία αντιδρά διαφορετικά και για το λόγο αυτό μπορεί να δώσει διαφορετικά αποτελέσματα, εξαρτώμενα από το βαθμό παρακίνησης, εκτελώντας την εργασία του ενώ, είναι πολύ σημαντικό για τα στελέχη να κατανοήσουν ότι διαφορετικοί παράγοντες παρακινούν διαφορετικούς ανθρώπους¹⁵⁴.

Η σημασία της εργασιακής ικανοποίησης για μία εταιρία (ή επιχείρηση, ή οργανισμό) είναι βαρύνουσας σημασίας. Για αρκετά χρόνια, υπό τις επιδράσεις της σχολής των ανθρωπίνων σχέσεων, μέσα από τις προοπτικές του ανθρωποκεντρικού μάνατζμεντ, η εργασιακή ικανοποίηση μονοπωλούσε τη περιέργεια των ερευνητών.

Στις σύγχρονες εταιρίες, οι διερευνήσεις για τον βαθμό ικανοποίησης του ανθρωπίνου δυναμικού αποτελεί όλο και πιο συχνά το βασικό σημείο για τα πρακτικά, για τη διαδικασία της οργάνωσης, καθώς και της διοίκησης του προσωπικού.

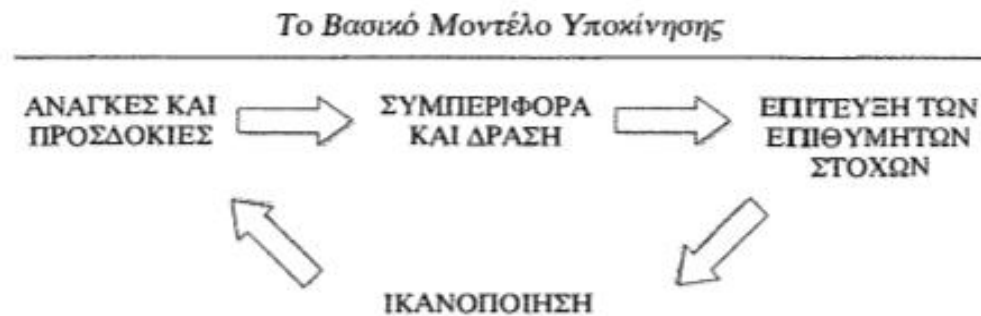
Πιο αναλυτικά, όταν οι εργαζόμενοι είναι πλήρως ικανοποιημένοι από την εργασία τους (ή έστω σε ένα μεγάλο μέρος τους), τότε δίνουν το καλύτερο εαυτό τους ως προς τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντά τους. Όταν πληρούνται οι προαναφερθέν παράγοντες, όπως η αμοιβή μέσω των χρημάτων και μέσω της κοινωνικής συντροφιάς, τότε ο εργαζόμενος νιώθει θετικά για τον εαυτό του και επιθυμεί συνεχώς να προσφέρει νέες λύσεις, έτσι ώστε να αποδοκιμαστεί ξανά θετικά από τον προϊστάμενό του. Το γεγονός αυτό, συμβάλλει στο να θεωρείται η εταιρία αφενός ένας οργανισμός, ο οποίος λαμβάνει υπόψη τα συναισθήματα των εργαζομένων και αφετέρου λειτουργεί καθωσπρέπει, εφόσον οι εργαζόμενοι νιώθουν μεγάλα επίπεδα εργασιακής ικανοποίησης, που οδηγεί στο να είναι απόλυτα συγκεντρωμένοι στις ανάγκες του επαγγέλματός τους.

¹⁵³ Shajahan, D. S. & Shajahan, L. (2004). Organization behavior. New Age International Publications.

¹⁵⁴ Robbins, S. and Judge, T. (2011). Οργανωσιακή Συμπεριφορά. Αθήνα: Κριτική.

Η βίωση θετικών συναισθημάτων στον εργασιακό χώρο δημιουργεί μια οργανωτική κουλτούρα που ευνοεί την ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων στα πλαίσια του οργανισμού, βελτιώνει την απόδοσή του και προσφέρει στην θετική αλλαγή, στην προσαρμογή και στον μετασχηματισμό των οργανισμών.

Μια πρόσφατη έρευνα σε εκατοντάδες εργασιακούς χώρους και με περισσότερους από 200.000 ερωτώμενους κατέδειξε ότι οι κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα σε συναδέλφους και προϊσταμένους συνδέονταν άμεσα με τη συνολική ικανοποίηση από τη δουλειά. Οι θετικές κοινωνικές σχέσεις σχετίζονταν επίσης με το μειωμένο άγχος στη δουλειά και τη μειωμένη πρόθεση παραίτησης. Έτσι, η διοίκηση από άτομα με καλές διαπροσωπικές δεξιότητες είναι πολύ πιθανό να καταστήσει το χώρο εργασίας πιο ευχάριστο, χαρακτηριστικό που με τη σειρά του διευκολύνει την πρόσληψη και τη διατήρηση ατόμων με προσόντα. Η δημιουργία ευχάριστου χώρου εργασίας δείχνει επίσης να έχει αποτελέσματα και σε οικονομικό επίπεδο¹⁵⁵.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9.2

¹⁵⁵ Robbins, S. and Judge, T. (2011). Οργανωσιακή Συμπεριφορά. Αθήνα: Κριτική.

6.3 Ανθρώπινο Δυναμικό

Μία επιχείρηση επηρεάζεται σημαντικά και από το εσωτερικό της περιβάλλον, πέρα από το εξωτερικό. Ως εσωτερικό περιβάλλον ορίζουμε «όλες εκείνες τις δυνάμεις μέσα στην επιχείρηση, που επηρεάζουν την ανάπτυξη και τη λειτουργία της» στο οποίο περιλαμβάνονται όλοι εκείνοι οι πόροι που είναι απαραίτητοι για την επίτευξη των στόχων της (π.χ. ανθρώπινοι πόροι, υλικοί (φυσικοί) πόροι, οικονομικοί πόροι, τεχνολογικοί και πληροφοριακοί πόροι)¹⁵⁶.

Το Ανθρώπινο Δυναμικό αφορά όλα εκείνα τα πρόσωπα που στελεχώνουν μία επιχείρηση είτε έχουν διοικητικές αρμοδιότητες, είτε απλώς εκτελεστικές (π.χ. εργατές, υπάλληλοι). Διακρίνονται σε εργαζόμενους, διοικητικά στελέχη -μάνατζερ και επιτελικά στελέχη.

Το ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί τον βασικότερο συντελεστή κάθε οργανισμού, καθώς είναι αυτό που με τις γνώσεις, την εμπειρία, τις ικανότητες, τις δεξιότητές του και τη γενικότερή εικόνα του μπορεί να το συμβάλλει στην ανάδειξη και βελτίωση του ή το αντίθετο. Ειδικά στον τουριστικό τομέα, η επιλογή του κατάλληλου προσωπικού συνδέεται άμεσα με την επιβίωση, την εξέλιξη και τη βελτίωση της τουριστικής επιχείρησης.

Για την επιλογή του σωστού προσωπικού, σε οποιονδήποτε οργανισμό, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, τόσο ατομικοί παράγοντες, όπως είναι οι αξίες, οι ικανότητες, οι προσδοκίες και οι προσωπικοί στόχοι, όσο και εξωτερικοί παράγοντες, όπως το είδος της εργασίας, το εργασιακό κλίμα, η οργάνωση, οι συνθήκες και το στυλ ηγεσίας.

6.3.1 Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού

Ως Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού ορίζεται η λειτουργία, η οποία αποσκοπεί στην βελτίωση της παραγωγικής συνεισφοράς του ανθρώπινου δυναμικού μιας επιχείρησης δίνοντας έμφαση σε τρία βασικά στοιχεία (Werther, & Davis 1996):

- Τον στρατηγικό προσανατολισμό της επιχείρησης
- Την ηθική της

¹⁵⁶ Ανδρής Γ.,Φραγκιαδάκη Γ. (2010) Το περιβάλλον της Επιχείρησης, Η Επίδραση του Μικρο-Μάκρο Περιβάλλοντος στις Σύγχρονες Επιχειρήσεις. Αθήνα

- Την κοινωνική της ευθύνη.

Σύμφωνα με τον Dessler, η Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού ασχολείται με τις πρακτικές και πολιτικές που είναι απαραίτητες στη δουλειά του μάνατζερ και αφορούν θέματα προσωπικού, όπως για παράδειγμα την πρόσληψη, κατάρτιση, αξιολόγηση και ανταμοιβή των εργαζομένων της επιχείρησης, αλλά και την παροχή ασφαλούς, ηθικού και δίκαιου περιβάλλοντος εργασίας. Οι εν λόγω πρακτικές και πολιτικές περιλαμβάνουν ενδεικτικά¹⁵⁷:

- τη διεξαγωγή αναλύσεων εργασίας
- το σχεδιασμό των αναγκών σε εργατικό δυναμικό και την προσέλκυση υποψήφιων εργαζομένων
- την επιλογή υποψήφιων εργαζομένων
- την παροχή κατευθύνσεων και την κατάρτιση των εργαζομένων
- την αξιολόγηση απόδοσης των εργαζομένων
- τη διαχείριση μισθών και ημερομισθίων (των αμοιβών των εργαζομένων)
- την παροχή κινήτρων και παροχών
- την επικοινωνία και τη διαχείριση των εργασιακών σχέσεων.

Η σωστή διαδικασία στελέχωσης αποτελεί βασικό καθήκον της διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού και έναν από τους πιο σημαντικούς στρατηγικούς μηχανισμούς για την επιβίωση των οργανισμών και την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Με τον όρο στελέχωση, εννοούμε τις λειτουργίες που διασφαλίζουν ότι ο κάθε οργανισμός έχει στο παρόν και θα έχει στο μέλλον το απαιτούμενο και κατάλληλο σε γνώσεις και ικανότητες προσωπικό. Η στελέχωση αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία η οποία στοχεύει στην αξιολόγηση και επιλογή των κατάλληλων ατόμων για μια θέση εργασίας, ενώ ακολουθεί συνήθως συγκεκριμένα στάδια¹⁵⁸:

- προγραμματισμό του ανθρώπινου δυναμικού,
- προσέλκυση των υποψηφίων

¹⁵⁷ Dessler, G. (2015). Διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού, μτφρ. Γ. Χρηστίδης. Αθήνα: Κριτική.

¹⁵⁸ Robbins, S. and Judge, T. (2011). Οργανωσιακή Συμπεριφορά. Αθήνα: Κριτική.

- τελική επιλογή του κατάλληλου υποψήφιου
- υποδοχή, τοποθέτηση και εγκατάσταση νεοδιοριζόμενου

Λόγω της κοινής παραδοχής ότι η σωστή επιλογή ανθρώπινου δυναμικού είναι μια πολύ σημαντική διοικητική διαδικασία, η οποία μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο για την εκάστοτε επιχείρηση, έχουν καθοριστεί συγκεκριμένα κριτήρια-μέθοδοι επιλογής βάσει των οποίων αξιολογείται ο κάθε υποψήφιος.

Αυτά είναι:

- Βιογραφικό σημείωμα.
- Συστατικές επιστολές
- Τεστ ικανότητας και καταλληλότητας
- Τεστ προσωπικότητας
- Τεστ νοημοσύνης
- Συνεντεύξεις
- Δείγμα εργασίας.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι οι μέθοδοι επιλογής νέου προσωπικού αξιολογούνται βάσει των παρακάτω τεσσάρων χαρακτηριστικών¹⁵⁹:

- Εγκυρότητα
- Κόστος
- Δικαιοσύνη (να μην έχει αρνητική επίδραση σε ευαίσθητες κατηγορίες πληθυσμού)
- Βαθμός αποδοχής από τους υποψηφίους.

Η διαδικασία της διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού σε έναν οργανισμό ξεκινάει με το στάδιο του προγραμματισμού, σκοπός του οποίου είναι «η εξασφάλιση

¹⁵⁹ Παπακωνσταντίνου, Γ., Αναστασίου, Σ. (2013). Αρχές διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού: Η διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

του απαραίτητου, κατάλληλου και αποτελεσματικού προσωπικού, στο κατάλληλο μέρος, τη σωστή χρονική στιγμή, για την υλοποίηση των στόχων του οργανισμού».

Η διαδικασία του Προγραμματισμού περιλαμβάνει πέντε (5) βασικά στάδια, τα οποία όπως ορίζονται από τον Armstrong είναι τα εξής¹⁶⁰:

- Στάδιο απογραφής και αξιολόγησης της υπάρχουσας κατάστασης: Κατά τη διάρκεια του σταδίου της απογραφής και αξιολόγησης της υπάρχουσας κατάστασης σε ανθρώπινο δυναμικό, συγκεντρώνονται και ταξινομούνται ποσοτικά κυρίως στοιχεία όπως είναι η ηλικία, οι σπουδές, η εμπειρία, η απόδοση και η δυνατότητα εξέλιξης.
- Στάδιο πρόβλεψης μελλοντικών αναγκών σε ανθρώπινο δυναμικό: Στο δεύτερο στάδιο του Προγραμματισμού, γίνεται η πρόβλεψη των μελλοντικών αναγκών του οργανισμού σε ανθρώπινο δυναμικό. Εάν η στρατηγική ενός οργανισμού προβλέπει μελλοντικές αλλαγές όπως την επέκταση ή τη μείωση της επιχειρηματικής-οικονομικής δραστηριότητας, την εφαρμογή νέων τεχνολογιών ή νέους τρόπους οργάνωσης τότε θα υπάρχουν και αλλαγές στο προσωπικό που θα χρειαστεί στο άμεσο μέλλον.
- Ανάλυση του έργου: Η ανάλυση του έργου περιλαμβάνει την περιγραφή και τις προδιαγραφές του έργου της κάθε θέσης εργασίας. Αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται όχι μόνο ο προγραμματισμός του ανθρώπινου δυναμικού αλλά και άλλες λειτουργίες της διοίκησης προσωπικού όπως η εκπαίδευση και η αξιολόγηση.
- Προσφορά ανθρώπινου δυναμικού: Αφού έχει ολοκληρωθεί η πρόβλεψη των αναγκών σε ανθρώπινο δυναμικό, γίνεται η εκτίμηση της προσφοράς του ανθρώπινου δυναμικού μέσα και έξω από τον οργανισμό.
- Στάδιο διαμόρφωσης σχεδίων: Το τελευταίο στάδιο του Προγραμματισμού του ανθρώπινου δυναμικού σε έναν οργανισμό είναι αυτό της διαμόρφωσης σχεδίων. Ανάλογα με τις προβλέψεις που έχουν γίνει σχετικά με την προσφορά και ζήτηση ανθρώπινου δυναμικού, ο οργανισμός θα αποφασίσει εάν θα: - προαγάγει προσωπικό, - προσλάβει

¹⁶⁰ Παπακωνσταντίνου, Γ., Αναστασίου, Σ. (2013), ό.π.

προσωπικό, - ανασχεδιάσει τις υπάρχουσες θέσεις εργασίας, - χρησιμοποιήσει νέα τεχνολογία - αναθέσει σε κάποια άλλη εξωτερική εταιρεία μια ή περισσότερες δραστηριότητες και λειτουργίες, όπως τη μηχανογράφηση, την καθαριότητα, κτλ.

6.3.2 Εκπαίδευση ανθρώπινου δυναμικού

Η εργασιακή εκπαίδευση αναφέρεται στη διαδικασία της μάθησης που αποσκοπεί στην απόκτηση και ανάπτυξη των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων που είναι απαραίτητες για την απόδοση στην εργασία και την κατανόηση του οργανισμού και των στρατηγικών στόχων του. Επιπλέον, η εργασιακή εκπαίδευση αποτελεί βασικό στοιχείο της βελτίωσης της οργανωτικής απόδοσης ενός οργανισμού και συμβάλλει στην αύξηση της αυτοπεποίθησης των εργαζομένων, στην υποκίνηση και ικανοποίηση από την εργασία, στη διεύρυνση των ευκαιριών και στην επίτευξη των προσωπικών στόχων.

Η πολιτική εκπαίδευσης ενός οργανισμού θα πρέπει, εκτός από την εργασιακή εκπαίδευση, να αποβλέπει και στην επαγγελματική ανάπτυξη τον ανθρώπινου δυναμικού. Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της οργανωτικής στρατηγικής ενός οργανισμού και έχει ως κύριο στόχο τη βελτίωση και εξέλιξη του εργαζομένου και την αλλαγή της στάσης και της συμπεριφοράς του στην εργασία¹⁶¹.

Η εκπαίδευση και η ανάπτυξη του προσωπικού μιας επιχείρησης μπορεί να είναι επωφελής σε όλους τους τομείς αν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί σωστά και κυρίως αν λάβει υπόψη της την ανάπτυξη όχι μόνο των γνωστικών, αλλά και των κοινωνικών ικανοτήτων των εργαζομένων. Για παράδειγμα, όπως αναφέρει ο Κόκκος (2005), «μπορεί να αποδειχθεί ότι το βασικό αίτιο της μείωσης των πωλήσεων μιας εταιρείας δεν είναι το ανεπαρκές marketing, όπως φαινόταν από πρώτη άποψη, αλλά η εσωτερική αποδιοργάνωση που προκαλείται από τον ανταγωνισμό των στελεχών του τμήματος σχεδιασμού και του τμήματος marketing. Συνεπώς, για να μπορέσει η εταιρεία να αυξήσει τις πωλήσεις, θα πρέπει το πρόβλημα να επαναπροσδιοριστεί, να

¹⁶¹ Παπακωνσταντίνου, Γ., Αναστασίου, Σ. (2013). Αρχές διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού: Η διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

εξεταστούν οι εσωτερικές σχέσεις και αρμοδιότητες των εργαζομένων και να αναληφθούν εκπαιδευτικές δράσεις προς αυτή την κατεύθυνση»¹⁶².

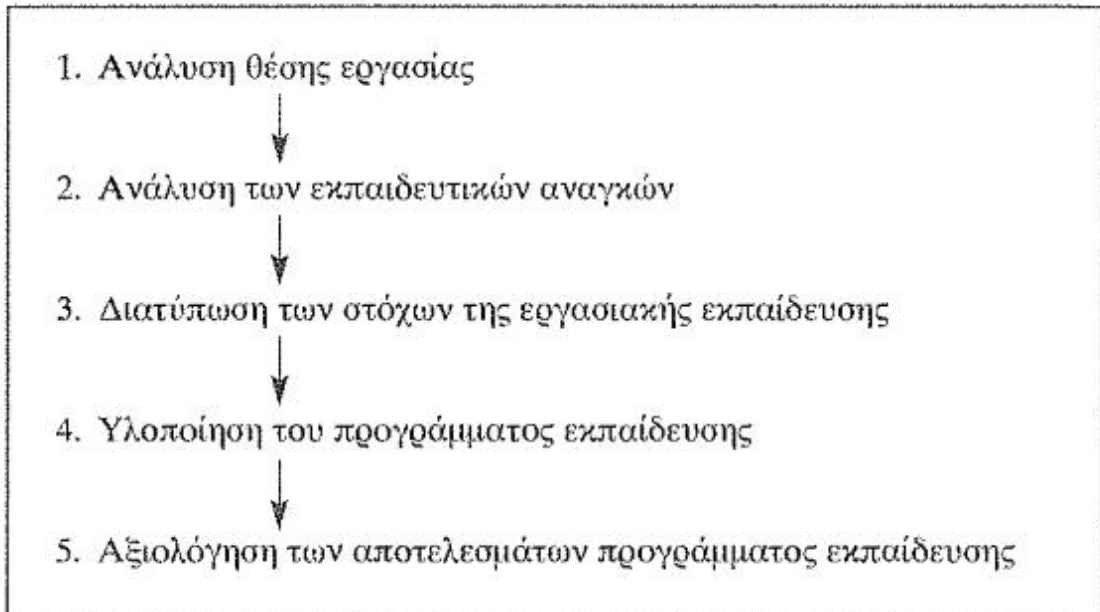
Πολλοί λόγοι συμβάλλουν στην ανάγκη της εκπαίδευσης και ανάπτυξης των εργαζομένων και περιλαμβάνουν:

- Τις οικονομικές, κοινωνικές και τεχνολογικές αλλαγές (πολυπολιτισμικότητα, ο ρόλος της γυναίκας στην εργασία κ.ο.κ.) και εξελίξεις που συμβάλλουν στην απαξίωση και απαρχαίωση ορισμένων δεξιοτήτων.
- Τις οργανωτικές αλλαγές μέσα στον ίδιο τον οργανισμό, όπως είναι η χρήση νέας τεχνολογίας, νέου εξοπλισμού και οι απαιτήσεις νέων δεξιοτήτων.
- Τα προβλήματα απόδοσης των εργαζομένων και η χαμηλή παραγωγικότητα.
- Τις θεσμικές αλλαγές, τις συλλογικές και ατομικές συμβάσεις εργασίας και συμφωνίες με συνδικαλιστικούς φορείς που προβλέπουν την εκπαίδευση των εργαζομένων από τον εργοδότη τους. Οι εργατικές ενώσεις αντιμετωπίζουν θετικά συνήθως τα προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης, θεωρώντας ότι μπορεί, έτσι να εξασφαλίζεται η μονιμότητα και η ασφάλεια των μελών τους.

Η διαδικασία ενός ολοκληρωμένου προγράμματος εργασιακής εκπαίδευσης θα πρέπει να περιλαμβάνει σημαντικές παραμέτρους όπως την ανάλυση της κάθε θέσης εργασίας μέσα στον οργανισμό, τη διάγνωση των εκπαιδευτικών αναγκών, τη διατύπωση των στόχων της εκπαίδευσης, την εφαρμογή του προγράμματος και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς του, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα:

¹⁶² Κόκκος, Α. (2005). Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.alexiskokkos.gr/keimena/27isymbolitisekpaideusisenilikwnstinanaptyksitwnkoinwnikwniknotitwn.pdf>

Πίνακας 6. 1 Τα κυριότερα στάδια ενός προγράμματος εργασιακής εκπαίδευσης

Πηγή: Παπακωνσταντίνου & Αναστασίου, 2013

Τέλος, ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα εκπαίδευσης θα πρέπει να έχει ξεκάθαρους στόχους και επιδιωκόμενα αποτελέσματα, καθώς όταν δεν έχουν διατυπωθεί οι στόχοι ενός εκπαιδευτικού προγράμματος δεν μπορούν να αξιολογηθούν σημαντικοί παράμετροι όπως το περιεχόμενο, η δομή και η μεθοδολογία του επιλεγόμενου προγράμματος καθώς και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα

Οι στόχοι ενός προγράμματος εκπαίδευσης περιλαμβάνουν τους εκπαιδευτικούς στόχους του προγράμματος, τους επιδιωκόμενους στόχους του οργανισμού και τους ατομικούς-προσωπικούς στόχους του κάθε εργαζομένου¹⁶³:

- Εκπαιδευτικοί στόχοι : τις αρχές, θεωρίες, το περιεχόμενο και τη δομή των μαθημάτων που θα πραγματοποιηθούν κατά τη διάρκεια τα εκπαίδευσης.

¹⁶³ Παπακωνσταντίνου, Γ., Αναστασίου, Σ. (2013). Αρχές διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού: Η διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

- Στόχοι τον οργανισμού: τα αναμενόμενα οφέλη του εκπαιδευτικού προγράμματος όπως η αύξηση της παραγωγικότητας και η μείωση των εργατικών ατυχημάτων και των απουσιών από την εργασία.
- Προσωπικοί στόχοι: βελτίωση της εργασίας, αύξηση του αισθήματος ασφάλειας και προσωπική εξέλιξη.

6.4 Ανθρώπινο Δυναμικό στον τουρισμό

Σχετικά με το ανθρώπινο δυναμικό και ειδικότερα την εκπαίδευση και κατάρτιση αυτού στον τουριστικό κλάδο, υπογραμμίζεται η αναγκαιότητα και η σημασία της εμπειρικής απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων και της κατάρτισης εντός της απασχόλησης σε συνδυασμό με την τυπική εκπαίδευση και εξειδίκευση, καθώς η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού εξαρτάται από το επίπεδο εκπαίδευσης και κατάρτισης των εργαζομένων.

Ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα αποτελεί η πρακτική άσκηση στον τουριστικό τομέα, λόγω του ότι θεωρείται η καλύτερη σύνδεση των θεωρητικών γνώσεων με την πράξη, καθώς οι φοιτητές έρχονται σε άμεση επαφή με το αντικείμενο τους και παράλληλα τους δίνεται η δυνατότητα να εξασκήσουν όσα διδάχθηκαν κατά τη διάρκεια φοίτησης τους, σε ελεγχόμενο -τις περισσότερες φορές- περιβάλλον.

Πιο αναλυτικά, ο φοιτητής που επιθυμεί να εργαστεί στον τομέα φιλοξενίας, μπορεί μέσω της πρακτικής άσκησης να αποκομίσει τα εξής οφέλη¹⁶⁴:

- κατανόηση της φύσης του επαγγέλματος σε πραγματικό περιβάλλον εργασίας
- εξοικείωση με τα χαρακτηριστικά ενός εργασιακού περιβάλλοντος, τις εργασιακές σχέσεις, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του
- σύνδεση της επιστημονικής γνώσης με πρακτικά ζητήματα που άπτονται του επαγγέλματος/της ειδικότητας, γεγονός που διευκολύνει την αφομοίωση των θεωρητικών γνώσεων.

Παράλληλα, η διαδικασία της πρακτικής άσκησης συντελεί στην κατάκτηση εμπειριστατωμένης γνώσης, αποτελώντας ταυτόχρονα τον κύριο συνδετικό κρίκο ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη σε ένα ρεαλιστικό εργασιακό περιβάλλον. Συμβάλλει σημαντικά στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των σπουδαστών στον τουριστικό κλάδο για τις επαγγελματικές τους ικανότητες και δεξιότητες, καθώς και στη μείωση του άγχους τους ως προς το επάγγελμα, καθώς βοηθάει στο να αποκομίσουν γνώσεις και δεξιότητες απαραίτητες αφενός για τη δόμηση μιας ισχυρής

¹⁶⁴ Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, (2011). Μελέτη για τις δυνατότητες βελτίωσης της αποτελεσματικότητας του θεσμού της Πρακτικής Άσκησης στην εκπαίδευση. Αθήνα: IOBE. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/5670/1534.pdf>

επαγγελματικής ταυτότητας και αφετέρου για την υιοθέτηση και έμπρακτη χρήση νέων μεθόδων στον τομέα του τουρισμού.

Οι ανθρώπινοι πόροι αποτελούν σημαντικό και ταυτόχρονα ευάλωτο τμήμα της διαχείρισης του τουρισμού, ενώ η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού επηρεάζει την ποιότητα των τουριστικών υπηρεσιών και την ανταγωνιστικότητα του τουριστικού τομέα. Ωστόσο, παρά την αυξημένη ζήτηση για εργαζόμενους σε αυτόν τον τομέα, τα τελευταία χρόνια, τονίζεται η ανάγκη για πρόσληψη προσωπικού με συγκεκριμένες δεξιότητες, ικανότητες και γνώσεις.

Προκειμένου να βελτιωθεί το επίπεδο της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού τομέα στο σύγχρονο πλαίσιο του επιχειρηματικού περιβάλλοντος είναι ζωτικής σημασίας να αναπτυχθούν ανθρώπινοι πόροι υψηλής εξειδίκευσης. Αυτό επιβεβαιώνεται από πολλές έρευνες, οι οποίες έδειξαν ότι ο τουριστικός τομέας λειτουργεί επί του παρόντος με ανεπαρκώς εκπαιδευμένο και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό.

Όσον αφορά την εκπαίδευση στον τουριστικό κλάδο, σκοπός πρέπει να είναι «η ανάπτυξη των κοινωνικών, οργανωτικών και τεχνικών δεξιοτήτων των εργαζομένων με σκοπό την διαμόρφωση επαγγελματιών έτοιμων για την διαχείριση και την επίλυση διαφόρων απαιτήσεων και παραπόνων και με την ικανότητα να δημιουργήσουν στενές σχέσεις αφοσίωσης και εμπιστοσύνης με τον Τουρίστα»¹⁶⁵.

Η προσαρμογή στις νέες συνθήκες στον τουρισμό, που χαρακτηρίζεται από υψηλότερη ζήτηση για ποιοτικές τουριστικές υπηρεσίες απαιτεί τις ακόλουθες ενέργειες ως προς τους ανθρώπινους πόρους

- Αξιολόγηση, εκτίμηση και απόδοση του προσωπικού
- Αποτελεσματική επικοινωνία του προσωπικού.
- Ανταμοιβή για την πρωτοβουλία και την αριστείας με στόχο την ενδυνάμωση του προσωπικού
- Συνεργασία τουριστικής βιομηχανίας με την εκπαίδευση¹⁶⁶.

¹⁶⁵ Γκρίμπα, Ε., Καραμπάτσου Μ., Πατσούρα, Α. (2016). Η Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού στον Τομέα του Τουρισμού. Αθήνα: ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET

¹⁶⁶ Evans, N., Campbell, D., Stonehouse, G. (2003). Strategic Management for Travel and Tourism. London: Butterworth Heinemann

6.4.1 Δεξιότητες

Σε γενικές γραμμές, οι σύγχρονες απαιτήσεις του τουριστικού τομέα όσον αφορά τα εφόδια/γνώσεις των εργαζόμενων, συνίστανται στα εξής:

- Υψηλό βαθμό ευελιξίας,
- Γνώση ξένων γλωσσών,
- Ετοιμότητα για παροχή υπηρεσιών,
- Κοινωνικότητα,
- Πρακτικές δεξιότητες και
- υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας για τους διάφορους κλάδους και τα τμήματα
- του πολύπλοκου τομέα του τουρισμού.

Οι εργαζόμενοι στον τουριστικό κλάδο είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναπτύσσουν όχι μόνο τις γνωστικές, αλλά και τις κοινωνικές τους ικανότητες και δεξιότητες. Βάσει μελέτης του ΣΕΤΕ, τα βασικά κενά δεξιοτήτων των εργαζομένων στον τουριστικό κλάδο συνοψίζονται σε 3 κύριους άξονες¹⁶⁷:

α) Επαγγελματική εμπειρία,

β) Τουριστικές σπουδές και

γ) Βασικές δεξιότητες (Ξένες γλώσσες – κυρίως Αγγλικά, Γερμανικά και Ρώσικα και άλλα soft skills, όπως νοοτροπία εξυπηρέτησης, επαγγελματισμός).

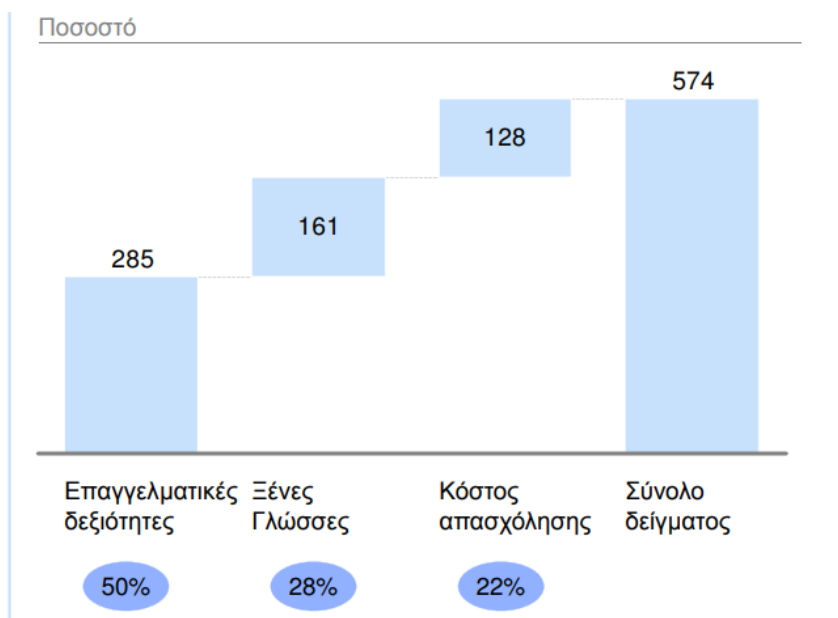
Κάποιες σημαντικές δεξιότητες/ικανότητες για τους εργαζομένους στον τουρισμό, πέρα από την επαγγελματική εκπαίδευση είναι και η επαγγελματική συμπεριφορά, δηλαδή η ακεραιότητα, η αξιοπιστία και η υπευθυνότητα. Παράλληλα ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι δεξιότητες που σχετίζονται με την εξυπηρέτηση πελατών, οι δεξιότητες προφορικής επικοινωνίας, επίλυσης προβλημάτων, ευελιξίας και δημιουργικότητας.

Στην Ελλάδα, φαίνεται να υπάρχει μια έλλειψη αναφορικά τις σύγχρονες δεξιότητες και ικανότητες που απαιτεί ο ανεπτυγμένος τουριστικός κλάδος, γεγονός που φαίνεται και από τα πορίσματα έρευνας του ΣΕΤΕ βάσει των οποίων, οι

¹⁶⁷ ΣΕΤΕ (2014). Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των επιχειρήσεων στον κλάδο του τουρισμού στην Ελλάδα. Αθήνα: ΣΕΤΕ Intelligence. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://insete.gr/portals/_default/Skins/Insete/meletes/merged_document2.pdf

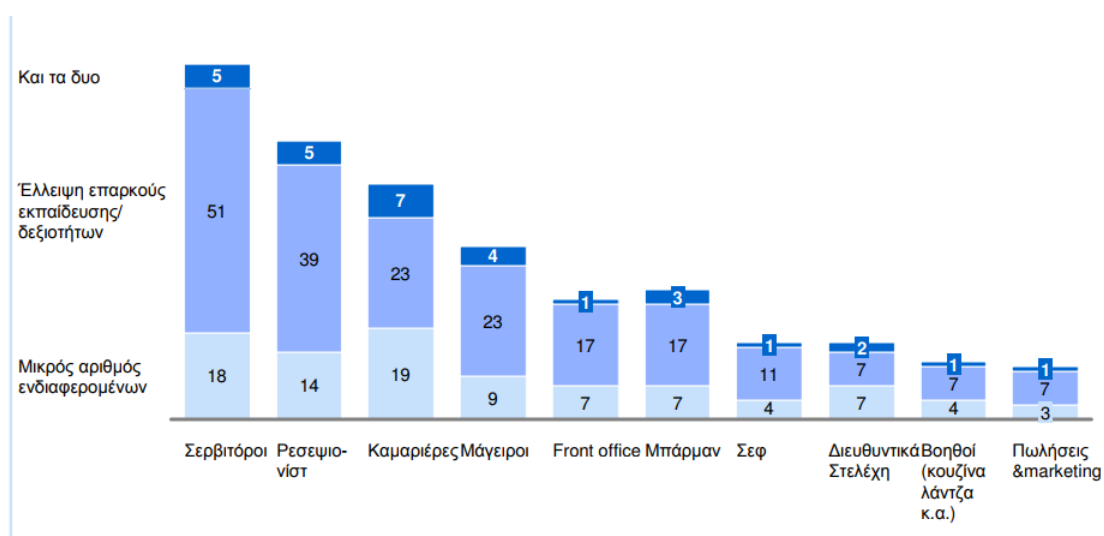
επιχειρηματίες τουριστικών καταλυμάτων προσλαμβάνουν αλλοδαπούς σε ποσοστό 50%, λόγω των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων¹⁶⁸.

Πίνακας 6. 2 Βασικός λόγος προτίμησης αλλοδαπών εργαζομένων

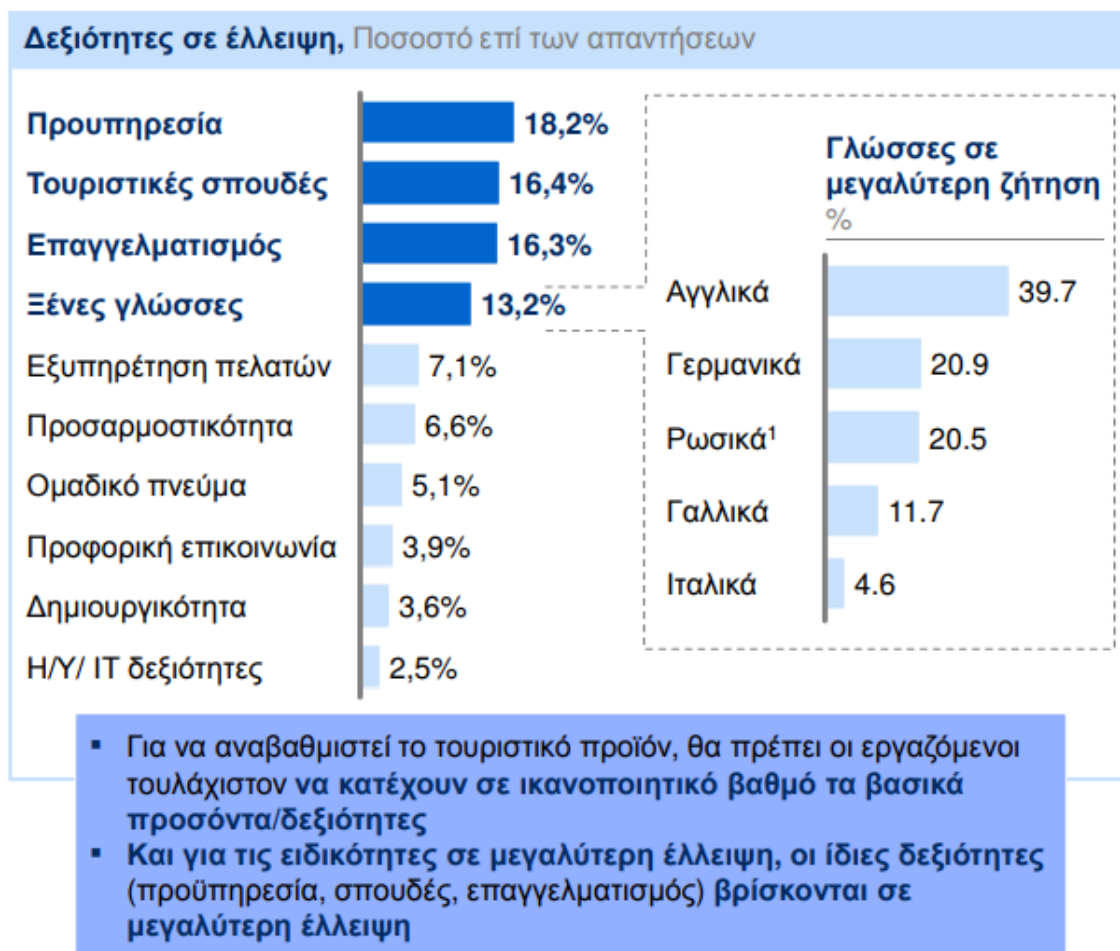
Σύμφωνα με την ίδια έρευνα του ΣΕΤΕ, η δυσκολία κάλυψης των ειδικοτήτων στον τουρισμό οφείλεται κυρίως στην έλλειψη επαρκούς εκπαίδευσης και απαραίτητων δεξιοτήτων.

Πίνακας 6.3 Αιτίες έλλειψης ανά ειδικότητα (10 κορυφαίες ειδικότητες)

¹⁶⁸ http://insete.gr/portals/_default/Skins/Insete/meletes/merged_document2.pdf

Επίσης, οι δεξιότητες που εντοπίζονται σε έλλειψη αποτελούν τα «βασικά προσόντα» που απαιτούνται σε έναν επαγγελματία του Τουρισμού¹⁶⁹:

Εν κατακλείδι, γίνεται κατανοητό ότι χωρίς τις κατάλληλες στρατηγικές διαχείρισης ανθρώπινων πόρων και την ενίσχυση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης των εργαζομένων στον τουριστικό κλάδο, τα επιθυμητά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη του τουρισμού δεν θα υλοποιηθούν.

¹⁶⁹ ΣΕΤΕ (2014). Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των επιχειρήσεων στον κλάδο του τουρισμού στην Ελλάδα. Αθήνα: ΣΕΤΕ Intelligence. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://insete.gr/portals/_default/Skins/Insete/meletes/merged_document2.pdf

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Μέσο συλλογής δεδομένων –ερωτηματολόγιο

Για τους σκοπούς της έρευνας στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, καταρτίστηκε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο προκειμένου να αποτυπωθούν οι απόψεις των σπουδαστών για την τουριστική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Για την κατάρτιση του ερωτηματολογίου έγινε χρήση από στοιχεία του CEQ (Course Experience Questionnaire) ερωτηματολόγιο που χρησιμοποίησαν οι Stergiou και Airey (2012). Το εργαλείο των Stergiou και Airey (2012) αποτελεί μια έκδοση του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιείται στην Αυστραλία για αποτίμηση των προγραμμάτων σπουδών, προσαρμοσμένη στα Ελληνικά δεδομένα. Παρόμοιο εργαλείο έχει επίσης χρησιμοποιηθεί από Ramsden (1991), για καταγραφή της απόδοσης της ανώτατης εκπαίδευσης.

Σε συνάρτηση με τα στοιχεία από το CEQ, ενσωματώθηκαν επιπλέον στοιχεία από το θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας, καταλήγοντας σε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος καταγράφει τα δημογραφικά στοιχεία και τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων του δείγματος, αναφορικά με τις σπουδές και το αντικείμενο. Το δεύτερο μέρος αποτυπώνει την έως τώρα εμπειρία τους από τα προγράμματα σπουδών που ακολουθούν. Τέλος το τρίτο μέρος διερευνά τις προσδοκίες των συμμετεχόντων από ένα πρόγραμμα τουριστικών σπουδών.

Βιβλιογραφία

Ramsden, P. (1991). A performance indicator of teaching quality in higher education: The Course Experience Questionnaire. *Higher Education*, 16, 129-150.

Stergiou D. P. Airey D. (2012). Using the Course Experience Questionnaire for evaluating undergraduate tourism management courses in Greece, *Journal of*

Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education Volume 11, Issue 1, April 2012,
Pages 41-49

Αποτελέσματα στατιστικής ανάλυσης

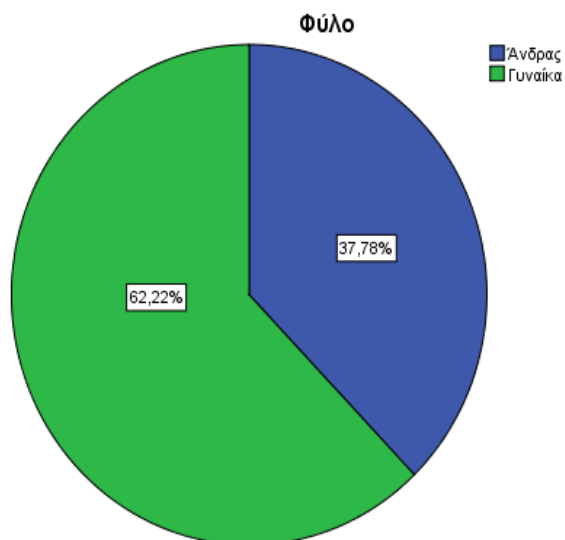
1. Περιγραφή του δείγματος

Το δείγμα αποτελείται από 135 συμμετέχοντες, 51 από τους οποίους είναι αγόρια (37,8%) και 84 είναι κορίτσια (62,2%) (πίνακας 1 και γράφημα 1). Από αυτούς 65 (48,1%) είναι εν ενεργεία μαθητές/τριες ή σπουδαστές/τριες ΙΕΚ (κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας), και 70 (51,9%) είναι απόφοιτοι/ες (πίνακας 2 και γράφημα 2). Η κατανομή των συμμετεχόντων ως προς το εκπαιδευτικό ίδρυμα στο οποίο φοιτούν παρουσιάζεται στον πίνακα 3 και το γράφημα 3 και δείχνει ότι 38 από αυτούς (28,1%), φοιτούν ή αποφοίτησαν από ΕΠΑΛ (Λυκειακό επίπεδο), και 97 (71,9%) από ΙΕΚ (Μεταλυκειακό επίπεδο).

Η ειδικότητα που ακολουθούν ή σκέφτονται να ακολουθήσουν οι μαθητές/τριες του δείγματος, είναι κατά κύριο λόγο σχετική με τη διαμονή - καταλύματα - ξενοδοχειακά, (50 άτομα, 37%) και ακολουθείται από την ειδικότητα της εστίασης (Καφέ και Εστιατόρια - Food & Beverage) με 39 άτομα (28,9%). Μικρότερη συχνότητα παρουσιάζεται για τον κλάδο Μεταφορές - Ταξίδια (10 άτομα, 7,4%) και Τουριστικά γραφεία - Tour Operator (11 άτομα, 8,1%), ενώ 25 άτομα (18,5%) απάντησαν "άλλο" (πίνακας 4 και γράφημα 4).

Πίνακας 1: Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Αγόρια	51	37,8
Κορίτσια	84	62,2
Σύνολο	135	100,0

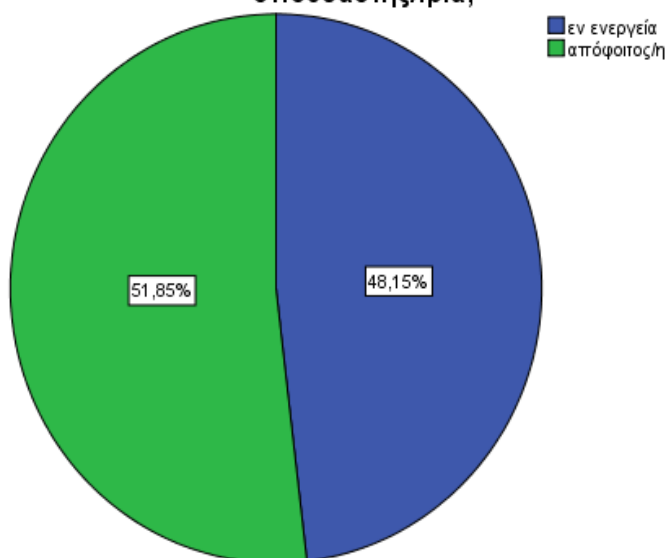

Γράφημα 1: Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο

Πίνακας 2: Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το αν είναι εν ενεργεία ή απόφοιτοι

	Συχνότητα	Ποσοστό %
εν ενεργεία	65	48,1
απόφοιτος/η	70	51,9
Σύνολο	135	100,0

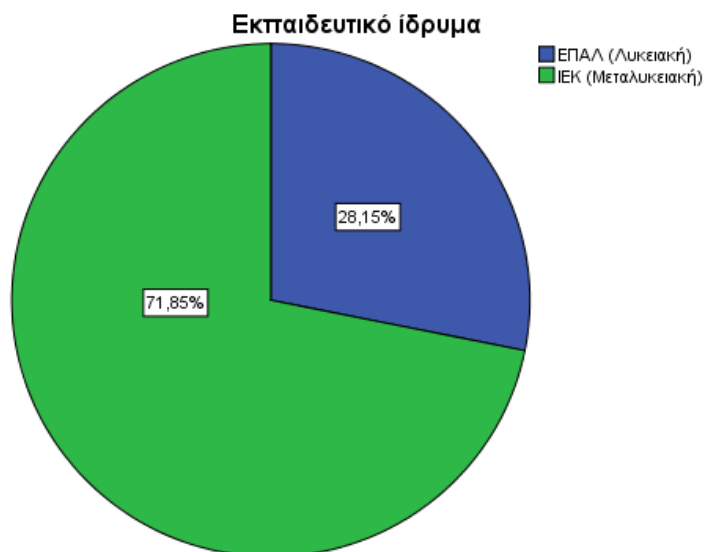
Είστε εν ενεργεία ή απόφοιτος/η μαθητής/τρια -
σπουδαστής/τρια;

Γράφημα 2: Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το αν είναι εν ενεργεία ή απόφοιτοι

Πίνακας 3: Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το Εκπαιδευτικό ίδρυμα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
ΕΠΑΛ (Λυκειακή)	38	28,1
ΙΕΚ (Μεταλυκειακή)	97	71,9
Total	135	100,0

Γράφημα 3: Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το Εκπαιδευτικό ίδρυμα

Πίνακας 4: Κατανομή συμμετεχόντων ως προς την ειδικότητα

Ειδικότητα	Συχνότητα	Ποσοστό %
Μεταφορές - Ταξίδια	10	7,4
Καταλύματα - Διαμονή	50	37,0
Τουριστικά γραφεία - Tour Operator	11	8,1
Καφέ και Εστιατόρια (Food & Beverage)	39	28,9
Άλλο	25	18,5
Σύνολο	135	100,0

Γράφημα 4: Κατανομή συμμετεχόντων ως προς την ειδικότητα

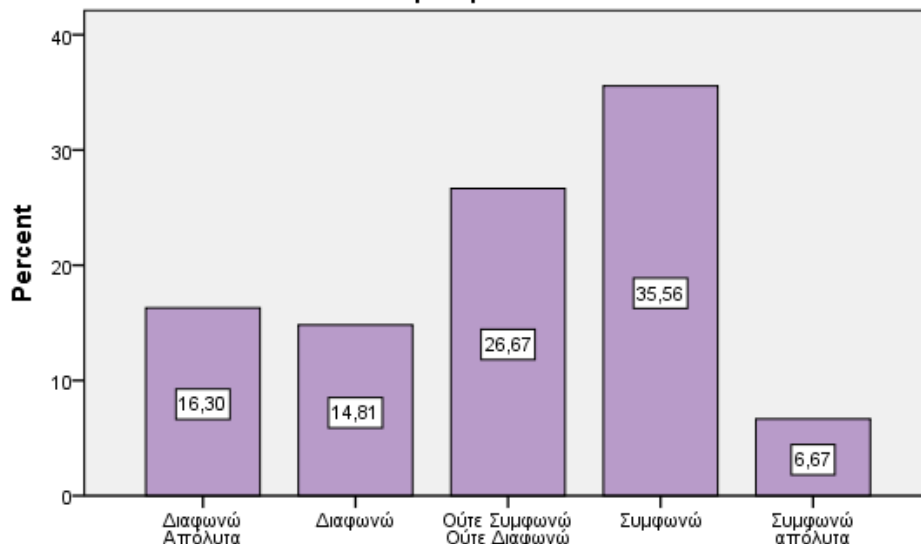
2. Περιγραφική στατιστική ανάλυση των απαντήσεων στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

Η πρώτη από τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου είναι " Στο σχολείο μου δίνονται κίνητρα ώστε να κάνω το καλύτερο που μπορώ". Η κατανομή των απαντήσεων, σε αυτήν την ερώτηση παρουσιάζει την επικρατέστερη απάντηση να είναι «Συμφωνώ» με 48 συμμετέχοντες (35,6%) , ακολουθεί η απάντηση «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», με 36 συμμετέχοντες (26,7%), κατόπιν η απάντηση «διαφωνώ απόλυτα» με 22 συμμετέχοντες (16,3%), και η απάντηση «διαφωνώ» με 20 εμφανίσεις (14,8%), τέλος η απάντηση «Συμφωνά απόλυτα» η οποία δόθηκε από 9 συμμετέχοντες (8,7%). Αθροιστικά, οι συμφωνούντες αποτελούν το 42,3%, ενώ οι διαφωνούντες το 31,1% (πίνακας 5 και γράφημα 5).

Πίνακας 5: Στο σχολείο μου δίνονται κίνητρα ώστε να κάνω το καλύτερο που μπορώ

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	22	16,3
Διαφωνώ	20	14,8
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	36	26,7
Συμφωνώ	48	35,6
Συμφωνώ απόλυτα	9	6,7
Σύνολο	135	100,0

1. Στο σχολείο μου δίνονται κίνητρα ώστε να κάνω το καλύτερο που μπορώ

1. Στο σχολείο μου δίνονται κίνητρα ώστε να κάνω το καλύτερο που μπορώ

Γράφημα 5: Στο σχολείο μου δίνονται κίνητρα ώστε να κάνω το καλύτερο που μπορώ

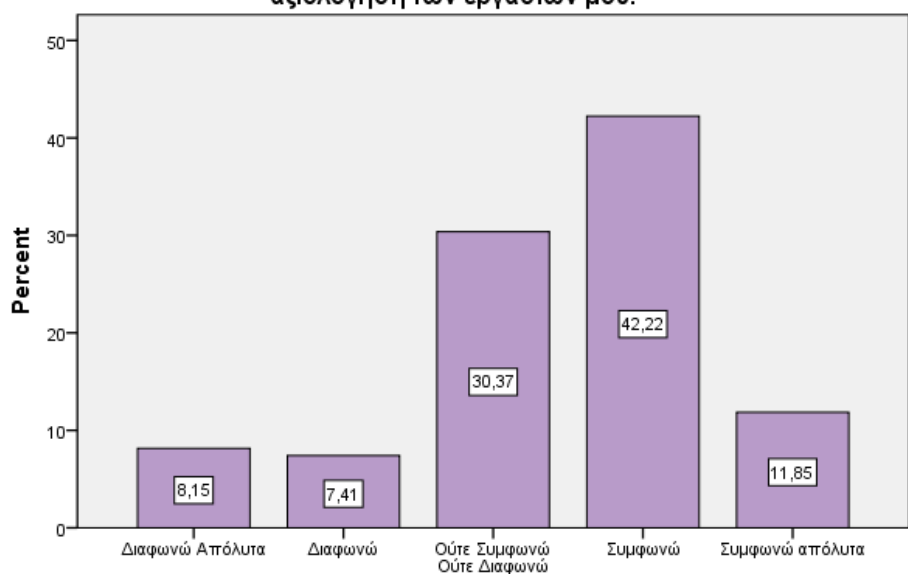
Η δεύτερη ερώτηση αναφέρει «Οι εκπαιδευτικοί μου δίνουν ικανοποιητικά και κατανοητά σχόλια από την αξιολόγηση των εργασιών μου». Οι απαντήσεις σε αυτήν την ερώτηση (πίνακας 6 και γράφημα 6) έχουν σαφώς θετικό πρόσημο, καθώς κλίνουν προς την συμφωνία: 57 άτομα (42,2%) συμφωνούν και 16 άτομα (11,9%)

συμφωνούν απόλυτα. Από την άλλη πλευρά 10 άτομα διαφωνούν (7,4%), και 11 διαφωνούν απόλυτα (8,1%), ενώ μια αρκετά μεγάλη μερίδα του δείγματος (41 άτομα, 30,4%) έδωσε μια ουδέτερη απάντηση (Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ).

Πίνακας 6: Οι εκπαιδευτικοί μου δίνουν ικανοποιητικά και κατανοητά σχόλια από την αξιολόγηση των εργασιών μου.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	11	8,1
Διαφωνώ	10	7,4
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	41	30,4
Συμφωνώ	57	42,2
Συμφωνώ απόλυτα	16	11,9
Σύνολο	135	100,0

2. Οι εκπαιδευτικοί μου δίνουν ικανοποιητικά και κατανοητά σχόλια από την αξιολόγηση των εργασιών μου.

2. Οι εκπαιδευτικοί μου δίνουν ικανοποιητικά και κατανοητά σχόλια από την αξιολόγηση των εργασιών μου.

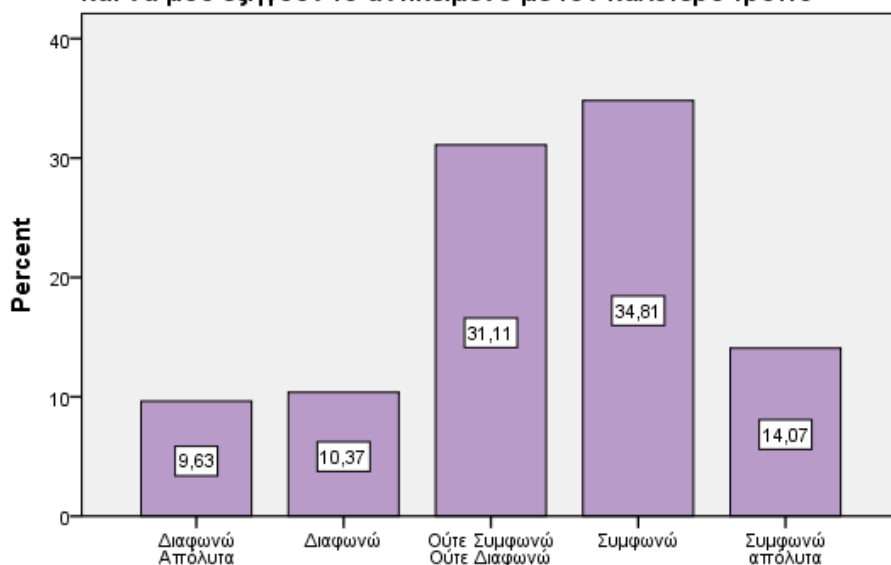
Γράφημα 6: Οι εκπαιδευτικοί μου δίνουν ικανοποιητικά και κατανοητά σχόλια από την αξιολόγηση των εργασιών μου.

Ο πίνακας 7 και το γράφημα 7 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να κατανοήσουν τις δυσκολίες μου και να μου εξηγούν το αντικείμενο με τον καλύτερο τρόπο». Από αυτά φαίνεται μια τάση προς συμφωνία, με την επικρατούσα απάντηση να είναι «συμφωνώ» (47 άτομα, 34,8%), και δεύτερη σε συχνότητα την ουδέτερη απάντηση «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ» (42 άτομα, 31,1%).

Πίνακας 7 : Οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να κατανοήσουν τις δυσκολίες μου και να μου εξηγούν το αντικείμενο με τον καλύτερο τρόπο

	Συχ νότητα	Ποσοστ ό %
Διαφωνώ Απόλυτα	13	9,6
Διαφωνώ	14	10,4
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	42	31,1
Συμφωνώ	47	34,8
Συμφωνώ απόλυτα	19	14,1
Σύνολο	135	100,0

3. Οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να κατανοήσουν τις δυσκολίες μου και να μου εξηγούν το αντικείμενο με τον καλύτερο τρόπο

3. Οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να κατανοήσουν τις δυσκολίες μου και να μου εξηγούν το αντικείμενο με τον καλύτερο τρόπο

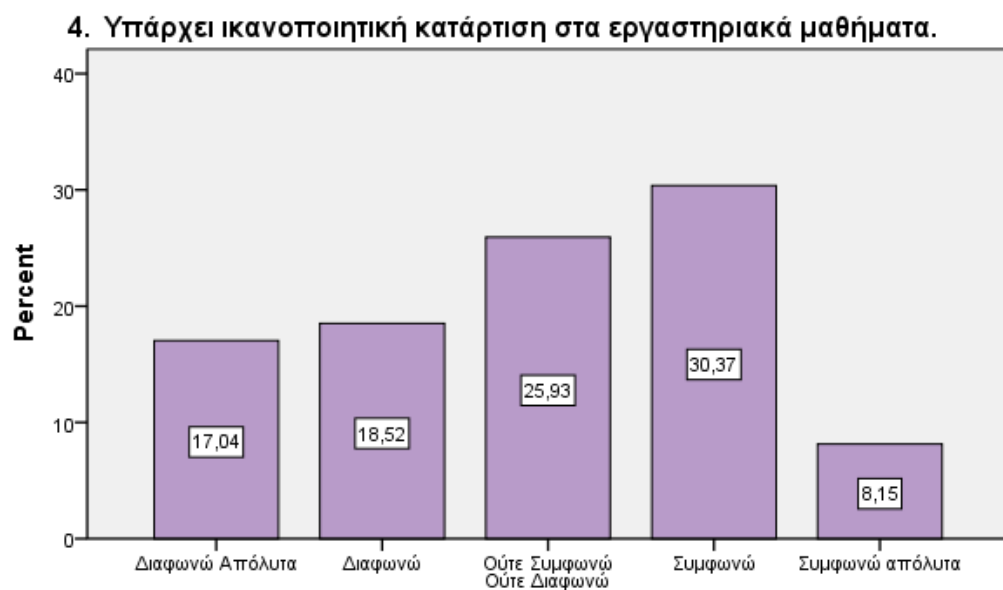
Γράφημα 7 : Οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να κατανοήσουν τις δυσκολίες μου και να μου εξηγούν το αντικείμενο με τον καλύτερο τρόπο

Ο πίνακας 8 και το γράφημα 8 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Υπάρχει ικανοποιητική κατάρτιση στα εργαστηριακά μαθήματα». Από αυτήν φαίνεται ότι 23 συμμετέχοντες (17,0%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 25 συμμετέχοντες (18,5%) απάντησαν «Διαφωνώ», 35 συμμετέχοντες (25,9%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 41 συμμετέχοντες (30,4%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 11 συμμετέχοντες (8,1%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 8: Υπάρχει ικανοποιητική κατάρτιση στα εργαστηριακά μαθήματα.

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	23	17,0

—	Διαφωνώ		25	18,5	
	Ούτε Διαφωνώ	Συμφωνώ	Ούτε	35	25,9
	Συμφωνώ		41	30,4	
	Συμφωνώ απόλυτα		11	8,1	
	Σύνολο		135	100,0	

4. Υπάρχει ικανοποιητική κατάρτιση στα εργαστηριακά μαθήματα.

Γράφημα 8: Υπάρχει ικανοποιητική κατάρτιση στα εργαστηριακά μαθήματα.

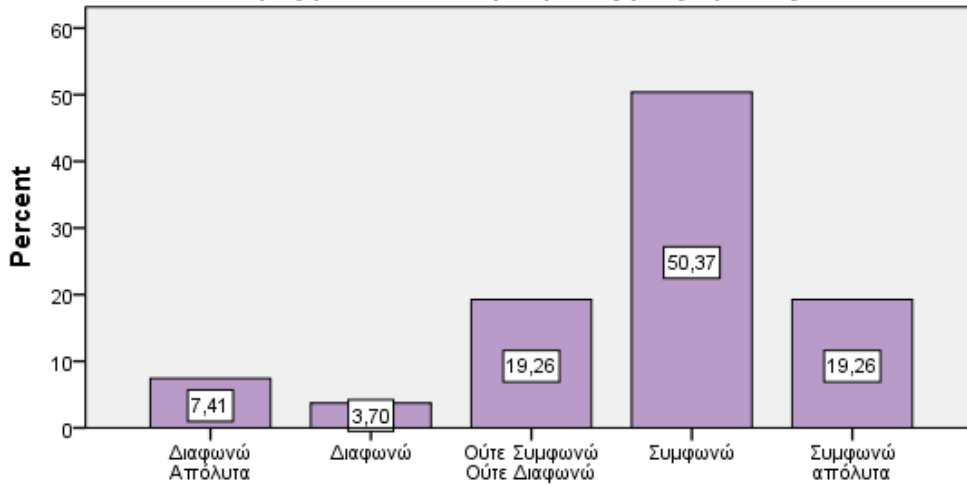
Ο πίνακας 9 και το γράφημα 9 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση

βελτιώνει τις ικανότητές μου στο να είμαι μέλος μιας ομάδας». Από αυτήν φαίνεται μια σαφής τάση προς συμφωνία από το δείγμα, με περισσότερους από τους μισούς μαθητές/τριες να συμφωνούν. Συγκεκριμένα, 10 συμμετέχοντες (7,4%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 5 συμμετέχοντες (3,7%) απάντησαν «Διαφωνώ», 26 συμμετέχοντες (19,3%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 68 συμμετέχοντες (50,4%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 26 συμμετέχοντες (19,3%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 9 : Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση βελτιώνει τις ικανότητές μου στο να είμαι μέλος μιας ομάδας.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	10	7,4
Διαφωνώ	5	3,7
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	26	19,3
Συμφωνώ	68	50,4
Συμφωνώ απόλυτα	26	19,3
Σύνολο	135	100,0

5. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση βελτιώνει τις ικανότητές μου στο να είμαι μέλος μιας ομάδας.

5. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση βελτιώνει τις ικανότητές μου στο να είμαι μέλος μιας ομάδας.

Γράφημα 9 : Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση βελτιώνει τις ικανότητές μου στο να είμαι μέλος μιας ομάδας.

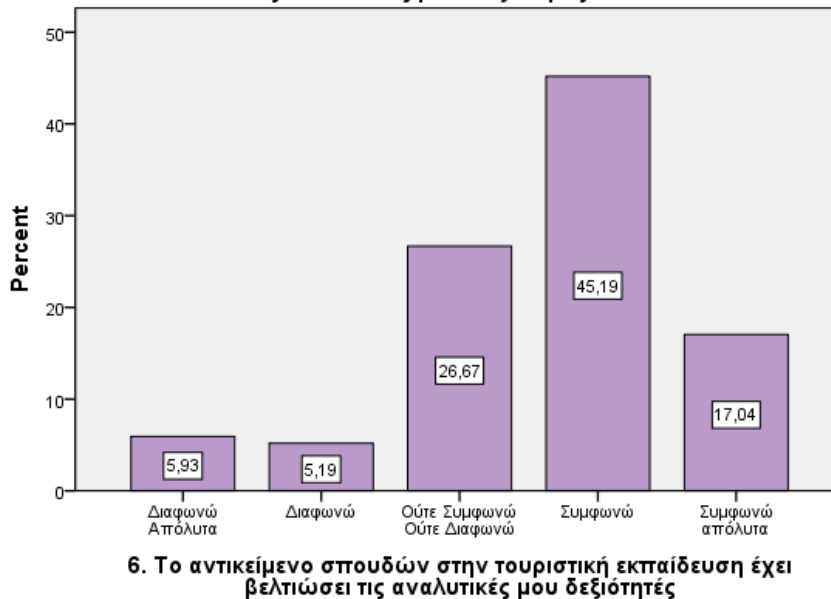
Ο πίνακας 10 και το γράφημα 10 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις αναλυτικές μου δεξιότητες». Από αυτήν φαίνεται μια τάση προς συμφωνία από το δείγμα. Συγκεκριμένα, 8 συμμετέχοντες (5,9%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 7 συμμετέχοντες (5,2%) απάντησαν «Διαφωνώ», 36 συμμετέχοντες (26,7%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 61 συμμετέχοντες (45,3%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 23 συμμετέχοντες (17,0%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 10: Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις αναλυτικές μου δεξιότητες

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	8	5,9
Διαφωνώ	7	5,2

Ούτε Διαφωνώ	Συμφωνώ	Ούτε	36	26,7
Συμφωνώ			61	45,2
Συμφωνώ απόλυτα			23	17,0
Σύνολο			135	100,0

6. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις αναλυτικές μου δεξιότητες

Γράφημα 10: Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις αναλυτικές μου δεξιότητες

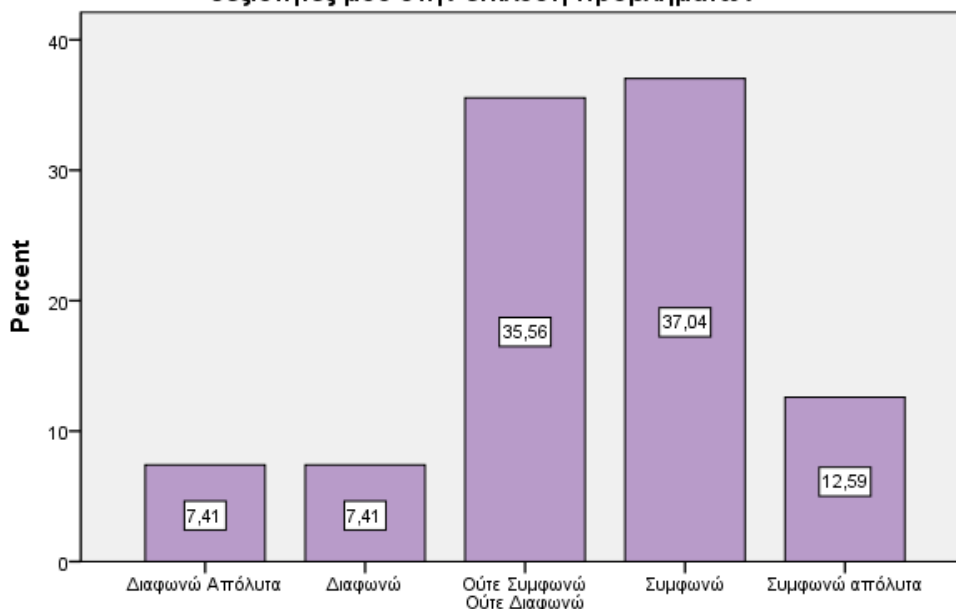
Ο πίνακας 11 και το γράφημα 11 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στην επίλυση προβλημάτων». Από αυτήν φαίνεται μια σχετική τάση προς συμφωνία από το δείγμα. Συγκεκριμένα, 10 συμμετέχοντες (7,4%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 10 επίσης συμμετέχοντες (7,4%) απάντησαν «Διαφωνώ», 48 συμμετέχοντες (35,6%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε

Διαφωνώ», 50 συμμετέχοντες (37,0%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 17 συμμετέχοντες (12,6%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 11 : Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στην επίλυση προβλημάτων

	Συχν ότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	10	7,4
Διαφωνώ	10	7,4
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	48	35,6
Συμφωνώ	50	37,0
Συμφωνώ απόλυτα	17	12,6
Σύνολο	135	100,0

7. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στην επίλυση προβλημάτων

7. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στην επίλυση προβλημάτων

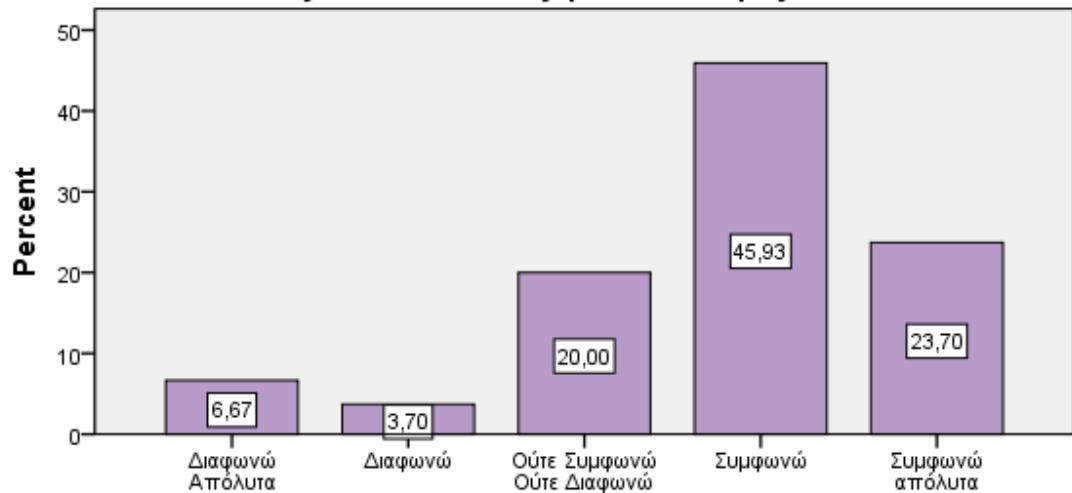
Γράφημα 11 : Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στην επίλυση προβλημάτων

Ο πίνακας 11 και το γράφημα 11 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις επικοινωνιακές μου ικανότητες». Από αυτήν φαίνεται επίσης μια τάση προς συμφωνία από το δείγμα. Συγκεκριμένα, 9 συμμετέχοντες (6,7%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 5 συμμετέχοντες (3,7%) απάντησαν «Διαφωνώ», 27 συμμετέχοντες (20%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 62 συμμετέχοντες (45,9%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 32 συμμετέχοντες (23,7%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 11: Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις επικοινωνιακές μου ικανότητες

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	9	6,7
Διαφωνώ	5	3,7
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	27	20,0
Συμφωνώ	62	45,9
Συμφωνώ απόλυτα	32	23,7
Σύνολο	135	100,0

8. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις επικοινωνιακές μου ικανότητες

8. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις επικοινωνιακές μου ικανότητες

Πίνακας 11: Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις επικοινωνιακές μου ικανότητες

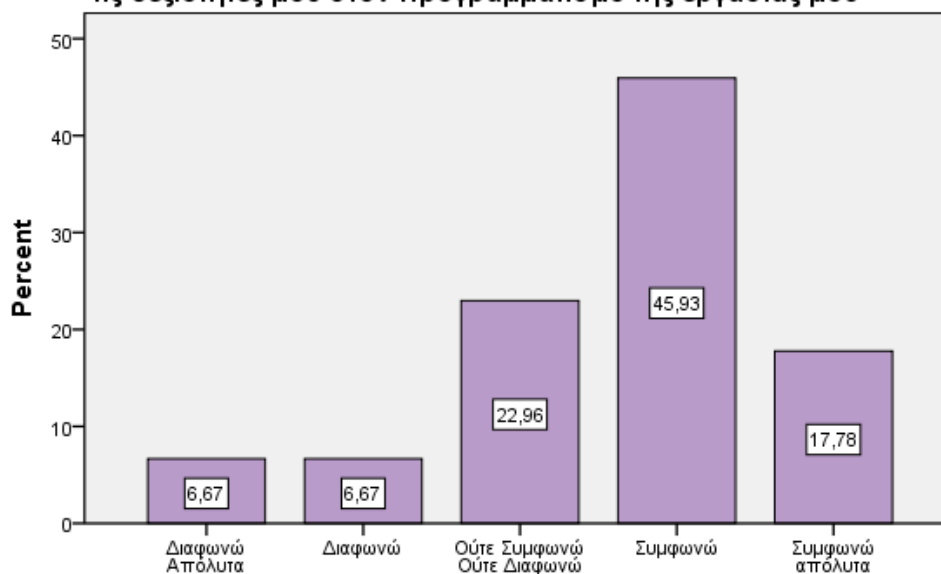
Ο πίνακας 12 και το γράφημα 12 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στον προγραμματισμό της εργασίας μου». Από αυτήν φαίνεται επίσης μια αρκετά μεγάλη συμφωνία από το δείγμα. Συγκεκριμένα, 9 συμμετέχοντες (6,7%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 9 συμμετέχοντες (6,7%) απάντησαν «Διαφωνώ», 31 συμμετέχοντες (23%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 62 συμμετέχοντες (45,9%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 24 συμμετέχοντες (17,8%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 12: Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στον προγραμματισμό της εργασίας μου

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	9	6,7
Διαφωνώ	9	6,7

Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	31	23,0
Συμφωνώ	62	45,9
Συμφωνώ απόλυτα	24	17,8
Σύνολο	135	100,0

9. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στον προγραμματισμό της εργασίας μου

9. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στον προγραμματισμό της εργασίας μου

Γράφημα 12: Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στον προγραμματισμό της εργασίας μου

Μετά την παράθεση των αποτελεσμάτων για την επίδραση που θεωρούν οι μαθητές ότι έχει σε αυτούς η τουριστική εκπαίδευση, γίνεται στη συνέχεια μια σύγκριση μεταξύ των απαντήσεων για την συγκεκριμένη ομάδα ερωτήσεων (ερώτηση 5 έως ερώτηση 9). Για το λόγο χρησιμοποιήθηκαν οι αριθμητικοί μέσοι (mean) των απαντήσεων, με την έννοια μόνο της συγκριτικής παράθεσης, όχι σαν αριθμητικά δεδομένα.

Από τους μέσους διαφαίνεται ότι αυτό με το οποίο συμφωνούν περισσότερο οι μαθητές είναι ότι το αντικείμενο σπουδών τους στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις επικοινωνιακές τους ικανότητες, ακολουθούμενο από την αίσθηση ότι είναι μέλη μιας ομάδας, κατόπιν ότι έχει βελτιώσει τις αναλυτικές τους δεξιότητες και

έχει βελτιώσει τις δεξιότητές τους στον προγραμματισμό της εργασίας τους, και τέλος ότι έχει βελτιώσει τις δεξιότητές τους στην επίλυση προβλημάτων. Στην κατάταξη αυτή οι διαφορές μεταξύ των μέσων των προτάσεων είναι πολύ μικρές αφού όλα τα στοιχεία έχουν αξιολογηθεί πολύ υψηλά από τους μαθητές.

Πίνακας 12-β: Επίδραση από το αντικείμενο των σπουδών - μέσοι

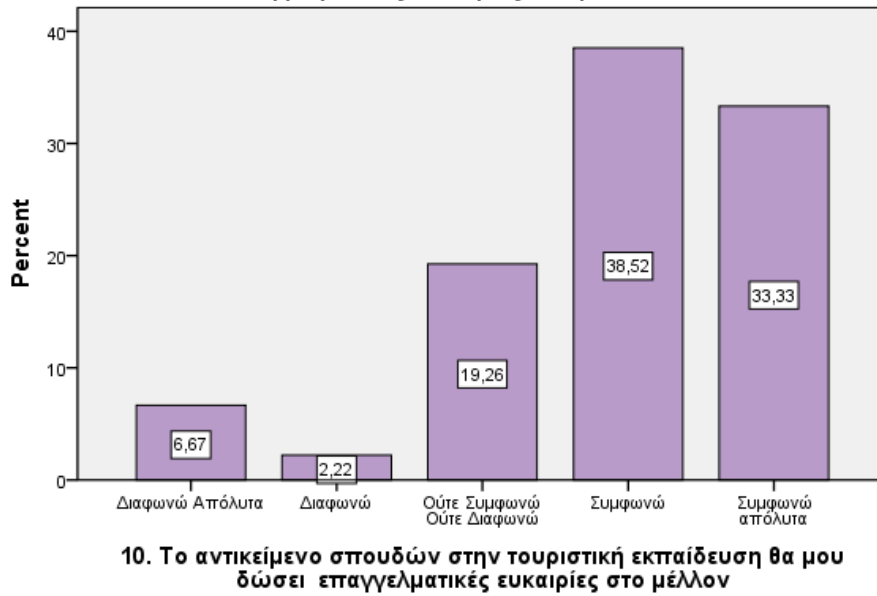
	Mean	Std. Deviation
8. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις επικοινωνιακές μου ικανότητες	3,76	1,067
5. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση βελτιώνει τις ικανότητές μου στο να είμαι μέλος μιας ομάδας.	3,70	1,059
6. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις αναλυτικές μου δεξιότητές	3,62	1,021
9. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στον προγραμματισμό της εργασίας μου	3,61	1,065
7. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στην επίλυση προβλημάτων	3,40	1,045

Ο πίνακας 13 και το γράφημα 13 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση θα μου δώσει επαγγελματικές ευκαιρίες στο μέλλον». Από αυτήν φαίνεται μια πολύ μεγάλη συμφωνία από το δείγμα, αφού περισσότεροι από 2 στους 3 συμφωνούν. Συγκεκριμένα, 9 συμμετέχοντες (6,7%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 3 συμμετέχοντες (2,2%) απάντησαν «Διαφωνώ», 26 συμμετέχοντες (19,3%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 52 συμμετέχοντες (38,5%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 45 συμμετέχοντες (33,3%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 13: Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση θα μου δώσει επαγγελματικές ευκαιρίες στο μέλλον

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	9	6,7
Διαφωνώ	3	2,2
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	26	19,3
Συμφωνώ	52	38,5
Συμφωνώ απόλυτα	45	33,3
Σύνολο	135	100,0

10. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση θα μου δώσει επαγγελματικές ευκαιρίες στο μέλλον

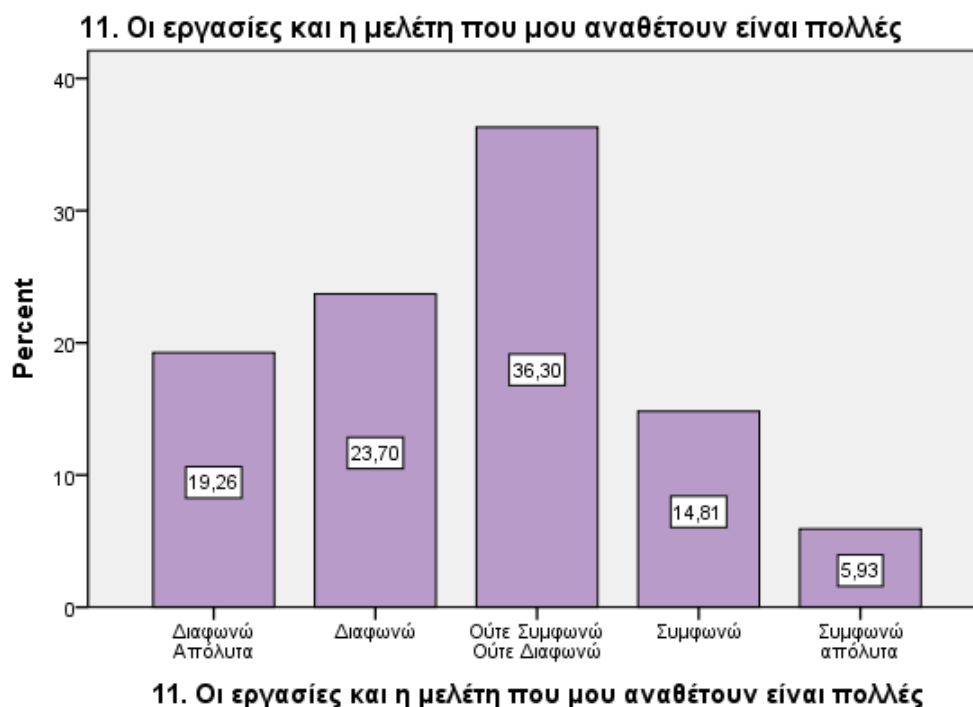
Πίνακας 13: Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση θα μου δώσει επαγγελματικές ευκαιρίες στο μέλλον

Ο πίνακας 14 και το γράφημα 14 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Οι εργασίες και η μελέτη που μου αναθέτουν είναι πολλές». Από αυτήν φαίνεται ότι το δείγμα, δεν συμφωνεί ιδιαίτερα ότι οι εργασίες είναι πολλές. Συγκεκριμένα, 26 συμμετέχοντες (19,3%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 32 συμμετέχοντες (23,7%) απάντησαν «Διαφωνώ», 49 συμμετέχοντες (36,3%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 30 συμμετέχοντες (14,8%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 9 συμμετέχοντες (5,9%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 14: Οι εργασίες και η μελέτη που μου αναθέτουν είναι πολλές

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	26	19,3
Διαφωνώ	32	23,7

Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	49	36,3
Συμφωνώ	20	14,8
Συμφωνώ απόλυτα	8	5,9
Σύνολο	135	100,0

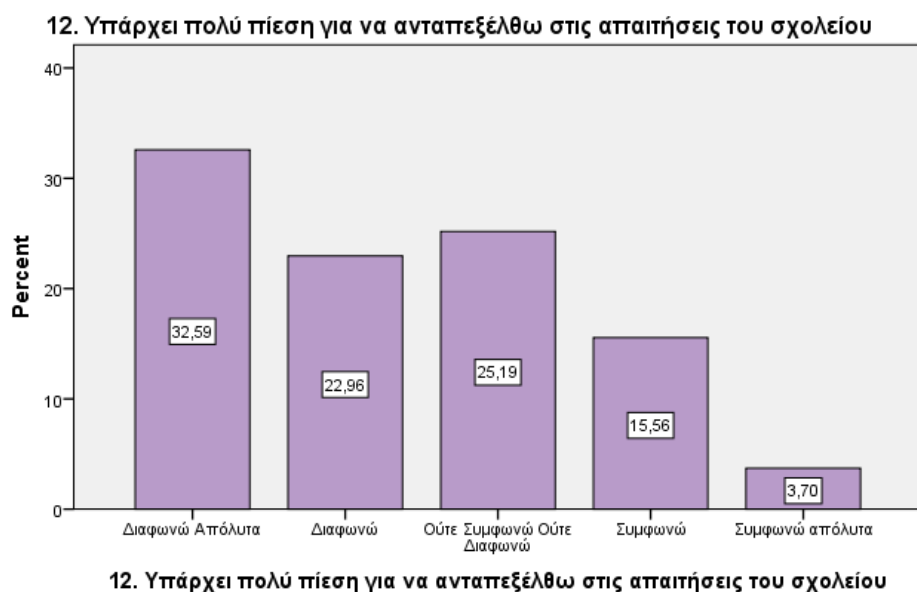

Γράφημα 14: Οι εργασίες και η μελέτη που μου αναθέτουν είναι πολλές

Ο πίνακας 15 και το γράφημα 15 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Υπάρχει πολύ πίεση για να ανταπεξέλθω στις απαιτήσεις του σχολείου». Από αυτήν φαίνεται μια σαφής διαφωνία από το δείγμα. Συγκεκριμένα, 44 συμμετέχοντες (32,6%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 31 συμμετέχοντες (23,0%) απάντησαν «Διαφωνώ», 34 συμμετέχοντες (25,3%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 21 συμμετέχοντες (15,6%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 5 συμμετέχοντες (3,7%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 15: Υπάρχει πολύ πίεση για να ανταπεξέλθω στις απαιτήσεις του σχολείου

	Συχνότητα	Ποσοστ ό%
Διαφωνώ Απόλυτα	44	32,6
Διαφωνώ	31	23,0
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	34	25,2
Συμφωνώ	21	15,6
Συμφωνώ απόλυτα	5	3,7
Σύνολο	135	100,0

Γράφημα 15: Υπάρχει πολύ πίεση για να ανταπεξέλθω στις απαιτήσεις του σχολείου

Ο πίνακας 16 και το γράφημα 16 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Συνήθως μου δίνεται αρκετός χρόνος για να κατανοήσω την ύλη». Από αυτήν φαίνεται μια συμφωνία από το δείγμα. Συγκεκριμένα, 16 συμμετέχοντες (11,9%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 13 συμμετέχοντες (9,6%) απάντησαν «Διαφωνώ», 40 συμμετέχοντες (29,6%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 53 συμμετέχοντες (39,3%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 13 συμμετέχοντες (9,6%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 16: Συνήθως μου δίνεται αρκετός χρόνος για να κατανοήσω την ύλη

	Συχν ότητα	Ποσοστ ό%
Διαφωνώ Απόλυτα	16	11,9
Διαφωνώ	13	9,6
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	40	29,6
Συμφωνώ	53	39,3
Συμφωνώ απόλυτα	13	9,6
Σύνολο	135	100,0

Γράφημα 16: Συνήθως μου δίνεται αρκετός χρόνος για να κατανοήσω την ύλη

Ο πίνακας 17 και το γράφημα 17 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Ξέρω τι αναμένουν οι εκπαιδευτικοί από εμένα». Από αυτήν φαίνεται μια αρκετά μεγάλη συμφωνία από το δείγμα. Συγκεκριμένα, 17 συμμετέχοντες (12,6%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 13 συμμετέχοντες (9,6%) απάντησαν «Διαφωνώ», 33 συμμετέχοντες (24,4%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 55 συμμετέχοντες (40,7%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 17 συμμετέχοντες (12,6%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 17: Ξέρω τι αναμένουν οι εκπαιδευτικοί από εμένα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	17	12,6
Διαφωνώ	13	9,6

=

Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	33	24,4
Συμφωνώ	55	40,7
Συμφωνώ απόλυτα	17	12,6
Σύνολο	135	100,0

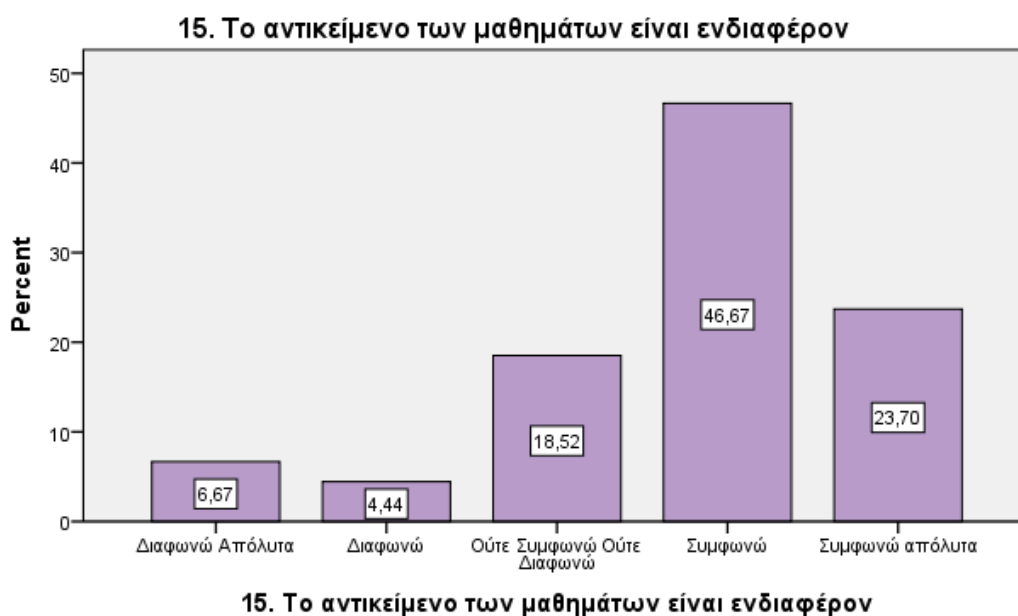

Γράφημα 17: Ξέρω τι αναμένουν οι εκπαιδευτικοί από εμένα

Ο πίνακας 18 και το γράφημα 18 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Το αντικείμενο των μαθημάτων είναι ενδιαφέρον». Από αυτήν φαίνεται μια πολύ μεγάλη συμφωνία από το δείγμα. Συγκεκριμένα, 9 συμμετέχοντες (6,7%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 6 συμμετέχοντες (4,4%) απάντησαν «Διαφωνώ», 25 συμμετέχοντες (18,5%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 63 συμμετέχοντες (46,7%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 32 συμμετέχοντες (23,7%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 18: Το αντικείμενο των μαθημάτων είναι ενδιαφέρον

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	9	6,7
Διαφωνώ	6	4,4
Ούτε Διαφωνώ Συμφωνώ Ούτε	25	18,5
Συμφωνώ	63	46,7
Συμφωνώ απόλυτα	32	23,7
Σύνολο	135	100,0

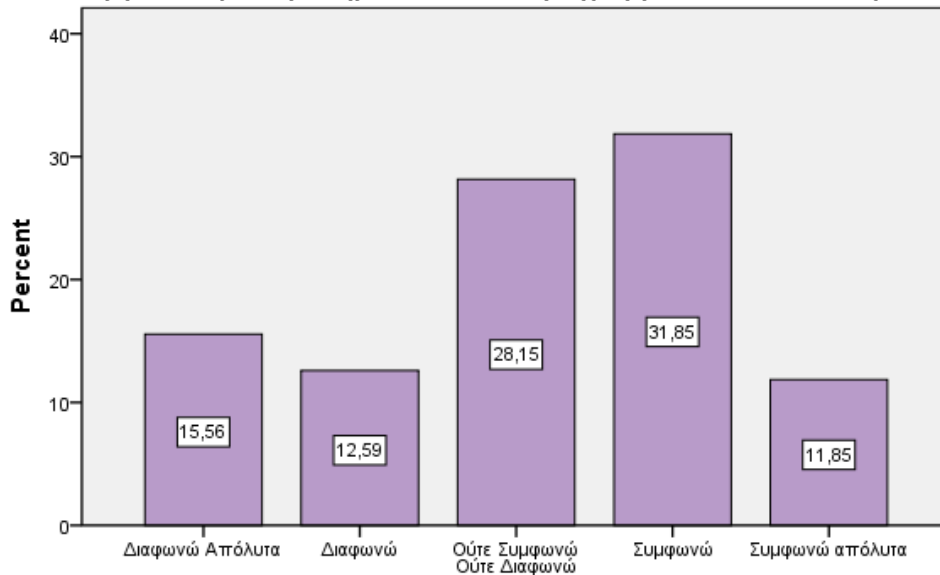
Γράφημα 18: Το αντικείμενο των μαθημάτων είναι ενδιαφέρον

Ο πίνακας 19 και το γράφημα 19 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Η οργάνωση των μαθημάτων και το πρόγραμμα είναι ικανοποιητικά». Από την κατανομή των απαντήσεων διαφαίνεται μια θετική προς ουδέτερη στάση των μαθητών για την οργάνωση των μαθημάτων. Συγκεκριμένα, 21 συμμετέχοντες (15,6%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 17 συμμετέχοντες (12,6%) απάντησαν «Διαφωνώ», 38 συμμετέχοντες (28,1%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 43 συμμετέχοντες (31,9%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 16 συμμετέχοντες (11,9%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 19: Η οργάνωση των μαθημάτων και το πρόγραμμα είναι ικανοποιητικά

	Συχν ότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	21	15,6
Διαφωνώ	17	12,6
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	38	28,1
Συμφωνώ	43	31,9
Συμφωνώ απόλυτα	16	11,9
Σύνολο	135	100,0

16. Η οργάνωση των μαθημάτων και το πρόγραμμα είναι ικανοποιητικά

16. Η οργάνωση των μαθημάτων και το πρόγραμμα είναι ικανοποιητικά

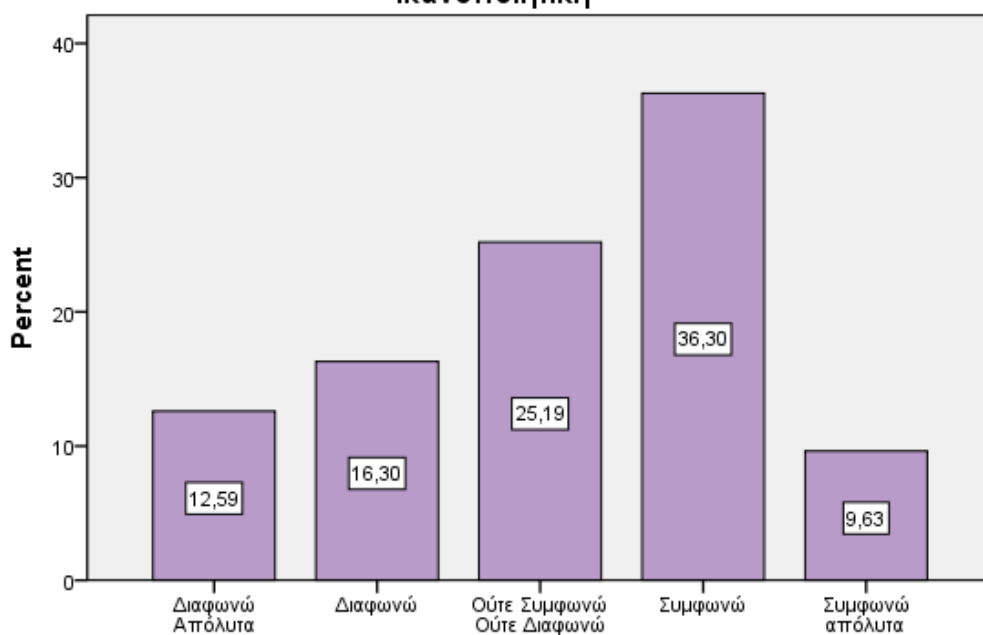
Γράφημα 19: Η οργάνωση των μαθημάτων και το πρόγραμμα είναι ικανοποιητικά

Ο πίνακας 20 και το γράφημα 20 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Η κάλυψη του αντικειμένου των τουριστικών σπουδών είναι ικανοποιητική». Από την κατανομή παρατηρείται ότι, 17 συμμετέχοντες (12,6%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 22 συμμετέχοντες (16,3%) απάντησαν «Διαφωνώ», 34 συμμετέχοντες (25,2%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 49 συμμετέχοντες (36,3%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 13 συμμετέχοντες (9,6%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 20: Η κάλυψη του αντικειμένου των τουριστικών σπουδών είναι ικανοποιητική

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	17	12,6
Διαφωνώ	22	16,3
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	34	25,2
Συμφωνώ	49	36,3
Συμφωνώ απόλυτα	13	9,6
Σύνολο	135	100,0

17. Η κάλυψη του αντικειμένου των τουριστικών σπουδών είναι ικανοποιητική

17. Η κάλυψη του αντικειμένου των τουριστικών σπουδών είναι ικανοποιητική

Γράφημα 20: Η κάλυψη του αντικειμένου των τουριστικών σπουδών είναι ικανοποιητική

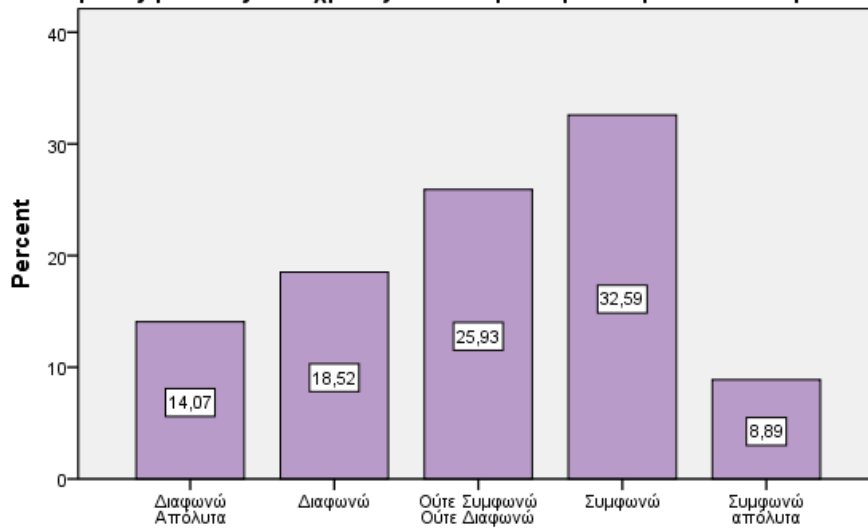
Ο πίνακας 21 και το γράφημα 21 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Το πρόγραμμα σπουδών και τα αντικείμενα καλύπτουν τις

ανάγκες για τις γνώσεις που χρειάζονται στην τουριστική εκπαίδευση». Από την κατανομή παρατηρείται ότι, 19 συμμετέχοντες (14,1%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 25 συμμετέχοντες (18,5%) απάντησαν «Διαφωνώ», 35 συμμετέχοντες (25,9%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 44 συμμετέχοντες (32,6%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 12 συμμετέχοντες (8,9%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 21: Το πρόγραμμα σπουδών και τα αντικείμενα καλύπτουν τις ανάγκες για τις γνώσεις που χρειάζονται στην τουριστική εκπαίδευση

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	19	14,1
Διαφωνώ	25	18,5
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	35	25,9
Συμφωνώ	44	32,6
Συμφωνώ απόλυτα	12	8,9
Σύνολο	135	100,0

18. Το πρόγραμμα σπουδών και τα αντικείμενα καλύπτουν τις ανάγκες για τις γνώσεις που χρειάζονται στην τουριστική εκπαίδευση

18. Το πρόγραμμα σπουδών και τα αντικείμενα καλύπτουν τις ανάγκες για τις γνώσεις που χρειάζονται στην τουριστική εκπαίδευση

Γράφημα 21: Το πρόγραμμα σπουδών και τα αντικείμενα καλύπτουν τις ανάγκες για τις γνώσεις που χρειάζονται στην τουριστική εκπαίδευση

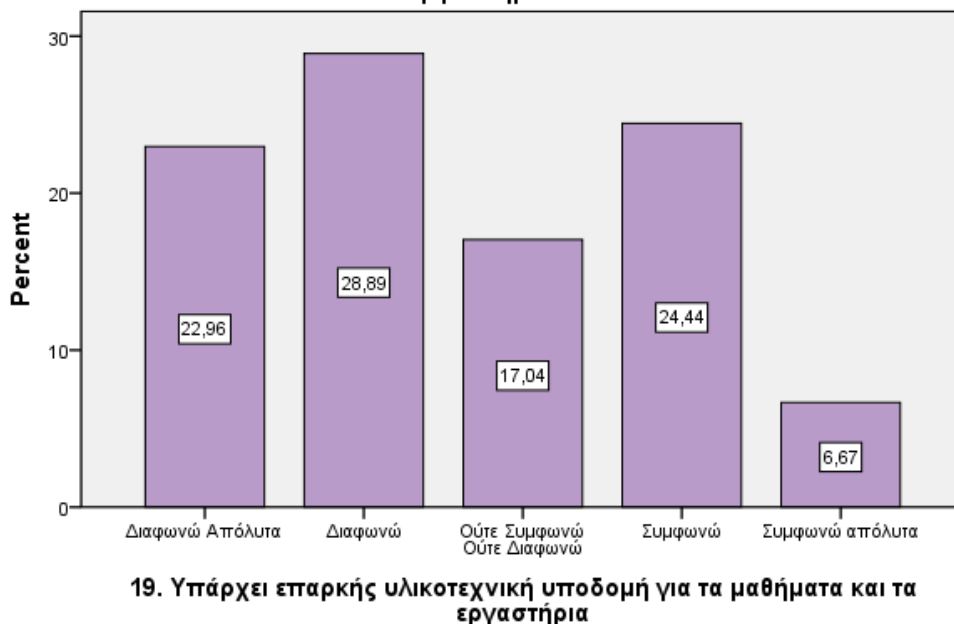
Ο πίνακας 22 και το γράφημα 22 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Υπάρχει επαρκής υλικοτεχνική υποδομή για τα μαθήματα και τα εργαστήρια». Από την κατανομή παρατηρείται ότι υπάρχει μια τάση για διαφωνία για την ύπαρξη επαρκούς υποδομής. Συγκεκριμένα, 31 συμμετέχοντες (23%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 39 συμμετέχοντες (38,9%) απάντησαν «Διαφωνώ», 23 συμμετέχοντες (17%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 33 συμμετέχοντες (24,4%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 9 συμμετέχοντες (6,7%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 22: Υπάρχει επαρκής υλικοτεχνική υποδομή για τα μαθήματα και τα εργαστήρια

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	31	23,0

Διαφωνώ	39	28,9
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	23	17,0
Συμφωνώ	33	24,4
Συμφωνώ απόλυτα	9	6,7
Σύνολο	135	100,0

19. Υπάρχει επαρκής υλικοτεχνική υποδομή για τα μαθήματα και τα εργαστήρια

Γράφημα 22: Υπάρχει επαρκής υλικοτεχνική υποδομή για τα μαθήματα και τα εργαστήρια

Ο πίνακας 23 και το γράφημα 23 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Η υλικοτεχνική υποδομή που χρησιμοποιείται στο μάθημα (πχ τεχνολογία, Η/Υ) με βοηθάει να μαθαίνω». Από την κατανομή παρατηρείται ότι 17 συμμετέχοντες (12,6%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 24 συμμετέχοντες (17,8%) απάντησαν «Διαφωνώ», 35 συμμετέχοντες (25,9%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 44 συμμετέχοντες (32,6%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 15 συμμετέχοντες (11,1%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 23: Η υλικοτεχνική υποδομή που χρησιμοποιείται στο μάθημα (πχ τεχνολογία, Η/Υ) με βοηθάει να μαθαίνω

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	17	12,6
Διαφωνώ	24	17,8
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	35	25,9
Συμφωνώ	44	32,6
Συμφωνώ απόλυτα	15	11,1
Σύνολο	135	100,0

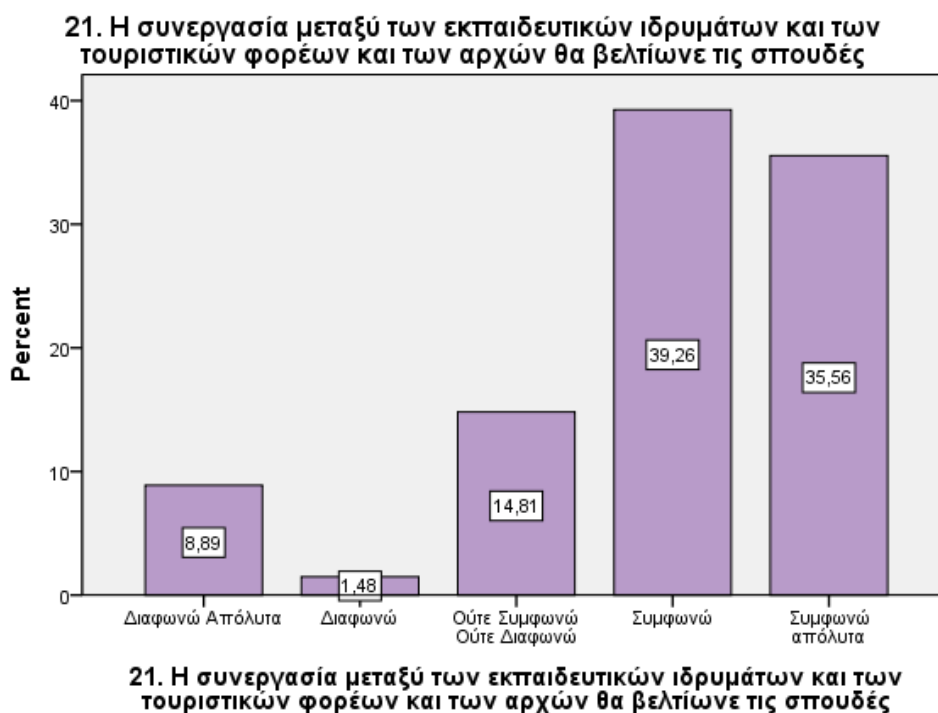
Γράφημα 23: Η υλικοτεχνική υποδομή που χρησιμοποιείται στο μάθημα (πχ τεχνολογία, Η/Υ) με βοηθάει να μαθαίνω

Ο πίνακας 24 και το γράφημα 24 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των τουριστικών φορέων και των αρχών θα βελτιώνει τις σπουδές». Από την κατανομή παρατηρείται πολύ μεγάλος βαθμός συμφωνίας από τους μαθητές του

δείγματος με την πρόταση. Συγκεκριμένα, 12 συμμετέχοντες (8,9%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 2 συμμετέχοντες (1,5%) απάντησαν «Διαφωνώ», 20 συμμετέχοντες (14,8%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 53 συμμετέχοντες (39,3%, που είναι και η επικρατούσα απάντηση) απάντησαν «Συμφωνώ» και 48 συμμετέχοντες (35,6%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 24: Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των τουριστικών φορέων και των αρχών θα βελτίωνε τις σπουδές

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	12	8,9
Διαφωνώ	2	1,5
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	20	14,8
Συμφωνώ	53	39,3
Συμφωνώ απόλυτα	48	35,6
Σύνολο	135	100,0

Γράφημα 24: Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των τουριστικών φορέων και των αρχών θα βελτίωνε τις σπουδές

Επίσης μεγάλο βαθμό συμφωνίας για την πρόταση «Πιστοποίηση των σπουδών θα τους δώσει περισσότερο κύρος και αξία», δείχνουν οι μαθητές/τριες. Από τον πίνακα 25 και το γράφημα 25 παρατηρείται ότι 11 συμμετέχοντες (8,1%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 4 συμμετέχοντες (3%) απάντησαν «Διαφωνώ», 15 συμμετέχοντες (11,1%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 50 συμμετέχοντες (37,0%), απάντησαν «Συμφωνώ» και 55 συμμετέχοντες (40,7%, ως κυρίαρχη απάντηση) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 25: Πιστοποίηση των σπουδών θα τους δώσει περισσότερο κύρος και αξία

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	11	8,1
Διαφωνώ	4	3,0
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	15	11,1
Συμφωνώ	50	37,0
Συμφωνώ απόλυτα	55	40,7
Σύνολο	135	100,0

22. Πιστοποίηση των σπουδών θα τους δώσει περισσότερο κύρος και αξία

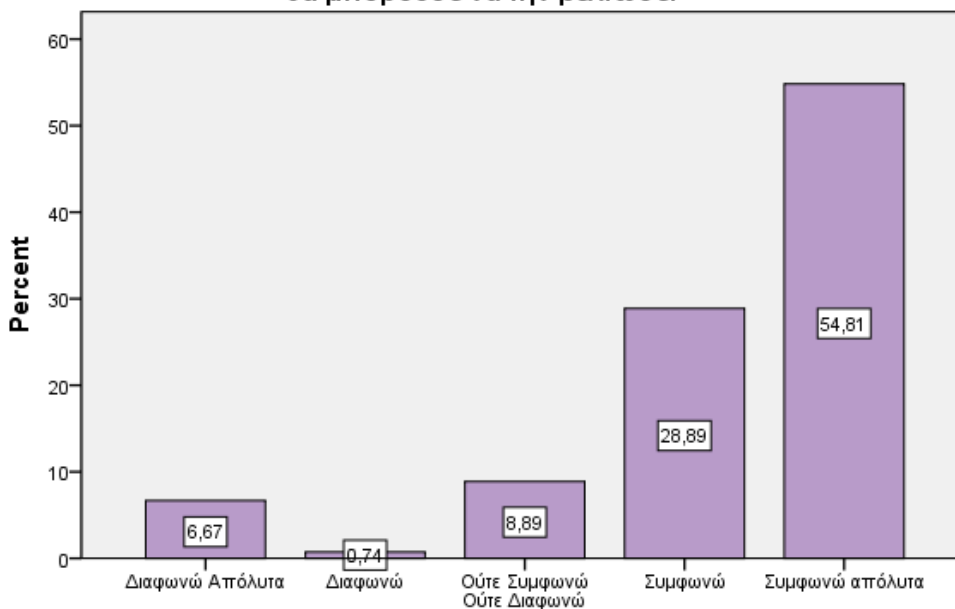
Γράφημα 25: Πιστοποίηση των σπουδών θα τους δώσει περισσότερο κύρος και αξία

Στην ερώτηση / δήλωση «Καλύτερη χρηματοδότηση της τουριστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα θα μπορούσε να την βελτιώσει», οι απαντήσεις δείχνουν ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων συμφωνούν απόλυτα (74 άτομα, 54,8%). Επίσης, 39 συμμετέχοντες (28,9%) απάντησαν «Συμφωνώ», ενώ ουδέτερη απάντηση «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ» έδωσαν 12 άτομα (8,9%) και μόνο 1 διαφωνεί και 9 (6,7%) διαφωνούν απόλυτα (πίνακας και γράφημα 26).

Πίνακας 26: Καλύτερη χρηματοδότηση της τουριστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα θα μπορούσε να την βελτιώσει

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	9	6,7
Διαφωνώ	1	,7
Ούτε Διαφωνώ Συμφωνώ Ούτε	12	8,9
Συμφωνώ	39	28,9
Συμφωνώ απόλυτα	74	54,8
Σύνολο	135	100,0

23. Καλύτερη χρηματοδότηση της τουριστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα θα μπορούσε να την βελτώσει

23. Καλύτερη χρηματοδότηση της τουριστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα θα μπορούσε να την βελτώσει

Γράφημα 26: Καλύτερη χρηματοδότηση της τουριστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα θα μπορούσε να την βελτιώσει

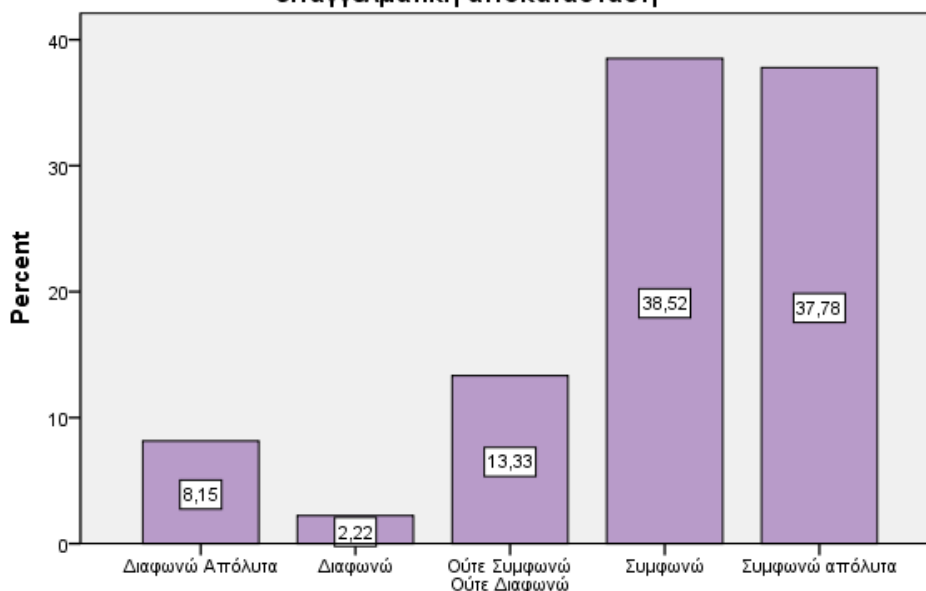
Μια ακόμα ερώτηση με μεγάλο βαθμό συμφωνίας είναι η πρόταση «Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση περιμένω να έχω επαγγελματική αποκατάσταση». Συγκεκριμένα, 11 συμμετέχοντες (8,1%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 3 συμμετέχοντες (2,2%) απάντησαν «Διαφωνώ», 18 συμμετέχοντες

(13,3%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 52 συμμετέχοντες (38,5%) απάντησαν «Συμφωνώ» και 51 συμμετέχοντες (37,8%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα». (πίνακας και γράφημα 27).

Πίνακας 27: Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση περιμένω να έχω επαγγελματική αποκατάσταση

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	11	8,1
Διαφωνώ	3	2,2
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	18	13,3
Συμφωνώ	52	38,5
Συμφωνώ απόλυτα	51	37,8
Σύνολο	135	100,0

24. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση περιμένω να έχω επαγγελματική αποκατάσταση

24. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση περιμένω να έχω επαγγελματική αποκατάσταση

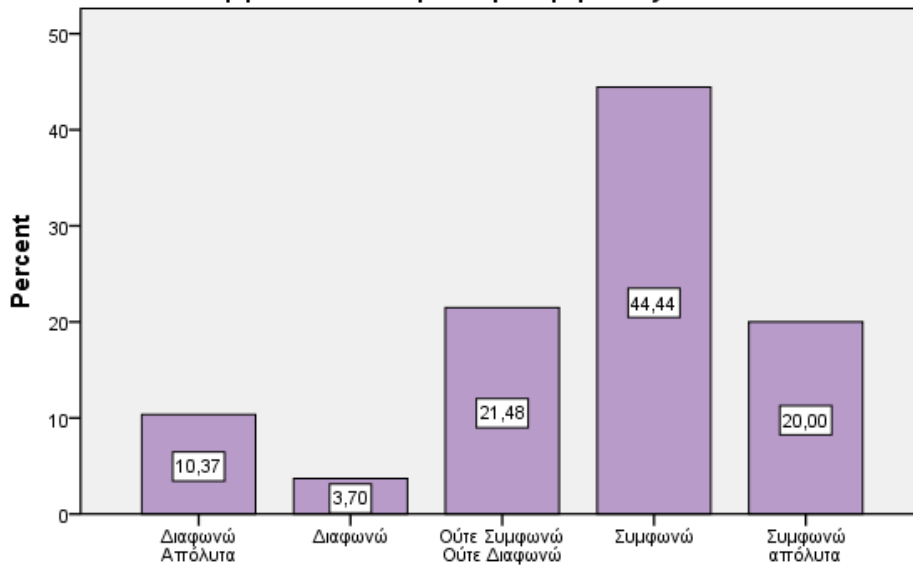
Γράφημα 27: Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση περιμένω να έχω επαγγελματική αποκατάσταση

Ο πίνακας 28 και το γράφημα 28 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει ταξίδια». Από την κατανομή παρατηρείται μεγάλος βαθμός συμφωνίας από τους μαθητές του δείγματος με την πρόταση. Συγκεκριμένα, 14 συμμετέχοντες (10,4%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 5 συμμετέχοντες (3,7%) απάντησαν «Διαφωνώ», 29 συμμετέχοντες (21,5%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 60 συμμετέχοντες (44,4%, που είναι και η επικρατούσα απάντηση) απάντησαν «Συμφωνώ» και 27 συμμετέχοντες (20%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 28: Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει ταξίδια

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	14	10,4
Διαφωνώ	5	3,7
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	29	21,5
Συμφωνώ	60	44,4
Συμφωνώ απόλυτα	27	20,0
Σύνολο	135	100,0

25. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει ταξίδια

25. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει ταξίδια

Γράφημα 28: Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει ταξίδια

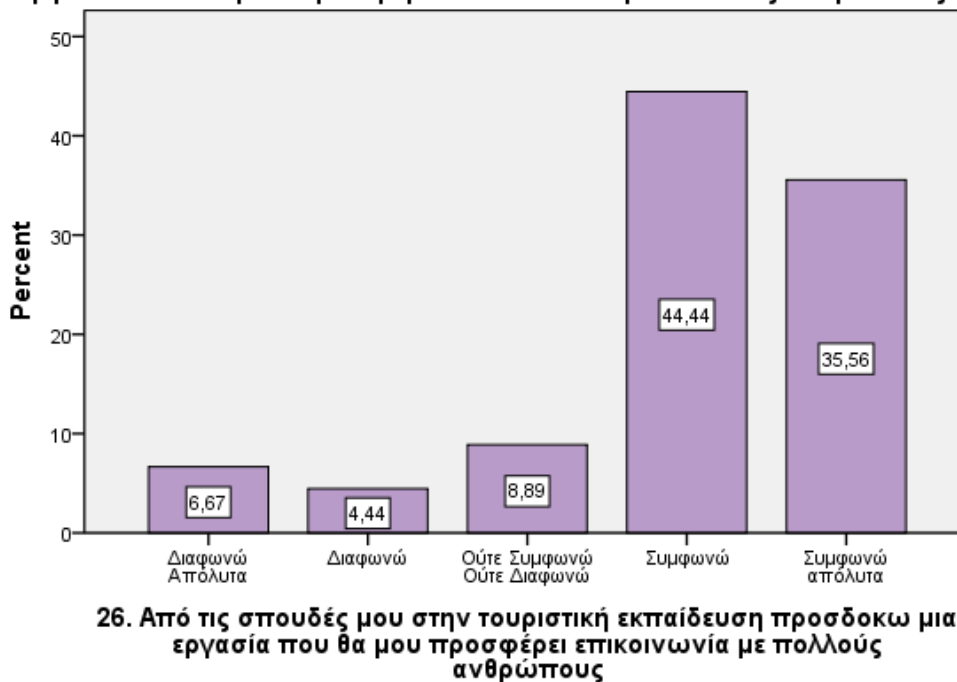
Ο πίνακας 29 και το γράφημα 29 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει επικοινωνία με πολλούς ανθρώπους». Από την κατανομή παρατηρείται μεγάλος βαθμός συμφωνίας από τους μαθητές του δείγματος με την πρόταση αφού το 80% δήλωσε ότι συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα (44,4% + 35,6).

Πίνακας 29: Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει επικοινωνία με πολλούς ανθρώπους

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	9	6,7

Διαφωνώ	6	4,4
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	12	8,9
Συμφωνώ	60	44,4
Συμφωνώ απόλυτα	48	35,6
Σύνολο	135	100,0

26. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει επικοινωνία με πολλούς ανθρώπους

Γράφημα 29: Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει επικοινωνία με πολλούς ανθρώπους

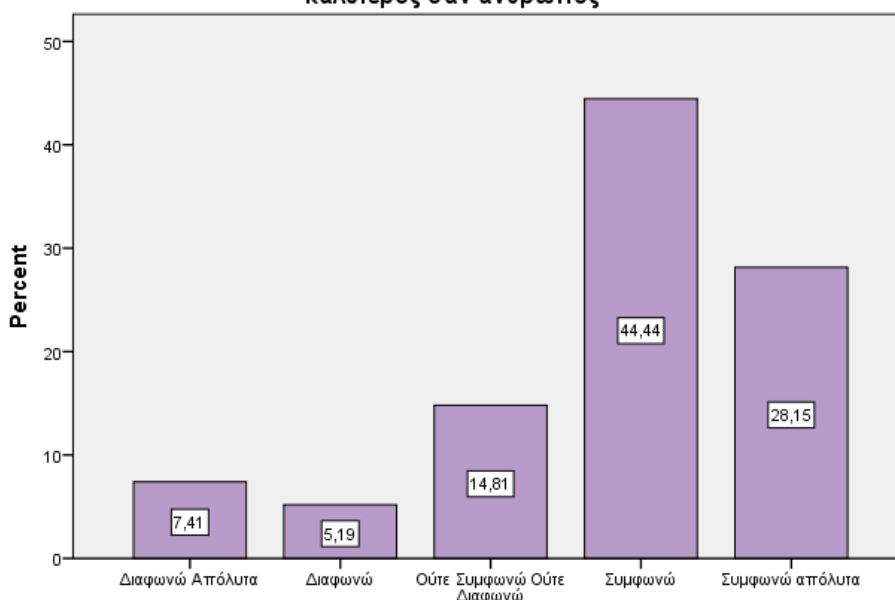
Ο πίνακας 30 και το γράφημα 30 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση / δήλωση «Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ να γίνω καλύτερος σαν άνθρωπος». Από την κατανομή παρατηρείται μεγάλος βαθμός συμφωνίας από τους μαθητές του δείγματος: Συγκεκριμένα, 10 συμμετέχοντες (7,4%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 7 συμμετέχοντες (5,2%) απάντησαν «Διαφωνώ», 20 συμμετέχοντες (14,8%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 60 συμμετέχοντες (44,4%, που είναι και η επικρατούσα απάντηση)

απάντησαν «Συμφωνώ» και 38 συμμετέχοντες (28,1%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 30: Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ να γίνω καλύτερος σαν άνθρωπος

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	10	7,4
Διαφωνώ	7	5,2
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	20	14,8
Συμφωνώ	60	44,4
Συμφωνώ απόλυτα	38	28,1
Σύνολο	135	100,0

27. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ να γίνω καλύτερος σαν άνθρωπος

27. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ να γίνω καλύτερος σαν άνθρωπος

Γράφημα 30: Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ να γίνω καλύτερος σαν άνθρωπος

Μετά την παράθεση των αποτελεσμάτων για τις προσδοκίες των μαθητών / μαθητριών από τις σπουδές τους στην τουριστική εκπαίδευση, γίνεται στη συνέχεια μια σύγκριση μεταξύ των απαντήσεων για την συγκεκριμένη ομάδα ερωτήσεων. Για το λόγο χρησιμοποιήθηκαν οι αριθμητικοί μέσοι (mean) των απαντήσεων, με την έννοια μόνο της συγκριτικής παράθεσης, όχι σαν αριθμητικά δεδομένα. Από αυτούς διαφαίνεται ότι αυτό με το οποίο συμφωνούν περισσότερο οι μαθητές είναι ότι από τις σπουδές τους προσδοκούν μια εργασία που θα τους προσφέρει επικοινωνία με πολλούς ανθρώπους, και (με πολύ μικρή διαφορά) που θα έχουν επαγγελματική αποκατάσταση. Ακολουθεί η προσδοκία να γίνουν καλύτεροι άνθρωποι και τέλος η προσδοκία για μια εργασία που θα τους προσφέρει ταξίδια (πίνακας 30-β).

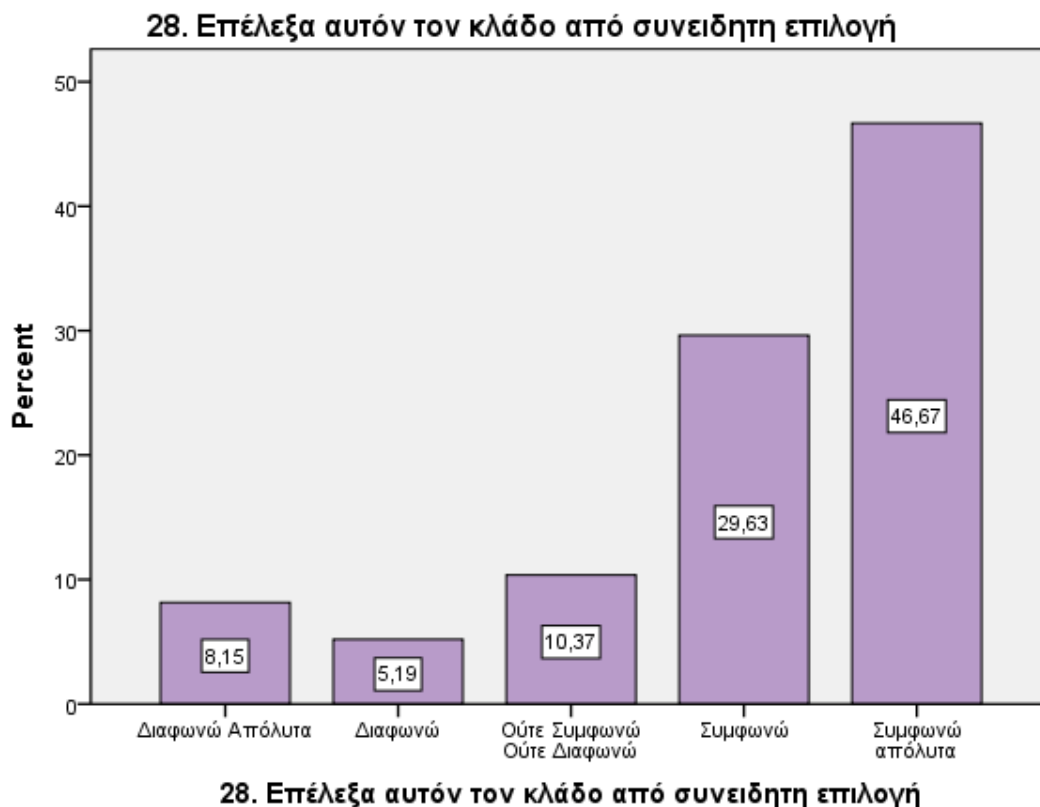
Πίνακας 30-β: προσδοκίες μαθητών από την τουριστική εκπαίδευση - μέσοι

	Μέσος	Τυπική απόκλιση
24. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση περιμένω να έχω επαγγελματική αποκατάσταση	3,96	1,158
25. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει ταξίδια	3,60	1,160
26. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει επικοινωνία με πολλούς ανθρώπους	3,98	1,109
27. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ να γίνω καλύτερος σαν άνθρωπος	3,81	1,130

Ο πίνακας 31 και το γράφημα 31 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην δήλωση «Επέλεξα αυτόν τον κλάδο από συνειδητή επιλογή». Από την κατανομή παρατηρείται ότι η πλειοψηφία των μαθητών / τριών συμφωνεί (40 άτομα, 28,6%) ή συμφωνεί απόλυτα (63 άτομα, 46,7%) με την πρόταση.

Πίνακας 31: Επέλεξα αυτόν τον κλάδο από συνειδητη επιλογή

	Συχνότητα	Ποσοστό%
Διαφωνώ Απόλυτα	11	8,1
Διαφωνώ	7	5,2
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	14	10,4
Συμφωνώ	40	29,6
Συμφωνώ απόλυτα	63	46,7
Σύνολο	135	100,0

Γράφημα 31: Επέλεξα αυτόν τον κλάδο από συνειδητη επιλογή

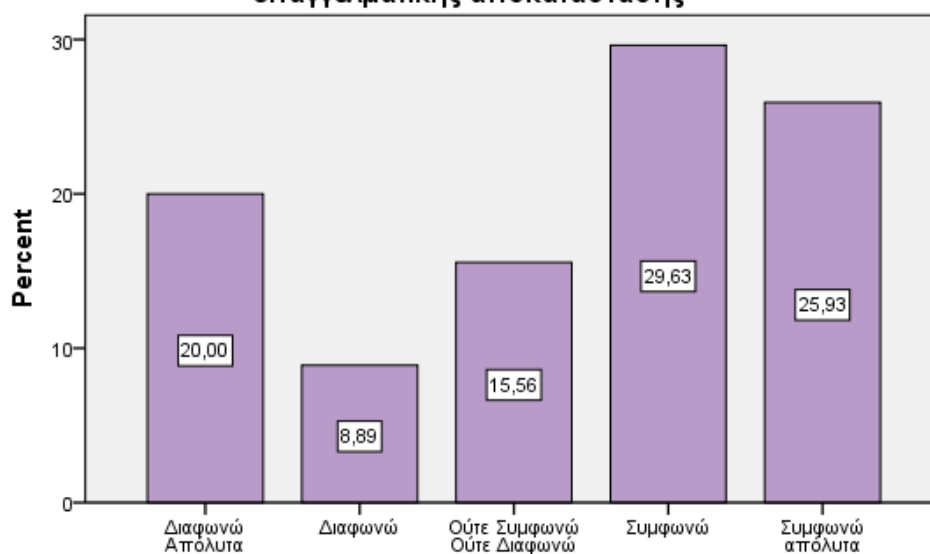
Ο πίνακας 32 και το γράφημα 32 παρουσιάζουν την κατανομή των απαντήσεων στην δήλωση «Επέλεξα αυτόν τον κλάδο από ανάγκη ή λόγω ευκαιριών επαγγελματικής αποκατάστασης». Από την κατανομή παρατηρείται ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα με τη δήλωση.

Συγκεκριμένα, 27 συμμετέχοντες (20%) απάντησαν «διαφωνώ απόλυτα», 12 συμμετέχοντες (8,9%) απάντησαν «Διαφωνώ», 21 συμμετέχοντες (15,6%) απάντησαν «Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ», 40 συμμετέχοντες (29,6%, που είναι και η επικρατούσα απάντηση) απάντησαν «Συμφωνώ» και 35 συμμετέχοντες (25,9%) απάντησαν «Συμφωνώ απόλυτα».

Πίνακας 32: Επέλεξα αυτόν τον κλάδο από ανάγκη ή λόγω ευκαιριών επαγγελματικής αποκατάστασης

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	27	20,0
Διαφωνώ	12	8,9
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	21	15,6
Συμφωνώ	40	29,6
Συμφωνώ απόλυτα	35	25,9
Σύνολο	135	100,0

29. Επέλεξα αυτόν τον κλάδο από ανάγκη ή λόγω ευκαιριών επαγγελματικής αποκατάστασης

29. Επέλεξα αυτόν τον κλάδο από ανάγκη ή λόγω ευκαιριών επαγγελματικής αποκατάστασης

Γράφημα 32: Επέλεξα αυτόν τον κλάδο από ανάγκη ή λόγω ευκαιριών επαγγελματικής αποκατάστασης

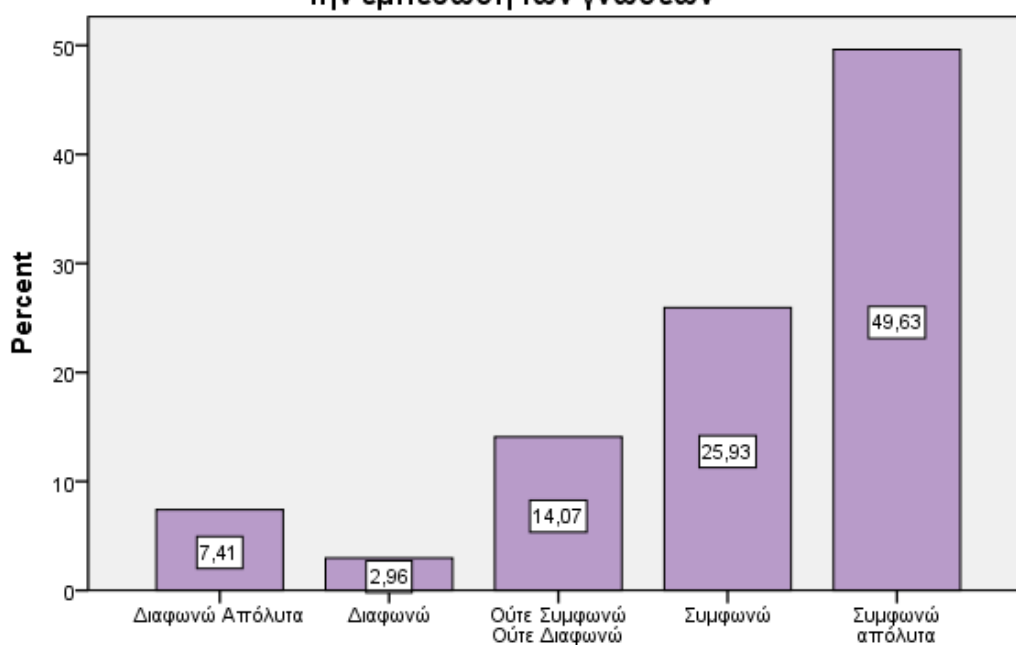
Οι τελευταίες δυο ερωτήσεις αναφέρονται στην πρακτική άσκηση. Στον πίνακα 33 και το γράφημα 33 παρουσιάζονται οι απαντήσεις στην ερώτηση / δήλωση «Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης είναι αναγκαία για την εμπέδωση των γνώσεων». Για αυτήν τη δήλωση εκφράστηκε μεγάλο ποσοστό συμφωνίας: 35

άτομα (25,9%) απάντησαν ότι συμφωνούν και 67 άτομα (49,6%) απάντησαν ότι συμφωνούν απόλυτα.

Πίνακας 33: Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης είναι αναγκαία για την εμπέδωση των γνώσεων

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	10	7,4
Διαφωνώ	4	3,0
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	19	14,1
Συμφωνώ	35	25,9
Συμφωνώ απόλυτα	67	49,6
Σύνολο	135	100,0

30. Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης είναι αναγκαία για την εμπέδωση των γνώσεων

30. Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης είναι αναγκαία για την εμπέδωση των γνώσεων

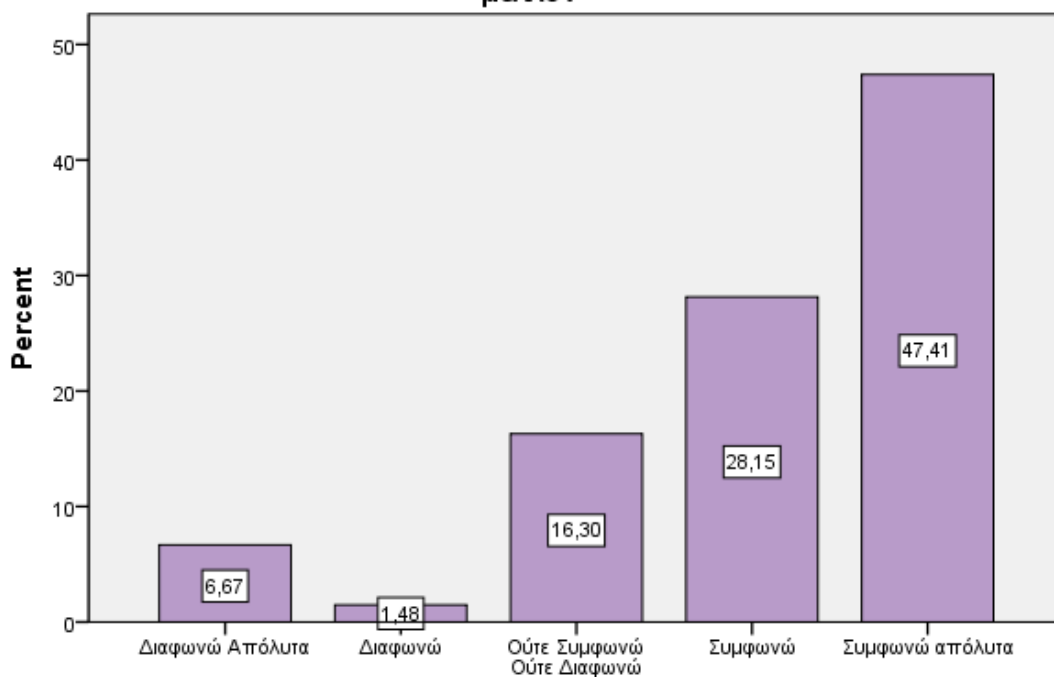
Γράφημα 33: Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης είναι αναγκαία για την εμπέδωση των γνώσεων

Τέλος, στον πίνακα 34 και το γράφημα 34 παρουσιάζονται οι απαντήσεις στην ερώτηση / δήλωση «Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης θα με βοηθήσει για το μέλλον». Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων συμφωνεί με αυτή τη δήλωση (38 άτομα, 28,1% συμφωνούν και 64 άτομα, 47,4% συμφωνούν απόλυτα).

Πίνακας 34: Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης θα με βοηθήσει για το μέλλον

	Συχνότητ α	Ποσοστό %
Διαφωνώ Απόλυτα	9	6,7
Διαφωνώ	2	1,5
Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	22	16,3
Συμφωνώ	38	28,1
Συμφωνώ απόλυτα	64	47,4
Σύνολο	135	100,0

31. Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης θα με βοηθήσει για το μέλλον

31. Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης θα με βοηθήσει για το μέλλον

Γράφημα 34: Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης θα με βοηθήσει για το μέλλον

Προκειμένου να διερευνηθεί εάν το φύλο παίζει ρόλο στις απόψεις των μαθητών ως προς τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, έγινε ένα μη παραμετρικό¹⁷⁰ τεστ σύγκρισης διαμέσων των απαντήσεων - Mann-Whitney U τεστ. Σύμφωνα με αυτό, οι απαντήσεις στις οποίες παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση ($p < 0,05$) μεταξύ αγοριών και κοριτσιών είναι οι ερωτήσεις 1, 6, 13 και 31, οι οποίες απεικονίζονται στον ακόλουθο πίνακα 35. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα αγόρια έδωσαν θετικότερες απαντήσεις (συμφώνησαν περισσότερο) από ότι τα κορίτσια. Έτσι, το συμπέρασμα είναι ότι τα αγόρια θεωρούν σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι τα κορίτσια ότι (α) Στο σχολείο τους δίνονται κίνητρα ώστε να κάνουν το καλύτερο που μπορούν, (β) Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις

¹⁷⁰ Μη παραμετρικό, διότι διαπιστώθηκε ότι η κατανομή των μεταβλητών δεν είναι κανονική.

αναλυτικές τους δεξιότητες, (γ) θεωρούν ότι τους δίνεται αρκετός χρόνος για να κατανοήσουν την ύλη και (δ) Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των τουριστικών φορέων και των αρχών θα βελτιώνει τις σπουδές.

Πίνακας 35: Mann-Whitney U σύγκρισης διαμέσων μεταξύ αγοριών και κοριτσιών

	Mann-Whitney U	W	Z	A
a. Grouping Variable: Φύλο				
		ilcoxon W		symp. Sig. (2-tailed)
1. Στο σχολείο μου δίνονται κίνητρα ώστε να κάνω το καλύτερο που μπορώ	1675,500	5245,500	-2,197	,028
6. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις αναλυτικές μου δεξιότητες	1584,500	5154,500	-2,692	,007
13. Συνήθως μου δίνεται αρκετός χρόνος για να κατανοήσω την ύλη	1712,500	5282,500	-2,043	,041
21. Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των τουριστικών φορέων και των αρχών θα βελτιώνει τις σπουδές	1674,000	5244,000	-2,251	,024
Ranks (κατάταξη διαμέσων)				
			M	S
			ean	um of
Φύλο		N	Rank	Ranks
1. Στο σχολείο μου δίνονται κίνητρα ώστε να κάνω το καλύτερο που μπορώ	Αγόρι	5	7	3
		1	7,15	934,50
	Κορίτσι	8	6	5
		4	2,45	245,50
	Σύνολο	135		
6. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις αναλυτικές μου δεξιότητες	Αγόρι	5	7	4
		1	8,93	025,50
	Κορίτσι	8	6	5
		4	1,36	154,50
	Σύνολο	135		
13. Συνήθως μου δίνεται αρκετός χρόνος για να	Αγόρι	5	7	3

κατανοήσω την ύλη		1	6,42	897,50
	Κορίτσι	8	6	5
		4	2,89	282,50
	Σύνολο	1		
		35		
21. Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των τουριστικών φορέων και των αρχών θα βελτίωνε τις σπουδές	Αγόρι	5	7	3
		1	7,18	936,00
	Κορίτσι	8	6	5
		4	2,43	244,00
	Σύνολο	1		
		35		

Επίσης, προκειμένου να διερευνηθεί εάν το σχολείο (ΕΠΑΛ- ΙΕΚ) παίζει ρόλο στις απόψεις των μαθητών ως προς τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, έγινε, παρόμοια, ένα μη παραμετρικό τεστ σύγκρισης διαμέσων των απαντήσεων - Mann-Whitney U τεστ. Σύμφωνα με αυτό, οι απαντήσεις στις οποίες παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική ($p < 0,05$) διαφοροποίηση μεταξύ μαθητών ΕΠΑΛ και εκείνων του ΙΕΚ είναι οι ερωτήσεις που αφορούν την πρακτική άσκηση. Από την ανάλυση προέκυψε ότι οι μαθητές του ΙΕΚ συμφωνούν περισσότερο από εκείνους του ΕΠΑΛ ότι η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης είναι αναγκαία για την εμπέδωση των γνώσεων και για το ότι θα βοηθήσει για το μέλλον. (πίνακας 36).

Πίνακας 36: Mann-Whitney U σύγκρισης διαμέσων μεταξύ ΕΠΑΛ - ΙΕΚ

a.	Grouping	Variable:	Mann-Whitney U	W	Z	Asymp. Sig. (2-tailed)
	Εκπαιδευτικό ίδρυμα			W		
30.	Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης είναι αναγκαία για την εμπέδωση των γνώσεων		1315,500	2056,500	-2,788	,005
31.	Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης θα με βοηθήσει για το μέλλον		1401,000	2142,000	-2,323	,020
Ranks (κατάταξη διαμέσων)						
					M	
	Εκπαιδευτικό ίδρυμα		N	Rank	Mean	Sum of Ranks

	ΕΠΑΛ		5	205
	(Λυκειακή)	38	4,12	6,50
30. Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης είναι αναγκαία για την εμπέδωση των γνώσεων	ΙΕΚ		7	712
	(Μεταλυκειακή)	97	3,44	3,50
	Σύνολο	13		
		5		
<hr/>				
	ΕΠΑΛ		5	214
	(Λυκειακή)	38	6,37	2,00
31. Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης θα με βοηθήσει για το μέλλον	ΙΕΚ		7	703
	(Μεταλυκειακή)	97	2,56	8,00
	Σύνολο	13		
		5		
<hr/>				

Συμπεράσματα

Η έρευνα ου έγινε σε 135 μαθητές (51 αγόρια και 84 κορίτσια) ΕΠΑΛ (n=38) και ΙΕΚ (n=97) διερεύνησε τις απόψεις τους σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση στα πλαίσια του ΕΠΑΛ και του ΙΕΚ, τα κίνητρα για μάθηση, και τις προσδοκίες τους από τις σπουδές τους.

Οι μαθητές, μέσα από τις απαντήσεις, τους έδειξαν μια θετική στάση ως προς τις σπουδές τους και το τι τους προσφέρουν. Θεωρούν ότι στο σχολείο τους τους δίνονται κίνητρα για να κάνουν το καλύτερο που μπορούν και ότι οι εκπαιδευτικοί τους δίνουν ικανοποιητικά και κατανοητά σχόλια από την αξιολόγηση των εργασιών τους. Επίσης, θεωρούν σε μεγάλο βαθμό ότι οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να κατανοήσουν τις δυσκολίες τους και να τους εξηγούν, κάθε φορά το αντικείμενο με τον καλύτερο τρόπο. Επίσης, οι μαθητές / τριες έχουν μια θετική τάση στις απόψεις τους για το αν υπάρχει ικανοποιητική κατάρτιση στα εργαστηριακά μαθήματα.

Σχετικά με τα οφέλη που θεωρούν ότι αποκομίζουν από τις σπουδές τους, οι μαθητές φάνηκαν να έχουν θετική άποψη για όλα όσα τους ρωτήθηκαν. Στην κατάταξη που έγινε, προκειμένου να διαπιστωθεί ποιο από τα οφέλη θεωρούν ότι αποκομίζουν περισσότερο, διαπιστώθηκε ότι αυτό με το οποίο συμφωνούν περισσότερο οι μαθητές είναι ότι το αντικείμενο σπουδών τους στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις επικοινωνιακές τους ικανότητες, ακολουθούμενο από την αίσθηση ότι είναι μέλη μιας ομάδας, κατόπιν ότι έχει βελτιώσει τις αναλυτικές τους δεξιότητες και έχει βελτιώσει τις δεξιότητές τους στον προγραμματισμό της εργασίας τους, και τέλος ότι έχει βελτιώσει τις δεξιότητές τους στην επίλυση προβλημάτων. Επιπλέον οι μαθητές συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό ότι το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση θα τους δώσει επαγγελματικές ευκαιρίες στο μέλλον.

Αναφορικά με τα μαθήματα και τις εργασίες που τους ανατίθενται οι μαθητές δεν θεωρούν, σε γενικές γραμμές ότι αυτές είναι πολλές, και διαφωνούν, κατά μέσο όρο ότι υπάρχει πολύ πίεση για να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του σχολείου. Αντιθέτως, συμφωνούν ότι συνήθως τους δίνεται αρκετός χρόνος για να

κατανοήσουν την ύλη. Επιπλέον, θεωρούν σε μεγάλο βαθμό ότι ξέρουν τι αναμένουν οι εκπαιδευτικοί από αυτούς. Ακόμη, θεωρούν ότι το αντικείμενο των μαθημάτων είναι ενδιαφέρον. Δείχνουν σε αρκετά μεγάλο βαθμό ικανοποιημένοι από την οργάνωση των μαθημάτων και το πρόγραμμα, όπως και από την κάλυψη του αντικειμένου των τουριστικών σπουδών. Σε μέτριο προς θετικό βαθμό συμφωνούν ότι το πρόγραμμα σπουδών και τα αντικείμενα καλύπτουν τις ανάγκες για τις γνώσεις που χρειάζονται στην τουριστική εκπαίδευση.

Από την άλλη πλευρά, στην ερώτηση / δήλωση «Υπάρχει επαρκής υλικοτεχνική υποδομή για τα μαθήματα και τα εργαστήρια», δεν παρουσιάζονται να συμφωνούν ιδιαίτερα, και δείχνουν ένα μέτριο βαθμό συμφωνίας στο ότι η υλικοτεχνική υποδομή που χρησιμοποιείται στο μάθημα (πχ τεχνολογία, Η/Υ) τους βοηθάει να μαθαίνουν.

Σε σχέση με την αξία των σπουδών τους και τη περαιτέρω βελτίωση, συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό ότι η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των τουριστικών φορέων και των αρχών θα βελτίωνε τις σπουδές και ότι η πιστοποίηση των σπουδών θα τους δώσει περισσότερο κύρος και αξία. Ιδιαίτερη έμφαση σημειώθηκε στην συμφωνία των μαθητών με την πρόταση «Καλύτερη χρηματοδότηση της τουριστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα θα μπορούσε να την βελτιώσει».

Αναφορικά με τις προσδοκίες των μαθητών από τις σπουδές τους στην τουριστική εκπαίδευση, καταγράφηκε ότι αυτό με το οποίο συμφωνούν περισσότερο οι μαθητές είναι ότι από τις σπουδές τους προσδοκούν μια εργασία που θα τους προσφέρει επικοινωνία με πολλούς ανθρώπους, και (με πολύ μικρή διαφορά) που θα έχουν επαγγελματική αποκατάσταση. Ακολουθεί η προσδοκία να γίνουν καλύτεροι άνθρωποι και τέλος η προσδοκία για μια εργασία που θα τους προσφέρει ταξίδια.

Σε σχέση με την επιλογή τους ως προς το αντικείμενο των σπουδών τους, απάντησαν ότι επέλεξαν αυτόν τον κλάδο από συνειδητή επιλογή, αλλά και από ανάγκη ή λόγω ευκαιριών επαγγελματικής αποκατάστασης.

Όσον αφορά την πρακτική άσκηση, οι μαθητές και οι μαθήτριες πιστεύουν σε πολύ μεγάλο βαθμό ότι η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης είναι αναγκαία για την εμπέδωση των γνώσεων, και ότι θα τους βοηθήσει για το μέλλον. Αυτά τα δυο στοιχεία, μάλιστα, παρουσιάζονται να είναι πιο έντονα στις απαντήσεις

των μαθητών των ΙΕΚ, σε σχέση με τους μαθητές των ΕΠΑΛ, οι οποίοι επίσης τα υποστηρίζουν αλλά σε πιο μέτριο βαθμό.

Το φύλο των συμμετεχόντων, δεν διαπιστώθηκε να επηρεάζει τις απαντήσεις τους, παρά μόνο σε τέσσερα σημεία, για τα οποία ο βαθμός συμφωνίας των αγοριών ήταν μεγαλύτερος από εκείνον των κοριτσιών. Έτσι, το συμπέρασμα είναι ότι τα αγόρια θεωρούν σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι τα κορίτσια ότι (α) Στο σχολείο τους δίνονται κίνητρα ώστε να κάνουν το καλύτερο που μπορούν, (β) Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις αναλυτικές τους δεξιότητες, (γ) θεωρούν ότι τους δίνεται αρκετός χρόνος για να κατανοήσουν την ύλη και (δ) Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των τουριστικών φορέων και των αρχών θα βελτιώνει τις σπουδές.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Συνοδευτική επιστολή

Αγαπητέ μαθητή / σπουδαστή /τρια,

Θα σε παρακαλούσα να αφιερώσεις λίγο από το χρόνο σου για ανα συμπληρώσεις το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί και αφορά τις τουριστικές λυκειακές και μεταλυκειακές σπουδές. Σε διαβεβαιώνω ότι οι απαντήσεις είναι άκρως εμπιστευτικές και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς στα πλαίσια των μεταπτυχιακών μου σπουδών στη διοίκηση τουριστικών επιχειρήσεων και οργανισμών. Δεν υπάρχουν λάθος ή σωστές απαντήσεις, και θα παρακαλούσα να απαντήσεις όσο πιο κοντά ταιριάζει σε σένα.

Σε ευχαριστώ,

.....

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΛΥΚΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΛΥΚΕΙΑΚΗ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στις παρακάτω ερωτήσεις, παρακαλώ, σημειώστε με ένα X μέσα στο αντίστοιχο κουτάκι:

1. Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2. Ηλικία _____

3. Είστε εν ενεργεία μαθητής/σπουδαστής / τρια ή απόφοιτος/η :

εν ενεργεία μαθητής/σπουδαστής απόφοιτος

4. Εκπαιδευτικό ίδρυμα:

ΕΠΑΛ (Λυκειακή) ΙΕΚ (Μεταλυκειακή)

5. Ποιά τουριστική ειδικότητα ακολουθείτε, ή σκέφτεστε να ακολουθήσετε;

Μεταφορές - Ταξίδια

Καταλύματα - Διαμονή

Τουριστικά γραφεία - Tour Operator

Καφέ και Εστιατόρια (Food & Beverage)

Άλλο

6.: Για κάθε μια από τις προτάσεις που ακολουθούν, παρακαλώ σημειώστε το βαθμό που διαφωνείτε ή συμφωνείτε, κυκλώνοντας τον αντίστοιχο αριθμό:

1=Διαφωνώ Απόλυτα, 2=Διαφωνώ, 3=Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ,

4 =Συμφωνώ, 5=Συμφωνώ Απόλυτα

1. Στο σχολείο μου δίνονται κίνητρα ώστε να κάνω το καλύτερο που μπορώ					
2. Οι εκπαιδευτικοί μου δίνουν ικανοποιητικά και κατανοητά σχόλια από την αξιολόγηση των εργασιών μου.					
3. Οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να κατανοήσουν τις δυσκολίες μου και να μου εξηγούν το αντικείμενο με τον καλύτερο τρόπο					
4. Υπάρχει ικανοποιητική κατάρτιση στα εργαστηριακά μαθήματα.					
5. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση βελτιώνει τις ικανότητές μου στο να είμαι μέλος μιας ομάδας.					
6. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις αναλυτικές μου δεξιότητες					
7. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στην επίλυση προβλημάτων					
8. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις επικοινωνιακές μου ικανότητες					
9. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση έχει βελτιώσει τις δεξιότητές μου στον προγραμματισμό της εργασίας μου					
10. Το αντικείμενο σπουδών στην τουριστική εκπαίδευση θα μου δώσει					

επαγγελματικές ευκαιρίες στο μέλλον					
11. Οι εργασίες και η μελέτη που μου αναθέτουν είναι πολλές					
12. Υπάρχει πολύ πίεση για να ανταπεξέλθω στις απαιτήσεις του σχολείου					
13. Συνήθως μου δίνεται αρκετός χρόνος για να κατανοήσω την ύλη					
14. Ξέρω τι αναμένουν οι εκπαιδευτικοί από εμένα					
15. Το αντικείμενο των μαθημάτων είναι ενδιαφέρον					
16. Η οργάνωση των μαθημάτων και το πρόγραμμα είναι ικανοποιητικά					
17. Η κάλυψη του αντικειμένου των τουριστικών σπουδών είναι ικανοποιητική					
18. Το πρόγραμμα σπουδών και τα αντικείμενα καλύπτουν τις ανάγκες για τις γνώσεις που χρειάζονται στην τουριστική εκπαίδευση					
19. Υπάρχει επαρκής υλικοτεχνική υποδομή για τα μαθήματα και τα εργαστήρια					
20. Η υλικοτεχνική υποδομή που χρησιμοποιείται στο μάθημα (πχ τεχνολογία, Η/Υ) με βοηθάει να μαθαίνω					
21. Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των τουριστικών φορέων και των αρχών θα βελτιώνει τις σπουδές					
22. Πιστοποίηση των σπουδών θα τους δώσει περισσότερο κύρος και αξία					
23. Καλύτερη χρηματοδότηση της τουριστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα θα μπορούσε να την βελτιώσει					
24. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση περιμένω να έχω επαγγελματική αποκατάσταση					
25. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει ταξίδια					
26. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ μια εργασία που θα μου προσφέρει επικοινωνία με πολλούς ανθρώπους					
27. Από τις σπουδές μου στην τουριστική εκπαίδευση προσδοκώ να γίνω καλύτερος σαν άνθρωπος					
28. Επέλεξα αυτόν τον κλάδο από συνειδητή επιλογή					
29. Επέλεξα αυτόν τον κλάδο από ανάγκη ή λόγω ευκαιριών επαγγελματικής αποκατάστασης					
30. Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης είναι αναγκαία για την εμπέδωση των γνώσεων					

31. Η πρακτική εξάσκηση στα πλαίσια της εκπαίδευσης θα με βοηθήσει για το μέλλον

--	--	--	--	--	--

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως έγινε κατανοητό από την παρούσα διπλωματική εργασία, ο τουρισμός στη χώρα μας είναι άμεσα συνδεδεμένος με την απασχόληση σε τρία επίπεδα:

Άμεσα: μέσω ενός μεγάλου αριθμού εργαζομένων στον τομέα του τουρισμού (π.χ., απασχόληση στις ξενοδοχειακές μονάδες, τα ταξιδιωτικά γραφεία, αεροπορικές εταιρείες, λοιπές εταιρείες μεταφορών επιβατών, κ.α.). Η αύξηση του αριθμού των εργαζομένων στον τομέα του τουρισμού είναι αποτέλεσμα της αύξησης και διεύρυνσης του πεδίου των τουριστικών δραστηριοτήτων.

2) Έμμεσα : Η αυξημένη δραστηριότητα στον τουριστικό τομέα μπορεί να δημιουργήσει πρόσθετη ζήτηση και αύξηση των εισροών, γεγονός που προκαλεί αύξηση στο επίπεδο απασχόλησης και σε άλλους κλάδους, που σχετίζονται με τον τουρισμό (εμπόριο, βιομηχανία, χειροτεχνία, γεωργία κ.λπ.).

3) Εξαρτημένα: Η ανάπτυξη του τουρισμού αυξάνει το βιοτικό επίπεδο και την κατανάλωση από τα άτομα που απασχολούνται στον τομέα αυτό. Έτσι, η αυξημένη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες, που έχει προκληθεί από τους εργαζόμενους στον τουρισμό, μπορεί να αυξήσει τον συνολικό αριθμό της απασχόλησης.

Λαμβάνοντας υπόψη μας ότι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού τομέα θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τη βελτίωση της ποιότητας των ανθρώπινων πόρων, αναδεικνύεται η σημαντικότητα της τουριστικής εκπαίδευσης ως βασικός παράγοντας ενίσχυσης των δεξιοτήτων που απαιτούνται για μια επιτυχημένη επαγγελματική πορεία στον κλάδο του τουρισμού.

Παρόλα αυτά, η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι ευκαιρίες σπουδών και το παρεχόμενο επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα είναι είτε χαμηλού επιπέδου (οι σχολές τουριστικών επαγγελμάτων) είτε δεν καλύπτουν τις τρέχουσες ανάγκες (ιδιαίτερα για διευθυντικές θέσεις), γεγονός που δεν συμβαδίζει με τη σημασία του κλάδου στην ελληνική οικονομία¹⁷¹.

¹⁷¹ http://www.citybranding.gr/2016/04/blog-post_8.html

Για τον λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία η δημιουργία μιας σύγχρονης δομής τουριστικής εκπαίδευσης και η διαφοροποίηση των προγραμμάτων εκπαίδευσης ώστε να είναι σε θέση να καλύψουν την ποικιλία των θέσεων απασχόλησης στον τουρισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αθανασίου Λ. (2004). Τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση, Εξελίξεις, Προβλήματα, Ανάγκες, Πολιτική. Αθήνα: εκδόσεις Ι.Τ.Ε.Π.

Alexopoulos, P., Andreadis, A., Andreadis, S., Karantemiri, K., Kravaritis, K., Kreis, G., Mataragas, M., Skoulas, N., Tsartas, P., Christou, E., and Psaropoulou, C. (2006), 'Tourism education', Tourism Report, Vol 34.

Alpha Bank (2009). ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: ΜΕΓΑΛΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΜΕ ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 110, σελ. 3-18. Available at: https://www.alpha.gr/files/infoanalyses/oikon_deltio_110.pdf

Ανδρής Γ., Φραγκιαδάκη Γ. (2010) Το περιβάλλον της Επιχείρησης, Η Επίδραση του Μικρο-Μάκρο Περιβάλλοντος στις Σύγχρονες Επιχειρήσεις. Αθήνα

Ανδριώτης Κ. (2005), Τουριστική ανάπτυξη και σχεδιασμός, Αθήνα: Σταμούλης

Annas J. (2006). Εισαγωγή στην Πολιτεία του Πλάτωνα. Αθήνα: Καλέντης.

Armstrong, M (2003). A Handbook of Human Resource Management Practice, 9th edition, London: Kogan Page. Journal of Business and Management, Volume 16, Issue 5.

Banks O. (1987). Η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Βαρβαρέσος, Σ., Σωτηριάδης Μ. (2003). Διοίκηση Ποιότητας στις Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις. JOURNAL APXEION OIKONOMIKΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, Τόμος XV, No 1.

Baud-Bovy M. & Lawson F. (1977). Tourism and Recreation Development, The Architectural Press Ltd., London

Baum, T. (1994). "The development and implementation of national tourism policies", Tourism Management, Vol. 15, No. 3, pp. 185-92.

Bernstein, B. (1991). Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Botterill, D. (1996), Guidelines 5: Making Connections Between Industry and Higher Education in Tourism, National Liaison Group for Higher Education in Tourism, London

Βουλή των Ελλήνων-Γραφείο Προϋπολογισμού Κράτους (2016). ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΙΟΥΛΙΟΣ – ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2016

Buhalis, D. (2003). E-Tourism: Information technology for strategic tourism management. London: Pearson (Financial Times/Prentice Hall).

Γκρίμπα, Ε., Καραμπάτσου Μ., Πατσούρα, Α. (2016). Η Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού στον Τομέα του Τουρισμού. Αθήνα: ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET

Γράβαρης Δ. και Παπαδάκης Ν. (2002). Διά Βίου Εκπαίδευση: Η Αναγγελία μιας Μετατόπισης: Καταγωγή, σημασιακοί μετασχηματισμοί και παραδείγματα πολιτικής, στο Διεθνές Συνέδριο του Πανεπιστημίου Πατρών με θέμα «Η Παιδεία στην Αυγή του 21ου Αιώνα: Ιστορικό-Συγκριτικές Προσεγγίσεις», Πάτρα, 4 έως 6/10/2002

Christou, E. (1999). ‘Hospitality management education inGreece: an exploratory study’. Tourism Management, Vol 20, pp 683–691.

Clements, C. J. and Josiam, B. J. (1995). Training: quantifying the financial benefits. International Journal of Contemporary Hospitality Management, Vol. 7, No. I, pp. 10-15

Day Ch. (2003). Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Εκδόσεις Τυποθήτω

Deming, W.E. (1986). Out of the crisis, institute of technology – center of advanced engineering study. Cambridge: MA.

Dessler, G. (2015). Διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού, μτφρ. Γ. Χρηστίδης. Αθήνα: Κριτική

Dewey, J. (1916). Democracy and Education: an introduction to the philosophy of education. New York: The Macmillan Company.

Δημουλάς, Κ. (2002). Κράτος Πρόνοιας και Επαγγελματική Κατάρτιση. Η περίπτωση της Ελλάδας (1980 – 2000), Παν. Αθηνών, Αθήνα

Dugguh, Ayaga & Dennis, (2014). Job satisfaction theories: Traceability to employee performance in organizations.

Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π (2013). Κώδικας Δεοντολογίας στην Παροχή Υπηρεσιών Δια Βίου Συμβουλευτικής Επαγγελματικού Προσανατολισμού & Σταδιοδρομίας. Αθήνα: Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.

Ε.Ο.Τ. - Χατζηδάκης, Α. (2011). ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ 2001-2010. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ (2012). Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Αθήνα: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Evans, N., Campbell, D., Stonehouse, G. (2003). Strategic Management for Travel and Tourism. London: Butterworth Heinemann

Floud, J., Halsey, A. H.& Martin, F. (1956) Social class and educational opportunity: Heinemann.

Giddens, A. (2002). Κοινωνιολογία: Το βοήθημα του φοιτητή, μετάφραση Δ. Γ. Τσαούσης. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

Ζαβλανός, Μ. (2003). Η ολική ποιότητα στην εκπαίδευση. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης

Ζαχαριάδου, Χ., Καλαϊτζή, Α., Κουτρούμνη, Α. (2007). ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΑΕΔ – ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ.

Ζμας Α. (2007). Παγκοσμιοποίηση και εκπαιδευτική πολιτική. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ζουμπούλης, Α., Πελέκα, Ε., Τριανταφυλλίδης, Κ., 2015. Πράσινη χημεία και τεχνολογία στη βιώσιμη ανάπτυξη. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2320>

Ζωγόπουλος Ε.(2012) Σχολική Μονάδα και Διοίκηση Ολικής Ποιότητας. Τα Εκπαιδευτικά, τ. 101-102 (Ιανουάριος-Ιούνιος 2012).

Harris, L., Leipner N. (1995). Sustainable Tourism: an Australian perspective. Butterworth- Heinemann.

Harrison, D. (1988) The Sociology of Modernisation and Development. London: Unwin Hyman.

Ηγουμενάκης, Ν., Κραβαρίτης, Κ. & Λύτρας, Π. (1998). Εισαγωγή στον Τουρισμό. Αθήνα: Interbooks.

Θεοφιλίδης, Χ. (2012). Σχολική ηγεσία και διοίκηση: Από τη γραφειοκρατία στη μετασχηματιστική ηγεσία. - 1η έκδ. - Αθήνα: Γρηγόρη

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, (2011). Μελέτη για τις δυνατότητες βελτίωσης της αποτελεσματικότητας του θεσμού της Πρακτικής Άσκησης στην εκπαίδευση. Αθήνα: IOBE. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/5670/1534.pdf>

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ (2013). Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση- Ετήσια Έκθεση 2013. Αθήνα: ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ

Κακούρης, Α. (χ.ε.), Καινοτομία – Επιχειρηματικότητα –Διοίκηση Επιχειρήσεων. Available at: <http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/1.1.pdf>

Καζεπίδης, Τ. (1991) Η φιλοσοφία της παιδείας. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Kant, I., (2004). Περί παιδαγωγικής. Αθήνα: Κυριακίδης.

Κατσανέβας, Θ. (1996). «Εισαγωγή στη θεωρία των εργασιακών σχέσεων και της οικονομικής της εργασίας», Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων, Τεύχος Απριλίου

Keegan, D. (2001). Η ευρωπαϊκή πανεπιστημιακή εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην αυγή της τρίτης χιλιετίας. Αθήνα: Προπομπός.

Κόκκος, Α. (2005). Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.alexiskokkos.gr/keimena/27isymbolitisekpaideusisenilikwnstinanaptyksitwnkoinwnikwnikanotitwn.pdf>

Κόντος Π. (χ.χ.). Θέματα φιλοσοφίας της παιδείας. Πανεπιστημιακές σημειώσεις

Κρίβας, Σ. (1997). Εισαγωγή στη παιδαγωγική. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

Κρουσταλλάκη, Γ.Σ. (2001). Διαπαιδαγώγηση: πορεία ζωής. Εκδόσεις Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ληξουριώτης, Ν. (2005) Ατομικές εργασιακές σχέσεις. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα

Λιοναράκης, Α. (2001). Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Πολυμορφική Εκπαίδευση: Προβληματισμοί για μία ποιοτική προσέγγιση σχεδιασμού διδακτικού υλικού. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <http://elektra.teilar.gr/syncppt/qualityDesignOfTeachingMaterial.pdf>.

Locke, J. (1963). *Some Thoughts Concerning Education*. Oxford: Clarendon Press.

Lockwood, A. & Medlik, S. (2001) *Tourism and Hospitality in the 21st Century*. London: Butterworth – Heinemann

Λυμπεράκη, Α. (1992). Η πρόκληση της ανάπτυξης σε μικρή κλίμακα. Οικονομική ευελιξία και κοινωνικές δυσκαμψίες. Αθήνα: Παπαζήση

Λώλος, Σ. και Ε. Παπαπέτρου, (2010), «Περιφερειακές αποκλίσεις και εμμονή της ανεργίας: εμπειρικές διαπιστώσεις από τις ελληνικές περιφέρειες, 1981-2008», στο βιβλίο: *Η ελληνική αγορά εργασίας: Χαρακτηριστικά εξελίξεις και προκλήσεις*, Τράπεζα της Ελλάδος, σελ. 57-76

Millar, M., Mao, Z., & Moreo, P. (2011) *Hospitality & tourism educators vs. the industry: A competency assessment*. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 22(2), 38-50

Mockaitis, A. (2005), «The race of E.U. integration: How many and how high are the hurdles?» *Research in international business and finance*, 19: 195–199.

Moore, M.G. (1991). Editorial: Distance education theory. *The American Journal of Distance Education*, 5(3), 1–6.

Μουζάκης, Χ. (2006). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εκπαίδευση ενηλίκων - Παραδείγματα και περιπτώσεις εφαρμογής. Αθήνα: ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ & ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Ναγόπουλος, Ν. (2006). ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ - ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ. Στο: Π. Γρηγορίου – Α. Μεταξάς (επιμ.). (2006). Ευρωπαϊκή διακυβέρνηση [και] Ευρωπαϊκή περιφέρεια. Αθήνα: Σάκκουλας

Ναγόπουλος Ν. (2009). «Νοτιοευρωπαϊκό Μοντέλο: Ιδιαιτερότητες, κοινωνικές, απορρυθμίσεις και ευέλικτες πολιτικές για την απασχόληση και την κοινωνική προστασία» στο: Μικρά, μεσαία κράτη & κοινωνία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Σ. Χτούρης - Π. Γρηγορίου (επιμ.), Αθήνα: Παπαζήση

Ναγόπουλος, Ν., Μπαμπανέλου, Δ. (2004). «Η έννοια της Ενεργούς Συμμετοχής στην Επαγγελματική Κατάρτιση. Επαΐοντες Λόγοι και Καθημερινές Πρακτικές». Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων. τχ. 36.

Newstrom, J. W. (2007). Organizational behavior: Human behavior at work. Tata McGraw-Hill Publishing C. Ltd

ΟΥΝΕΣΚΟ, Απόφαση για την ανάπτυξη της επιμορφώσεως ενηλίκων, Nairobi 26 Νοεμβρίου 1976, εκδ. ΥΠΕΠΘ, Διεύθυνση Επιμορφώσεως Ενηλίκων

Παιτσίνης Κώστα, Γ., Υφαντίδου, Γ. (2015). Πράσινος Τουρισμός. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Παιτσίνης Κώστα, Γ., Υφαντίδου, Γ. 2015. Η ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/4262>

Παναγιωτοπούλου Ρ. (2013). «Κοινωνική Συνοχή στην εποχή της Οικονομικής Κρίσης», Κοινωνιολογική Επιθεώρηση, τευχ. 1, σελ. 155-178.

Παπαδάκης Β . Μ . (2016) Στρατηγική των επιχειρήσεων : Ελληνική & Διεθνής εμπειρία. Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου

Παπαδάκης Ν. (2003). Εκπαιδευτική Πολιτική. Η εκπαιδευτική πολιτική ως κοινωνική πολιτική. Επιστημολογικές, μεθοδολογικές όψεις και θεματικά πεδία, Γ΄ έκδοση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παπαδόπουλος, Ι. (2013). Εργασιακή ικανοποίηση και η ασκούμενη μορφή ηγεσίας στις σχολικές μονάδες. Τα Εκπαιδευτικά, τεύχος 109-110, σελ. 179-208.

Παπαδουλάκη, Α. (2011). Ιστορία των τουριστικών επιχειρήσεων στο 19ο και 20ό αιώνα: ο ρόλος και η εξέλιξη των ταξιδιωτικών γραφείων & πρακτορείων. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ)

Παπάνης, Ε. (2007). Θεωρίες για τα κίνητρα της εργασίας. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://eparanis.blogspot.gr/2007/09/blog-post_5393.html.

Παπανίκος, Γ. (2009). Κάμψεις και Κρίσεις στον Ελληνικό Τουρισμό από το 1951 μέχρι Σήμερα. ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ (ATEM), Τεύχος 1ο, Τόμος 1ος, σελ. 29-40. Available at: <https://www.atiner.gr/atem/ATEM-01.pdf>

Παπακωνσταντίνου, Γ., Αναστασίου, Σ. (2013). Αρχές διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού: Η διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

Παπαπέτρου, Ε. (2014). Η ελληνική αγορά εργασίας στα χρόνια της κρίσης. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές. Διαθέσιμο στο: <http://www.hba.gr/5Ekdosis/UplPDFs/sylltomos14/353-380%20Parapetrou%202014.pdf>

Πασιαρδής Π. (2001). Το σχολικό κλίμα. Θεωρητική Ανάλυση και Εμπειρική Διερεύνηση των Βασικών Παραμέτρων του. Αθήνα: Εκδόσεις Τυποθητώ-Γ.Δαρδανός.

Πασιάς, Γ., Φωτεινός, Δ. (2015). Παιδαγωγική & εκπαίδευση. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη

Πούλιος, Ι., Αλιβιζάτου, Μ., Αραμπατζής, Γ., Γιαννακίδης, Α., Καραχάλης, Ν., Μάσχα, Ε., Μούλιου, Μ., Παπαδάκη, Μ., Προσύλης, Χ., Τουλούπα, Σ. 2015. Πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2394>

Πρόκου Ε. (2009). Εκπαίδευση ενηλίκων και δια βίου μάθηση στην Ευρώπη. Αθήνα: Εκδόσεις Διόνικος

Rayport, J.F. & Jaworski, B.J. (2002). Introduction to E-commerce, McGraw Hill

Robbins & Stephen P. (1998). *Organizational behavior: Concepts, controversies and Applications*. Prentice-Hall.

Robbins, S. and Judge, T. (2011). *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*. Αθήνα: Κριτική.

Ρουσσώ, Ζ.Ζ. (2001). *Αιμίλιος ή Περί αγωγής*. Αθήνα: Πλέθρον

Σαΐτης, Χ. (2000). *Οργάνωση & Διοίκηση της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Ατραπός

ΣΕΤΕ (2014). *Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των επιχειρήσεων στον κλάδο του τουρισμού στην Ελλάδα*. Αθήνα: SETE Intelligence. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

http://insete.gr/portals/_default/Skins/Insete/meletes/merged_document2.pdf

Shajahan, D. S. & Shajahan, L. (2004). *Organization behavior*. New Age International Publications

Σιπητάνου Α. (2005) *Θεσμοί και πολιτικές της Ε.Ε. για την δια βίου μάθηση*. Μακεδονία: Πανεπιστημιακή έκδοση Παν/μιου Μακεδονίας

Σωτηριάδης, Μ., Φαρσάρη, Ι. (2009). *Εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού*. Αθήνα: Interbooks.

Tourism Economics (2013). *Οι συνέπειες του διαδικτυακού περιεχομένου στον Ευρωπαϊκό Τουρισμό*. Διαθέσιμο στο: http://sete.gr/_fileuploads/entries/Online%20library/GR/131204_The%20Impact%20of%20Online%20Content%20on%20European%20Tourism_greek.pdf

Τσάρτας, Π. (2004). *Επτά βασικές προϋποθέσεις για μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, Η Καθημερινή*. Available at: <http://www.kathimerini.gr/197313/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/epta-vasikes-proupotheseis-gia-mia-viwsimh-toyristikh-anapty3h>

Τσάρτας, Π. (2010). *Ελληνική τουριστική ανάπτυξη*. Αθήνα: Κριτική

Τσάρτας, Π., Μανώλογλου, Ε., Μάρκου, Α. (2001). *Ποιοτικά χαρακτηριστικά και τάσεις ζήτησης εσωτερικού τουρισμού*. Αθήνα: Εθνικό κέντρο κοινωνικών ερευνών

Υφαντίδου, Γ., Σπυριδοπούλου, Ε. *Πράσινος Τουρισμός*. Available at: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4262/2/02_chapter_6.pdf

Wang, Y.S., Wang, H.Y. & Shee, D.Y. (2007). Measuring e-learning systems success in an organizational context: Scale development and validation. *Computers in Human Behavior*, 23, 1792–1808

WTO (2008). *The world travel and tourism environment*. London: WTTC.

Φλουρής, Γ. (2008). 'Η έρευνα στη σχολική τάξη και τα παράδοξά της: θέσεις, αντιθέσεις και προοπτικές'. Στο Β. Σβολόπουλος (Επιμ.), *Σύνδεση Εκπαιδευτικής Έρευνας και Πράξης. Η Ακαδημαϊκή Πλευρά*. Αθήνα: Ατραπός

Χατζηβασιλειάδου, Ε.Π. (2013). *Τριτοβάθμια Τουριστική Εκπαίδευση. Υφιστάμενη Κατάσταση- Τάσεις- Προοπτικές*. Πτυχιακή Εργασία, Ηράκλειο: ΑΤΕΙ Κρήτης.

Χατζηδήμος Χρ. Δ. (2005). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Αθήνα: Αφοι Κυριακίδη.

Χατζηχρήστου, Σ., Βασιλειάδης, Μ. (2011). *Ιδιωτική Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Προκλήσεις και Προοπτικές*. Αθήνα: IOBE

Χριστοφορίδης, Θ. (2013). *Διερευνώντας όψεις της αποτελεσματικότητας της εκπαιδευτικής πολιτικής στην εκκλησιαστική εκπαίδευση: το προφίλ, οι στάσεις, οι αντιλήψεις και οι επαγγελματικές επιλογές των μαθητών της*. Διδακτορική Διατριβή, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ.

Διαδικτυακές Πηγές

<http://www.thetoc.gr/koinwnia/article/tourismos-apo-tis-33000-to-1950-sta-18-ekat-to-2014>

<http://www.iefimerida.gr/news>

<http://www.euro2day.gr/news/economy/article/1511302/rekor-afixeon-to-2016-gia-ton-ellhniko-toyrismo.html>

<http://www.epixeiro.gr/article/21929>

<http://www.kathimerini.gr/924133/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/alpha-bank-sto-20-h-symvolh-toy-toyrismoy-sto-aep>

http://www.ictplus.gr/files/PDF%20FILES/WEB_SERVICES_IN_TOURISM.pdf

<https://etourismbysissy.wordpress.com/>

<http://www.minedu.gov.gr/grafeio-typoy/298-uncategorised/299-to-ekpaideytiko-systima>

<https://www.oecd.org/edu/school/49528233.pdf>

<http://www.opengov.gr/ypepth/wp-content/uploads/downloads/2013/08/nomosxedio-19-8-2013-5.-9.pdf>

<http://www.opengov.gr/ypepth/wp-content/uploads/downloads/2013/08/ekpaideytiko-sistima-sxediagramma.pdf>

<http://www.gsae.edu.gr/el/>

http://www.epeaek.gr/epeaek/sitecontent/mathisi_gia_mia_zoi.pdf

<http://www.kdvm.gr/news/%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CF%89%CF%82-%CE%B7%CE%BB%CE%B8%CE%B1%CF%84%CE%B5-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BA.%CE%B4.%CE%B2.%CE%BC>

www.kee.ideke.edu.gr/?p=centers&pr=0&c=132

<http://www.gsae.edu.gr/el/geniki-ekpaidefsi-enilikon/i-dia-viou-mathisi-stous-dimous/k-d-v-m-kentra-dia-viou-mathisis>

http://paroutsas.jmc.gr/dist_edu.htm

<https://www.alfavita.gr/arthra/%CF%84%CE%B1-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-e-learning-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CF%89%CE%BD>

<https://www.alfavita.gr>

<http://e-epimorfosi.aegean.gr/>

http://ec.europa.eu/index_en.htm

<http://www.opengov.gr/ypepth/?p=1668>

<http://astecrete.edu.gr/%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%86%CE%BF%CE%AF%CF%84%CF%89%CE%BD/>

<http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=theme5.html>

http://www.pi-schools.gr/programs/par/pdf/erevnes_C4_5135_el.pdf

<http://www.mintour.gov.gr/Education>

<http://eekp.gr/wp-content/uploads/2015/02/PERIODIKO-T-JAN-2015.pdf>

<http://www.imegsevee.gr/erevnes-gnwmis/620--2013-?format=pdf>

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=el>

<http://www.kathimerini.gr/912321/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/enas-stoys-deka-ellhnes-ergazetai-pleon-ston-toyristiko-klado>

<http://www.cnn.gr/oikonomia/insights/story/81349/oi-megales-prokliseis-giaton-elliniko-toyrismo>

http://www.insete.gr/Portals/0/meletes-INSETE/10/2015_Strathgikh_Me leth_Anapyxhs_AA-Summary.pdf

http://www.citybranding.gr/2016/04/blog-post_8.html